

•

**Li ser dîrok û sedema hêrîşên desthilatdariyên anatolîyî ên li  
mesopotamya û ankû li kurdistanê**

•

*Abdusamet Yîgît*

**Li ser dîrok û sedema hêrîşên desthilatdarîyên anatolîyî ên li  
mesopotamya û ankû li kurdistanê**

Weşanên SORAN e

2016

Edîtor : Zeynel Abidîn Han

Berpirsiyariya Redaksiyonê: Zagros Baran

Grafîk û Design : Gazîn Han

email: han-grafik@hotmail.de

<https://www.facebook.com/kovaraxwenas>

Çap û Grêdan : Concept Medienhaus GmbH

Bülöwstr. 56-57 10783 Berlîn

ISBN 978-3-940997-34-0

**Li ser dîrok û sedema hêrîşên desthilatdarîyên anatolîayî ên li mesopotamya û ankû li kurdistanê**

### **Gotina destpêkê**

Nivîsandina 'li ser dîrok û sedema hêrîşên desthilatdarîyên anatolîayayî ên mesopotamya û ankû kurdistanê', wê dîroka anatolîa û desthilatdarîyên wê ji serdemên hîttîtan û heta roja me a dema rejima tirk, wê di dewama hevdu de wê bi me bide nivîsandin. Ev dîrok, wê rastîyek giring a dîrokî a herêmê jî wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Ew jî ew a ku wê li herêmê her timî wê pirsgirêka fahmkirina desthilatdarîyên herêmî a jîyane civakî wê hebe. Li ser wê pirsgirêka fahmkirinê re wê ew hebe. Li gorî têgîna desthilatdarîyên herêmê, ya giring ne jîyane xalkê ya. Ya giring, ew a ku rejim û ankû desthilatdarî karibê xwe bijî û bide domandin. Bo vê yekê jî ku pêwîstî bi wê hebe wê hebûna xalkan jî wê were boraq(korban) kirin. Ya ku heta roja me bûya jî ev a.

Rewşa desthilatdarîyên herêmî ew a ku ew ne ji herêmê na. Tê gotin ku wê Hîttîti wê bi goçberî wê werina herêmê û wê bina desthilatdar. Her wusa, desthilatdarîyek goçber, wê xwe bixwûnê li ser lingan bigrê. Ji vê û pê ve wê, rêya xwe jîyankirina wê tûne bê. Piştî hîttîtan, rewşa seferên îskender, hatina roma li herêmê, bi goçberî hatina osmanîyan li herêmê û di dawîya dawî de di dewama wê de ku ew dijî rejima tirk, mirov divê ku wê jî bi wê goçberîyê hilde li dest. Ev ne ji herêmê na. Lê hertîmî jî wê komkujiyan li herêmê wê werênina serê xalkên herêmê. Wê xalkên herêmê di qirkirinê de wê derbas bikin û wê li cih û war û malên wan xwedî derkevin. Ev rewş, rewşek talanê a dîrokî ya ku wê bînavber wê xwe bi desthilatdarîyên herêmê re wê xwe bide domandin bê. Pisgirêka van komên ku ew bi goçberî dihên herêmê û ji xwe re desthilatdarîyan li gorî kêfa xwe ava dikin û ew bi wê re jîyane xalkên herêmê ji wan re dikin zindan, wê weke teybetîya wan ya sereke jî wê ew bê ku ew ne xwedîyê afrînerîyekê na. Lê ya ku hatî afirandin, weke cih û war, mal û semyen û hwd, dikin ku ew li wê xwedî derkevin û xwe «weke xwedîyê wê» werênina ser ziman. Wê şerê vê bi xalkên herêmê re di asta wan ji dîrokê birinê de wê bi wan re wê bidin. Teybetîya van komên bi vî rengî, ew a ku ew zor a ku ew li gorî hêsta civakî bijîn. Nikarin, wê rehetîya

civakî bi xwe re wê hem di jîyane xwe de û hem jî di mejiyê xwe de wê pêşbixin. Çendî ku ew xwe bigihênina têgihiştina wê jî wê, nikaribin wê pêşbixin. Ber ku ew di mejiyê wan de hertimî 'hêsta bibina xwedîyê ya ku ew heya' heya û ev hêst wan bi mejiyê wan re ji xwe re wan dike weke koleyan. Dervî wê hizirkirin jî wê ji wan re zor bê. Ev jî, wê bi wan re wê temenê azwerîyekê bê ku ew wê di temenê şerkirin, tevger û xosletên keseyetîya xwe de wê bicih dikin bê.

Di aslê xwe de ew di keseyetîya xwe de ew pirr zayif in. Ber ku ew valana di mejiyê xwe de bi dîrokê re. **Ya ku ew xwe dikina xwedîyê jî wê, ew bixwe jî wê bikin ku ew xwe bi wê bidina bawer kirin. Ber ku ew xwe mihtacê wê dibînin. Wê zayîfiya xwe bi wê re wê derbas bikin.** Bo vê yekê wê di rewşa jîyankirina xwe de carna weke 'ji key keytir' wê xwe bidina nîşandin. Lê di aslê xwe de wê di temenê wê de wê xwedîyê keseyetîyek ku ew bi hêstîyarî xwe xwedîyê wê tişt a ku ew xwedîyê wê dibînin wê nebînê wê hebe. Ev hêst, wê her dengekî, kirinekê û ankû lavzekê, wê bike sedemek hêrîşên mazin jî. Ji vê rewşê vê keseyetîyê hêvîya mirovatîyê û ankû weke ku di roja me de bahs dihê kirin 'demokrasîyê' kirin, beyhûde ya. Wê xwe xwedî bidina nîşandin, lê ne xwedî na. Wê xwe afrîner bidina nîşandin, lê ne afrîner in. Wê xwe bihêz bidina nîşandin, lê wê pirr zayif bin. Wê xwe bi gotina roja me wê 'demokrat' bidina nîşandin, lê wê ti carî nebina demokrat. Bi vê rengê wê xwedîyê teybetîyna keseyetîyê bin. Teybetîya vê keseyetîya ku em bahse wê dikin, ew ku wê hertimî ji ya rastîya wê ya ku ew bi wê heya wê cudatir wê bide nîşandin. Goçber a, lê wê xwe weke ne goçber bide nîşandin. Ev keseyet, wê weke keseyetîyek ku wê hertimî di nava xwe de ne di aramîyê û aşîtiyê de bê. Ev jî wê biawayekî vekirî wê xwe bide biriqandin li jîyane wê. Ev keseyet, wê di vê çerçoveyê de wê xwe ji ya rastîya xwe bide nîşandin. Aliyekî ku wê di temenê ne aramîya hundûrê wê keseyetîyê de jî bê, wê ev rastî bê. Bi xwe re ne di aşîtiyê de ya. Bi dora xwe re ne di aşîtiyê de ya. Dixwezê ku herkesekê li dorê wê esas bigrin û herê bikin. Çendî ku ew di jîyanê de 'weke ku ew were herêkirin' jî bê, lê wê ew di xwe de wê hertimî bixof û gûman nêzî wê bibê. Li şûna aqil, wê hêst weke di rengê aqil de wê serdest bê. Ya ku rastîya wê keseyetîya zayif û ku ew ji wê zayîfiya xwe timî di hêrîşan de ya jî wê ev rastî bê. Wê ev keseyet, bi vê rengê, wêti carî weke keseyetîya mirovê civakî ku ew di mejiyê xwe de xwedîyê wê hêsta şenber a, wê ew ne xwedîyê wê bê. Wê her tişt a ku wê xwe kiriya xwedîyê wê, di zanê ku ew ne xwedîyê wê ya. Ya ku wî zêde dike ku ew

li wê xwedî derkeve û hemû xwediyê wê tiştê bikujê û hwd, wê ev bê. Lê çendî bi vê rengê ew bû xwediyê wê jî wê, ew ne rehet bê. Ber ku ew ne xwediyê wê ya.

Wê hertimî ji herkesekî zêdetir wê hêsta aîdîyetê wê bi xwe re wê li ser wê tiştê ku ew xwe xwediyê wê dibînê re wê werênê ser ziman. Bi vê rengê ew hertimî pêwîstî bi wê dibînê. Wê çawa xwe weke xwediyê wê bide herê kirin ku wê ti kesek ji wê 'gûmanê' nekê, şerê wê dike. Wê şerê wê hem di nava xwe de bike û hem jî bidervî xwe re bike.

Rewşa vê keseyetîyê, wê hertimî wê ji vê rewşa xwe de wê di temenê wê de bê ku ew komkujîyên mazin bike. Bi wan komkujîyan wê xwe 'mazin', 'maxrûr', 'bihêz', 'serdest', 'xwedî' û hwd wê bibînê. Li gorî vî mejiyê, dema ku cih û warek ku wê xwediyê wê kuşt, ew xwediyê wê ya. Wusa di mejiyê xwe de li rewşê xwe hoyandî ya. Bi wê re jî ku ew çendî bikujê, wê bê xwedî. Yan jî, wê xwedî bê.

Ya ku wê ti carî vê keseyetîyê rehet û bi mirovatî nekê jî wê ev bê. Çendî ku zanebûn pêşbikeve û zanebûn pêşketibê jî, wê ev keseyet ne di wê hêsta mirovatîyê de bê. Wê hertimî di rewşeka dervî aqil û mantiqê de wê, ew tiştê ku wî bi komkujîyan xwe kiriya xwedî, wê li ser wê 'hêsta xwedîbûnê' re wê xwe werênê ser ziman. Wê her kirinên xwe 'mafdar' wê bibînê û wê hewl bide ku mafdar bide nîşandin. Rengê hizirkirina vê mejiyê, wê çawa xwe li ser wê 'hêsta aîdîyetê' ku wê di mejiyê xwe de wê çêkiriya wê bînê ser ziman, li ser wê kar dike û dişixulê. Çendî ku ew xwe bigihênê zanebûnê û wê di nava xwe de werênê ser ziman jî wê, di çerçoveyeka ku ew 'dûbare wê dihênê ser ziman' û ya ku wê hanîya ser ziman jî 'ew ya wê ya', wê bi wê rengê nêzîkatîyê wê bike. Ev keseyet, dikarê pirr zêde weke 'taqlîd' jî dora xwe aqil bigrê û xwe weke bike ku werênê ser ziman. Yan jî li ser wê re werênê ser ziman. Di ya ku wê hanî ser ziman de jî wê 'weke xwemalîyek' wê werênê ser ziman û wê xwe li ser wê hanîna li ser ziman re jî wê 'senaz' bibînê. Pirsgerêka vê keseyetîyê di serî de ew a ku ew 'taqlîdê' weke 'xwemal' dijî û wê bi wê jî wê xwe bide bawerkirin. Li ser wê re wê karibê komkujîyan jî wê bike. Wê her cûre kirinê wê bike. Ev rengê keseyetîyê, di aslê xwe de wê di temenê hemû komkujîyên di dîrokê de ku wê dem bi dem bibin jî, weke ku çawa î ro di roja me de li bakûrê kurdistanê û hwd em bi rejima tirk û hwd re wê dibînin.

Rewşa rejima tirk a li bakûrê kurdistanê dema ku mirov wê lê dikolê bi dîroka wê re wê di vê çerçoveyê de xwediyê rastîyekê bê. Her wusa, wê

li ser vê rengê û rewşê re wê rejima tirk wê weke qarîqatûrê herî xirab û **hov** bê di sedsale 21'ê de.

Di çerçoveya şerê rejimê ê li hemberî hebûna civake kurd de pêvajoyên şer ên bi navê DAÎŞ, konsepta şer û teşebûsa derbeyê, wê weke pêvajoyan vê demê ên herî dijwar bin. Bi navê «plana master» ê wê li ser sazûmana civakî re jî wê ew bê dayîn domandin. Pêvajoya şer a di vê demê de ku rejima tirk li hemberî civake kurd meşand, wê bi awayekî vekirî, wê were meşandin li hemberî civake kurd. Wê plan û stetejîyên xwe yên şer jî wê bi navê «plana masterê» wê werênina ser ziman. Di bin navê '*plana masterê*' de wê pêvajoyek şer li hemberî hebûna civake kurd wê were dayîn destpêkirin. Di vê çerçoveya vê plana master'ê de wê hebûna civake kurd wê were kontrolkirin, wê ew ji tekoşîna wê ya maf û azadîyê û xwestina statûyê wê bi şûn ve wê gav bi wê bê dayîn avêtin. Her wusa, herêm û bajarên kurdan ên weke Cizîra bota, nisêbîn, şirnax, hezex, farqîn, sûr, gever, lice û hwd, wê bi hemû bajarên din re wê di armanca hêrîşên rejimê de bin.

Wê bi wê re wê bajarên kurdan wê bi hêrîşan wê werina kavilkin. Bi wê re jî wê li ser wê kavilkinê re wê plan û stretejiyên xwe yên li hemberî hebûna civake kurd di bin navê '*plana masterê*' de wê werênina ser ziman. Wê bi wê re wê bînin ser ziman ku 'emê bajarên ji nû ve ava bikin. ' Ev rewş hemû jî, wê di çerçoveya şerê rejimê ê li hemberî hebûna civakê de wê were kirin û meşandin.

Şerê rejimê ê li hemberî civake kurd, wê di vê serdema ku ew weke serdema sedsale 21'ê dihê bi navkirin de wê bi vê rengê wê were domandin. Hebûna civake kurd, wê çawa were tûnakirin û ji dîrokê birin, wê divê çerçoveyê de wê herina bi ser civake kurd de. Wê zimanê kurdî wê qadaxa bikin. Wê nehêlin ku wê ti kurd bi zimanê xwe yê kurdî wê perwerde bibînin, wê bixwênin û binivênin. Wê li ser wê qadaxaya ziman re wê di çerçoveya vê plana master'ê de jî wê plana lezdayîna li asîmlekirina civakê wê were pêşxistin. Her wusa, wê çawa herkesek, wê bi zimanê tirkî were perwerdekirin û wê xwe werênê ser ziman û wê bi wê re bibêjê 'ez şenaz im' wê di vê çerçoveyê de wê bikin ku plan û stretejiyan wê çêbikin û wê werênina ser ziman.

Di dewama wê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê civak, wê çawa weke 'civakek tirk' wê were dîzaynkirin û wê nav û nîşanên wan xalkên din ên herêmê ên dîrokî wê werina ji herêmê birin, divê ku mirov rengê hêrîşên rejima tirk ên bi artîşa wê re ku ew weke ku

Cizîra bota, nisêbîn, sûr, geve, şîrnaxê, hezexê û hwd dike, divê ku mirov werênê werênê ser ziman.

Hikimeta AKP û T. Erdogan, wê di vê pêvajoya hêrîşên li kurdistanê û civake kurd de wê weke hêzên sereke ên ku wê didina kirin bin. Her wusa, wê di pêvajoya hêrîşan de wê, bi şewayekî 'dorpêçkirinê' wê 'qadaxayên derketina li sûkê' wê pêşbixin. Ev hikimet û kes('T. Erdogan') di dema teşebûsa derbeyê de wê bi xwe wê bangî li gel bikin ku ew derkevina li sûkê. Ji xwe, wê leyistika qirêj û herî namerdana wê di vê rewşê de bê. Her wusa, bi şewayekî weke ku ew derbe li hemberî hikimetê û 'demokrasîyê' hatibê kirin, wê bikin ku propaganda w bikin. Lê di aslê xwe de ew derbe jî weke ku ew ji navendekê hatîya plankirin, wê kî çawa were sûcdarkirin û wê kî were û bê hiştin li desthilatdarîyê, ew bi wê re hatîya kifşkirin. Hikimet û T. Erdogan, weke yê ku 'li hemberî wan derbe hatîya kirin' wê bîna pênasa kirin. Ji xwe derew û leyistika mazin jî di vê de ya. Ber ku ew ne rast a. Di derbeya 12 êlûnê de weke ku Kenan Evren kir û wî hikimet da ardê û wî xwe serokkomar, temenê derbeyek bi vî rengî di roja me de tûna ya. Vêca wê çi bikiran? Weke ku ew derbe li hemberî wan hatîya kirin bidina dîyarkirin û li ser wê re û bi encamên wê re wê rewşa derbeyê ew bi hikimet û serokkomarîyê wê bidina domandin. Ji xwe, ew derbe wan a. Ku gotinên weke 'demokrasîyê' û hwd îstismar bikin jî, wê bêjin ku ew li dijî demokrasîyê bûya. Bi wê re wê, hem xwe bidina jîyandin û hem jî şerê xwe jî li hemberî civakên weke civake kurd a bi armanca ji dîrokê birina wan jî wê bi wan re wê bidina domandin. Her wusa, di vê çerçoveyê de ji xwe weke ku ne ew bin ku ew qas komkuji kirina, wê xwe weke 'parastvanê demokrasîyê' wê werênina ser ziman û wê propagandaya xwe ya wê bikin. Weke ku ew 'teşebûsa derbeyê' li hemberî desthilatdarîyek 'demokratîk' bûbê wê bixwezî ku dîmenekî bidina nîşandin. Lê ew dîmen bixwe jî, wê weke dîmenekî xapandinê bê. Divê ku mirov vê yekê jî ji bîrnê ku ew rêveberîya ku î ro li ser kar a, di dewama rêveberîyên berî wê, wê pêvajoyên herî xadar ên bi şer û tûndûtûjî wê li ser serê civake kurd wê bimeşênê. Wê şerê tûnakirina wê civakê wê bi wê re wê bi wê re wê bide.

Rewşa hêrîşên rejima tirk ên li kurdistanê, wê bi armanca xwe li ser herêmên kurdistanê û ankû mesopotamiya serdest kirinê bê. Hêrîşên ku DAÎŞ dike û ew li pişt wan a, konseptên şer ku ew pêş dixê li hemberî hebûna civake kurd, rewşên derbeyê weke derbeya 12ê êlûna 1980î û ya rewşa teşebûsa derbeyê a di 15ê temûza 2016'an de ku ew hat kirin jî,

wê di çerçoveya vê armancê de bê. Her wusa divê ku mirov vê rewşê bi dîrokê re hilde li dest. Rewşa weke desthilatdariyek anatolîayî desthilatdariya tirk, ev rewşa hêrîşên wê yên li ser hebûna civake kurd û herêmên wê, wê di dîrokê de jî wê bi hîtîtan, lîdyayîyan, îskenderê zûrqerneyn û hwd re jî wê xwe bide dîyarkirin. Ev desthilatdariyên demên berê ên dîroka anatolîa, wê heman rewşa roja me ya ku rejima tirk wê didomênê, wê ew pêşbixin û bidina domandin. Sedema hêrîşên desthilatdariyên anatolîayî ên li herêmên kurdistanê û ankû mesopotamiya, di serî de divê ku mirov bi armancên wan ên metingerî, desthilatdarî û hwd re hilde li dest. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê rewşa dîrokê wê hilde li dest.

Di demên berê de wê **sedema hêrîşên desthilatdariyên anatolîayî ên li mesopotamiya û ankû li kurdistanê** wê bi armanca xwe kirina desthilatdarî û kontrolkirina herêmê wê bibê. Bi gotinaka din, wê hertimî bi tgîneka metingerî bibê. Her wusa, desthilatdariyek ku ew xwedîyê hizrên metingerî bê, wê bêgûman wê hêrîşên xwe wê ji anatolîa wê li van herêmên kurdistanê ên rojava û bakûrê kurdistanê bike. Ber ku wê ji anatolîa, wê herêmên bakûrê kurdistanê wê derîyê wê yê ku ew li herêmên din ên Asya divebê bê. Rojava jî, wê biheman rengî wê derîyê ku ew li herêmên Asya û nîvgirava araban divebê bê. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov werênê ser ziman ku wê desthilatdariyek anatolîayî ku ew li pey serdestîyna ku ew dixwezê herêmî ên weke împaratorî bê, wê di vê çerçoveyê de wê van hêrîşan wê pêşbixe. Ev rewşa anatolîa, ku ew weke dema ku li herêmên kurdistanê roja me ne serdest bê, wê tenê derîyê wê yê li ewropa û hwd wê vekirî bê û wê bi wê ve wê girêdayî bê. Her wusa, wê di vê çerçoveyê de wê hingî anatolîa wê bê baxçeyê li şûn wê bê.

Di vê çerçoveyê de em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku wê hemû şer û pevçûnên ji anatolîa ên ku ew li hemberî kurdistanê û hwd pêş dixê, wê di temenê wan de wê têgînên metingerî wê hebe.

Rewşên weke vê rewşa roja me a bi desthilatdariya tirkan re wê berê jî wê li anatolîa bibê. Lê ti desthilatdar, wilqasî xadar û zalimane nebûna. Ev minaqe dîrokî a herî hov, wê rengê xwe bi hêrîşên xwe yên li ser serê civake kurd de wê bide dîyarkirin. Her wusa, wê bi wê re wê hemû rojnema, tv û hwd ên ku ew bi tirkî dihên nivîsandin, wê bi awayekî pirr heyîder, wê çawa di çerçoveya ku wê bi wê temenê wê şerê bi civake kurd re wê çê bikin, wê di wê çerçoveyê de wê werê bikarhanîn. Di dema şerê qadeşê de wê hîtîtî di nivîsên xwe de wê werênina ser ziman ku ew serketina di wî şerî de. Bi heman rengî wê misrî jî wê werênina ser



ziman. Hê ji wan deman ve wê rêveberîyek ku ew temenê wê ne li ser hebûna civakê û gel a, wê çawa xwe bi vî rengî serkevtî û mazin bide nîşandin û herkesekî ji xwe bide tirsandin û bi wê re wê xwe li ser wan weke hêza mazin bîrê ser ziman, di vê çerçoveyê de mirov nîşanekên wê dibîrê. Hêrîşên hîttîtan, wê bi sedsalan di nava pêvajoyên şer de wê bihêlê. Piştî wan re wê her wusa wê lîdya jî, wê hema bêja li giştîya anatolîa wê serdest bibê û wê bixwezê ku ew berê xwe bide bi herêmên bakûrê kurdîstana roja me ku rejîma tirk li wê şerê tûnekirinê bi kurdan re dimeşênê. Her hêzê, rêya xwe kirina hêz li herêmê, di wir ve dîtîya. Piştî wan jî, wê Îskender jî wê heman tiştî wê bikê. Her wusa roma jî, dema ku ew tê herêmê wê pêşî bixwezê ku ew li Anatolîa serdest bibê û piştî herê bi ser herêmên ên mesopotamîya û nivgîrîya araba û hwd de. Bêsensîya anatolîa ku ew hertimî di nava lapên desthilatdarîyên ku ew piştî xwe nadina gel û hertimî dixwezin ku ew xwe bikin a hêz û li herêmê serdest bibin a. Ev rewş, wê weke rewşeka ku wê di temenê trejedyên wê de jî bê.

Osmanîyan, di dema xwe de herêm, bi tememî kavi kirin. Her wusa, xalkên ku wê li ber wan berxwe bidan, wê di şûr de derbas bikin û wê zaroyên wan ji wan bigirtan û wê di 'dibistanên dewşîrmekirinê' de wê bicîh bikin. Artîşên piştî ên osmanîyan, wê hemû jî wê ji van ban. Her wusa, bi vê rengê wê rewş hatiba domandin. Rewşa di roja me de a wê rengê 'dewşîrme kirinê' wê xwe li ser rengê herkesek ku ew dibê 20 salî ku ew herê û bibê leşker de wê bidina domandin. Rewşek nêzîkê, wê berî zayîna îsa di dema dewletê 'sparta' de wê heba. Wê zaroyên jinan ku wan heta 40 salîya xwe hanîna dunyê wê ji wan bigrin û wê bibin di dibistanên dewlê de wê weke leşker û hwd, wan perwerde bikin.

Pêvajoyên şerê rejîma tirk ê roja me de jî wê bi vî rengî wê di dema şerê xwe yê bi civake kurd de wê, weke ku wê 'dersimê' wê bikin, wê kamyonên leşkerî wê tiştî zaroyên kurd bikin û wê bibin û wê dewşîrme bikin. Heta roja me jî, ji wan zaroyan agahî nayê standin. Her wusa, mirov dikare vê rewşa birîna zaroyên kurdan ji aliyê raaydarên rejîma tirk ve bişibîhênê dema ku îskender hat kurdîstanê wê ew, gelek zaroyên ciwan ên medîyayîyan wê berhev bike û wan weke 'kole' wê bişênê welatê xwe.

Di destpêka komare tirk de wê malên zaroyên bîxwedî wê werina vekirin. Wê pêşî bi hezaran zarok di wan de wê werina bicîhkirin. Ew zarok, hêma hinek ji wan dema ku ew bîrewer dibûn di ravîn ji wan malan. Lê axlabê jî ew zaroyên wan 'malên bîkes' ew werina

perwerdekirin weke tirk û wê bihetan bikarhanîn artişê û rewşên din ên şerê qirêj ê li hemberî civakê de. Di roja me de jî wê gelek rayadarên hikimetên tirk ên weke tên hikimetên AKP ku wê dema ku mijara destavêtinê a li jinê wê werê rojevê, wê bibêjin ku ew bi hemlbûn 'bila bênina dunyê û wê dewlet li wan bi binerê. ' Di temenê vê gotinê û zihniyeta wê gotinê de jî wê heman zihniyeta qirêj a dewşîrmekirinê wê hebe.

Li vir, mirov rastîyaka desthilatdarî wê kifş dike ku ew bo ku ew xwe bike desthilatdar hertiştî bi kirinê ji xwe re mûbah dibînê, mirov wê kifş dike. Ya ku ji xwe dihê dikin û mirov wê li ser kirinan re wê kifş dike jî wê ew bê. Rewşa rejima tirk, di vê çerçoveyê de wê pirranîya xalk û komên civakî ên anatolîayayî wê bihebûna wan re wê werina ji dîrokê birin. Î ro, navê wan tenê di pirtûkên ku ew di derbarê dîrokê de hatina nivîsandin de navê wan heya. Hinek ji wan, ji xwe navê wan jî nayê zanîn.

Bi wê re jî wê her kirinê li hemberî hebûna xalkan wê pêşbixin. Di vê çerçoveyê de wê rastîya kurd û bi şerê ku ew bi deh salan li hemberî hebûna wê hatî meşandin re wê ew ji van fahmkirinên dîrokî re wê weke lebratûwarekê jî bê. Her wusa, di vê çerçoveyê de mirov ku rastîya kurd û şerê ku rejimên herêmê ên weke rejima tirk li hemberî wê daya meşandin ku mirov wê fahm bike, mirov wê bi awayekî gelek rastîyên dîrokî bi vî rengî mirov wê kifş bike û derxe ser rûyê dîrokê.

Li bakûrê kurdistanê, partîyên sîyesî, rêxistinên sîvil, komelên civake kurd, kovar û rojnemeyên wê yên ku ew ji aliyê rejima tirk ve hatina girtin bi armanca tafisandina dengê civake kurd, wê hijmarên wan pirr zêde bê. Di van kêlîkên ku em rêz dinivîsandin, wê rojnema kurda a bi navê «*rojeve azad*» û ankû «*özgür gundem*» wê ya dawî bê ku wê biheta girtin ba. Berî wê jî ji ber ku ew di rojnemeyên kurdî de dinivîsandin û ankû xabate wê dikirin, rewşenbîrên kurd ên weke musa Anter û hwd wê ji aliyê hêzên teybet ên rejima tirk ve wê werina qatilkirin. Ev hemû di çerçoveya plana jenosîdkirina civaka kurd a bi navê «master» ê de dihatina kirin.

**Li ser dîrok û sedema hêrîşên desthilatdarîyên anatolîayî ên li mesopotamîya û ankû li kurdistanê**

Sedem û dîroka hêrîşên desthilatdarîyên li anatolîa ên li kurdistanê û ankû mesopotamîya wê dîroka anatolîa a civakî gîştkî wê bi me bide nivîsandin. Ez î ro, di vê serdem û roja me de ez, ku li hêrîşên rejima tirk ên li ser roajva ku ew dide kirin û hêrîşên wê ên li bakûrê kurdistanê ku ez li wan dinêrim, hêrîşên serdemn berê ên ji dema hîttîtan ku wan li heman herêman dikirin, dihênina ber bîra min.

Her wusa, di roja me de hêrîşên ku rejima tirk ku ew li dijî rojava ku ew li ser çeteyên cebetil-nasr, DAÎŞê û hwd ve bi rêxistin dike û her wusa hêrîşên wê yên ku ew li bakûrê kurdistanê dikin, wê di dîmenekî de wê weke dûbarekirina wan dîrokên dembûhûrî ên bixwûn bin. Her wusa, di wan de ti tiştêkî nû tûna ya. Her timî heman tişt hatiya ceribandin. Ew jî ew a ku wê çawa li herêmê xwe serdest bikin. Biqasî ku mirov divê ku di temenê wan hêrîşên ji desthilatdarîyn anatolîa li kurdistanê û ankû mesopotamîya, bi têngînek metingerî a bi armanca xwe serdestkirinê divê ku mirov wê werênê ser ziman wilqasî jî divê ku mirov bi nebûna wê têngîna civakî a bi wan desthilatdarîyan re jî divê ku mirov wê werênê ser ziman.

Li ser têngîna civakî re wê ev desthilatdarî, biqasî ku wê şerê xwe li hemberî xalkên ku ew li anatolîa pêş dikevin wê bikin, wê wilqasî jî wê li hemberî civakên derve jî wê bikin. Di şêwayekî weke ku ew çawa li hemberî pêşketina bi civakî re ku ew li berxwe didin, wê bi heman şêwayê re wê weke ku di bûna mirov û li dijî wê de jî wê weke ku şerekî wan li ser têngîna desthilatdarîyê re wê bidin. Anatolîa, wê bi sayaserê van desthilatdarîyên ku ew li wê pêşketina, wê bê goristana xalkan. Wê gelek xalk, wê werin û wê werina ji dîrokê birin. Zihniyeta ku wê **troya** ji dîrokê bibê, wê piştê di her demê de wê anatolîa di nava reşîyekê de wê werênê heta roja me. Ne ji Homeros kor ba, me yê di derbarê troya û

rewşa wê ya wê demê de nekarîba, zêde bûba xwediyê zanînekî. Helwestên bi vî rengî, mirov dikarê, weke helwestên li dijî hewldana desthilatdarîyên herêmê a ji dîrokê birinê, weke helwestên xalkî ku wan xwestîya ku dîroka herêmê a civakî ji tûnabûnê xilas bikin bin.

Rewşa anatolîa û trejediya wê ya ji wê dema hîtûtîtan û heta roja me ku em bi rejima tirk re dibînin, wê ya troya ne cudatir bê. Mirov dikarê rewşa desthilatdarîyên herêmê, ên anatoliayayî dûbare û dûbare, weke rewşa dûbare kirina trejediya troya a heta roja me jî wê werênê ser ziman. Her wusa, di vê çerçoveyê de têngîna efsanaya troya, wê ne rewşeka demekê wê werênê ser ziman, wê rewşa hemû deman ku wê heta roja me were, wê bi xwe re wê werênê ser ziman.

Li herêmê, wê ji serdemên hîtûtîtan û heta roja me, wê gelek desthilatdarî wê werin û herin. Lê dema ku ew desthilatdarî, hatina û çûna, wê bi xwe re wê gelek xalkên herêmê jî wê ji dîrokê bibin. Bo vê yekê, ti xalkên vê herêmê, wê hebûna nikaribin, ji wê dema xwe derbasî demek piştre a pirr dirêj bikin. Herî zêde wê fenikî bin ku wê hebûna xwe zêde bidina domandin. Ew jî, wê heta dema Osmanîyan wê werin. Osmanî jî, wê wan jî weke gelek komên din ên civakî wê di şûr de derbas bikin. Şûnpêyên osmanîyan î ro ku ew bi komare tirk re xwe didina domandin, wê vê kevneşopîya jenosîdkirina xalkan wê bi zihniyeta xwe re wê bidomênin.

Zihniyetek kujar ku ew hebûna xalkan ji dîrokê dibe û wan ji herêmên wan paqij dike, wê nikaribê şariştaniyan pêşbixe. Tenê û tenê, wê karibê hinekî li ser wan komkuji û paqijkirinên xwe re ew bi demê re xwe bijî û hwd.

Di roja me de rejima tirk, wê pêşî hebûna xalkên weke xalkên ermenî, asûrî, kurd û hwd wê ji xwe re bike armanc. Wê bixwezê ku wan tûna bike û li ser wan re xwe bijî û bide domandin. Ya ku rejima tirk î ro li bakûrê kurdistanê dike jî wê ji ev a. Rewşa qadaxaya li ser zimanê kurdî, kirina bin hêrîşê û girtina rojnemeyên kurdan, hêrîşên li bajarên wan û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê weke encama heman zihniyeta hov û kujar bê. Piştî ku ev zihniyet li herêmê serdest bûn û pê de, wê li herêmê dawî li şer, pevçûn û komkujiyan û hwd jî wê newê. Î ro jî, dawî li wan ne hatîya Heta ku ev zihniyet serdest jî jî bin, wê dawî li wan newê.

Rewşa hêrîşên li bajarên kurdan ên ku wê di vê demê de wê rejima tirk bike, wê hêrîşên dema hîtûtîtan ên ku wê key Hattûşîlê yekem û 'key Tuthalya ' hwd ku wê li bakûr û rojavayê kurdistanê bikin, wê weke

dûbare kirina wan bê. Key Tuthalya, wê weke yê ku ew di dema xwe de bi hêrîşên ku ew di demekê de firsendê dibînê û dibê ser helebê û wê kevil dike re wê navê wî li dîrokê bimênê.

Bi vê rengê, wê ji aliyê dîroka herêmê wê bi destê rejim û desthilatdarîyên wê yên ku ew heta roja me lê serdest bûna, wê dîroka wê bi xwûnê werê nivîsandin. Wê serî her leyistikê wê were xistin. Ya ku î ro, dihê kirin, wê ev bê. Yekî ku dîroka herêmê baş nizanibê, wê baş kirinên bixwûn ên desthilatdarîya rejima tirk ku ew li herêmê serdest a jî wê baş fahm nekê.

Ev desthilatdarîyên bi vî rengî, tenê hebûna xwe di hêzê û serdestbûnê, wê di kontrolkirin herêmê û xalkên de wê bibînin. Bo vê jî weke ku Maqyawellî dihênê ser ziman «wê her rêyê ji xwe re mûbah bibîn in» bo ku ew wê desthilatdarîya xwe bidina domandin. Ji dîrokê birin û tûnakirina wan jî di nav de.

Rewşa roja me ya ku em bi rejima tirk re dibînin, ku em tenê wê li berçav bigrin û wê dahûr bikin, wê van rastîyan bi dîroka wan re wê pîr baş bide ravakirin. Wê bi xwe re wê sedema hêrîşên desthilatdarîyên anatolîayayî jî baş bide ravakirin. Tirk, weke komna, wê piştî zayîna îsa ji sedsale 8'în û pê de wê hin bi hin ji herêmên din ên asya wê biherikina li herêmê. Di aslê xwe de wê bi alikarîya xalkên herêmî ên weke kurdan û hwd, wê li herêmê xwe bigrin. Wê karibin bijîn. ..

Lê piştî ku xwegirtin jî, pêşî kurd jî di nav de wê hemû xalkên din ên li herêmê wê ji wan bina armanc ku wê herina bi ser wan de û wê hêrîşên bi komkujiyên mazin ku wê bina malê dîrokê wê bînin serê wan. Bo ku anatolîa ji xwe re bikina 'war', wê hemû xalk û dîroka wê ya kevn wê tûna bikin. Her wusa, wê hemû nîşanakên dîrokî wê bi şewayên cûr bi cûr wê tûna bikin. Hêrîşên rejima tirk ên ku ew heta roja me li bakûrê kurdistanê û herêmên din ên kurdistanê ku ew li kurdistanîyan û civake kurd pêş dixin, divê ku mirov wan jî di vê çerçoveyê de hilde li dest û fahm bike.

Bi şewayekî ku em hêrîşên rejima tirk ên demên wê yên bûhûrî û roja me li anatolîa wan hildina li dest. Divê ku mirov wan jî gelek aliyan ve bişibihênê hêrîşên 'etrûşkîyan' ku wê berî zayîna îsa li dora sedsale 8 û 7 wê li herêmê bibin û wê gelek herêman bi hêrîşên xwe kevil bikin û wê heta ku wê gelek herêman ji dîrokê jî bibin. Etrûşkî jî, wê ji dervî herêmê ve wê werin û biherikina li herêmê. Li herêmê, wê tiştê ku ew xweşik û xweş bibînin wê bixwezin ku ew bibina xwediyê wê. Ya ku ew nikarin bibina xwediyê wê jî wê tûna bikin.

Di dema îskenderê mekendonî ku kurd wî ji ber kirinîn wî yên xadar ên li herêmî wan bi navê 'îskenderê zûrqerneyn' û ku tê wate ya 'qernê ku mirov ji wê îbret bigirê', wê di dema xwe de wê hêrîşna mazin li herêmên anatolîa wê bike. Di wê demê de ku wê navendên cuda hene. Hinek keyenîyên anatolîayayî hena. Lê hêza wan wusa zêde nîn a. Gelek ji wan keyanîyên anatolîayayî wê bêî ku ew berxwedenekê bidina destpêkirin, wê serdestîya hêzên îskender wê bipejirênin li ser xwe re. Bi wê re wê bixwezin ku ew xwe ji xazeba wî û hêzên wî rizgar bikin. Lê xalkên herêmî ên weke frigyayî ku ew di wê demê de weke keyanîyek herêmkî dijîn, wê li berxwe bidin. Ew wê nexwezin ku ew zû bi zû û bi hesanî xwe radest bikin. Wê hêzên îskender wê gelek hêrîşan li wan bike û gelek cengan wê bi hêzên wan re bike, lê wê dîsa nikaribê, wan bişikênê. Keyanîya frigya wê weke keleha dawî a anatolîa bê ku wê bê şikandin ji aliyê hêzên îskender ve.

Îskender jî, ew hêst bi wî re çêbûya ku ew heta ku ew li wê keyanîya piçûk a frigya jî xwe serdest nekê, wê bi tememî ne serdestî herêmê bê. Bo vê yekê, wê gelek planan pêşbixe bo xistina paytaxta frigya 'gordion'ê. **Rastîya di navê gordion** 'ê de ku ew vêşarî heya, wê bixwe ji wê bi" girêka gordionê" bûbê malê dîrokê. Wê 'gotina 'girêka gordionê' wê weke **gotineka ku wê ji vê rewşa berxwedêr a xalkê frigyayîyan û xwestina xistina wan ya ji aliyê îskender ve wê bi xwe re wê bîne ser ziman**. Ji hev felişendina gordion'ê wê û ankû 'ji hev felişendina 'girêka gordion'ê wê, bi xwe re wê xwediyê wateya xistina gordion'ê jî bê. Îskender bo ku ew li giştîya anatolîa serdest bibê, wê bixwezê ku ew paytaxta frigyayîyan gordion'ê bixê. Wê gelekî li ber frigyayîyan bixê. Wê demek dirêj, nikaribê frigyayîyan têk bibê. Ev rewş, wê ji îskender re wê weke girêka gordion'ê bê. Îskender, heta ku ew li wê serdest dibê, wê êdî wê serdestîya li anatolîa bê. Paytaxta frigya 'gordion', wê di dema xwe de wê ji gelek şariştaniyan re jî wê navendîtîyê bike. Di dema hîtîtîyan de jî wê bi navê «hapanûva» wê ji wan re malavanîyê bike. Piştî jî wê di dema frigya de jî wê çendî ku wê bi heman navê jî wê were bi navkirin, wê «akroinon» jî wê were bi navkirin. Îskender û piştî romayî jî wê bi vê navê wê babikinê. Piştî, wê keyê Frigya 'Gordias» wê bi navê xwe wê ji nû ve wê ava bike û wê navê «gordion» wê jî ji wê re werê bikarhanîn.

Lê divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê ev herêm ji Lîdyayîyan re wê di dema wan de wê weke herêmek navend wê malavanîyê bike. Di dema lîdya de wê lîdyayî, wusa bihizirin ku ew

herêm wê ji wan re navend bê û ew heta ku ew li wê serdest in, wê li herêmê bidesthilatdar bin. Wê piştîre Îskender jî bi têgihek bi heman wê bixwezê ku wê bixe û bike destê xwe û li wê serdest bibê. Di vê çerçoveyê de wê, wateya wê herêmê ji van demên serdestîya wî re wê mazin bê. Bi rastî jî, di demên ku ew(îskender) nikarê wê(gordîonê) bide xistin û demên piştîre de jî wê ji wî re ew bê weke 'girêka gordîonê.'

Rewşa desthilatdarîyên anatolia, berî wê dema îskender, wê di dema lîdya de jî wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Rewşa hewldana xwe li giştîya anatolia kirina serdest a Lîdya û pîrsgirêkên wê desthilatdarîya demê a bi pêşî bi mîtannîyan û piştîre bi Medîya re wê, temenê şer û pevçûnên ku wê piştîre bînin kirin jî bê. Di dema medîya de ku wê wezîrê keyê Medî Harpagos jî ji wan re serokfermanderîyê bike, wê hinek seferên wî li anatolia bin. Ev rewş, wê piştîre dewama wê jî wê were. Di nava sînorê desthilatdarîya demê a lîdya û medîya de wê ev rewş bina temenê şerna mazin li herêmê jî. Şerê dîrokî ê di nava medîya û lîdya ku wê li ber pereva çemê sor(hayls)ê wê bibê û wê ser pêncsalan re wê bidomê û piştîre ku wê bi «girtina rojê» ku wê herdû alî wê 'wê girtina rojê' weke 'hêrsbûna yazdanên wan a li wan ber ku ew bi hevdû re şer dikin' ku wê şîrove bikin û wê ew rewş bê sedema çekirina levkirina û peymanek aşîtiyê jî, wê di encama rastîyek bi vî rengî de wê bibê.

Li anatolia, wê piştîre, wê di vê demê de wê piştî medîya ku wê li herêmê weke keyekî Rusayî û ku hinek dîrokzan weke 'medî' bi nav dikin 'kîros', piştî ku ew desthilatdarîya medîya dide ardê, wê ew hinek seferna li anatolia li desthilatdarîya lîdya a demê bike. Berî wê demê lîdya û medîya aşîtiyek di nava xwe de çekiribû û heta ku wê li gorî gîyane wê levkirin û peymanê di nava wan de wê keça key lîdyayî 'aryanîs' wê bi kûrê keyê medî ê demê Astîyag re wê bê zewicandin. Lê piştî Medîya re weke ku çawa kîros wê medîya bide ardê û xira bike, wê vê peymanê jî nasnekê û wê bike ku ew seferekê li anatolia jî bike. Bo ku ew alîya aşîrên medî hilde li cem xwe wê ew bibêjê ku ew 'ez medî me' û wê bibêjê ku keya keyê medî dayika min a.' Çend ku ev rast jî bin, lê wê ev rewş, wê nikaribin hemû rastîyan ji berçav bidina vêşartin.

Piştî xistina desthilatdarîya medîya, wê li herêmê êdî wê sefer li dûv hevdû wê li wê werina kirin. Wê îskender wê pêşî xwe bi keyanîyên anatoliayayî bide herêkirin û wê anatolia bike destê xwe. Piştî jî wê berê xwe bide medîya û herêmên din ên li dora wê ku ew aşîrên medî hê li wan serdest in. Dema ku artîşên îskender tê herêmê wê hingê, keyanîya kurd a komagenê wê pêşî di berdêla ku ew dest nedê wê û hêrişî wê nekê,

wê serdestîya wan, herê bike. Piştî jî wê artişên îskender wê werin û bikevina paytaxta medîya. Ev wê êdî wê rewşa bi komagene re jî wê ji holê ra bikê. Aşîrên herêmê ên desthilatdarîya komagene ku ew diafirênin, wê bidest pêşxistina berxwedanan li hemberî selevkîyan bikin. Piştî, wê komên covakî ên herêmê ên weke partî û hwd jî wê tevî wê berxwedanê wê bibin.

Rewşa anatolîa, wê ji vê demê û pê de, wê di rewşek bindest a bi metingerî de bê. Wê ji bin destê artişên îskender, wê bi demê re derkeve. Lê wê piştî wê hin bi hin wê artişên roma wê werina herêmê û wê li wan herêman wê serdest bibin. Bi vê rengê, wê ne xalkên aslî ên anatolîayayî wê karibin xwe bixwe bimênin û bijîn û ne jî w karibin, hebûna xwe bidina domandin. Pîrsgirêka hebûnê, wê bi serdestîya metingerî a desthilatdarîya van hêzên bi împaratorî ku ew pêş dikevin re wê bo wan destpê bike. Anatolîa wê, weke ku wê rastîya wê, hertimî wê di vê çerçoveyê de wê winda bibê. Wê nikaribê xwe bixwe bijî. Piştî roma re wê li herêmê, hin bi hin wê weke dewama roma, ku wê weke 'roma rojhilat' jî wê were bi navkirin wê 'bizans' wê pêşbikeve. Ev rewş, wê piştî cihê xwe ji osmanîyan re wê bihêlê. Rewşa osmanîyan, wê weke rewşek feleketî a li anatolîa bê. Wê di vê dema osmanîyan de wê, hinek xalkên weke fenikîyî ku wê karibin bi zorekê hebûna xwe bidina domandin heta wê demê wê ew jî di wê demê de wê werina ji dîrokê birin. Rewşa osmanîyan, wê weke feleketekê wê piştî wê bi komare tirk re wê hebûna xwe li anatolîa wê bide domandin. Ji dema serdestîya osmanîyan û piştî komare tirk li herêmê dawî li şer, pevçûn, komkujiyan û hwd, ne hatiya. Î ro jî ew rewş weke ku em li bakûrê kurdistanê şerê rejîma tirk ê li hemberî civake kurd ku ew bi armanca ji dîrokê birina wê bi wê re dide û pêvajoyên şer ên ku ew li rojava li hemberî wê beşa civake kurd û kurdistanê pêş dixê jî, vê rastiya dewama vê rastîyê ya.

### **Şariştaniyên Anatolî**

Ku mirov ji kîjan aliyê binerê, wê anatolîa wê xwediy dîrokekê bê. Her wusa rewşa pêşketina jîyane bicihbûyî li herêmê wê dîroka wê heta serdemên neolîtîkê wê herê. Herêman Anatolîa, her çendî ku wê hin herêman wê w dereng serdemên neolîtîkê wê bijîn jî, lê wê hinek herêmê wê zûtir wê wê bijîn. Ji serdemên peleolîtîkê ve li wê herêmê wê her wusa wê hi bi hi bi rewşa xwezayê û derfetên ku ew ji jîyanê re diafirênê re wê temenê jîyankirinê wê li herêmê pêşbikeve. Li herêmê, piştî serdema dawî a qaşayê wê ji ber bahre reş bigra wê heta herêman jor, wê



gûharîna li wê bijî. Herêmên ber bahre reş, wê weke herêmna ku wê li wan jîyan jî wê hebe. Lê di serdema dawî a qaşayê de bi halîna çiya û ankû qaşên qaşayê re wê ava wê jî biind bibê. Wê ev bandûrê li jîyanên li hewirdorê jî wê bike. Her wusa, wê herêmên wê êdî wê di regekî din wê zêdetirî xwe bi awayekî bide dîyarkirin. Piştî serdemên li dora 5 hezaran û hwd, wê temenê jîyanê wê li herêmê wê pêşbikeve. Wê germahîya wê zêdetir pêşbikeve. Piştî ku wê herêm bi tememî herêmên wê yên qaşayê wê bihalihin û pê de wê, germehîya wê jî wê zêdetir bibê. Bi wê re jî wê derfetên jîyan li herêmê zêdetir bibê. Wê şinahîyên nû wê li herêmê bibin. Wê herêm, wê regekî din wê bistênê.

Serdemên piştre, wê hin bi hin li ser wê rewşa pêşketina temenê jîyanê re wê hin bi hin herikîn wê li wê bibê. Her wusa, wê di demên piştre de wê hin bi hin wê hebûna xalkan wê xwe bide dîyarkirin. Bajar-welatên ku wê li wê bibin, wê dîroka wan bi zêdeyî wê heta sê hezar sal berî zayinê wê herê. Di wê demê de wê ev herêm, wê weke herêmna ku wê li wan wê jîyan ji gelek aliyên ve wê li wê pêşbikeve bê. Anatolîa, wê weke herêmeka ku wê hertimî wê pêşketina wê ya bi dîrokê re wê pîr bale mirov bikişênê ser xwe. Her wusa li herêmê, dîroka xalkên herêmê, mirov ku wan dinerê, wê bi demê re wê ev xalkên ku wê li wê derkevina li holê, ên weke Karîyayî, Lowîayî, likyayî, hîtîtî, Iyonî, fenîkeyî, frigyayî, lidyayî, wê derkevina li holê.

Bi wê re wê gelek xalkên din ên ku ew li jîyayan dijîn ên weke ku wê pîrranî weke ku ew ji Jinan wê pêkwerin amazonî ku wê li ber kevîya bahre reş wê bikin, wê bibin. Van jinên leheng, wê singek xwe jêkiriban bo ku wan karîba ku tîr û kavan biavêtan. Wê ew jî wê beşek ji dîroka herêmê a windayî bin. Li herêmê, lê wê jîyanek bi hezaran salan wê bidina domandin. Li herêmê, wê Lowî û karîyayî, weke xalkna ku wê pîr kevn bin li herêmê. Her wusa, wê li herêmê, wê hebûna xwe bi demê re wê bidina pêxistin û domandin. Karîyayî, wê di dema xwe de wê şariştanîyek xort û dewlemend wê pêşbixin. Mirov dikarê wan weke Likyayî jî werênê ser ziman û weke xalkek ji herêmê werênê ser ziman. Bi wê di dema xwe de wê bajarên wan ên ku wê li wan bijîn ên weke 'Iassos', 'Knidos', 'Keramos', 'Mylasa', 'Labranda', 'Alinda', 'alabanda', 'maiandros', 'Nysa', 'tralles', 'aphrodisias' û 'hierapolis' bûn. Ev bajar jî, wê teybetîya wan wê biketan yan ber kevîya avê û yan jî li nêzî herêmek avê ban. bo vê yekê w jîyanek xwezayî a xalkî wê li wan wê pêşbiketiba. Dema ku mirov çanda wan lêdikolê, mirov dibînê ku wê çandinî, masîgirtinî û hwd wê bi wan re wê derkeve li pêş. Piştre di

serdemên piştire wê têkiliyên bi şariştanîya hûrîyan re wê dênin û wê çêkirina seremîkan weke cêran û hwd jî wê çê bikin.

Li **paytaxta karîyayîyan 'halikarnassos'**, wê kelehên mazin wê bên avakirin. Wê rewşek jîyanî a bi dest û hûnera dest wê bê pêşxistin. Wê ev paytaxta wan w heta dema Mousalosun ku ew keyekî karîyî bû, wê bi heybetekê wê kariyeyî wê li anatolîa wê karibin bijîn. Her wusa, wê heta ku wê ew werina wê demê, wê têkiluyên wan bi şariştanîyên der wan re wê çê bibin. Wê Mousalosun, piştî mirina wî wê hevsera wî Artemisia, wê herêmê weke ku ew ji nû ve avabike, wê gelek pêşketinan wê bide çêkirin. Wê paytatê, wê ji gelek aliyan ve wê bide pêşxistin. Lê wê di vê demê de wê bi ardhejekê wê paytaxta karîyan jî di nav de wê gelek bajarên wan wê zirerek mazin wê bibînin. Wê, piştire wê bi xalkî wê ji herêmê wê bi ber likyayîyan ve wê ji herêmên xirabûyî bi ardhejê wê werin.

Likyayîyan dixwestin ku ew li herêmê serdest bibin. Li gorî ku Heredot di 'dîrok' xwe de dihêne ser ziman ku wê li dora 3 hezar salan wê bi goçberî wê werina herêmê û demekê jî li herêmê serdest bibin. Lê weke ku çawa ku wê siha wan li ser ya frigyayîyan wê hebe, wê bi heman rengî siha lidyayîyan jî wê li ser ya wan wê hebe. Ji rewşa jîyane bajarên likyayîyan ên weke likya, pamfilya, û psidya, mirov fahm dike ku wê bi bazirganîyê wê rewşa xwe dewlemend bikin. Wê rojavayê karîya jî wê di nava sînorê likya de wê were hasibandin. **Likya**, wê heta dema îskender jî wê xwe li ser lingan bigirê. Piştire jî, wê ew jî weke karîya, wê têkiliyên baş wê bi desthilatdariya navendî a îskender re wê dênin û wê bi wê re wê weke herêmnî ku wê bi îskender ve girêdayî lê ku wê di nava xwe de bi serê xwe wê bijîn bin. Di çêkirina tirbên ku wan di latan de qawartina, wê bi wê re wê pirr zêde wê derkevina li pêş. Wê weke karîyan wê ji hûrî û mîtannîyan wê karê dest û weke naqşkirina kevir û bi rengkirina wê, wê fêr bibin. Likyayî wê weke ku wê ew di dema xwe de li dora sedsale 9'min berî zayînê de wê weke karîyayîyan wê têkiliyîna xweş wê îyonî jî wê bi wan re wê dênin. Îyonî, li herêmê weke rêveberîyekê wê heta sedsale 7'an wê bi xortayî wê bijîn. Wê bajarên wan wê li ber kevîya bahrê bê û wê bi bazirganîya li ser bahrê re wê pêşketina xwe wê hin bi hin wê bidina domandin. **Îyonî** wê bi sayaserê wê gera bazirganiyê wê têkiliyek xort wê bi mîtannîyan re wê dênin û wê ji aliyê çandî ve wê gelekî ji wan bi bandûr bibin. Li dora smurne, Efesos û milletosê dijîn. Wê li vê herêmê wê demekê ereykîdî û

amazonî jî wê bijîn. Wê çandekê xort wê li van herêman wê bi çêkirin û avakirinên xwe re wê pêşbixin.

Bi wê re em li anatolîa dibînin ku wê weke xalkekî wê frigyayî wê pêşketineka mazin wê bi xwe re wê bidina jînkirin. Her wusa, wê dîroka wan heta li dora duhezaran wê li herêma herê. Firigyayî, wê ji aliyekî ve wê bi Lidyayîyan ve girêdayî bin. Lê wê weke likyayîyan wê ew jî pirr zêde wê di bin çanda hûrî û mîtannîyan de wê bimênin. Ji ber vê bandûrê û xweşîya wan ya li berçav bû ku wê keyê Frigyayî ê bi navê Mîdas, wê bixwezê ku ew bi têkiliya xwe ya bi lidyayîyan re a xort a wan bike bin bandûra xwe û ew herê û xwe bigihênê herêman hûrîyan ku wan bike bin destê xwe de. Di wê dema xwe de wê heta Hapanûva(wê di dema ji dema hîtîtan û heta dema frigya, wê bi vî navî were ser ziman. Lê piştî wê navê "akroinon" jî wê li wê were kirin.) û gordîon(navê berê yê "anqara"ya roja me)ê, wê herêman ku wê dibin desthilatdarîya frigyayîyan de bin. bajarên weke 'dorylaion' wê bajarna wan yêmn navendî bin. Bi wê re paytaxta wan **Gordion** ku ji navê keyê **frigyayî** Gordias tê ya. Ji rewşa bajarên wan ên weke 'Kotiaeon' tê fahmkirin ku wê di karê seremîkê de wê serkevtî bin. Wê ji çanda rojhilat wê bandûreka mazin wê bigirin. Wê bandûra çanda seremîkê a hûrîyan wê pirr zêde wê li ser wan wê hebe. Mirov, ji rewşa çêkerîyan ên li wê, baştir wê fahm dike.

Di serdemên weke 8 û 7'an de wê li herêma komên îskîtî wê werin û wê li herêma wê hêrîşên wan li jîyane xalkên anatoliayî wê bibin. Wê zirerên mazin di van rewşan de wê bibînin. Ev rewşa hêrîşên wê temenê wê ku wê karîyayî, frigyayî, likyayî, îyonî û hwd, wê bi gelek xalkên din re wê di bin desthilatdarîya lidyaya demê de wê yekbûnekê çê bikin. Weke frigyayîyan wê lidyayî jî wê bawerîyê bi çanda kîbelê werênin. Her wusa, wê ev çandên baerîyê ên hevbeş ku wê pêşbikevin, wê temenê avakirina desthilatdarîyên weke ya desthilatdarîya hîtîtan û piştî ya lîdya a bi giştî li anatolîa bê. Ev jî, wê hem wê bê destpêka serdemek nû a bi lîdya re û hem jî wê li herêma, wê bi hêzbûna lîdya bi vê rengê re wê karibin pêşîya hêrîşên îstîkan ên li herêma jî bigirin. Lîdyaî, wê bi wê re wê, wê ji xwe re wê bikina temenê desthilatdarîyek ku wê hema bêja wê pirranîya anatolîa wê bikina destê xwe û wê paytaxta xwe '**sardê**' wê bikina weke paytaxtek giştî li herêma. Di wê demê de wê ji anatoliyan, komên hêrîşkar wê bi ber herêman mîtannî û medîya de wê bibin. Ev rewş jî, wê bê sedema li darxistina seferna ji aliyê medîya ve li herêma. Di van seferan de wê şerên medîyan wê bi likyayîyan re wê hinekî bibin. Lê li

herêmê wê zêde şer û pevçûn wê li herêmê nebin. Armanca sefera wan ew a ku pêşîya herîkînen hêrîşkaran ên bi komî bigirin bê.

Ev rewş, wê dem bi dem wê bidom in. Lê piştî wê lîdya, wê bi tememî wê artişên medîya wê ji herêmê derxe û wê xwe serdest bike. Herêmên weke 'kizzuwatna' ku wê bajar-welatên hûrîyan ên li anatolîa bin, wê bikevina bin hêrîşan de. Li herêmê, pêvajoya hêrîşên desthilatdarîya anatolîayayî a Hîtîtî ku wê berî serdema lîdya wê li herêmê wê bibê, wê li giştîya herêmê wê bibin. Hîtîtî, wê herêmê hemûyî bi keyanîyên wê yên herêmî ve wê bi xwe ve wê girêbidin. Wê hêrîşê li bajarwelatên hûrîyan ên demê bikin. Heta ku wê li rojavayê kurdîstana roja me û bakûrê kurdîstana roja me, wê hêrîşên xadar wê bikin. Her çendî ku wê bi tememî wê xûrixandinan wê bikin jî wê nikaribin xwe li herêmê bigrin bi serdestî.

Li herêmê, wê Lîdya jî wê bo desthilatdarîyek serdest wê di heman kevneşopîya hîtîtan de wê li herêmê bimeşin. Hîtîtan, derîyê serdestîya xwe ya li herêmê, weke serdestbûna xwe ya li bakûrê kurdîstana roja me didît. Bo vê yekê, wê pirranîya wê herêmên wê rastî herîşên wan wê werin. Piştî hîtîtan wê Lîdya jî, wê rêya serdestîyek giştî li herêmê wê bi serdestbûna li bakûrê kurdîstana roja me de wê bibînin. Bo vê yekê, wê lîdya, wê şer û pevçûnên wan ên serdestîyê wê bi medîya re wê bibin li herêmê.

Lê tevî wê jî wê li anatolîa weke ku em di dema şariştanîya felsefeyê û pêşketina wê a li girêkê ku em bi wê re kifş dikin, wê weke navendek giring a ku ew pêş dikeve jî bê. Di vê pêşketina xwe de wê piştî xwe bide pêşketinên serdemên berî ên weke yên mîtannî û medîya û ên berî wan. Zane û filosofên weke Theles, Sokrat, platon Arîsto û hwd wê derkevin. Ew, wê destpêke demek nû bê. Her wusa, piştî wê li ser wê temenê re wê li anatolîa wê pêvajoyek pêşketinê wê bijî. Ev pêvajoyê, di dema îskender de wê temenê 'dema helenîsmê' bê. Di demên roma de wê temenê pêşketina wan û piştî temenê pêşketina serdemên navîn jî wê bi xwe re wê biafirênin. Ev pêşketin, wê bi xate wê ya pêşketinê re wê heta serdema serdestîya osmanîyan wê were. Osmanî, wê bi hebûna serdestîya xwe re wê dawîyê li wê xate pêşketinê wê werênin. Piştî ku ew serdest dibin, wê bi tememî wê rojhilat bikeve pêvajoyê xwe tengezerîyên şariştanî û reşîyekê de. Piştî têkbirina constanîpol ku navend bizans a, wê li herêmê ew temenê 'ronasanekê' ku ew bi zanebûn û filosofên li herêmê re heya, wê ew hemû ji herêmê bi razê rojava û wê li rojava ev bê

sedema ronasansekê. Wê bi wê re wê rojhilat, wê di nava reşîyê de bigevizê. Lê rojava wê bi rohnî bibê.

**Rewşa keyanîya komagene û serdestîya wê li herêmê.**

Rewşa anatolîa, wê weke rewşeka ku wê hertimî wê di bin desthilatdaariyan de wê xwe bide domandin bê. Her wusa, çendî ku mirov dîroka wê ya civakî lêdikolê û mirov rastî rewşek pêşketî a bi demê re tê jî, ew rewşa civakî a anatolîa wê hertimî di bin bandûr û rewşa desthilatdariyan de wê bimênê. Di sedsale 7'mîn û 6'mîn pê de wê li herêmên desthilatdarî, wê ên nû wê pêşbikevin. Lê em li vir, divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku wê herêm hertimî di bin bandûra hûrî û mîtannîyan de bê. Di sedsale 6'mîn de wê li herêmê desthilatdariyên weke ên **Komagene** wê li ser axa kurdistanê wê piştî dema hûrî û mîtannîyan wê pêşbikeve. **Komagene, di kurdî de tê wateya 'koma gel'. 'Gene' wê di kurdî de wê were wateya 'gel'.** Ev keyanî, wê weke keyanîyeka ku wê bi rengê bawerîya yazdanî û bi teybetî a mîtravanîyê wê xwe bijî. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê nîşanak wê jî wê serê tayrê eylo, peykelên şêran ên mazin û her wusa, weke rewşên ku hatina pêşxistin. Ber çî wê hertimî wê şêr wê bi giringî wê were parastin? Ber ku ew di bawerîya yazdaniyê de hatîya bi watekirin. Dema ku Mîtra, li gorî ku bi jîyane wî re tê gotin ku ew diçê nêçîrê wê li rexekî wê şêr hebe û li raxê din wê mar hebe.

Her wusa, ev rewş, wê bi demê re wê li herêmê pêşbikevin. Komagene, wê bi sedsalan weke keyaniyekê ku wê hebûna xwe bide domandin. Li dora sîmsetê, sêmsûrê û hwd, wê şariştanîya wan pêş bikevê. Ev şariştanî, wê weke şariştanîyek giring û teybet a li gorî bawerî û nirxên civakî ên civake kurd wê li herêmê wê pêşbikevê bê. **Desthilatdariya komagene**, wê keyên komagenîyan ku wê di pirtûkên piroz de wê pirr zêde wê bahse wan were kirin ên weke Nemrûd, ku ew bi navê xwe re di kurdî de tê wateya 'yê nemir', wê bi serborîya Birehîm re ku wê ew were ser ziman û weke yê wê wî biavêjê nava êgir, wê di dîrokê de wê cih bigirê. Rewşa agir bixwe jî wê di nava kamegenîyan de wê pîroz bê. Ev jî, wê weke çandaka kurdîstanî a bawerîya wê ya dîrokî bê.

Rewşa komagene, wê weke rewşek teybet a li anatolîa û mesopotamîya bê. Bi teybetî wê komagene wê weke desthilatdariyek mesopotamîkî, li herêmê pêş bikeve bê. Lê wê sînorê desthilatdariya wê ji torosan wê derbas bibe û wê ji wê derbas bibê. Herêmên weke zaogma,

wê di nava sînorê wê de bin. Desthilatdarîya komagene, wê piştî dema hûrî û Mîtannîyan, wê pêşbikeve û wê di dema medîya de jî wê weke keyanîyekê wê hebe. Her wusa, nîşanakên wê hena ku wê pirr kevn herê. Bi dîroka birehm re hanîna wê ya li ser ziman, wê dîroka wê heta li dora sedsale 13' min û hinekî din jî dibê ku wirtir bibê. **Çanda komagene**, wê li herêmê çanda xalkên herêmê a herêmî a serdest bê. Wê li anatolîa jî wê serdest bibê. Komagene, wê paytaxta wê semîset bê. Wê bi wê re li herêmên anatolîa li bajarên weke 'melîtînê' wê li anatolîa wê navendên xwe yên çandî wê pêşbixin. Bajarên weke melîtînê, wê nîşanaka çanda komagene a serdest a li anatolîa jî bin. Li herêmên kurdistanê ên weke 'entebê ên weke 'dolîkê' wê pêşketina komagene, wê bi awayekî kevnara werênê berçav û wê bide nîşandin. Wê heta dema îskender, wê pêşî bikeve bin metingerîya artşên îskender û piştî wê bi tîkiliyên xwe re wê bi roma re wê hebûna xwe bide domandin. Di wê demê de wê komagene, weke destilatarîyek keyanî a civakî û dîrokî, wê karibê hebûna xwe bide domandin. Tîkiliyên keyanîya komagene wê bi selevkîyan re wê di çerçoveya ku wê ew serdestîya wan herê bikin û ew jî wê hêrîşî wan nekin bê. Di vê çerçoveyê de wê selevkîyî, wê komagene weke eyeleteka xwe wê li wê binerê û wê di bin kontrola xwe de wê bikin ku wê bihêlin.

**Komagene**, wê di van demên xwe de wê desthilatdarîya wê ji hêz bikeve. Ev jî, wê temenê serdestîya hêzên îskender a li wê bê. Lê komagene bi rewşa xwe ya pêşketî, wê pirr zêde wê li pêş bê. Wê bale herkesekî wê hertimî wê bikişênê li ser xwe. Di vê demê de rewşa pêşketina partan, wê rastî dema Mithrîdatesê yekem wê were. Her wusa wê tîkiliyek baş wê di nava wan de wê hebe. Wê di wê demê de wê keyê partî Tigranes, wê ew jî bi komagene re wê tevbigerihe û wê bi hevdu re wê dawî li bindestîya di bin destê selevkîyan de wê werênin. Piştî jî wê bi hevdu re wê herêmê birêve bibin. Wê ev rewşa Mithrîdatesê yekem ê keyê komagenî, wê xort bike û wê ew bi artîşa xwe ya ku ew li herêmê xort dike re wê li herêmê hinek seferên rizgarkirina ji bin destê selevkîyan wê bide destpêkirin. Wê bi wê re wê gelek şer û pevçûnan bi wan re bike. Di dîrokê de wê ev rewş, weke '*şerên mithridates*' jî wê cih bigirê.

Wê desthilatdarîya komagene, wê demekê xort bibe û demekê qals bibe, Bi vî rengê, wê bi dîroka xwe re were. Li anatolîa heta 'qapadokya' roja me, wê herin û wê serdestîya xwe çê bikin. Ev rewşa ji nû ve azadbûnê û xwe bi hêzkirina rewşa komagene, wê piştî selevkîyan, wê heta dema Mithridatesê çarem wê bidomê. Wê Mithridatesê çarem, wê li

welatekî mazin a ku wê gelek herêmên anatolîa jî wê ji nû ve ku wî kirî bin desthilatdarîya xwe de wê pêvajoyekê wê bide destpêkirin. Komagenî, dema ku ew li herêmên xwe serdest dibin, wê li herêmê giştî weke ku ew wê serdest biibin. Bo vê yekê, wê êdî wê bi hatin û pêşketina roma de wê ew jî komagene wê kifş bikin û wê bixwezin ku ew li wê serdest bibin, weke dema îskender û selevkîyan. Lê di dema mithridatesê çarem, wê ji aliyê rewşa leşkerî û sîyesî ve wê li herêmê wê pirr xort bibê. Heta ku wê ew were wê astê ku ew karibê li împaratorîya roma ku ew tê herêmê jî li ber wan bisekinê. Wê pêşîya pêşketina roma li herêmê, wê ji aliyê keyê komagenî key Mithridatesê çarem ve wê were girtin.

Wê herêmên anatolîa wê ji nû ve wê ew saz bike û bi xwe ve wê girêbide. Her wusa, wê anatolîa weke **‘eyeletê Asya’** wê anatolîa wê di bin kontrola xwe de wê bi nav bike. Piştî têkbirina selevkîyan, wê komagenî wê herêmê wê weke ku wê ji nû ve saz bikin. Wê keyanîya pontosê jî wê ew biparêzên. Lê wê keyanîya pontosê wê girêdana xwe bi komagene ve bîrê ser ziman. Li herêmê ku wê weke **‘peymanê dardanos’**ê jî were bi navkirin, wê bi wê re wê rewşa keyanîyan û serdestîya komagene wê ji nû ve bi wê, wê were saz kirin. Ev peyman, wê bê weke peymanaka ku wê di nava Mithridates û tigrenes de jî wê temenê levkirineka dîrokî bê. Ji xwe ya ku wê wan ji nû ve derxe dika dîrokê û wê tigrenes jî bike weke keyekî xort û bihêz jî wê ev peyman bê. Bi vê re wê sînorê komagene ku wê navenda selevkîyan Antîokheya ku wê bike nava xwe de jî wê sînorê komagene wê mazin bike û wê bîrê sêra berê.

Piştî mirina mithridatesê çarem, wê keyê romayî Pompeûs, wê vê rewşa mirina keyê komagenî wê weke firsendekê wê şîrove bike û wê bixwezê ku ew herê bi ser wirde ku ew wê bike bin kontrola xwe de. Her wusa, wê Pompeûs, wê pontosê jî wê bi vê yekê, wê bike weke eyeleteka roma û wê keyên ew bidina avêtin li ser serê wê. Piştî Mirina Mithridates, wê piştî heta mirina wî, wê tigrenes wê derkeve li pêş. Wê ew weke keyekî herêmê wê were pejirendin. Bi wê serdestîya tigrenes, wê li komagene jî wê were herêmê kirin. Ku bi navê **‘tîara’** tê bi navkirin, taca keyanîyê, wê ew dîrê ser serê xwe.

Piştî mirina mithridates re wê ne bi gelekî re wê tigrenes jî wê bimirê û wê rewşa herêmê wê xirab bibê. Wê roma, wê bi wê yekê wê hizir bikin ku wê ti key nemana ku wê li hemberî wan karibin, artişê ava bikin û bidina şerkin, wê bi wê re wê sefere li komagene bikin. Wê bixwezin ku ew jî weke Selevkîyan komagene bikina weke eyeletek xwe. Her wusa

ew pîrozîya keyên komagenî ku wan bi têngîna nemirîya xwe çê dikirin, wê piştî wê bixwezin ku ew li ser wê re pêşbikevin û li ser herêmê serdest bibin. Piştî tigrenes, wê firates, wê were ser taxt. Li komagene jî wê Antîokhosê yekem wê li ser taxt wê rûnihê. Di vê pêvajoyê de wê romayî wê werina anatolîya û wê li wê bicih bibin. Bi vê demê re wê roma li anatolîa wê xort bibe. Wê gelek keyanîyên anatolîyayî bo ku ew karibin hebûna xwe bijîn û rastî hêrîşên roma newin, wê xwe bi wê ve girê bidin. Di vê demê de wê hin bi hin komagene jî wê weke 'eyeletek' roma wê hin bi hin wê were dîtin. Roma bi wê re wê li herêmê bixwezê ku ew serdest bibin. Ji du aliyan ve dixwezin ku ew li komagene serdest bibin û kontrola xwe lê çê bikin. Aliyê pêşî, rewşa komagene û dewlemendî û bandûra wê ya sîyesî û bawerî a li ser herêmê giştî bû. Ji aliyê din ê duyem ve jî, wê derîyê serdestîya li anatolîa û li nîvgirava arab û herêmên din ên Asya wê vekiriba. Keyê roma, piştî ku rûmeta taca komagene radest kir jî wê şerê xwe li herêmê wê bide domadin. Ber ku roma û keyên wê ên li herêmê fahmkiribûn ku wê dervî wê ti çareya wan nebê. Bi wê re jî weke bargirê taca tigrenes Firates ku ew zawayê wî ya wê were herê kirin. Keyê komagenî Antîokhosê yekem piştî ku wê girêdana xwe da nîşandin. Lê bi wê re wê partî jî wê ji aliyê Sûriya roja me ve wê bi hinek aşîrên komagenî re wê li hemberî roma û seferên wê, wê berxwedanê wê pêşbixin.

Ew girêdana ku wê antîokhosê yekem bide nîşandin, wê ti wateya wê nema hebê. Çend ku wê "toga" yanî hemwelatîyê bidin jî wê li herêmê wateya wê nebê. Antîokhos bo vê yekê, wê zêde dem nekişênê ku ew fahm nekê ku wê rewşa herêmê wê çawa bi rêve herê. Piştî rewşa komagene hinekî din wê bi berxwedanên zêdetir zelal bibê, wê artîşa roma ku wê di serokfermandarîya Crassûs de ku wê were herêmê, wê li hemberî berxwedana hin aşîrên komagenî û partîyan wê têk herê. Ev rewş, wê bi Antîokhosê yekem wê cardin rewşê bide dahûrkirin. Di vê demê de ku Çîçero ku waliyê Kilîkya bû, wê di derbarê keyê komagane de wê agahiyên ne bawerbûnê wê bide navenda roma. Ev jî, wê rewşa wî nexweş bike. Antîokhos, wê bê sedem ku wê girêdana bi roma ve were lêpîrsîn li giştîya anatolîa ji aliyê keyanîyên wê herêmkî ve. Antîokhos, fahm kir ku wê rewşa wî zor bê. Wê roma were bi ser wî de. Di vê demê de rewşa partîyan jî bi şewayekî din pêş diket. Wê Orodes wê kûrê xwe keçkeya bi navê Laodika wê bi kûrê keyê partî orodes ê bi navê Pakoros re wê bide zewicandin. Ev rewş, wê rewşa mithridates û ya tigrenes wê weke ku wê ji nû ve wê werênê bîra mirov. Di vê demê de wê ji aliyekî



ve wê rewşa komagene wê xwe bide dîyarkirin. Wê ventîdîus, wê artişa wî bi ya partîyan û komagene re wê were berhevdû û wê derbeyekê wê bixwe. Bi wê re wê gelek partî, weke berxwedêr wê xwe bi sipêrina paytaxta Komagene semîsetê. Di wê demê de Wê ventîdîus wê ji Antîokhos, wê partîyên ku xwe sipartina, ew wan radestî wî bike. Lê wê ew bixwe bi bawerî wê vê xwestekê wê red bike. Li ser wê, wê bi alikariya ku wê ji wê re were wê artişa roma, wê paytaxta komagene semîsetê wê dorpêç bike û wê herê bi ser wê de. Di wê demê de ku wê were herêmê Antînîous wê serleşkeriyê wê hilde li dest. Ber ku wî dixwest ku navê xwe biserkevtinekê binivîsênê û vegerihê roma.

Di vê demê de ku wê çavê wî li taxt bê. Wê keyê Firates partî, wê bi xwe bawer bike û wê Antîokhos wê di sale 73'an de wê bikujê. Ev rewş, wê bê derbeyek mazin li hebûna komagene bixwe. Lê çendî ku Firates dixwest ku ew bibê key jî wê nebê key. Wê li şûna wî wê kûrê Mithrîdatesê berî Antîokhus wê derkeve ser taxt û wê bibê key. Wê ew jî wê di rewşeka ku ew girêdana xwe bi roma ve dide nîşandin, wê bike ku ew hebûna xwe bide domandin. Bi wê re wê leşkerên Mithridatesê wê li rexê Antonîus wê cih bigirin. Lê wê piştê wê rewşa komagene, wê cardin wê newê ser xwe. Wê xort nebê. Wê piştê wê li herêmê wê heta demekê wê roma wê li herêmê wê serdest bibin. Piştê wê demekê desthialtdariya abgarî wê serdest bibê. Heta ku wê di dawîya dawî de wê sasanî wê li herêmê wê xort bibê û wê derkeve li pêş. **Komagene, weke keyaniyeka kurdistanî û ya civake kurd**, wê li herêmê bi sedsalan wê hebûna xwe bide domandin. Lê wê bi wê re jî wê çanda mitravanîyê wê di hemû serdemên xwe de wê li anatolîa û herêmên ên ku ew dikarin xwe bigihêninê de wê pêşbixin. Wê roma jî û berî wê îskender jî û berî wî jî wê keyaniyên anatolî wê ji wê çand û zanebûna wê sîd wergirin. Wê bandûra wê, li pêşketina ber bahre reş û ya sipî a girêkê jî wê pirr zêde wê piştî ya hûrî û mîtanîyan wê hebe.

Ev dema ku wê di dema wê ya dawî de wê li herêmê wê bi navê **'dema helenîstik'** wê bi destpêka serdestîya îskender re wê bê binavkirin, wê komagene wê weyneka dîrokî wê bi wê re wê li herêmê bileyizê. Îskender, heta ku ew li wir serdest nebê, wê nikaribê di nava welatê medîya û herêmên din ên Asya de jî wê pêşde herê. Rewşa Anatolîa, wê bi vê demê re wê bikeve demeka nû de. Li herêmê wê gelek pêşketin wê li duv hevdû bibin. Ev serdem, wê serdema desthildarîyên împaratorî bê. Di vê çerçoveyê de wê dema îskender û piştê ya roma wê li herêmê pêşbikeve. Di hundurê vê demê de wê roma jî piştî îskender re wê li

herêmê xwe bicih bike. Wê li anatolîa wê bicih bibê. Wê çanda herêmê bipejirênê. Wê li gorî wê di nava xwe de wê pêşketinê bide çêkirin. Ji xwe, wê li ser vê rewşê re wê pêşketina xwe bide çêkirin. Roma, wê keyanîyên anatolîa, wê bi vê rengê wê wan bike bin kontrola xwe. Wê bi wê re wê li herêmê wê serdest bibê. Êdî anatolîa wê li wê roma serdest bibê. Serdema piştî, wê anatolîa wê ji roma re wê bê weke navendek. Wê li herêmê wê di rengê hîttît û lidyaya demî de wê pêşketina xwe de hin bi hin wê bide jînkirin.

Piştî jî wê li herêmê, wê rengê roma a rojhilat wê pêşbikeve. Weke ku çawa ku wê komagenî wê binav bikin û wê anatolîa weke 'eyeletek asya' binav bikin, wê bi wê re wê êdî wê 'roma rojhilat' wê pêşbikeve û wê ew jî li anatolîa bê. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyekê bide destpêkirin. Lê roma rojhilat jî, bo ku ew li anatolîa serdest bibê, wê hin bi hin herêmê bike ku bike bin kontrola xwe. Heta ku wê komagene wê dibin destê wê de bê, wê weke roma rojhilat û rojava wê yek bê. Piştî, ku wê li ser van herêman serdestîya xwe windakir, wê roma jî wê bê qat. Wê roma rojhilat û ankû roma li anatolîa wê ji ya rojava wê cuda bibê. Piştî jî, wê roma rojhilat li anatolîa wê bi rengê desthilatdarîya Bîzansê wê hebûna xwe li herêmê wê bide domandin. Roma, piştî ku wê li mesopotamiya serdestîya xwe windakir, wê ji herêmê wê vekîşihê.

Rewşa Bîzansê, wê piştî van deman de wê li anatolîa wê, demekê wê hebûna xwe wê bide domandin.

**Li anatolîa pêşketina desthilatdarîya Bizansê û ankû 'roma rojhilat', divê ku mirov di dewama vê rewşa herêmê û bi pêşveçûnên herêmê re divê ku mirov li ser wê bisekinê.**

Ku weke roma rojhilat jî tê bi navkirin, wê bizans, wê di dewama împaratorîya roma û bûna qatbûna wê de wê bibê. Roma, wê hinekî berî zayîna îsa, dema zayîna îsa û hinekî piştî wê ji gelek aliyan ve wê li wê hêrîş bibin. Wê bi demê re wê weke împaratorîya îskender ku wî ava kirî, wê împaratorîya roma wê biderizê û wê bê qat. Ev qatbûna roma, wê ji wê 'roma rojava' û 'roma rojhilat' wê biafirê. Roma rojhilat, wê beşa roma a li anatolîa bû. Li anatolîa, wê heta wê demê jî ku wê hebûna roma rojhilat û ankû piştî 'bizansê' herêkirina û heta wê demê hebûna xwe dana hanîn bi dîrokê wê bibin. Li anatolîa, wê bi vê rengê gelek keyanîyên ku wan hebûna xwe ku pêşî di bin ban roma û piştî bizansê de dana domandin bibin.

Di 395an de Împerator Theodosius yekem ê mazin, Împeratorî navbera herdu lewên wî Honorius û Arcadius de bi rojhelatî û bi rojavayî

bû du paran. Arcadius li Konstantinopolis ma û bû împeratorê Împeratoriya Romaya Rojhelat herî pêş de. Hin kes Konstantin (Constantine), împeratorê Konstantinopolis kira paytext, wek împeratorê herî pêş de, ankû damezrênerê împeratoriye, dibînin. Dema Konstantin de hem paytext hat gûharandin hem jî paşpekiya împeratoriya Roma ku pagan bûn li împeratoriye xiristîyanî hat belavkirin.

Dema Koça qewman, di sedsala 4'an de, şunda Împeratoriya Romaya Rojava dem bi dem bi destên germenan, Gotan û hûnan bin ket. Li ber, di 378an de Gotan Împeratoriya Roma Cenga Adrianopolis de bin xistî bû. Di 410an de bajarê Roma bi destên Gotên Rojava hat dagir kirin. Vandalan Maxrêb, Spanya û Îtalya dest xwe xistin. Di sedsala 5'an de germenan bi êrîşên dawî Împeratoriya Romaya Rojava hilweşandin. Li wê demê şunda li paş Împeratoriya Roma Împeratoriya Romaya Rojhilat, ankû Bîzans tenê ma.

Dema Justinian yekem, di sedsala 6'an de, Împeratoriya Romaya Rojhilat(Bîzans) li rojava xakên (welatên) Împeratoriya Romaya Rojavayê berê Spanya,Maxrêb û Îtalya şunda dest xwe xistin. Li rojhelat jî bi Sasanîyan re peyman aştîye kir. Wê wextê sînorên Împeratoriya Bîzans gehîştina nêzî Împeratoriya Roma û dema wêya herî baş bû. Di 532an de li Konstantinopolis raperîna Nika derket. Ew encax heftekê de karîn rakirin, lê paşê ew hat rakirin nêzî nivî Konstantinopolis hat kuştin. Dema Justinianê yekem de di 530an de **'Hagia Sophia(di roja me de navê wê 'aya Sofya' ya.)'** hat çêkirin. Paşê 550an de beravên derya navîn bi tunî kete bin sehête Bîzans. Dema împeratoriya Justinianê yekem dada roma di Corpus Juris Civilis de hat revîze kirin.

Di dema Theodosiusê duyem (408-450) de jî ji bo li êrîşên Atilla biparêza Sûrên Konstantinopolis hatin mezin kirin. Rewşa roma, wê di dema roma de wê li hemberî wê sasanî wê pêşbikevin. Piştî têkçûn û qalsbûna rewşa Komagene, abgar û hwd, wê sasanî derkeve li pêş. Bi persan re wê kurd jî wê di wê rewşê de wê bi wê re wê cih bigirin. Wê li herêmê, wê desthilatdariya sasanî, wê li herêmê wê weke desthilatdariya yekena, ku wê li pêşîya roma bê li herêmê. Heta sedsale 6'min şer û pevçûnên ku wê sasanî û bizansî wê li herêmê wê bikin, wê hêza wan li herêmê wê kêmbike. Di sale 629'an de wê hêzên sasanî û yên roma rojhilat wê werina berhevdû û wê derbeyek mazin hêzên sasanî wê bixin. Bi wê re wê bandûra wan li ser misrê, herêmên mesopotamya, herêmên weke ermenistana roja me û hwd, wê kêmbibê. Wê Nînova jî, wê li wir jî wê têkçûnekê wê bixwûn. Piştî wê têkçûnê re wê hereklîus

wê xaça rast a li wir wê ji wir wê bê bizansê. Bi wê re wê bizans, wê xwe weke nimînêrê xirîstaniye ê yekem li herêmê wê bike ku ew denezênê. Di wê demê de ji vê rewşa şikeştinê, wê li herêmên kurdistan, îranê û herêmên din ên herêmê wê ji bizansê zêdetir wê hêzên îslamê ên ku ew hê nû derdikevin li holê wê sûdbigirin. Wê li ser wê têkçûna sasanî re wê ew seferekê ne zêde mazin jî wê li herêmê bikin û wê bi wê re wê gelek herêman di şûr de derbas bikin û wê heta paytaxta sasanî Tîzponê wê herin. Wê bi ketina paytaxta wê re wê sasanî wê êdî ew ji dika dîrokê wê herê. Ev jî wê bê sedeme pêvajoyek din a nû li herêmê. Li herêmê, wê piştî wê weke hêzek mazin a herêmî wê hêzên îslamî wê ew wê valahiya desthilatdarîyê wê vergerênina firsendekê û wê li herêmê xwe serdest bikin.

Ev ancama ku wê roma rojhilat û ankû bizans ku bi têkbirina sasanî re wê derxe li holê wê piştî wê dawîya wê jî bi xwe re wê werênê.

**Di** destpêka sedsala 6'an de wê Sasanîyan jî Misir, Fîlîstîn, Ermenistan ji dest xwe xistin. Lê Împerator Hereklîus ew dernan heta 627'an bi pîranî şunda bi dest xwe xistin. Wê demê şunda Sasanî êdî hat dagirtin jî wê carê êrîşên araban û Misilmanan dest pê kir. Di 20'ê gelawêjê 636'an di Cenga Yermûk de Xelîfe Omer Bîzans bin xist. Pê re Misir, Suriye, Felestîn bi destên xelîfan ji Bîzans hat standin. Bi hêrîşên misilmanan, wê bîzans gelek xakên Anatolîa û Mezopotamya ku wê di dest de digirtin wînda kir. Di 698'an bi Kartaca re Maxrîb bi tunî ji dest derket. Konstantinopolis, ji bo Hadîs û mizgîniya Hz. Mihemed, sê caran di 626, 674–678 û 717–718'an de hat dorpêç kirin. Gorî hin kesan mirina Hereklîus şunda Împeratoriya Romaya Rojhilat êdî dibe Împeratoriya Bîzans. Ber mirîna xwe Hereklîus şuna Latînî yewnanî kira zimanê fermî. Navê împeratoranê bi Latînî Augustus, bi yewnanî Basileus re guhert.

Di dawîya sedsala 7'an de li rojhilat hêrîşên misilmanan, li rojava jî hêrîşên Silav û Balkanan dewam kir. Konstans duyem di navbera 661–668'an de paytext bira Syrakus, lê paşê ku ew mir, şunda paytext hat hanîn li Konstantinopolis e.

Ji Justinian duyem şunda împeratorî ji xanedanê Heraklîyan, derbasî xanedanê îsaryan (Isaurian) bû. Dema Împoratorê herî pêş de ji xanedanê isoryan Leo sêyem de dorpêç kirina Ereban a Konstantinopolis hat şunda pijiqandin. Lê ew gelek zor bû bi siya agirê Yewnanî û zivistanakê tund de ancax hat pijiqandin bû. Di sedsala 8'an de di dema Leoyê sêyem de îkonên Xiristîyanî hat qedexa kirin. Di Konsûla Nicea (îznîk) duyem de di

787an                      de                      şunda                      serbest                      kirin.

. **Ku mirov** li dîroka civake kurd dinerê, her wusa mirov bi teybetî hertimî rastî hêrîşên ku wê li wê were tê. Di serdemên hûrî û mîtannîyan de em dibînin ku wê hîtîtî wê hêrîşî herêmên kurdistanê û ankû mesopotamiya wê bikin. Di serdemên pêşketina civakîtiyê de wê, hertimî ew herîş wê bi awayekî wê li hebûna civake kurd wê bibin. Li anatolia desthilatdarî û rêveberîyên ku ew pêş dikevin û ne xwediyê têgînek metingerî na, wê li herêmê wê bi aqil û pêşketinên aqil ên weke felsefeyê re wê alaquadar wê bibin. Ew jî wê li herêmê wê di nava aramiyekî de wê bijîn. Wê li herêmê pêvajoyên xweşik ên civakî bi aqil wê pêşbixin. Lê desthilatdarî û ankû rêveberîyên ku ew hertimî wê di destpêka xwe de wê ne xwediyê têgînek civatî bin û wê bi têgînek desthilatdarî wê bijîn û wê bixwezin ku ew xwe bikin desthilatdar, wê hertimî li herêmê di nava şer û pevçûnên bi armanca metingerî de bin. Di vê çerçoveyê de dîroka şer û pevçûnên metingerîyê ên ji anatolia wê ji hîtîtî û heta roja me desthilatdariya tirk, wê xwe bide domandin. Di wê navberê de jî xalk û civakên herêmê ên ku ew ne xwediyê têgînek û metingerî a desthilatdarî na û tenê dixwezin ku ew bi civaketiya xwe re di nava aramiyê de bijîn, wê ew jî weke fenîkeyî ya, likyayî ya, frîgyayîya û hwd, wê ji dîrokê herin û ankû wê werina ji dîrokê birin.

Ev rewş, wê li herêmê wê xwe herî zêde bi şerê desthilatdaran ên bi xalkan re wê bide dîyarkirin. Her wusa, di dema hîtîtî jî wê ew ber ku ew bixwezin ku ew bibina desthilatdar li giştîya herêmê bi awayekî împaratorî û hwd, wê bo vê yekê jî wê pêşî xalkên herêmên anatolia bindest bikin û wan bi şer û pevçûnan bişiknin û ji dîrokê bibin û wê piştî jî wê, bidest hêrîşî hewirdora xwe bikin. Şerên hîtîtî ên bi hûrîyan û piştî bi mîtannîyan re wê nîşanaka vê rastiya bin. Di serdema hûrî û mîtannîyan de wê hîtîtî, wê hertimî hêrîşî hûrîyan bikin. Di serdema Hattûşîlê yekem de wê gelek hêrîşên wî wê li bajarên hûrîyan bibin, wê ew bixwezê ew li wan hêrîş û bajarên hûrîyan ên pêşketî ew serdest bibin. Bi vê yekê re wê, di keviya sînorê xwe de wê ne tenê şerên wan bi hûrîyan û piştî bi mîtannîyan re wê bibin, wê her wusa wê di wê demê de wê weke ku di dema **‘şerê qadeşê’** û hwd de wê hêrîşên wan li misrîyan û desthilatdariya misrîyan jî wê bibin. Lê wê hêrî zêde wê şer û pevçûnên wan bi hûrî û piştî wê bi mîtannîyan re wê bibin. Ew di sînorê wan de bûn.

Hîtîtî wê di dema xwe de wê bawerîya wan bi zêdeyî wê bi yazdanên hûrîyan wê hebe. Wê ji çand wan ya pêşketî wê gelek tiştan wê hildin.

Wê bi wê re wê bi wê ya ku wan ji hûrîyan û piştre ji mîtannîyan girtin, wê têr nebin û wê bixwezin ku ew bi wê bibina xwediyê hemû tiştî. Di serdema xwe de wê Hûtîtî, wê hêrîşên xwe pirr zêde wê li bajarên hûrî û mîtannîyan ên bakûrê kurdistanê roja me û her wusa rojavayê kurdistanê roja me wê bikin. Wê bi wê re wê bixwezin ku ew li wan herêman xwedî derkevin. Hittîtî, wê weke desthilatdarîyek ku wê bixosletên civaketîyê zêdetirî wê bi yên serdestîyê wê bijîn. Ev jî wê wan ji desthilatdarîyek civakî zêdetirî wê wan bike weke desthilatdarîyek metinger ku ew bi wê rengê dixwezê ku ew li herêmê xwe serdest bike bê. Di aslê xwe de em dema ku ji vê aliyê ve binerin, wê pîrsgirêka fahmkirina desthilatdarîyên anatolîayî ê fahmkirina têngîna civakî û ya hebûna xalkan wê hertimî wê hebe. Weke ku wê çawa wê ew di dema hîtîtî wê xwe li anatolîa bi desthilatdarîyên wê demê re wê bide nîşandin, wê her wusa wê di roja me de jî wê bi desthilatdarîyên weke ya tirkan a li anatolîa re jî wê heman pîrsgirêka fahmkirina rastîya civaken û gihiştina xosletên wan wê bi wê re wê hebe. Di vê çerçoveyê de ev şêwayên desthilatdarî ên ku ew ne xwediyê xosletên civakî na û lê ku ew xwediyê xosletên desthilatdarîyê ên bi metingerî wê hertimî wê bijîn.

Li anatolîa, wê hertimî wê pîrsgirêka civakan wê ji desthilatdarîên ku wê li wê pêşbikevin wê hebin. Bo vê yekê ya ku wê civak û xalkên ku wê li wê bijîn, wê ne zêde wê xwediyê temenan bin. Wê ne temendirêj bin. Em dema ku li wan serdemên piştî hîtîtî jî dinerin, em heman rastîyê bi desthilatdarî û ankû keyanîyên wekeyên desthilatdarîya Lîdya re jî wê dibînin. Ew jî, wê xwe pêşî bi hêza xwe ya artişî a ku wê li herêmê ji xwe re çêkirîya wê xwe weke hîtîtî berî xwe wê xwe serdest bike û piştre jî wê bidest xwestina xwe serdest kirina li herêmê bike. Weke ku çawa ku wê hîtîtî wê weke derîyê vebûna wan a li herêmên din ên Asya xwe serdest kirina li herêmên din ên hûrî û mîtannîyan ên bakûrê kurdistanê roja me û rojavayê kurdistanê roja re didîtin, wê heman têngiştin û têngî wê bi lîdyayîyan re jî wê hebe. Bo vê yekê, wê demna dirêj wê şer û pevçûnên mazin wê bi keyanîyên herêmî ên mesopotamîkî û ankû kurdistanî re wê bikin. Ev rewşa şerên lîdyayîyan ên bi medîyayîyan re wê heta şerê li berçemê sor(heyls)ê ku wê di 585'an de wê bibê, wê bidomê. Ev rewş, wê piştî lîdyayîyan wê bi desthilatdarîyên din ên li herêmên anatolîa û ankû ku ew xwe li anatolîa dîkin hêz û wir ji xwe re dîkin navend jî wê, rewşa wan jî wê wusa bê. Piştî Lîdyayîyan wê rewşa Îskenderê Zûrqerneyn jî wê ji ya wan ne cûdatir bê. Ew jî, wê di wê kevneşopîyê de wê derbas bibê. Tiştê ku wê Îskender bike, wê

weke dûbare kirina rewşa desthilatdarîên anatolîayî ên berî wê ên weke ya hîtîtîyan û lîdyayîyan û hwd bê. Ew jî, wê bi hêzên xwe yên leşkerî wê hêrîşî herêmên mesopotamîya bike û wê bixwezê ku ew bibê xwediyê wan herêman û dewlemendiyên wan. Îskenderê zûrquerneyn(‘mekedonî’), wê ew jî weke hîtîtîyan û piştî wan re lîdyayîyan wê rêya bûna weke hêzek herêmî ya desthilatdarî xwe serdest kirina li herêmên mesopotamîya û ankû kurdistanê ên rojava û bakûrê Kurdistanê roja me.

Bi wê re wê Îskender, wê herêmê bike dest de. Lê ew jî wê weke hîtîtîyan û piştî wan re weke lîdyayîyan, ew herêmên ku ew bi artişa xwe dikeve wan de jî wê nikaribê ew xwe li wan bike desthilatdar. Piştî artişên îskender ku ew bi hêrîşkirinê dikevina herêmê de wê piştî heman rewş wê bi artişên roma re wê xwe bide dîyarkirin. Ew jî wê pêşî werin û wê xwe li anatolîa û herêmên wê wê xwe bikina desthilatdar û wê xwe bihêz bikin. Piştî ku wan xwe li wê bihêz kir, wê bixwezin ku ew li ser wê xwe bihêz kirinê re herêmên mesopotamiya û ên misre kevin bikina destê xwe de. Bo vê yekê, wê hêrîşî van herêman wê bikin. Wê biartişên xwe wê bikevina herêmê de û wê hêrîşî keyaniyn herêmê wê bikin. Lê ew jî çendî ku wê bi wê rengê wê bikin, wê rewşa wan, jî ji ya hîtîtîyan, lîdyayîyan û artişên îskender wê wê ne cûdatir bê. Li herêmê, di vê navberê de wê keyaniyên piçûk mazin ên weke yên akad, asûr û hwd jî wê derkevin û wê xwe li herêmê bikin ku ew serdest bikin. Ev rewş, wê piştî wê heta rewşa sasanîyan û hwd wê were. Piştî jî wê li herêmê komên nû ên ku ew ji herêmên din ên Asya dihêna herêmê û wê bi alikariya xalkên herêmê wê bicih bibin, wê piştî wê ew w devera ku ew ji wê hatina wê ji bîr bikin û wê xwe bikina desthilatdar û wê li herêmê wê ne li ser têgihek civakî û xalkî re wê bimeşîn. Wê tenê li ser têgihek desthilatdarî re wê bimeşîn. Ber ku ew li ser têgihek desthilatdarî re dimeşîn, wê pêwîstîyê bi wê bibînin ku ew xalkên xwe ‘biafirênin’. Bo vê yekê wê bawerîyan ji xwe re wê bikina weke bîrdozî û wê li ser wê re wê bi şewayên weke ‘bişavtinê’ û hwd re wê bikin ku ew civake xwe û ankû xalkekî xwe çê bikin. Her wusa, piştî derketina îslamê û hetina komên tirkên li herêmê wê di vê rengê de wê li herêmê wê xwediyê şewayekî pêşketinê bin.

Serdema Osmanîyan, wê di vê çerçoveyê de wê weke serdemek watedar bê. Osmanî, wê bi olê wê pêşî xwe li herêmê bikin desthilatdar, Piştî jî wê li ser wê re wê li herêmê wê hêrîşî herêmên din ên herêmê wê bikin. Wê osmanî wê li herêmên anatolîa wê bi komên weke aşîran û hwd, wê werin û bicih bibin. Li herêmê wê bi alikariya kurdan wê xwe

bigrin. Kurd, berî wan bi hezaran salan ew li herêmê weke civak û xalk wê hebin û wê xwediyê dîrok, çand û desthilatdar bin. Piştî ku Osmanîyan xwe li herêmê(‘anatolîa’) kir desthilatdar û pê de wê êdî wê berê xwe bidina herêmên kurdan û wê xwe li wan bikina desthilatdar. Wê pêşî bi levkirinên ku ew bi mirgeh û ankû keyaniyên kurdan ên herêmî re çê dikin, wê li herêmê serdest bin. Piştî jî wê bixwezin ku ew bi tememî desthilatdar bin. Dema ku wê xalkên herêmê ên weke kurdan ku wê êdî wê herê nekin û pê de wê, berê şûrê xwe bidina kurdan û wê komkujiyên mazin wê werênina ser ziman. Wê ne bêjin ku ‘em dema ku di destpêkê de hatina herêmê van xalkan alikarî de ma’ û wê herîşî wan bikin. Ev rewş, wê ji destpêka hatina wan ya li herêmê û heta roja me wê herêmê weke herêmekê şer û pevçûnan wê di nava rûpelên dîrokê de wê bicih bike. Ev rewşa osmanîyan, wê ji destpêka desthilatdariya wan ya li herêmê û heta dawîya desthilatdariya wan wê li herêmê bidomê. Piştî wan re wê ew rewşa wan ya li herêmê bi bermehîya wan komare tirk re wê bidomê. Komare tirk, ji roja ku ew li anatolîa hatiya avakirin û pê de wê, şer û pevçûnên wê ji ser civake kurd û xalkên din ên weke wê dawî li wan newê. Wê heta roja me(‘2016’) wê bidomê.

Di roja me de hêrîşên komare tirk ên bi armanca şkandina vîna wê ku ew li hebûna civake kurd dike, mirov nikarê ji yên demên bûhûrî ên weke dema hîtîtîtan, piştî wan dema lîdyayîyan, piştî wan re jî yên îskenderê zûrqerneyn û roma ên ku wan li herêmê dikirin cûda şîrove bike û werênê ser ziman. Wê di heman xatê de wê ew hêrîş li hebûna civake kurd bèn kirin. Dema ku hîtîtîtan ew hêrîş li civakên hûrî û mîtannîyan dikirin, dixwestin ku ew li herêmê bibina hêzek herêmî a bi desthilatdar. Bi wê re wê lîdyayîyan jî heman tişt bixwesta û wê bi wê armancê wê hêrîş bikiran. Piştî wê artişên îskenderê zûrqerneyn û romayîyan jî wê bi heman armancê wê bi hêrîşên xwe re wê werina herêmê û wê bikevina herêmê de. Piştî wan re wê osmanî jî wê bi wê armancê wê bixwezê ku ew bibe hêzek herêmî a desthilatdar û wê ew jî hêrîşî xalkên herêmê bike û wê ew wan di şûr de derbas bike. Wê herêmê di xwûnê de sor bike. Piştî wê re wê bi heman armancê ku wê weke ku wê di roja me de wê rêveberîyên komare tirk jî wê werênina ser ziman û bibêjin ku ‘ew hêzek herêmî na’, wê bi wê têgînê wê hêrîşî xalkên herêmê bikin û wê komkujiyên mazin wê werênina serê wan. Ji destpêka komarê û heta roja me, wê şerên komare tirk ên li ser serê civake kurd û civakên din ên herêmê wê dawî li wan newê. Bi şêwa û rêbazên weke bişavtinê û hwd, wê ziman û çanda hemû xalkên li anatolîa wê ji herêmê bibin û wê



hebûna wan xalkan ji dîrokê bibin û wan tûna bikin. Herêmen bakûrê kurdistanê ku ew di nava sînorê komare tirk de na, wê bihemana têngîne wê zimanê civake kurd zimanê kurdî jî wê were qadaxa kirin û wê bi wê re wê bixwezin ku ew bi rastîya wan ya civakî re ew werina ji dîrokê birin û tûna kirin. Şer û pevçûnanên wan ên roja me ku ew bi artişê hêrîşî hebûn û temenê civake kurd dikin, û bajarên kurdan ên wek a Cizîra bota, silopî, şirnax, nisêbîn, gever, farqîn, sûr û hwd bi tememî di xûrîxênin û tûna dikin, mirov dikarê tenê bi vê rastiyê re girêdayî werênê ser ziman. Têgîneke desthilatdarî ku ew ti carî xalbûn û ankû civakbûn bi dîrokê re bi wê re çênebûya, wê bi wê re wê bijîn û wê herina bi ser hebûna xalkên herême de.

**Li ser dîrok û sedema hêrîşên desthilatdarîyên li Anatolîa ku ew li mesopotamya û ankû kurdistanê dikin, ku mirov dihezirê, mirov bi wê re hinekî roja me jî fahm dike.**

Li ser rastîya anatolîa, dema ku mirov dihezirê, her wusa, mirov bi dîroka wê re wê gelek rastîyên civakî, ardnîgarî û desthilatdarî ên bi êş mirov wê kifş dike. Her wusa, divê ku mirov vê yekê werênê ser ziman ku wê anatolîa, wê pêşketîna wê wê hertimî di nava lapên desthilatdarîyan de wê qals û piçûk bimênê. Pêşketin û pêşveçûnên civakan wê hertimî wê li desthilatdarîyan bi aliqê. Hertimî dihat gotin ku "anatolîa, dergûşa xalkan a." Ev gotin, di aslê xwe de wê weke gotinaka mesopotamîkî bê. Lê bo anatolîa jî hanîna wê ya li ser ziman wê pirr rast bê. Weke ku çawa ku wê medî û babilî wê bo xwe wê werênina ser ziman ku 'wê 72 xalk wê bi hevdû re bijîn', wê ev gotin wê bo anatolîa jî wê were hanîn li ser ziman. Lê çendî ku wê ev gotin bo anatolîa rast bê, wê bi heman rengî wê bi wê re wê gelek rastî jî wê werina ser ziman. Di roja me de wê ji wan '72 xalkan' wê ti kesek nejîn. Wê dîroka anatolîa, yanî dîroka wê herêma ku ew li wê dijîn wê ji wan re wê bê goristan. Wê ew bi ziman, çand û hebûna wan ya civakî re wê werê ji dîrokê birin.

Em dema ku wê dîroka anatolîa dixwênin, her wusa, wê di serdemên civakî de wê ji serdema hîtîtan û hwd roja me, wê dem bi dem wê gelek xalk derkevin û wê bijîn. Lê wê ew hemû jî bi rastîya wan re wê werina ji dîrokê birin. Tenê, wê di nava rûpelên pirtûkên dîrokan de wê, navê wan bimênê. Her wusa, ev rewşa anatolîa wê ji wan serdemên hîtîtan û heta roja me jî wê, bidomê. Wê rastîya wê werê ditin ku wê civak, wê bi dîroka wê re wê werina ji dîrokê birin. Hîtîtan, wê di dema xwe de wê, bi artişên xwe wê di dema xwe de wê pirranîya keyanîyên anatolîayî û hwd, wê ji dîrokê bê kirin. Her wusa, di şûr de derbas kirina xalkan û bi

wê re bêdeng kirina wan, wê weke metodek desthilatdarên herêmê bê ku wê heta roja me wê werê. Piştî serdema hîttîtan wê di serdemên piştî de ên Lîdyayîya de jî wê wusa bê. Xalkên weke fenîkeyî ku wê di warê çanda afirandinê û kifşkirinê de wê pêşketî bin, wê xwediye çandek civakî bin. Lê ew jî wê bi demê re wê nikaribin hebûna xwe ew bidina domandin. Wê hebûna wan, wê hertimî di bin xaterîyê de bê û di dawîya dawî de wê were tûnakirin û ji dîrokê birin. Î ro, weke ku ya ku desthilatdarîyên anatolîayî jî hertimî xwestina, wê tenê navê wan di pirtûkên dîrokî de wê bi pêşketinên ku ew di dema xwe de jîyane wê hebin.

Ev kevneşopîya hertimî ji dîrokê birina hebûna xalkan, wê bi desthilatdarîyên anatolîayî re wê xwe heta roja me wê xwe bide domandin. Di roja me de desthilatdarîya tirk ku ew bi gotiina 'yek millet, yek al, yek ziman, yek ol, ..' û hwd, wê di vê rastîyê de wê rastîya xwe wê bijî. Gotinên weke "male 72 milletî" wê tenê di nava rûpelên dîrokê de wê were hiştin. Her wusa wê pêşketina xalkên herêmê wê were tûna kirin. Ev rewş, wê heta ku wê were mesopotamiya jî. Bi teybetî, li vir, divê ku mirov vê yekê biawayekî vekirî kifş dike ku wê desthilatdarîyên herêmê ên ku ew bi dîroka xwe re tenê 'bo xwe kirina serdest' jîyane, wê bo vê yek û armancê wê hebûna xalkan ji dîrokê bibin. Di vê çerçoveyê de wê, xalkan bi nav û çanda wan re wê ji dîrokê wê bibin.

Li vir, divê ku mirov vê yekê bi awayekî vekirî di serî de kifş dike ku wê ti desthilatdarîyên anatolîayî, wê nikaribin di wê îdîayê de bin ku ew xwediye têngînek civakî û xalkî na. Hinek keyanîyên weke 'keyanîya fenike' ku ew ew li herêmê jîyane, ew ku wê ji ber van xosletên xwe yên civakî û hwd wê werina ji dîrokê birin. Ber ku ew ne li gorî xosletên desthilatdarî lê bi xosletên civakî re dijîn. Ev jî, wê sedema birina wan ya ji dîrokê bê. Ev rewşa desthilatdarîyên anatolîayî wê heta roja me jî wê bi desthilatdarîya tirk re wê xwe bide domandin. Teybetmendîya desthilatdarîyên anatolîayî, ew a ku ew ne desthilatdarîyna xalkî û civakî na. Ew weke desthilatdarîyna ku ew li gorî hinek hizirna bîrdozî hatina avakirin û wan li gorî wê bîrdozî xwe ji xwe re ku ew karibin bi wê re bijîn û hebûna xwe bidina domandin, xwestin ku ew xalkna ji xwe re biafirênin. Bo vê yekê, rêbazên bîrdozîkî ên weke bişavtinê wê bi wan re pirr zêde wê derkeve li pêş. Bi osmanîyan û piştî wê bi komare tirk re wê ev ji ya hemû deman zêdetir jî wê derkeve li pêş. Tenê di deman van herdû desthilatdarîyên ku wê li dîv hevdû werin, wê herêma anatolîa wê bê kirin weke goristana xalk û civakên dîrokî ên aslî ên anatolîayî.

Herma anatolîa, wê weke hermek ku wê sê aliyên wê bi bahrê re dorpêçkirî bê û wê aliyekî wê wê ji aliyê mesopotamîya û ankû Kurdistanê ve wê ardî bê. Ji vê aliyê ve jî wê hertimî desthilatdarîyên anatolîayayî wê bi xalkên mesopotamîyayî re wê di nava şer û pevçûnan de bin. Wê di nava şerê tûnakirin, bindestkirin û piştîre bi tûnekirinê ji dîrokê birina wan de bin. Bo vê yekê re ku wê ji serdemên hîtîtîtan û heta roja me bê ku wê hertimî desthilatdarîyên anatolîayayî wê di nava sefer û şerên xwe yên li ser mesopotamîya û ankû kurdistanê de bin. Wê hertimî hewl bidin ku wan herêman bindest bikin. Wê bixwezin ku ew xwe li wan serdest bikin. Ev rewşa desthilatdarîyên anatolîa wê hem bo xalkên anatolîayayî wê wan bike xirab bê û hem jî bo xalkên mesopotamîyayî jî. Her wusa, em dema ku serdema hîtîtîtan dikin ku wê fahm bikin, em dibînin ku wê her keyên hîtîtî ên ku ew tên ser taxt, wê herî hindik, seferna wan yên li ser axa mesopotamîya wê bibin. Ji key hattûşîlê yekem heta heta key tuthalya, murşîlê yekem, wê şer û pevçûnên wan wê bi hûrîyan re wê bidom in. Wê weke ku çawa ku di roja me de komare tirk ku ew li anatolîa bi desthilatdarî ya û ew bajarên kurdistanê ên weke Cizîra bota, silopî, sûr, nisêbîn, hezex, geve, şîrnax û hwd kavi dike, wê di wê de jî wê bi heman rengî wê hêrîşên keyên Hittî wê li hûrîyan bibin. Keyê Hittî key Tuthalya wê di dema xwe de wê hinek seferna li rojavayê kurdistanê roja me bike û wê heta helebe roja me wê herê û wê her devera ku ew di wê re diçe wê rêya ku ew di wê re diçe wê ji xwûnê sor bike. Wê bajarwelatên hûrîyan wê kavi bike. Ev rewşa seferan ji anatolîa li herêmanên din ên li mesopotamîya, wê piştî hîtîtîtan wê bi lîdya û piştî jî wê bi îskenderê mekedonî ku kurd wî weke 'îskenderê zûrgerneyn' bi nav dikin, wê were. Piştî wî re jî wê bi roma û osmanîyan re wê ew rewş bidom in. Vê xosleta ardnîgarîya anatolîa a ku ew ji sê aliyên xwe ve bi bahrê dorpêç kirîya, wê xwe bi derûnîyek hîsterîkî di keseyetîya mirovên ku ew li wê dibîna desthilatdar de wê xwe bi awayekî bide dîyarkirin. Bi wê derûnîyê û hîsterîyê, wê hertimî wê di nava hêrîşên serdestîyê ên li herêmanên mesopotamîya de bin.

Ev rewşa hermê, divê ku mirov bi teybetî werênê ser ziman ku wê di roja me de jî wê, xwe bide domandin. Ji ber wê xosleta desthilatdarîyên anatolîayayî ku ew di ti demê de nebûna xwedîyê xosletên civakî û xalkî, wê hertimî şerê wan bi xalk û civakên herêmanê re wê bi navî nebê. Kengî ew xwe serkevtî û mazin di hasibênin? Kengî ku wan hebûna xalkan û ankû civakan bi şer bê û ankû bi rêyên din bê ku wan kir bin kontrola xwe de wê, hingî ew xwe wusa hîs bikin. Key û ankû şerokên

anatolîayayî ku ew hertimî xwe weke mirovê ku ew xwe ji aliyê mêranîya xwe ve xwe kêr hîs dikin, bi derûnîyek bi vî rengî wê hertimî ew bi awayekî destpotîkî wê di nava pêvajoyên şer û hêrîşan de bin. Wê hertimî xwediyê wê derûnîya hîstîrîkî bin. Di roja me de komare tirk, ew bi vî derûnîyê hêrîşî hewirdora xwe dike. Her wusa, ev kevneşopîya şer, sefer û hêrîşên ji anatolîa ên li herêmên mesopotamîya ku wê ji dem hîttîtan û wê heta dema lîdya, îskenderê makedonî, osmanîyan û hwd, wê di roja me de wê bi komare tirk re wê xwe bide domandin. Em î ro di sale 2016'an de dijîn. Her wusa, di vî demê de jî ku mirov bahse pêşketina aqil û mirovatîyê dikin de jî wê, bajarên kurdistanê ji aliyê rejima tirk ve wê werina xûrixandin. Em vê xûrixandinê, ti carî nikarin ji vî dîroka anatolîa cuda wê şîrove bikin. Her wusa, em divê ku vî yekê jî werênina ser ziman ku mirov dikarê vî jî bibêjê ku wê ev rewşên şer û hêrîşkarî ên desthilatdarîyên anatolîayayî ên bê têgîna xalk û civakîyetê, wê weke baxtê wê, wê xwe heta roja me wê bide domandin û werênê. Desthilatdarîyek ku ew hertimî li serdestî û serwerîyê digerihe li anatolîa, wê hertimî hem li herêmên anatolîa û hem jî li herêmên li dora anatolîa ên cîranên wê ên weke mesopotamîya û ankû kurdistanê û hwd, wê xwediyê dîrokek şer û komkujiyan bê, weke ku ew heta roja me bi komare tirk re xwe dide domandin.

### **Şoreşa rojava ket sale xwe ya çaremin de.**

Şoreşa rojava, weke şoreşeka ku wê cehreya sîyesî ya herêmê da gûharand. Î ro li herêmê pêşketinên ku ew dibin, mirov dikarê weke ancama wê pêşketina wê wrênê ser ziman. Şoreşa rojava, mirov dikarê weke rewşek nû a li herêmê werênê ser ziman. Her wusa, li herêmê ev rewşa nû ku ne li gorî ti zihniyetên desthilatdar a li herêmê ya, wê bê armanca hemû desthilatdarîyên li herêmê. Her wusa, rewşa rojava, di vî demê de dema ku mirov lê dinerê, mirov bi wê pêşketina wê ya civakî û civaknasî, ramiyarî û desthilatdarî, zanebûnî û felsefîkî re wê kifş dike. Di aslê xwe de wê DAÎŞ, li ser navê hemû rejimên herêmê w hêrîşî rojava bike. BO vî yekê, serneketina wê, mirov dikarê weke serneketina wan jî werênê ser ziman.

Weke ku çawa ku Nebî Musa, di dema xwe de wê bi gotinekê wê hizra xwe werênê ser ziman û wê tevgerekê bide destpêkirin. Piştî wî re wê hizrên wî, bina temenê pêşveçûnên dîrokî. Piştî wî heman rengî wê nebî îsa, wê hizrên xwe werênê ser ziman û wê dîrokê bi xwe re wê bide destpêkirin. Pêşketinên ku weke van pêşketinan û şûnpêya wan jî temenê

wê li rojava ya. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov werênê ser ziman, ku wê her pêşketinên li rojava, wê pêşketinan van pêşveçûnên ên ku wan heta roja me xwe daya domandin jî wê bibê.

Li vir, li rojava, weke pêşketineka civaknasî a civakî, wê pirr zêde wê jin di rêvebirinê û her warê parastinê de wê derkeve li pêş. Di aslê xwe de ev rewş, wê weke rewşeka nû bê. Li rojhilat, jina ku dîrok dabûbû destpêkirin, wê bê xistin rewşek pirr zêde xirab de. Lê î ro ew li rojava, weke ku em çawa di dema hûrîyan û mîtannîyan de dibînin, wê jin derkeve li pêş. Her wusa, rewşa jinê wê pêşbikeve. Dema ku mirov li dîroka herêmê a dema hûrî û mîtannîyan jî dinerê, wê xwedewendên jin ên weke Hepatê û hwd wê derkevin û wê bandûra wan di çanda herêmê de wê pirr zêde wê li pêş bê. Her wusa, her jineka herêmê wê hertimî xe perwerde kiriba, wê piştî ku perwerdeya xwe bi dawî kir, wê navê wê xwedewende jin wê li şûn navê xwe wê bidanîya weke nasnemaya xwe.

Bêgûman, dîroka civakî a li herêmê bi rastîya wê re nivîsandina wê, wê temenê ji nû ve nivîsandina dîroka herêmê jî bê. Wê bandûra wê, weke ku çawa ku di demên berê de bû, wê di vê demê de wê wusa li pêş bê. Her wusa, di serî de weke ku çawa ku hûrî û mîtannîyan kir, giringî dayîna perwerde û pêşketina aqil û felsefeyê li herêmê wê temenê pêşxistina pêşaroja wê jî bê. Li herêmê, dema ku desthilatdarîyên metinger derketina û hêrîşî herêmê kiriina ku ew kî jî bin, pêşî hêrîşî nîrx, civaketî û pêşketina wê kirina. Bi vê yekê û rengê re wan xwestina ku xwe li wê serdest bikin. Ji serdema hîtûtan bigira û heta ku ew dema Îskenderê zûrquerneyn û hwd, wê ew wusa piştî jî, wê heta ku wê dem were dema osmanîyan, hêzên metinger, wê li herêmê pêşbikevin û wê zirerek mazin bidina pêşketina herêmê weke ku rejima tirk î ro li bakûrê kurdistanê û hwd dide.

Li herêmê, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku rojava pêşketina wê, di serî de divê ku mirov ji aliyê pêşketina civakî ve hilde li dest. Her wusa, di vê dem de bo pêşketina wê pêşketina civakî li rojava wê gelek berdêlên mazin jî wê bê dayîn. Wê hêrîşên mazin li wê bibin. Lê wê rojava, karibê li hemberî wan hêrîşan bisekinê û ew xwe hem li ser lingan bigirê û hem jî pêşbixe. Li vir, ya giring ew a ku mirov î ro bi gotina 'federeliyê' werênê û ankû bi çî navê din re werênê ser ziman, divê ku mirov weke rastîyekê werênê ser ziman ku rojava pêvajoyek dîrokî, civakî herêmî a pêşketinî ya û destpê kiriya û gav bi gav ew pêşve diçe û pêş dikeve. Wê eev gav, wê pêşbikeve. BI pêşketin, têgihiştin û rengê pêşketina xwe re pêşî bû malê hemû kurdistanê û nûha jî dibê malê

hemû rojhilat. Ti rêveberî, wê nikaribê xwe ji bandûra wê dûr bigirê. Her wusa, rojava, î ro weke rengê pêşketinê ê civakî ê li herêmê ya. Bo ku ev rengê pêşketinê civakî ya, desthilatdarîyên herêmê ên ku temenê wan ne li ser hebûna civak û xalkan a, û ew temenê wan li ser metingerîyê ya, hêrîşî wê dikin.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê rojava, di demên pêş de wê pêşveçûnên zêdetir wê derxe li holê. Tenê di hundurê van her çar salên xwe yên ku wê lî şûn xwe hişt de wê pêşketinên mazin li herêmê û li rojava wê bide çêkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku mirov werênê ser ziman ku pêşketina rojava wê rengê rojhilata pêşarojê jî wê bi xwe re wê bide dîyarkirin û pêşxistin.

### **Ji aliyê pêşketina civakî ve rojava**

Rojava, ji aliyê civakî xwediyê dîrokek pirr demdirêj a ku ew pêşketîya ya. Em herî hindik, dîroka serdemên civakî ên rojava heta serdemên hûrî û mîtannîyan bibin. Her wusa, dîroka civaketîyê, a li rojava, ji gelek aliyan ve wê xwediyê wateyekê bê. Bi wê re jî pêşveçûnên aqilî û felsefîkî û her wusa ên bawerî û hwd jî, wê di vê çerçoveyê de di nava wê pêşketina civaketîya wê de wê ew pêşveçûnên aqilî, felsefîkî û bawerî jî wê xwediyê pêşketina xwe bin. Rojava, di vê çerçoveyê de wê xwediyê dîrokekê ku ew heta serdemên pirr kevn diçê bê. Î ro jî, ji aliyê civakî, zimanî, û hwd ve, pêşveçûnên ku ew di roja me de dibin, wê di temenê wan de jî wê ew pêşveçûnên civakî û aqilî ên wan demên rojava ên berê wê hebin.

Rojava, xwediyê dîrokekê û şûnpeyekê ya. Ew şûnpêya wê, heta serdema sûmerîyan diçê. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku temenê pêşveçûnên civakî wê li herêmê, ji ya ku î ro dihê zanîn wê kevntir wê herê. Her wusa, temenê jîyanê û bi cihbûna mirovan li herêmê wê pirr zêde wê li herêmê wê kevn herê. Di vê çerçoveyê de em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku rojava ku ankû bi serdemên wê yên wê demê re wê xwediyê rengê pêşketinê civakî ê pirr kevn bê. Î ro li herêma xirabreşkê û hwd, di kolanan de kifşkirinên ku ew dibin di aslê xwe de wê di derbarê dîroka rojava de wê xwediyê wateyê bin. Ev herêm, wê weke herêma ku hûrî û mîtannîyan, wê di yekparetîyekê de wê di bin desthilatdarîya hûrî û mîtannîyan de bin.

Hûrî û mîtannî, dîroka wan ya civakî, wê di çerçoveya civaketîya hemdem û civaknasîya wê de wê bi hezaran salan wê xwediyê dîrokek pêşketinê bê. Piştî serdemên hûrî û mîtannîyan, wê li herêmê wê li ser

pêşketina wan re wê ew pêşketin wê li herêmê hebûna xwe wê bide domandin. Piştî serdemên hûrî û mîtannîyan, wê di bin desthilatdarîya medîya de wê demekê bijî. Piştî jî, wê mirgehên kurdistanî wê herêmê bi rêve bibin. Ev rewş, wê heta dema desthilatdarî kurd a abgarî û piştî ya merwanî û eyûbîyan wê hebûna xwe bi wê rengê wê bide domandin. Li herêmê civaketîya herêmê wê di vê çerçoveyê de wê kevn bê. Wê dîroka wê pirr zêde wê kevn herê.

### **Çand, bawerî û desthilatdarî li herêmê.**

Li herêmê, dîroka çand, bawerî û desthilatdarîya wê, wê pirr zêde wê kevn herê. Her wusa, di serdemên hûrî û mîtannîyan de wê pergelak civakî a pirr pêşketî wê were afirandin. Çanda bawerî ya yazdaniyê wê li herêmê serdest bê. Herêm, wê weke cihekî ku wê çanda yazdaniyê li wê geş bê. Wê piştî wê heta ku wê were dema Mîtra û hwd, wê li herêmê wê ev pêşketin bibin. Mîtra wê li wir li dora çîyayê kurda wê derkeve û wê hizrên xwe wê werênê ser ziman. Bi wê re wê di demek kin de wê li herêmên mesopotamîya ên din jî wê ew çand û bawerîya mîtrayîyê wê belav bibê.

Çanda civakî, wê li herêmê wê bi awayekî sazûmanî wê xwe bide pêşxistin. Î ro, di destê me de bineter hena ku em dikarin bibêjin ku ew serdemên hûrî û mîtannîyan ên civakî, wê di wan de wê şêwayekê civakî ê ku wê li dora pergelek pirr yazdaniyê ku wê xwe bicivênê, wê bê. Bi wê re jî wê ev rewşa civakî wê li herêmê wê xwe bi awayekî pirr zêde mazin wê bide pêşxistin.

Ji aliyê çandî ve, î ro em dikarin bibêjin ku herêmê pêşketinên aqilî ên felsefîkî û hwd, pirr zêde ew hatina çêkirin. Li herêmê gelek kirmanên weke anfî ku ew ji wan demên berê ên şariştaniyên kevn mana, wê di derbarê rengê pêşketina herêmê de wê aqil û têgîneka baş bidina me. Li herêmê, kirmanên mazin, hatina çêkirin. Wê ew bi wê re wê bawergehên mazin û bi heybet wê werina avakirin. Wê li dora wan, wê bi civakî wê bicivin. Her wusa, li herêmê weke temenê sazûmana civakî a xwe domandinê karê çandinîyê, şivanîyê û ankû koçerîyê û hwd, wê pirr zêde wê pêşketî wê hebe. Bi wê re wê, jîyanek wê were avakirin. Di nava wê jîyanê de wê civak wê pêşketina xwe wê bide jîyankirin. Her wusa bi wê re divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê di wan bawergehan de wê xwe perwerdekirin jî wê pirr zêde li pêş bê. Em dema ku temenê civakî ê dema hûrî û mîtannîyan lêdikolîn em dibînin ku jin û mêr, wê bi zarokên wan ve wê bi awayekî pirr baş wê hatibibina perwerde kirin.

Mirov, wê bi bawerîya yazdanê xwe wê were perwerde kirin. Perwerdekirin, li herêmê pêşketîya. Temenê wê jî pirr zêde pêşketî heya û hatîya avêtin.

Ji aliyê desthilatdarî ve mirov dikarê bibêjê ku li herêmê wê di wan deman de wê desthilatdarîyek xort wê hebe. Di dema hûrîyan de wê hûrîyî wê desthilatdarîyek xort li herêmê wê ava bikin. Lê bi demê re li anatolîa pêşketina Hîtîtân wê êdî temenê hêrîşan li wan jî wê biafirênê. Minaq, di dema hûrîyan de hêrîşên keyê hîtîtî key Hattûşîlê yekem, wê bina malê dîrokê. Wê Hûrî, wê di wê demê de wê gelek bajarên wan wê rastî hêrîşan werin. Her wusa, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku Hûrîyî ku rojava navenda wan a, wê herêmên anatolîa jî wê di bin desthilatdarîya wan de bin. Wê çanda wan li wanderan serdest bê. Wê bawerîya li yazdanên wan, wê li wan herêman wê pêşketî bê.

Piştî serdemên hêrîşn hîtîtân, wê desthilatdarîya hûrîyan wê zirerek mazin jî wê bibînê. Piştî wê weke demeka xwe ji nû ve vejînkirinê wê serdema Mîtannî wê destpê bike. Di vê demê de wê Mîtannî di destpêka xwe de wê hêrîşên hîtîtân bidina rawastandin û wê li herêmê desthilatdarîya xwe wê xort bikin. Têkiliyên wan ên civakî û dîplomatîkî ên bi misre kevn re wê bi awayekî pirr zêde vekirî wê derkevina li pêş. Mirov, dema ku wê dema wan lêkolîn dike, mirov vê yekê bi awayekî vekirî wê kifş dike û dibînê. Em ji nameyên 'Amarna' kifş dikin ku ew rewşa têkiliyan wê heta keç dana hevdû wê bibê. Minaq, **keça key Tuşratta Tadu-Hepa** wê bi keyê misrê Amenophîsê sêyem re wê were zewicandin. Bi wê re wê bê xwestin ku têkilî hê xwestir werina kirin. Rewşên bi vî rengî wê bi demê re zêde bibin û werina kirin.

Rewşa rojava, wê piştî dema medîya de jî wê xwe biawayekî mazin bide domandin. Heta vê demê, wê weke ku çawa di dema hûrîyan de hêrîşên hîtîtân zêde hebûn, wê di dema mîtannîyan de jî ew hêrîş bibin û wê gelek herêmên desthilatdarîya mîtannî, wê weke ku di roja me de rejîma tirk li bakûrê kurdistanê dike, wê werina kavilîkirin û ji dîrokê birin. Lê wê piştî gelek herêmên desthilatdarîya mîtannî, wê bikevina bin metingerîya hîtîtân de. Wê piştî wê mirgehên kurd ên demê wê werina cem hevdû wê temenê desthilatdarîya medîya û xortkirina wê biafirênin. Armanca wê ew a ku ew cardin welatê xwe ava bikin û ji bindest derxin û xilas bikin. Piştî medîya wê di bin desthilatdarîya merwanî û piştî ya eyûbîyan de wê bibê. Di wê navberê de wê bikeve bin metingerîya emewîyan û piştî ya osmanîyan de jî. Lê wê karibê xwe



ji

bandûra

wan

rizgar

bike.

### **Di roja me de rojava.**

Di roja me de rojava, divê ku mirov werênê ser ziman ku ew î ro weke ku ew ji nû ve divejê û derdikeve dike dîrokê. Her wusa pêşketina wê ya dîrokî wê pirr zêde wê di vê demê de wê bi bandûra wê re wê hebe. Rewşa hêrîşên roja me ku li wê dibin, em nikarin ji ya dema hûrî û mîtannîyan ku hîtîtîtan li wan fikir û di dema mediya de wan hêrîşên îskender li mediya fikir, cûda şîrove bikin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê rojava di vê demê de wê di bin pêvajoyîna hêrîşên dijmirovî ên xadar de bin.

Li herêmê pêşketina civakî, wê di vê demê de wê weke lingekî kifşkar a demê bê. Di serî de divê ku mirov li ser wê bisekinê. Her wusa, pêşketina aqil û felsefeyê, civaknasîya civakî bi hebûna pêşveçûnên civakî re, wê giring bê. Di vê demê de di dema ku ew ji nû ve weke ku ew xwe pêş dixê û ji bandûra pêvajoyên hêrîş û metingerîya li ser wê ku bûya derdixê de wê, giringîya perwerde û pêşketina aqil û her wusa sazûmana civakî bi rêxistinkirina wê li gorî rastîya wê ya dîrokî wê pirr zêde giring bê. Ji xwe hemû hêrîşên ku ew di vê demê de li rojava dibin, wê li van aliyên wê bibin.

Rojava, di vê demê de ji aliyê pêşketina xwe ve li ser remyarîya herêmê û ya cihanê jî xwediyê bandûraka xwe ya ku ew hin bi hin pêş dikeve ya. Ev serdema ku şer û pevçûnên desthilatdarîyan bi armanca metingerî û serdestîyê ku ew bi civakan re dikin, weke pêşketinaka civakî ku wê li hemberî van şer û pevçûnan civak karibin xwe biparêzên, wê weke regekê wê yê bi pêşketinê wê re bê. Li herêmê, heta roja me, desthilatdarîyên ku ew avabûna, wê bi bîrdozîyên xwe re wê hebin. Wê li ser wan bîrdozîyên xwe re wê xwediyê regekî hêrîşê li pêşketina civakan bin. Di vê rengê desthilatdarîyên roja me û serdestîya wan de di pêvajoyên jenosîdê de derbaskirina xalkan û pêvajoyên bişavtin meşandin, weke awayekî xweza lê hatiya. Herkesek ji xwe li hemberî wê bêdeng a. Yên ku gotinê dibêjin jî, wê çawa xwe û bîrdozîya xwe 'meşrû' bidina nişandin, di wê çerçoveyê de diaxifin.

Roja, wê bi pêşketina xwe ya civakî û herêmî re wê bandûra xwe bi ramyarîya xwe re wê zêdetir bike û mayînda bike. Ya ku di vê demê de bo wê bi pêşketina wê re bi giringî ku mirov li ser wê bisekinê jî wê ev bê. Pêşketina rojava a weke şoreşekê, di vê demê de wê weke pêşketinaka kifşkar li rojhilat giştî bê. Li vir, ku mirov ji kîjan aliyê ve li wê binerê,

divê ku mirov werênê ser ziman ku wê rojava, weke rastîyekê wê li gorî rastîya xwe ya dîrokî wê tevî hemû hêrîşên li ser wê, wê pêşbikeve. Lê di çerçoveya ne çareserkirina pîrsgirêka kurd a li herêmê de jî hêrîşên li wê, wê bidom in. Divê ku mirov vê yekê jî binxat bikê û werênê ser ziman.

..

### **Denezene federeliyê a li rojava.**

Di vê dema newrozê de ji rojava nûçeya denezene federeliyê hat. Di serî de vê federeliya rojava ku hatî denezendin, pîroz dikin. Ev, weke gavek giring û dîrokî ya. Berê wê, li rojava sê-kantonên rojava ên weke 'konatona kobanê', 'kantona afrînê' û 'kantona cizîrê' hatibû denezendin. Pêvajoya destpêka li darxistina civîna cenevê a duyemin de hatibûbûna denezendin. Her wusa, di vê pêvajoyê de jî li ser isara rejimên weke tirkiya û hwd, ne hatibû hiştin ku kurd tevî wê bibin. Piştî wê re jî, pêvajoyek pirr zêde bixwûn bi pêvajoya hêrîşên 'DAÎŞ'ê re li hemberî civate kurd dabûbûna destpêkirin. Bi wê re jî, li kobanê û şengalê bi hezaran kurdistanî hatibûbûna qatil kirin. Piştî jî, bi sedhezaran kurdistanî, ji herêmên wan bi darêzorê hatibûbûna dayîn goçberkirin.

Piştî jî, hêrîşên rejima tirk ên li rojava, weke ku li kobanê bûn, li ser esasê tûnakirina temenê wan kantonên ku kurdan li rojava denezendibûbûn. Li ser wê re hêrîş dikirin. Ji ber ku hertimî li ser esasê bêstatû hiştina kurdan bi kurdan re şer dikirin. Li bakûrê kurdistanê hêrîşên rejima tirk ên li bajarên bakûrê kurdistanê ên weke Cizîra bota, sûr, silopî, gever, hezexê û hwd, wê di dewama wan hêrîşên ku rejima tirk bi rêxistin dikirin ên li ser rojava de werin. Pêvajoya hêrîşên li civate kurd, êdî ji sînore beşeka kurdistanê derbas bûbûn li giştîya kurdistanê bi konseptên şer ên weke li ser DAÎŞ'ê û hwd re dihatina pêşxistin.

Kurdistanîyan li bakûrê kurdistanê jî rêveberîyên xwe yên xweser denezendin. Hemû hêrîşên rejima tirk jî li wê denezendibûn. Wê çawa vîna civate kurd bişikênin û wê cardin bi xwe ve girêbidin, di wê çerçoveyê de hêrîş dikin. Ji her aliyê ve hêrîş dikin. Di pêvajoyek bi vî rengî de federeliya rojava dihe denezendin.

Dema ku mirov rewşa federeliya li rojava lê bikolê, mirov wê bi wê re bi dîrokê re gelek azmûnên giring ku li ser axa kurdistanê bi wê re pêşketina bibîne. Her wusa, di demên bûhûrî de jî li rojavayê kurdistanê, weke ku di dema hûrî û mîtanîyan de dihe ditin, piştî jî di dema medîya de dihe ditin û hwd, wê hemû desthilatdarîyên herêmî ên kurdistanî, wê di nava xwe de bi awayekî konfedelî bin. Di vê çerçoveyê de wê ev rengê federeliyê xwe bide dîyarkirin. Ji aliyê civate kurd ve ku

ew aşîrên kurd hemû li hevdû dicivi û bi hevdû re federeliyê çê dikin. Bi wê re jî, ji aliyekî din ve xalkên din ên li herêmê, di wê çerçoveyê de xwe birêxistinkirina û xwe hanîna li ser ziman. Di vê çerçoveyê de têgîna federeliyê weke azmûnek dîrokê xwe li herêmê dide dîyarkirin.

Ev rengê federeliyê ku li herêmê pêş dikeve, wê di aste herêmê de weke di çerçoveya çêkirina yekbûnêka herêmî de ku di nava wê yekbûnekê de her xalk û aşîr ku wê ew li ser esas û temenê hebûna xwe êdî wê xwe birêxistin bike. Di vê çerçoveyê de wê hemû, xwediyê heman maf û azadiyê a weke hevdû bin. Wê bi hevdû re bijîn.

Piştî desthilatdarîya medîya, li herêmê piçûk mazin, çend desthilatdarîyên herêmî tên, wê di vê çerçoveyê de xwediyê xwe rêxistinekê bin. Piştî medîya re xanadana axamanîşî ku piştî medîya re tê û ava dibê, piştî wê re sasanî û abgarî jî, wê di nava xwe de di vê çerçoveyê de xwediyê heman rengê pêşketinê bê. Li vir, mirov divê ku vê yekê werênê ser ziman ku wê xalk û aşîr bi hevdû re karibin li gorî cudahiyên xwe bijîn. Li ser vê temenê bi civaknasiyekê, wê karibin hebûna xwe bidina domandin. Ji xwe, dema ku mirov li xate dîrokê ya ku bi ber me ve tê, ku mirov li wê dinerê, mirov bi xwe domandina hebûna van xalk û aşîrên herêmê re jî, vê rastîyê bi awayekî ku xwe piştrast dike kifş dike.

Rojava, ji sale 2013'an ve, bi awayekî di fiîliyetê de bi rengekî federeli xwe dijî. Piştî jî, piştî sale 2014'an û pê de, wê kantonên rojava wê werina avakirin. Bi wê re jî, wê rojava, pergale xwe ya perwerde, ramyarî a rêvebirinê û dadî û hwd, bi hemû aliyên din re wê ava bike. Di vê çerçoveyê de rejimên herêmê ên weke rejima tirk, wê ji her aliyê ve bidest hêrîşê li wê bikin. Li herêmê li ser komên çete ên weke DAÎŞ, cebetil-nasr, ahrar el-şam û hwd re wê hêrîşan li rojava û xalkê rojava pêşbixin. Bi hêrîşan, wê bixwezin ku pêşîya pêşketina wan bigrin. Li hemberî wan hêrîşan, kurdistanîyên rojava, pergale xwe ya xwe-parastinê pêşxistin. Piştî jî bidest xwe-parastinê kirin li hemberî hêrîşên ku li wan dibin. Li herêmê, rojava, bû navê pergelek demokratik li herêmê. Ya ku rejimên herêmê ji wê pirr aciz in, ev a. Hertimî, bi zihniyetek 'yekparest' ku herkesek weke wan bihizirê û di bin kontrola wan de weke wan bijî û hwd, ew dixwestin. Bo vê yekê, zimanê xalkên herêmê qadaxa kirin. Heta roja me, bi dehan xalkên herêmê, hatina ji dîrokê birin. Li hemberî van ji dîrokê birinan pêşketina rojava, bûya navê ji nûve vejînbûna têgîna mesopotamiya li herêmê.

Li herêmê, gelek xalk û bawerîyên ji hevdû cuda hena. Di nava wê

pergale federelî a rojava de wan xalk û bawerîyên ji hevdû cuda, ji xwe re mafê xwe hanîna li ser ziman dîtina. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku pergale rojava, di vê çerçoveyê de bûya weke pergalek ji nû ve vejînkirinê. Komkujiyên ku heta roja me, hanîna serê xalk û bawerîyên cuda li herêmê, pirr zêde mazinbûna. Di ancama wan de gelek xalk, hatina ji dîrokê birin. Ez divê ku vê yekê jî werênima ser ziman ku rojava, di vê çerçoveyê de bûya dengêkî xalkên herêmê ên dîrokî jî. Rejimên herêmê ên ku temenê wan li ser bişavtinê ya û civatên herêmê ên dîrokî ku tûna dikin û ser wan re xwe ava dikin, di serî e hêrîşî rojava û pêşketina wê dikin. Em dema ku dîroka herêmê lêbikolin, emê vê rastiyê bi awayekî vekirî bibînin û werênina ser ziman. Aliyekî din ê di temenê pêşketina rojava de ew a ku têgîna civatî a dîrokî ya. Ev jî, weke rastîyaka ku di ancama wê hêrîşê de ya.

Rojava, bi wê re jî bûya navê têgîhiştinek û bi wê re zihniyetek civatî a dîrokî ya nû jî. Di vê çerçoveyê de gotina şoreşa civatî a rojava pirr baş li wê tê ku mirov bo wê bkarbênê. Şoreşa rojava, di vê çerçoveyê de weke şoreşa kurdistanê û bi wê re jî weke şoreşa rojhilat jî mirov dikarê werênê ser ziman. Li herêmê, ku mirov ji kîjan aliyê ve li wê binerê, ya ku mirov dibîne, ew a ku ev pêvajo, wê bi pêvajoyek civatî re wê xwe bide domandin. Em ku î ro ji wê re bêjin federelîya rojava û ankû ku em siba ji wê re navekî din bibînin bi wê werênina ser ziman. Lê denezendina federesyona rojava, di vê çerçoveyê de rastîyeka civatî ya bi dîroka wê re jî ji gelek alyan ve bixwe re dihênê ser ziman. Ku mirov çawa û bi çi rengê jî werênê ser ziman, ev êdî weke pêvajoyek civatî a ku destpêkirîya

Civatên dîrokî, wê bi tekoşînê wê hebûna xwe ya dîrokî dîsa derxistina ser dika dîrokê û ji wan pêvajoyên rejimên herêmê ên bişavtinê û hwd rizgar bikin. Dîrok, êdî dîroka xalkên herêmê ya û ji nû ve dîrok bi vî rengî tê nivîsandin. Dîroka ku desthilatdarîyên herêmê heta roja me bo xalkna nivîsandîya, bixwûn û tişî zilm û xadârî ya. Li hemberî vê dîrokê şoreşa rojava pêşketîya û dîrok nivîsandîya.

...

### **Rizgarkirina Mimbiçê, federelîya rojava û hêrîşên DAÎŞê**

Piştî ku oparasyona rizgarkirina mimbiçê destpêkir û pê de, li herêmê hêrîşên DAÎŞê jî li herêmê zêdebûn. Di aslê xwe de mirov dikarê wan hêrîşan di bin maskeya DAÎŞê de weke hêrîşên rejima tirk jî werênê ser

ziman. Komkujiya li Heseke û her wusa komkujiya li qamislo û li hin deverên din jî mirov dikare di vê çerçoveyê de werêne ser ziman. Di vê demê de kurdên rojava 'federesyona rojava' jî denezandin. her wusa federesyona rojava, di serî de rejima îranê ku rojhilatê kurdistanê di nava sînorê de wê ya û rejima tirk a ku bakûrê kurdistanê di nava sînorê wê de ya pirr aciz kir. Piştî vê re van rejiman, di her firsendê de acizîya xwe li hemberî wê rewşa kurdan dihênina seer ziman. Rejimên herêmê ên weke rejima tirk û hwd, heta roja me, bi komkujiyan hebûna xwe hanîna heta roja me.

Komkujiyên ku heta roja me li ser serê civake kurd didom in, li bakûrê kurdistanê didom in. Piştî ku rayadarên tirk li ser DAÎŞê û hwd re ku li hemberî rojava ti encamên li gorî xwe baş bi dest nexistin êdî berê xwe dana bakûrê kurdistanê. Bi teybetî, herêmên ku ew dikevina sînorê rojava de ên weke nisêbînê û hwd, ji xwe re kirina armanc, Bi wê re hizir dikin ku ew hem têkiliya kurdan ya bi hevdu re bibirrin û hem jî herêmên weke nisêbîn û cizîra bota ku wan ti carî nekarîya ku ew bi rehetî di wan de tevbigerin, li wan hin navendên kontrayî ava bikin û bi wê re hem li wê herêma botanê li hemberî civake kurd bikarbênin û hem jî li hemberî rojava wê bikarbênin. Bo vê yekê ya ku wilqasî bi hovane nisêbîn kavilkirin. Bi teybetî taxên nisêbînê ên ku ew dikevina nêzî sînor de ew bi tememî rûxandin û di nava wan taxên din de têlê dikin ku ew bikişênin û bi wê re wê weke navendek şerê bi civake kurd re bikarbênin. Heman rewşê li Cizîra bota jî pêşbixin. Herêmên ku ew bi kurdwerîya xwe re û bi berxwedana xwe re ku ew derketina li pêş, vê carê ew dixwezin bi vî rengî wan bikina pozisyonekê de.

Rejima tirk, hemû planên wê yên wê di temenê hêrişên wê li bakûrê kurdistanê û bi teybetî herêma botanê de bi wê hem armanca wê ya şikandina vîna kurdan heya û hem jî politikayên wê yên li hemberî rojava hena. Di vê demê de ev yek hat ditin. Rayadarên tirk, ên ku ew ew dixwezin ku bi tememî civake kurd bişênin û wê ji dîrokê bibînin, komkujiyên ku wan li Cizîra bota, şîrnax û nisêbînê kirina, deh-qat li ya ku li Bosna û herêmên din ên cihanê ku li wan komkuji bûna ya. Di vê demê de komkujiyên ku rejima tirk li bakûrê kurdistanê hanîna serê civake kurd, bo ku vîna kurdan li wê beşa kurdistanê bisekinê. Her wusa, heta roja me, ku rejima tirk, komkujiyên ku dihanîn serê civake kurd di bin gotina 'terorê' û hwd de di vêşart, vê carê di bin maske û kirasê olî de dikir ku wan vêşêrê.

Rejimê, hemû kontrayên xwe ku ji salên 1990'î ve li hemberî kurdan dana şer kirin û bi wan bi dehan kurdistanî dana qatilkirin, vê carê rih bi wan dida berdan û ew di bin maskeya olê û DAÎŞê de didana şer kirin. Di pêvajoyên berî pêvajoya çareserîyê de mizgeft û malên ku rayadarên tirk li welatên arab û efrîqa dana vekirin, di wan de wê bi hezaran mirovan bixapênin û bişênina nava DAÎŞê û bidina şerkirin. Komkujiyên ku di bin navê DAÎŞê de li welatên ewropa û hwd dana kirin de wê, hertimî van mirovan bidina bikarhanîn bo ku navê DAÎŞê li ser wan re were ser ziman. Ev jî, weke şewayekî vêşartina rastîya DAÎŞê a bi tirkîya re bû.

Di vê demê de di her pêvajoyên hêrîşên DAÎŞê de wê rayadarên tirk, wê hebin. Weke ku çawa rayadarên tirk di destpêkê de bi hêrîşên DAÎŞê bi milyonan kurdên rojavayî û Sûrîyayî dana goçberkirin li tirkîya û tirkîya li ser wan re politikaya bikarhanîna pênaberan bidest bikarhanînê kir, wê di vê demmê de jî wê heman tişt were kirin. Ji xwe, di destpêkê de dema ku Angela Melkel çû tirkîya û bi T. Ardogan re rûnişt û peyman li ser rewşa pênabera nîqaşkir û piştî mohrkir, di rastîya serokwezîrê Alman Engela Melkel bi vê rewşê pêşî û derîyê hêrîşên DAÎŞê ku rayaderên tirk li pişt wan ya li welat û bajarên ewropa vekir. Rayadarên tirk jî, bo ku rewşa pênaberan bi rewşa DAÎŞê re weke politikayekê bikarbênin, her dema ku ew dixwezin ku tişteki bi ewropa bidina herêkirin, serî li komkujiyên weke li Firansa, Almanya, Belçîqa û hwd dan.

Dema ku mirov zanibê ku rayadarên Almanî û yên welatên din ên ewropî li pişt perdeyan çî diaxifin û nîqaş dikin, mirov wê sedemên komkujiyên li welatên ewropa ên weke firansa ku di roja 14' temûza 2016'an de bû, mirov wê baştir fahm bike. Ev komkujiyên hovane, bo mirov kiryarên wan baş derxe li holê, di serî de divê ku mirov sedema wan di politikayên rayadarên welatên ewropî ên weke almanya û hwd, ku ew bi rayadarên tirk re diaxifin wan fahm bike. Di serî de divê ku mirov jî bibêjê ku mirov wan jî zanibê, wê pirsgirêka kurd û hewldanên kriminalize kirin û politikayên wê bi armanca ne çareserkirin û bêstatû hiştina kurdan wê li pişt wan wê hebe. Rayadarên tirk, heta roja me NATO, weke maskeyeka destlênedê ji xwe re bikarhanîn. Di şerê xwe yê bi kurdan re de ew bikarhanîn. Î ro jî, ewropa, êşa wê bi komkujiyên li wê dibin dikişênê. Tabi kî, ne ten ev jî ya. Ji wê zêdetir jî, ew a ku rayaderên tirk tevgerên kurd weke "rêxistinên terorê" pêname dike û bi wê re jî gelek rêxistinên hatina xistin listeyên terorê de. Rayaderên tirk bo ku wê têgiha terorê li ser serê kurdan zindi bihêlê û di bin maskeya wê de

komkujiyên ku ew tenê serê kurdan di bin wê de bide vêşartin jî gelek komkujiyên terorî wê bixwe dana kirin. Ev rewş tenê bi serê bûya sedema ku rayadarên tirk bi sedan komkujiyên terorî hem li kurdistanê û hem jî li welatên ewropa bidina kirin ku ew li ser wê re wê têgiha bi gotina terorê re zindî bidina hiştin. Ji ber vê yekê ya ku ew dema ku ne li bakûrê kurdistanê jî bê, ku li rojavayê kurdistanê jî rêxistineka kurd weke PYD ku rêxistina sivîl a û ankû YPG ku ew rêxistineka leşkerî a kurd a, ji wê re jî gotina 'terorê' bikardihênê. Ber ku ew kurd in, ev tê kirin.

Ev rewş û gelek rewşên weke van dema ku were dahûrkirin û fahmkirin, wê di derbarê kiryarên rayadarên tirk, dîplomasî û komkujiyên ku ew li hûndûr û derve didina kirin, wê baş bidina ravakirin. Piştî komkujiya li Firansa a hovane ku di wê de bi dehan mirovan jîyane xwe ji dest ya a 14ê temûze 2016'an, T. Erdogan derdikeve berçapameniyê û dibêjê, "em, hêvî dikin ku dersên baş ji wê derxin." Lê berî ku van gotinan dibêjê jî îhmal nakê û piştgirîyê ji şerê xwe yê ku di bin maskeya terorê de bi civake kurd re dike de alikariyê dixwezê. Bi gotinaka din, vê gotinê weke sedemê dixwezê ku werênê ser ziman ku ew welatên ewropî, politikayên rejima tirk ên bi armanca jenosîdkirina civake kurd ku ew di bin maskeya 'terorê' de dimeşênin, alikariyê bidina wan. Gotinên weke "em êşa wan fahm dikin" jî, wê ne gotinên ji dil bin. Wê gotinna weke yên ku ew wan weke ku welatên weke firansa 'tehdîd' dikin ku ew piştgirîyê bidina şerê wê yê bi civake kurd re.

Gotinên ku rayadarên tirk li ser komkujiya firansa dihênin ser ziman jî, dema ku mirov wan dahûr dike, wê gotinna weke yên ku ew bi wan dixwezin ku xwestekên xwe bi wan bidina herêkirin in. Bi gotinaka din, weke kirdeyek vêşarî ya van gotinên rayadarên tirk ên piştî komkujiyên li firansa ku ew dihênin ser ziman, ew a ku ew ji rayadarên firansî re dixwezin ku ew bibêjin ku heta ku win alikariyê nedina politikayên me yên li dijî kurdan, wê ev komkuji bidom in. Em dema ku her gotinên rayadarên tirk ên piştî her komkujiyê ku wan hanîna ser ziman, mirov bi vê rengê heman 'kirdeya vêşarî' di nava gotinên wan de kifş dike.

Pêvajoya şerê rejima tirk ê bi civake kurd re bû ya temenê wê ku ew DAÎŞê biparêzê û piştavaniya wê bike. Her wusa, wê çawa kurdan li herêmê bêstatû bihêlin, ev rewş pêşxistina. DAÎŞ, weke rêxistinaka kontrayî ku ew hemû kiryar û kirinên xwe yên pîş û qirêj ku bi ew bi wê didina kirin a. Bi wê re jî ew weke ku ew paqîj in, xwe bidina nîşandin. DAÎŞ, weke rêxistineka terorê û kontrayî a rejimên herêmê ku wê bo dizaynkirina herêmê û şerê xwe yê bi xalkên herêmê re ku wan ew

avakirîya ya. Bi wê re jî, her kiryarên terorî û hovane ên dijmirovî ku wan dixwest bikin bi wê didina kirin. Li vir, di serî de divê ku mirov rastîya DAÎŞê bi rejimên herêmê ên weke rejima tirk û hebûna pîrsgirêkên wan ên bi xalkan re hilde li dest.

Li rojava DAÎŞ, li hemberî rojavayê kurdistanê û statûya civake kurd ji her aliyê ve bikardihênin. Rayadarên tirk, bo wê, dixwestin ku wê 'xate ezazê' biparêzên bo ku ew karibin politikayên xwe yên li ser DAÎŞê re bidina domandin. Oparasyona Mîmbîçê, her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke oparasyoneka giring ku wê derbeyê li vê politikaya rejima tirk bixê bê. Di serî de piştî oparasyona Mîmbîçê, rayadarên tirk, weke ku politikaya xwe di wê de gûharandin çêkiribin, xwestin ku dîmenekê bidina çêkirin. Bo vê yekê, rasthanîna li heman demê ragihandina Levkirina bi Îsrailê re û şandina nameya lêborînê ji rûsya re jî, wê weke lingna vê dîmenê ku wan dixwest ku ew li ser wê re dîmenekî din bidina cihanê. Lê di rastîyê de wan di politikayên xwe de ti gûhartin ne kirin. Ji hêrîş û zihniyeta xwe ya dijber a li hemberî xalkên herêmê ên weke kurdan ti tişt ne gûharandin. Vajî wê, ev pêvajoya ku weke 'pêvajoyek gûharî' xwestin ku bi wê dîmenekî biidna çêkirin, rastîya wê dîmenê bi komkujiya li hesekê, komkujiyên din ên li bakûrê Kurdistan û rojava û di asta dawî de bi komkujiya li Firansa a di 14 temûzê de xwe bi awayekî din da nîşandin. Rastîya vî dîmenî mirov dikarê bi vê rengê bixwênê. Dema ku rastîya vê dîmenê ev bê, wê çaxê bo çi xwestin ku vê weke dîmenekî gûharînê werênina ser ziman? Di serî de divê ku mirov bi rewşa şerê wan ên bi civake kurd û her wusa wê piştgirîya ku wan berê ji welatên ewropî ji wî şerî re digirt û î ro nagrin, divê ku mirov bi wê ve girêdayî w hilde li dest. Armanca vê dîmenê weke dîmenê ku ew di wê de weke ku wan 'di politikaya xwe de gûharîn çêkiriya' jî ew a ku karibin cardin wê alikariyê û piştgirîyê ji şerê xwe yê bi civake kurd re bistênin. Yanî, ev dîmen ku weke ku rayadarên tirk gûharîn di politikayên xwe de çêkirina, mirov divê ku rastîya wê bi gotinên wan ên li ser komkujiyên weke komkujiya li firansa a di 14'ê temûzê de ku bi hovane hatibû kirin, bi wan gotinan, mirov divê ku rastîya wê dîmenê bixwênê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku pîrsgirêka kurd heta ku newê çareserkin jî wê pêşî li kiryarên rayadarên ên bi vî rengî newê hanîn û wê dawî li komkujiyên ku ew bi artişa xwe li bakûrê Kurdistan dikan û ankû bi rêya çeteyên DAÎŞ, cebetil-nasr' û hwd ku ew didin kirin wê dawî li wan newê. Li vir, divê ku mirov vê yekê werênê



ser ziman ku wusa dihê ditin ku aramiya ewropa jî û ya rojhilata navîn di çareserkirina pirsgirêka kurd de derbas dibê. Lê ku ev nebê, î ro rejimên herêmê ên weke rejima tirk û hwd, rêxistinên terorê ên weke DAÎŞ û hwd, afirandin û şerê xwe yê bi kurdan re li hundur û derve dimeşênin. Têgîna terorê bi wê re dixwezin zindî û li ser lingan bigirin. Wê sibe jî, ev bi rêxistin û ankû komna din ên ku ew derdixina li holê bê. Di serî de divê ku mirov vê yekê werênê ser ziman.

Li rojhilat, piştî şerê cihanê yekemin û pê de bênavber wê şerê rejima tirk wê bi kurdan re wê bidomê. Wê ew şerê jenosîdkirina civake kurd wê bidomê. Li herêmê rejimên weke rejima tirk, ya îranê, îraq û sûrî û hwd, wê hertimî di çerçoveyekê de wê konseptên şer bi hevdû re di ahengekê de wê li hemberî civake kurd wê bidina pêşxistin û meşandin. Komkujiya komkujiya zilanê û piştî komkujiya dersimê, di ancama vê zihniyetê bû. Piştî bênavber di dewama wê de wê komkujiya Helebçê wê bi awayekî hovane wê li berçavê cihanê hemûyî wê were kirin. Piştî jî, di sedsale 21'ê de di sale 2014'an de wê komkujiyên mazin bi destê DAÎŞê û hwd, wê dîsa ev rejim wê li şengalê û herêmên din ên başûrê kurdistanê û kobanê û herêmên din ên rojavayê kurdistanê wê bikin. Î ro jî ew zihiyet li bakûrê kurdistanê komkujiyan li bajarên kurdan ên weke cizîra bota, nisêbîn, şirnax, geverê, farqîn, lîce û hwd dike. Heta ku rastîya van komkujiya û zihniyeta li pişt wan, baş newê fahmkirin, teşîrkirin û mahkûmkirin, wê pêşîya pêvajoyên şer û komkujiyan ne li rojhilat dawî li wan were û ne jî li herêmên din ên cihanê wê dawî li wan were.

Hêrîşên ku çeteyên DAÎŞê li rojavayê kurdistanê li rojava dabûbûna destpêkirin, hêvî dikirin ku wê bi wê ancama bigirtan. Piştî hêrîşên li herêmên rojava ên weke helebê taxên kurdan, serêkahnîyê û herêmên ên rojava destpêkirin. Rejima tirk amedekarîyek mazin bo van hêrîşan kiribû. Dema ku mirov tenê li hîlbijartinên şaredarîyê ên di 30 adara 2014an de ku bûn, di wê de rayadarên tirk, herêmên weke serêkahnîyê ku ew diketina aliyê bakûrê kurdistanê ankû tirkîya de bi her rê û hîlêyê re di dest de hiştibûbûn. Ev herêm, weke herêmên li pişt anîya şerê ku rejima tirk plan dikir ku wê bê meşandin li wan dihizirî. Bo vê yekê, her rê û rêbaz bikarhanîn û ev herêm û şaredarên tevî ku partîyên bi dengên bilind jî hildabûn, bi hîleyan ew nedan kurdan. Di wê demê de kurdan, dizanî ku wê ev herêm weke herêmên şer wê werina bikarhanîn. Piştî wusa jî bû. Piştî jî herêmên Rehayê ên ku diketina ber sînor û heta ku

digihîşt xetay û entabê, ev herêm li wan navend meşandina şer hatibûbûna vekirin. Li wan, şerê li rojava bi kurdan re dihat meşandin.

Piştire jî, ew rewş di demên piştire zêdetirî hat ditin. Di pêvajoya berxwedana li Pîrsûsê de a bo kobanê ku ew li hemû bakûrê kurdistanê belav bû û bû malê hemû dunyê jî, wê ev rastî baştir bide raxistin li berçav. Di wê demê de Rayadarên tirk, hin komikên kurd ên weke ENKSê jî li hemberî kurdan bikardihaîn. Bi wê re hizir dikirin ku wê bi wê re wê ancemê bidest bixin. Komkujiyên mazin hanîna serê civake kurd. Bi milyonan mirov ji cih û warên wan dana goçberkirin bo ku herêmê bêmîrov bikin û li ser wê re encamê bidest bixin. Bi wê re jî DAÎŞ weke ku çawa di çerçoveya planaka şer a li hemberî civake kurd de li Musilê bicihkirin, wê li herêmên din ên Sûrîya jî wê bihevan rengî wê bicih bikin. Piştî Gera T. Ardogan a li Îranê û hevdîtina wî ya li **qasra sadabadê** a bi rayadarên îranî re wê weke ku destpêka vê pêvajoya dana şerkirina DAÎŞê li Kurdistanê li hemberî civake kurd wê bê dayîn destpêkin.

Piştire jî gav bi gav, ew rewşa DAÎŞê hat pêşxistin. DAÎŞ, ji rêxistinekê zêdetirî, divê ku mirov wê weke pêvajoyek şer a li herêmê ku rejimên herêmê ên weke rejima tirk wê bi rêve dibin divê ku mirov wê werênê ser ziman. Dema ku mirov DAÎŞê weke weke 'rêxistinekê' şîrove bike, di serî de mirov wê di şîroveya xwe de şaşîya pêşî bike. Li herêmê, heta ku pîrsgirêka kurd newê çareserkirin û statûya kurd li herêmê newê nasîn, wê ev pêvajoya şer a navê DAÎŞa, wê hebûna wê jî bi destpê rejimên herêmê ên ku pîrsgirêka wan ya kurd heya, wê ew jî hebûna wê bidomê. DAÎŞ, ji aliyekî din ve jî navê şerê rejimên herêmê ê ku ew ji sînora derbas dibê ya.

Em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku rojavayê kurdistanê, şerê rejimên herêmê ên bi kurdan re di çerçoveya bêstatû hiştina kurdan de ya. Ji xwe, T. Ardogan bixwe jî, statûya kurd a li rojava weke "bêaramiyê" bi nav dike û piştire bi ser wê re tîrêj ser ziman û dibêjê ku "ew rewş(rewşa rojava û ankû statûya kurd) heta ku ew hebê, wê şer jî li Sûrî dawî li wê newê." Ji van bi van gotinên xwe re hê di destpêkê de ew didenezênin ku wê şerê wan bi hebûna civake kurd re wê bidomê. Bi wê re jî DAÎŞê, li gorî xwe û bo ku ew politikayên xwe bimeşênin û ankû bidina herêkirin bi hêzên ewropî û cihanî didina şerkirin. Li ser komkujiya li firansa a di 14'ê de temûzê de ku bû, gotinên T. Ardogan ên ku ew li ser wê re tîrêj ser ziman, nîşanaka wê na ku ew dixwezîn ku ji ewropa bibêjin ku 'heta ku win piştgirîyê nedina politikayên me yên dij-

kurd, wê ev komkuji bidomin.' Her wusa, piştî oparasyona Mimbiçê, rayadarên tirk, di vê çerçoveyê de politikaya ku wan pêşxistiya, ku ew zorê bidina rayadarên ewropî û emerekî ku ew piştgirîyê ji politikayên xwe dij-kurd re bistênin. Her wusa, ji xwe ewropa, li hemberî komkujiyên rejima tirk li bakûrê kurdistanê dike li bemberî wan bédeng a.

Di aslê xwe de piştî gotinên hin rayadarên ewropî û emerekî ên di derbarê komkujiyên rayadarên tirk ên li bakûrê kurdistanê de kirina vê komkujiyê li firansa, mirov dikarê weke şewayekî hewldana bersiva ji wê re jî werênê ser ziman. Bi wê re berdevkê wezerate derve a Amerika John Kirby bahs kiribû û gotibû ku "divê ku netewyên yekbûyî, rewşa Cizrê û herêmên lêkolîn bike û rapora di derbarê wan de amede bike. Piştî van gotinan re ev komkuji li welatên ewropî dibînin.

Î ro ku ew rabûn û li şûn xwe binerin, emê bibînin ku rejima tirk bi sedan komkujiyên mazin hanîna serê civake kurd. Hê jî, li berçavê hemû cihanê wan komkujiyan dihênê serê kurdan. Rejima tirk, bi wan komkujiyan û dîroka xwe re gelek sûcên dijmirovatiyê kirina. Her wusa, tenê ku mirov bi dadaka mirovê li sûcên ku wê di sale 2014'an, 2015'an û 2016'an de kirina jî binerê, wê di dadgehên navnetewî de wê bê darizendin. Lê li vir, weke rêyeka pêşîya wê girtinê jî û ankû bi armanca xwe xilaskirinê jî, rayadarên tirk, serî li rêbazên terorê û komkujiyan didin. Her wusa, di vê çerçoveyê de divê ku mirov werênê ser ziman ku oparasyona mimbiçê, keleha dawî a têkçûna wan bû. Piştî wê re ti rêyên ku rayadarên serî li wan bixe ji rêyên terorê û pê ve, nema ya. Wê jî li hundur û derve dikin.

Di wê pêvajoya ku wê ev oparasyona rizgarkirina Mimbiçê wê bê kirin, wê rêveberîya tirk jî wê ragihênê ku wê bi îsrailê re levkirîya û wê nameya lêborînê wê bişênê ji Rûsya bo xistina belefîra wê ya şer ku ji aliyê tirkiya ve hatibû xistin. Ev pêvajo, wê bi hevdû re wê ji aliyekî ve wê temenê pêvajoya şerê rejima tirk a li bakûrê kurdistanê wê bi bandûr bike.. Her wusa, wê rewşa rizgarkirina herêma rojava a Mimbiçê, wê têgîna 'hizra têkçûnê' wê bi rayadarên tirk re wê çê bike. Bi vê re wê di di dewama wê de wê temenê pêvajoyek nû a şer wê biafirênin. her wusa wê vê 'hizra têkçûnê' wê li ser rewşa taqîna li belefîra stembûlê ku ew tê gotin ji aliyê DAÎŞ ve hat kirin re wê bikin ku wê werênina ser ziman. Rewş û gozergeha pêşarojê, wê vajî rastîya tirk wê bimeşê. Ev rewşa taqîna îstembûlê çî ya, em hinekî li ser wê jî bisekin in.

## **Komkujiya Qamişlo, encama têkçûna DAÎŞ û hevalbendên wê a li Mimbîçê ya.**

Komkujiya hovana a ku DAÎŞê bi alikarîya hevalbendên xwe yên weke tirkîya kir, wê weke komkujiyeka ku wê hem hêrsa wan ya li hemberî rojavayê kurdistanê, serkevtina kurdan û her wusa bi tekoşîna xwe re têkbirina politikayên wan a. Di aslê xwe de komkujiya Qamişlo tiştekî di serî de dide nîşandin. Ew jî ew a ku ev rejimên ku kurdistan di nava wan de hatîya qatkirin, heta roja me, çi bi kurdan dana jînkirin. KOMkujiya Amûdê ku wê di wê de wê nêzî dusad zaroyên kurd wê zindî zindî wê werina şawitandin, wê berî wê weke komkujiyeka ku wê rejima baasê ku wê bi kurdan bide jînkirin bê. KOMkujiyên ku rejima tirk, li bakûrê kurdistanê li Cizîra bota, Nisêbîn, Hezex, Farqîn, sûr, şîrnax û hwd, bi li gelek deverên din re ku wan bikurdan dana jînkirin, wê bi zihniyeta komkujiya qamişlo re bê. Her wusa, heta roja me, bi sedan komkujiyên bi vî rengî rejimên herêmê ên Kurdistan û civake kurd di nava wan de hatîya kirin, hanîna serê civake kurd.

Bêgûman, wê ev komkujiya Qamişlo, wê weke hemû komkujiya Hesekê a ku ew çendekê berî vê komkujiyê hat kirin, wê weke komkujiyên DAÎŞê ên ku wê rejimên herêmê ên weke rejima tirk wê li pişt wan bê. Her wusa, mirov divê ku vê yekê jî werênê ser ziman ku Piştî ku rejima tirk pirr ji neteweyên yekbûyî û Amarîka xwest ku ew bike Sûrî herêma rojava de û ku wê Rûsya li pêşîya wê astengîyê çê bike, wê êdî bi vê rengê wê serî li avakirina komên çete ên weke DAÎŞê bikin ku ew li ser navê wan li wir şer bikin. Komkujiyên hovane ku wê wan kiriban, bi DAÎŞê û ankû hin hêzên din ên bi vî rengî didina kirin û bi wê re weke ku ew "paqij", wê xwe bidina nîşandin. Komkujiya Qamişlo, di aslê xwe de wê weke komkujiyeka ku wê di ancama ne çareserkirina pîrsgirêka kurd de jî wê hatibê kirin bê. Li vir, di çerçoveya pîrsgirêka kurd de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku hemû hêzên ku alikarî dana rejima tirk, wê ji hemû komkujiyên wê yên ku rejima me û di demên hûhûrî de ku wê kirina û ankû dana kirin jî, wê berpîrsîyar bikin. Ev ji aliyê ahlaqî û mirovî ve wusa ya.

Komkujiya Qamişlo, di aslê xwe de wê weke komkujiyeka ku wê di ancama têkçûna wan ya li Mimbîçê wê hatibê kirin bê. Her wusa wê, bi vê rengê komkujiyên sansensiyonel ku bi wan deng bidina hanîn wê bikin. Bi wê re wê bixwezin ku peyamê bidin ku ew hê li ser lingan in. Lê ew êdî bi dema wan û zihniyeta wan re bûna malê muzeya dîrokê. Hemû komkujiyên ku vê zihniyetê kirina û dana kirin, wê bêgûman wê di

pêşarojê de wê hasabên wê li ber dîrokê wê bidin. Wê ti demê wê dîrok wan afû nekê, weke ku çawa ku wê mirovatî jî wan afû nekê.

Ev mirovên ku ew dikarin bi vî rengî komkujiyan bikin, ew tenê mirovna ku hêvîya wan di jîyane de nemaya û di jîyanê de nikarin xwe li ser lingên xwe bigrin û bêhêvî na. Her wusa, rejimên herêmê jî mirovên bi vî rengî wan berhev dikin û wan bi vî rengê bikardihênin. Bo vî yekê ya ku ew hertimî herêmê di nava lapên cahiliyekê dikin ku wê bihêlin. Ceheleta herêmê ku rejimên herêmê ew dana pêşxistin, wê li ser wê re wê temenê van komkujiyên bi vî rengî wê çê bikin. Her wusa, bi van mirovên bi vî rengî didina bawerkirin ku ew mirin wê herina bihûştê. Ew meji jî, wusa cahil mana û wê rastîyê nabînin ku mirovekî komkuji kirî ku bi çi navê bê bila bibê, wê ew neçina bihûştê. Ev mirovê, dibêjin ku em bawerîya xwe bi xwûdê tînin. Lê ew bi vî rengê weke tuxmê deccal, wê li hemberî xwûdê wê şer bikin. Zihniyetekî ku xwûdê ew jîyan dayê de ew canê wê ji dest digirin. Yanî ew ji jî xwûdê re dibêjin, 'em li dijî te şer bikin, emê çanê ku te ew daya jî bikujin û emê te jî bikujin.'

Bi vî rengî pêkhanîna komkujiyan, wê cihê wê di ti mirovatîyê û ahlaqê wê de nebê. Ev mirovên ku van komkujiyan dikin, ew nikarin navê mirov jî li xwe bikin.

Heta roja me, li herêmê rejimên herêmê komkujiyên mazin hanîna serê xalkan. Hebûna xalkan ji dîrokê birina, weke ku çawa rejima tirk ew bi civake kurd re wê dike. Her wusa, ev komkujiyên bi vî rengî, wê komkujiyên wan ên li hemberî hebûna xalkan bin. Ji xwe T. Erdogan ragihandibû ku wê hêrîşên wan li rojava bidom in. Her wusa, bi vî rengê weke ku ew wan kontrayên ku ew di bin navê DAÎŞê de li rojava didina şerkirin bike, wî ev gotin kiribûn. Pêvajoya 'rewşa teşebûsa derbeyê' ku li tirkîya hatibû pêşxistin, rejima tirk û bi rejima T. Erdogan bo ku wê temenê xwe bi kirina van komkujiyan re xorttir bike bikardihênê. Di aslê xwe de divê ku mirov tîkiliya komkujiya qamişlo ji gelek aliyan ve bi vî rewşa nû a rejima tirk ve dênê. Tenê, li ser alikariya hikimeta tirk a ji DAÎŞê re hanîna ser ziman, wê nikaribê rastîyê bi tememî vebêjê. Her wusa, ji wê zêdetir jî, wê rewşeka tîkiliyê hebe. Hemû kontrayên rejima tirk ên ku wê bi salan li hemberî civake kurd li bakûrê kurdistanê didana şerkirin, ew di bin navê DAÎŞê de şandina rojava û bi wan komkujiyên xwe didina domandin. Rejima tirk û rayadarên wê yên ku ew di kirina komkujiyên li ser wan ên li ser serê civake kurd de pîspor bûna, di vî çerçoveyê de wê pîsporîya xwe î ro bi T. Erdogan re wê li hemberî kurdan didina domandin.

Di dema ku tirk, berî î ro bi hezar salî ku ew li ser piştâ hasp hatina rojhilat kurdan alikarî da wan. Ku ew î ro karibin bahse dîroka xwe ya bi Osmanîyan û rejima tirk re jî bikin, wê bi saya serê kurdan bê. Lê berdêla wê jî î ro rayadarên tirk, van komkujiyan dihênina serê civake kurd.

Rewşa hêrîşên wan ên li hemberî civake kurd ên bi armanca tûnakirina wê, wê bi dîrokê re wê heta roja me, wê hebûna xwe bide domandin. Gotinên weke "birayê kurd", "em birayê hevdû ên misilman in", "em bi hevdû re weke goşt û neynokê na" û hwd, wê tenê weke gotinên ku wê bi wan li ser wan pêvajoyên xwe yên şer ên li hemberî civake kurd binûxûmênin bin. Di vê pêvajoya şerê rejimê ê li bakûrê kurdistanê ku wê piştî 7ê hezîrene 2015'an û pê de wê destpê bike û pê de wê, bi heman rengê weke maskeya sernûxûmandinê wê gotina 'terorê' û ankû 'tekoşîna bi terorê' re wê bikarbênin. Yên ku 'terorîst' jî denezendina wê civake kurd bê.

Li vir, em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku heta roja me, bi sedan komkuji rejima tirk û hwd, hanîna serê civake kurd. Lê ew di rojevên welatên ewropî hwd de ne hatina rojevê. Bi awayekî, li hemberî wê bêdeng dimênin. Di aslê xwe de ew bêdengîya li hemberî komkujiyên ku rejimên herêmê ên weke rejima tirk û hwd dihênina serê civake kurd, wê ji gelek aliyên ve temenê kirina van komkujiyan jî bê. Di serî de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman. Bi wê re jî divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku hewldana domandina pîrsgirêka kurd li pêşarojê jî wê di temenê wan komkujiyên ku ew di roja me de dihêna hanîn li serê civake kurd. Di çapameniyê de hanîna ser ziman ku DAÎŞê ev komkuji kirina, wê ji aliyekî ve weke maske jî bê ji komkujiyên rejimên herêmê ên weke rejima tirk. Ber ku ew van komkujiyan didina kirin û pêvajoyên hêrîşan li hemberî civake kurd bi rêxistin dikin. Mirov, dema ku van rastîyan nebînê, tenê komkujiyan bi serê xwe û bi rewşa pîrsgirêka kurd û politikayên li ser esasê jenosîdkirina civake kurd nebînê, wê ew kirina wan komkujiyan jî bi serê xwe wê baş newê fahmkirin. Bi heman rengî, divê ku mirov bo kirina komkujiya roboskî jî werênê ser ziman.

Komkujiya Qamişlo, mirov nikarê ji rewşa pêşketina statûya civake kurd a rojava dûr werênê ser ziman. Rejima tirk ku ew hertimî li ser esasê bêstatû hiştina civake kurd şer û tekoşîn bi civake kurd re meşandîya û dîroka xwe kirîya dîroka şerê bi civake kurd re wê, statûya civake kurd rojava jî wê bi heman zihniyetê wê ji xwe re bike armanc. Pêşxistina seneryoyên weke yên 'teşebûsa derbeyê' ku ew bi armanca xortkirina rewşa xwe jî wê, di çerçoveya wê şerê rejimê ê li hemberî hebûna civake

kurd de bê. Rewşa civake kurd li herêmê tevî hemû komkujiyên ku rojava û kobanê, başûr û şengalê ku wan hanîna serê civake kurd jî li herêmê xort dibê. Beremberî wê jî ew jî dikin ku rewşa xwe xort bikin. Bo vê yekê jî, komkujiyên ku wê rewşa civake kurd lawaz û zayif bikin ên weke komkujên li Hesekê, komkujîya li Qamişlo û hwd, wê bên kirin. Bêgûman, wê komkujiyên nû wê di dewama wê de ku rejima tirk li pişt wan a, wê bên kirin. Di serî de divê ku mirov vê yekê werênê ser ziman. Bi wê re jî wê çawa bergir bo wê werina girtin û wê sazûmanaka parastinê a civakî wê were pêşxistin, divê ku ev rewş hemû bibina sedem ku mirov li wê bihizirê û pêşbixe.

Bêgûman, di van sale ku em diwê de dijîn û salên ku wê piştî werin jî, wê komkujiyên nû wê werina hanîn li ser srê civake kurd. Ku pîrsgirêka kurd newê çareserkirin li herêmê, wê rêza komkujiyên bi vî rengî wê li her bajarên kurdan werina kirin. Bi wê re jî, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku rejima tirk, pêvajoya şerê xwe yê ku ew li hemberî civake kurd dimeşênê, bo ku ew wê pêvajoyê di dem û salên pêş de zêdetir xort bide domandin û serkevtinê bidest bixê, komkujiyên li bajarên bakûrê kurdistanê ên weke Cizîra bota, nisêbîn, hezex, şîrnax, sûr, farqîn, geve û hwd ku ew hatina kirin, tenê û tenê bo vê yekê ya. Her wusa, bi wê re rejima tirk, vê peyamê jî dide civake kurd ew ne aligirê çareserkirina pîrsgirêka kurd di çerçoveya radestkirina maf û azadîya civake kurd. Bi wê re daya nîşandin ku ew aligirê wê ya ku ew pêvajoya şerê tûnakirina civake kurd li ser serê wê bide domandin. Divê ku mirov rewşa hêrîşên li bajarên kurdan ên bajarê kurdistanê, di vê çerçoveyê de hilde li dest û rewşa teşebûsa derbeyê jî di dewama wê de bi vê konseptê şerê rejimê ê bi civake kurd wê hilde li dest û şîrove bike.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku mirov komkujiyên li bajarên kurdan ên li bakûrê kurdistanê û xûrixandina wan, tenê bi gotina weke "sedema wê hendek bûn" werênê ser ziman, wê ev şîrove tenê û tenê wê weke gotinaka maske ji hemû kirinên rejima tirk ên li ser ser civake kurd re jî bê. Di serî de ev herîş nîşanaka wê jî ya ku ew hebûna civake kurd red dikin û hertimî wê dikina bin pêjîya herîşan de. Her wusa, pêşketina rewşa rojavayê kurdistanê weke ya başûrê kurdistanê bi rewşeka statûyî bo civake kurd, bo rejimên herêmê ên weke rejima tirk û ya îranê jî wê temenê destpêka pêvajoyek nû a şer jî bê. Hewldana bêstatû hiştina civake kurd, hêrîşên rejima tirk ên li bajarên kurdan ên bakûrê kurdistanê, di vê çerçoveyê de rewşa dijberîya rejimên herêmê ên weke li dijî statûya kurd bûna wan, divê ku mirov bi hevdu re

di temenê kirina komkujiya Qamişlo de wê hilde li dest û fahm bike. Her wusa, di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev komkujiya li qamişlo, mirov dikarê di rewşa hêrîşên rejima tirk ên li bajarên bakûrê kurdistanê de werênê ser ziman.

Li vir, di çerçoveya nîqaşên teşebûsa derbeyê a li tirkîya jî bi vê komkujiya qamişlo re werênina ser ziman ku ev rewşa teşebûsa derbeyê ku ew hin bi hin rengê wê bi kirinên rejimê re li berçav zelal dibê, wê weke rewşeka ku ew di çerçoveya konseptek şerê rejimê ê li hemberî civake kurd de pêşxistîya, nîqaşên weke li ser navê "Fethulleh Gûlen" re meşandin weke 'yê li pişt derbeyê' jî wê weke rêbazekî sernûxûmandinê bê. Fethulleh gûlen bixwe jî ew ji saln 1980yê ve wê heta vê dema girtina dilgirtina birêz Ocalan wê sazîyên wî di bin maskeya olê de wê di şerê rejimê ên li hemberî civake kurd de wê pirr zêde wê aktîv bin. Piştî jî, wê bê dîtin ku dema ku rejimê dît ku wê nikaribê pêşîya pêşketina kurdan û nîqaşên li ser statûya civake kurd û hewldanên xwestina maf ûa zadîya civakî a civake kurd bigirê, bi vê re weke planakê Gûlen bixwe hatîya şandin li Amerika û li ser wî re bo ku hemû nîqaşên di bin navê statûya civake kurd û xweserîya civake kurd de kriminalize bike, gotina "hevraştîyê" û ankû "parelal" li ser wî re hat pêşxistin. Piştî jî, her kirinên xwe xwestina maf û azadîyê, weke "kirinên hevraştîyê" kirin û xwestin ku werênina ser ziman. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov rewşa li Amerika hiştin û mayîna Gûlen, gotinên weke "hevraştîyê" û ankû "parelal" û hwd, bi şerê rejimê ê bi armanca bêstatû hiştina civake kurd re bi hevdu re di çerçoveyekê de hilde li dest. Ev hemû bi aqilekî dewletê hatina kirin bo kriminalize kirina maf û azadiyên civakî.

Rewşa komkujiya Qamişlo, çendî ku mirov dikarê weke ancama têkçûna DAÎŞê û hêzên li pişt wê li Mîmbîçê jî werênê ser ziman jî, divê ku mirov bi rewşa 'seneryoya teşebûsa derbeyê' û hewldana bi wê ya xwe xortkirina rejima tirk û bi wê re domandîna wê şerê yê li hemberî civake kurd re divê ku mirov hilde li dest. Divê çerçoveyê de ev komkuji, wê nîşanaka pêvajoyek nû a şerê rejima tirk a li hemberî civake kurd jî bê.

DAÎŞ, em li vir dûbare divê ku werênina ser ziman ku wê ji rêxistinekê zêdetir, wê navê pêvajoyek şer a li kurdistanê ku rejimên herêmê ên ku Kurdistan û civake kurd di nava wan de hatîya qatkirin bê. Ev pêvajoya şer a bi navê DAÎŞê wê heta ku pîrsgirêka kurd were domandin û newê çareserkirin, wê ew pêvajoya şer a bi navê DAÎŞê jî wê were domandin. Di vê sedsale me ya ku evqas zanîn û ragihandin



pêşketîya, li şûna ku ew bi hebûna xwe wî şerê li hemberî hebûna gelan bidina domandin, bi nav pêvajoyên şerê ên weke DAÎŞê re wê birêxistin bikin û wê li pişt wê bisekin in û wê bidina meşandin. Ya ku nûha ew dikin jî ev a. Ev pêvajoya ku AKP bi rejimê re dike ku ew xwe nûbike, wê di vê çerçoveyê de wê çi encam ji wê rewşa 'nû' a wê derkeve, wê kiryarên wê di bin rewşa awarta' a li bakûrê kurdistanê û komkujiyên weke komkujiya li Qamişlo, wê baş bide nîşandin. Her wusa, rewşa kurdan hin bi hin ku ew jî dikeve nava politikaya navnetewî de û nîqaşên li ser denezendina kurdistanê' ku ew jî dihên kirin, wê weke pêvajoyeka berî wan ku rejima tirk, dixwezê u bakûrê kurdistanê bitemenî bike bin kontrola xwe û vîna civake kurd li bakûrê kurdistanê bişênê, bi vê armancê jî van hêrîşan li civake kurd pêş dixê. Her wusa, ev kirin, wê hinekî jî nîşanaka politika û konseptên rejimê ên di demên pêş de jî bin.

Kurd, êdî li herêmê weke hêzek in. Her wusa, çendî ku rejimên herêmê ên ku Kurdistan û civake kurd di nava wan de hatîya qatkirin bi sînoran ku ew jî wê nexweş jî bin, rewşa statûya civake kurd li herêmê pêş dikeve. Di vê çerçoveyê de pêşketinên li kurdistanê, tevî hemû hêrîş û komkujiyan jî pêşarojê didina nîşandin ji civake kurd re. Di vê çerçoveyê de ev komkujiyên weke komkujiya Qamişlo, hewldanên wan ên dawî na. Ew ji xwe re dibêjin ku kurd ji bin kontrolê derketina û hin bi hin derdikevina dika dîrokê. Emê çawa pêşîya wan bigrin. Bi vê mantiq û zihniyetê jî wan komkujiyan dikin, rewşên awarta ên weke li bakûrê kurdistanê didenezênin. Rewşa denezendina rewşa awarta, mirov nikarê ji rewşa kirina komkujiya qamişlo cûda li wê bihizirê. Her wusa, li vir, divê ku mirov li ser zihniyet, mantiq û armancên rejimê re wê bike ku fahm bike. Komkujiya qamişlo, wê weke komkujiyaka ku wê li hemberî serkevtina kurdan wê kirin bê.

Rewşa weke ya ku rejima tirk bi zagonên ku wê derbeya ku wê kir re ku ew pêşîya hevdîtina birêz Ocalan dike ku bigirê, wê hinekî jî bi vê rewşê ve girêdayî bê. Bo çi nayê xwestin ku ew hevdîtina birêz ocalan were kirin? Ber ku Birêz Ocalan, weke serokekî kurdan ew pejirendîya. di mejiyê xwe de li dora wî hatina cem hevdû. Dema ku rewş ev bê, wê çaxê, rejimeka ku ew li dijî pêşketina statûya civake kurd bê û politikaya wê ya ji dîrokê birina civake kurd hebê, bêgûman wê nehêl ku ew hevdîtin bi wî re bibin. Wê li şûna wê, wê weke ku li bakûrê kurdistanê dike, wê rewşa awarta denezênê. Wê komkujiyên weke komkujiya hesekê û komkujiya qamişlo wê bide kirin.

### **Komkujiya li Dîlokê û denezene KCKê a li ser 'pêvajoyê'. ...**

Komkujiya li Dîlokê(ku di 20 tabaxa 2016'an de hatkirin) ku bi hêrîşa li dawate malbetek kurd dibê, weke komkujiyek hovane ku wê hatibê kirin bê. Di cih de hat ragihandin ku 'DAÎŞê kirîya.' Lê kê jî kiribê, divê ku rejima tirk û rayadarên wê ji wê berpîrsîyar bigirê. Her wusa, ev komkuji, weke komkujiyeka ku piştî denezene KCKê a bi rojekê ku ew hatîya kirin jî mirov, divê ku weke bersîveke rejima tirk a ji wê denezênê a bi destê DAÎŞê jî mirov dikarê wê werênê ser ziman. Ji vê komkujiya dîlokê a ku bi hêrîşa li dawate malbate kurd hat kirin û di wê de bi dehan kurdistanî jîyane xwe ji dest didin, mirov dikarê zihniyeta rejima tirk û rayadarên wê û hikimete wê ya di derbarê 'çareserîyê' û ankû 'çareserkirina pîrsgirêka kurd' jî fahm bike. ..

Berî vê komkujiyê, bi demekê, dema ku rayadarên KCKê, li ser ragihandinên navnetewî û netewî ku wan hanîbû ser ziman ku wê 'agirbestê' denezênin, di cih de rayadarên tirk ên weke Yalçîn Akdogan derketibûbûn berçapemeniyê û gotibûn 'çi agirbest, tiştek wusa em na hildin bercidiyetê' û piştî wê re di roja ku wê agirbest biheta denezendin de wê komkujiya li Anqarê wê bê kirin. Ew komkuji, çendî ku ew weke komkujiyeka ku rayadarên tirk bi wê xwestibûn ku pêşîya agirbestê bigirin û rewşê kriminalize bikin, bi heman rengî, divê ku mirov vê komkujiya li dîlokê jî, weke komkujiyek ku rayadarên bi wê xwestina ku nîqaşên piştî denezene KCKê ku di rayagiştî de bi navê 'çareserîyê' û hwd hatina dayîn destpêkirin hem pêşîya wan bigrê û hem jî pêvajoya şer û jenosîdkirinê ku rayadarên tirk li hemberî civake kurd dana destpêkirin, wê bidina domandin.

Di vê çerçoveyê de komkujiya li dîlokê, di vê çerçoveyê de weke komkujiyeka ku wê rayadarên tirk, wê bi wê hem bixwezin ku mudahaleyî li rojevê bikin û hem jî pêşîya nîqaşên bi navê gotina 'çareserîyê' bînin kirin wan jî bigirê. Nehêlê ku ti nîqaş werina kirin. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî fahm bike ku pêvajoyek şer a ku rayadarên tirk li hemberî civake kurd dana destpêkirin, dixwezin ku wê bidina domandin. Di vê çerçoveyê de li şûna ku bi rêyên aşîtiyane pîrsgirêkan çareser bikin, di nava pêvajoya şer û her wusa şer û pevçûnan de li gorî xwe encamê bigrin. Bi wê re jî hêrîşê xwe li vîna kurdan zêdetir bikin.

Komkujiya dîlokê, bi şêwayekî weke komkujiya anqarê jî mirov dikarê wê fahm bike. Di pêvajoya ragihandina agirbestê komkujiya anqarê hat kirin. Ev komkujiya denezenekê ku armanca wê dana

destpêkirina pêvajoyek muhtemel a bo çareserîyê ya. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê armanca wê komkujiyê fahm bike. Ji aliyekî din ve jî mirov dikarê vê komkujiya li Dîlokê bi şibihênê komkujiya li Parîsê ku wê di wê de sê jinên kurd wê werina qatilkirin bê. Ew komkujiya li Parîsê jî wê di pêvajoye destpêka pêvajoye çareserîyê de wê bê kirin. Ji vê aliyê ve mirov divê ku vê komkujiya li Dîlokê, weke komkujiya li Anqarê ku armanca wê sabotekirina ragihandina agirbestê û komkujiya li Parîsê ku di destpêka pêvajoya çareserîyê de hatibû kirin, mirov divê ku bi xosletên wê re weke wan werênê ser ziman.

Komkujiya Dîlokê ku wê di wê de bi dehan kurd û kurdistanî wê werina qatil kirin, her çend ku weke 'komkujiyek ku wê DAÎŞê kirîya ku wê li ser çapameniyê re wê werênina ser ziman jî, lê dema ku mirov ji aliyê dema kirina wê, xosletên wê yên bi kirina wê re ku mirov li wan dihizirê, her wusa di vê çerçoveyê de weke komkujiyeka ku ew hem di çerçoveya ku bi wê hatîya xwestin ku pêşîya nîqaşên bi navê 'çareserîyê' û ankû 'pêvajoya çareserîyê' bide girtin û hem jî wê di ahenge hêrîşên rejima tirk ên li bajarên bakûrê kurdistanê ku ew dike û li rojava ku ew bi destê DAÎŞê ankû hin komên din ku wan di bin navna din de ew avakirina û wan didina hêrîşkirin li ser rojava û rojavayê kurdistanê, di ahenge wê de ev komkuji hatîya kirin. Ji vê aliyê ve mirov fahm dike ku ev rejima tirk, her wusa di pêvajoya şer a li hemberî civake kurd de israr dike. Her wusa, Ji aliyekî ve li ser dîplomasîya rayadarên tirk a bi Beşar Esad re ku wê di encama wê de li Heseke rejima baasê a esad ku wê hêrîşî kurdistanîyan bike, divê ku mirov ji aliyekî ve di dewama wê de jî wê, werênê ser ziman.

Li vir, div ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku çendî ku dem bi dem rayadarên tirk li hemberî rejima esad gotinên hişk û qirêt dihanîna ser ziman jî lê wê, li herêmên weke Heseke û hwd, wê bi hevdû re wê têkiliyê wê xira nekin. Komkujiya berê di sale newroza 2014 û piştê jî ku wê li hesekê wê werina kirin, wê her çendî ku wê weke 'komkujiyên ku DAÎŞê kirina' wê werina ser ziman jî lê wê ev komkuji, wê di encama têkiliyên rayadarên û rejima esad a bi hevdû re de wê werina kirin. Di mijare kurdan de wê, hertimî, wê rewşên weke 'nakokîyan' ku wê di nava wan de hebin jî, wê dênina aliyekî. Her wusa, ev rewş, wê di çerçoveyek zihniyeteke metingerî de wê bi hemû rejimên ku Kurdistan û civake kurd di nava wan de hatîya beşkirin de jî wê bibê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku rewşa komkujiya Dîlokê, ji aliyekî ve wê mirov dikarê weke nîşanaka hêrîşên

rejima tirk li ser ser civake kurd û domandina oparasyonên navê 'qirkirina sîyesî' û her wusa domandina hêrîşan li ser rojava di çerçoveya dijminatîyekê de jî wê fahm bike. mantiqê gotinên Serokwezîrê tirk ê vê demê Binalî Yıldırım ku wî li ber rojnemevanekî di bernemeyek tv'y de hanîbû ser ziman ku "kurd, qada xwe berireh dîkin, em hewl didin ku pêşîya wê bigrin' jî wê, hinekî jî aliyekî ve wê mantiqê di temenê kirina van komkuji, hêrîş, girtinên bi navê KCK û ankû 'oparasyonên qirkirina sîyesî' jî wê bide hanîn li ser ziman. Li vir, dema ku mirov rastîya vê demê baş fahm nekê û zihniyet û politikayên wê(rejima tirk) yên di çerçoveya zihniyeta wê ya li dijî kurdan ku ew dike ku mirov wan fahm nekê, mirov wê nikaribê, rastîya van komkujîyan jî baştirîn fahm bike.

Hêrîşên li bajarên kurdan ên li bakûrê kurdistanê û hêrîşên li ser rojava, her wusa divê ku mirov bi hevdû re wan hilde li dest Bi heman rengî, van komkujîyên bi vî rengî jî mirov, divê ku wan bi wan pêvajoyên wan hêrîşan re di ahengekê de hilde li dest. Komkujîya li Dîlokê, di vê çerçoveyê de wê bi armanca domandina politikaya rejima tirk a li dijî hebûna kurda û di çerçoveya zihniyeta teşebûsa derbeyê a 15'ê temûzê de hatîya kirin bê. Kirina wê komkujîyê wê li gorî politikayên hikimeta tirk a piştî 'rewşa teşebûsa derbeyê' ku wê di bin gotina 'rewşa awarta' de ku wê kirina merîyetê bê. Her wusa, rewşa ku piştî wê rewşa teşebûsa derbeyê ku ew hatîya afirandin, wê çawa di çerçoveyeka ku wê bi wê derbeyekê li kurdan bixin, di wê çerçoveyê de hin bi hin wê bi rêxistin dîkin. Ev jî, dihê wê wateyê ku rewşa piştî 15'ê temûzê, wê di çerçoveyek zihniyeta ku wê heta roja me, kurd înkarkirina, wê di wê çerçoveyê de wê were pêşxistin. Di aslê xwe de mirov, dikarê wê komkujîya li Dîlokê, bi komîujîya ku wê berî wê ku wê li Qamişlo werê kirin, weke komkujîyên wê zihniyeta ku ew piştî rewşa teşebûsa derbeyê a 15'ê temûzê ku ew dihê xwestin were serdest kirin, wê komkujîyên ku wê zihniyetê dana kirin ên destpê bin.

Komkujîya Dîlokê, weke komkujîya ku mirov divê ku wê divê ku weke komkujîya encama wê zihniyeta ku van pêvajoyên hêrîş û komkujîyan li ser serê civake kurd birêxistin dike jî wê werênê ser ziman bê. Ev zihniyeta ku wê hertimî li ser wê axê bo metingerîya xwe komkuji kirina, mirov divê ku weke komkujîyên wê fahm bike. Di şêwayekî de van pêvajoyên şer û komkujîyan ku ew dihênina serê civake kurd, weke pêvajoya komkujîyên komkujîyan ku wê di dema seferên îskenderê mekedonî ku ew dema ku hatibû kurdistanê wê bike, mirov dikarê werênê ser ziman. Mirov dikarê, weke pêvajoya komkujîyan a piştî wê

ku roma, dema ku dihê herêmê û dike, wan hilde li dest. Di dawîya dawî de wan komkujiyan weke komkujiyên hovane ên di dewama komkujiyên ku Osmanîyan li kurdistanê û li herêmên din ên nîvgirava araba û herêmên din ên cihanê kirina, werênê ser ziman.

...

### **Taqîna li belefirseha stembûlê, oparasyonên jenosîdkirinê ên li ser serê civake kurd, levkirina bi Îsraîlê û lêbûrîna ji Rûsyayê**

Li çerçoveya sernivîsa xwe de ku em dema ku bihizirin, wê gelek mijar bi hevdû re wê werina ser ziman. Taqîna li belefirseha stembûl(navê stembûnê ê kevn ' Konstantinopolis')ê, oparasyonên jenosîdkirinê ên li ser serê civake kurd, levkirina bi Îsraîlê û lêbûrîna ji Rûsyayê û hwd, bi zihniyet û politikayên dij kurd û demê re divê ku mirov wê hilde li dest. Çendî ku gelek mijarên ku wan mirov dikarê werênê ser ziman ku ew weke ku têkiliya wan bi hevdû re tûna ya bê jî, lê dema ku mirov di çerçoveya rojevê de bihizirê, wê têkiliya wan bi hevdû re werê danîn. Di serî de taqîna li belefirseha stembûlê û rasthatina wê ya levkirina bi îsraîlê û bi levkirina îsraîlê re denxanîna li heman demê lêborîna bo xistina belefîra şer a Rûsyayê jî, wê di zane min de wê, ne rasthatin bin. Mirov nikarê van rewşan ji hevdû cuda di çerçoveya rojevê de li wan bihizirê, weke ku çawa ku mirov nikarê van mijarên rojevê ji şerê rejîma tirk ê li bakûrê kurdistanê ku ew bi oparasyonê jenosîdê didomê cuda werênê ser ziman.

Di vê demê de rejîma tirk, artişa wê, piştî ku wê bi hêrîşan li bajarên kurd ên weke Cizîra bota, silopî, nisêbîn, hezex, geve, farqîn, sûr û hwd

xûrixand û kavil kir û bi deh hezaran kurdistanî maxdûr kir û piştire, berê hêrîşên xwe da herêma kurdistanê a Lîcê-xanîyê. Nûha, di vê herêmê de agahî jî ji mirovan nayê girtin. Agahiyên ku ew tên jî, di wan de dihe gotin ku artîşa tirk, weke salên 1993'an li herêmê dîsa gundan vala diike û di şawitênê. Li hemberî wê hovîtiya sedsalê a ku rejima tirk li kurdistanê demaşênê deng ji ti kesekî dernekeve.

BI wê re jî, ku ew êdî nema nepenî ya ji hemû cihanê re ku rayadarên tirk alikariyê didina çeteyên DAÎŞ û wan di ajona bi ser kurdên rojavayê kurdistanê de. Dem bi dem jî wê artîşa tirk bi xwe jî ji sînor topbaran li herêmên rojavayê kurdistanê ên weke girê-sipî dike û komkujiyan bi wam topbaran dike. Her wusa, di dema ku belefira Rûsya, hêrîşî konvoyên çeteyên DAÎŞê, ew ji aliyê tirkiya ve hat xistin. Piştirê jî, li ser wê xistinê re bang li NATO û civîna wê kir li şûna ku ew herê bi Rûya re rûnihe mijarê çareser bike. Rewşa xistina belefira Rûsya, wê eqûbeta wê û hasabên di temenê wê de wê bisibihina hasabên di temenê derxistina tengezerîya bi Îsrailê re li civîna Dawos'ê jî. Di wê demê de jî Tirkiya h ji nûka ve bidest birxistina komên çete diikir û w konseptek şer ya giştî li hemberî civake kurd bi rêxistin dikir. Di vê demê de pêwîstîya wê, bi pêşxistina bertekên ku ew li ser nijadperestiyê û mezhebîti û bawerîyan re bê. Nakokîyên di nava bawerîyan de wê hertimî bi bikarhanîna.

Di wê demê de bo ku ew ji cihane misilman, mirovên ku wê wan ji çeteyên DAÎŞê re bide qizinc kirin, wê mijara filistinê wê li gorî xwe ku ew karibê bikarbênê wê werênê rojevê, wê di gerên xwe yên di asta serokwezirtiyê ên li welatên weke Somalî û hwd de wê, propagandayên li ser olê re wê pêşbixwe ku ew karibê ji wan sûd bigirê. Gerên bi vî rengî ên li welatên afrîqa û rewşa hanîna rojevê a filistinê di çerçoveya pêşxistina dijberîyê li ser îsrailê re wê hevdû temem bikin. Her wusa, ew rewşên ku rayadarên tirk, di çerçoveya şerên derûnî û hwd de ku ew li wan hizirîna û di çerçoveyekê de ew pêşxistina. Ji wan jî gelek sûdwegirt. BI hezaran mirov, di ancama wê de berhevkin û şandina nava DAÎŞê ku ew li rojava li hemberî kurdan şer bikin. Bi wê re jî, li Îraqê, li ser Sûnnîyan re wê politikayên bi vî rengî wê pêşxistin.

Piştî ku şerê DAÎŞê li hemberî kurdan destpê kir û pê de, wê ew ger, rewş û politikayên ku ew di çerçoveyekê de hatina pêşxistin, wê werina bikarhanîn. Her wusa, li ser dijberîya îsrailê re peyamên ku ew hatina dayîn li tundrew(radîkal)ên olî ên îslamî û ku ew hatina bikarhanîn di şerê xwe yê li herêmê de wê vê rastîyê bi awayekî vekirî wê bidina dîyarkirin. Piştî ku wê pêvajoya şer a li hemberî kurdan ku rejima tirk bi alikariya

wê li hemberî kurdan li rojava û başûrê kurdistanê dana destpêkirin û pê de, wê li cihanê jî wê koalîsyonên li dijî DAÎŞê wê pêşbikevin. Di wê demê de wê kurd bi tekoşîna xwe ya bi DAÎŞê û rêxistinên tundrew re wê weke 'hevkarê xweza' ê wê koalîsyona netewî a li dijî DAÎŞê wê were rojevê. Tirkiya, di destpêkê de çendî ku wê ne dixwest ku ew tevî wê koalîsyonê bibê jî, lê dema ku wê dît ku wa ew koalîsyon xwe nêzî kurdan dike, rayaderên tirk bo ku pêşîya wê nêzîkatîya li kurdan bigirin gotin herê ku ew tevî koalîsyona li dijî DAÎŞê bibê. Lê ew tevlîbûna wê jî, wê bo astengkirina kurdan û vala derxistina wê tekoşîna li dijî DAÎŞê bê. Wê heta astekê jî wê bi ser jî Keve.

Pêvajoyên piştê ku şer û tekoşîna bi çeteyên DAÎŞê re destpê kir û pê de wê, êdî herkesek ji aliyê xwe ve wê nêzî mijarê bibê. Rûsya jî, wê di çerçoveya politikayên xwe yê herêmî de wê nêzîkatîyê wê bike. Di vê çerçoveyê de tekoşîna Rûsya a li dijî DAÎŞê, wê ew jî weke ya kurdan wê bê derbeyek mazin li hebûna DAÎŞê. Tirkiya ku wê hêviyek mazin bi DAÎŞê ve girêdabûbû ku wê, wê derbeyek mazin li civake kurd bixista, ji vê rewşê ne xweş bû. BO vê yekê, wê hertimî, bixwezê ku ew pêşîya hêrîşên li DAÎŞê bigirê ku ew(DAÎŞ) karibin bi rehetî hêrîşî rojava û kurdan bikin. Belefira şer a Rûsya, wê di vê çerçoveyê de wê bi vê armancê wê were xistin. Xistina belefira şer a Rûsya, komkujiya li Pîrsûsê, komkujiya li Ankara, komkujiya li belefirgîha sîvîl a stembûlê, wê di çerçoveyekê de wê bi politikayên demê re wê werina kirin. Gelek dordorên ku ew dibêjin ku ev komkuji û xistina belefira şer a rûsya bi hevkarîya tirkiya-DAÎŞê hatîya kirin jî wê, ji aliyekî ve wê rast derkevin. Ev kirin û politika, wê hemû jî di çerçoveyekê de wê werina kirin.

Di vê demê de dema ku tirkiya bi îsrailê re lev dike û lêborînî ji Rûsya dixwezê de jî wê, deme ku tirkiya êdî ew nikarê zêde van politikayên xwe yê ku wê li ser van rewşan pêşxistina bide domandin bê. Rewşa tengezerîya bi îsrailê re wê, di çerçoveya pêşxistina nakokîya mezhebî û her wusa berhevkirina mirovan bi wê ji DAÎŞê re wê pirr zêde wê were bikarhanîn. Her wusa, divê ku mirov ji bîr nekê ku wê DAÎŞ, li ser olê re wê were bi rêxistin kirin. Bertekên li ser olê re û ankû nakokîyên ku ew bi gotinên olê hatina pêşxistin di demên bûûhûrî de ên weke dijberîya li îsrailê û ankû dijberîya li Êzîdîyan û zerdeştîyan û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê werina bi karhanîn. T. Erdogan, di her gerên xwe yê bi metingerî ên li kurdistanê ku ew dikê de wê gotinên weke "ew zerdeştî na" û hwd wê bikarbênê. Ev gotin jî wê, gotinna weke bi wê

têgîna ku ew bi wê dijberî li Îsrâîlê hatiya pêşxistin û belefîre şer a Rûsya hatiya xistin û hwd, wê bi wê û mantiqê wê, wê werina bilêvkerin û gotin.

Piştî ku ew rewşa weke bi 'tengezerîya îsrâîlê re' û xistina belefîra şer a rûsya, êdî wê weke 'rêya çareserîya' wan bi vî rengî hat bijartin. Wê li şûna wan çî politîka were pêşxistin. Ber ku ew zihniyet hê didomê. Ew politîka û konseptên şer ku ew rewş weke pêwîstîya wê hatibûbûna pêşxistin, wê konseptna şer ên li dijî civake kurd bin. BO vê yekê, bi vê lêborînê li Rûsya û rewşa weke 'çareser kirina tengezerîya bi îsrâîlê' re wê ew konsept ji holê ranebê. Çendî, di vê demê de vê konepta şer a rejîma tirk derbeyek mazin xwar jî lê rayadarên tirk, di wê de hê îsrar dikin. Şerê wan ên bi armanca şikandina vîna civake kurd ku ew bi awayekî şitt li bakûrê kurdistanê, nîşanak israra domandina wê konseptê şer bi rê û rêbazna din a. Her wusa, di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ew tengezerîya bi îsrâîlê re jî di çerçoveya politikaya rejîma tirk a şer a ku ew li ser cihane îslamê û araban re dimeşênê re ew hat pêşxistin. Bi wê tengezerîyê re pişgirêka filistinê jî hertimî weke pêwîstîya wê, hat îstîsmar kirin. Bi wê re ji aliyê din ve xistina belefîra şer a rûsya jî, weke armanca wê di şerî de di çerçoveya vê konseptê şer de ku ew NATO û rojava û xesassîyetên wan ên li hemberî hevdu ku wan bikarbênê û ankû ji wan sûdwergerê bû. Bo vê yekê, ew rewş hatibû pêşxistin. Lê tevî ku piştî xistina belefîra şer a rûsya, Tirkiya baga civînê li NATO kir û doza pişgirîyê kir jî wê NATO, xwe weke 'ne alikariyekî wê pişgirêkê' werênê ser ziman. Di wê de jî wê tirkiya bi tenê bimênê. Ji aliyekî din civakî ve jî wê, derbe bi wê li aborî û 'tûrîsmê' wê bikeve.

Her wusa, hêrsa T. Erdogan a piştî xistina belefîra şer a rûsya ku wî dida nîşandin li rojava, wê hinekî di temenê wê de wê ew xwe dûrgirtina rojava û ankû ewropa jî ji wî li ser wê rewşê re wê hebe. Bo vê yekê, çendî ku wan (rayadarên tirk) di wê de îsrar kir jî wê ancama ku wan hizir fikir wê bi dest nexin. Bi wê re jî wê, bi wê xistina belefîrê şer a rûsya re tirkiya hizir kiribû ku ew rewşa DAÎŞê xort bike. Lê ew jî, weke ku wî dixwest nebû. Her wusa, rewşa rojava, piştî gera T. Erdogan a li Amerika ku wî hanî rojevê û wî pêşnîyar kiribû ku ew dixwezin ku amarika li şûna kurdan, wan bikarbênê di şer û rewşa Sûrî de jî wê, ji aliyê Amerika ve newê pejirendin. Ev jî wê, derbeya dawî a li vê politikaya tirkiya a li ser vê xistina belefîra şer a Rûsya re bû. Em divê ku van rewşên weke rewşa Sûrî, rewşa kurdan a li rojavayê kurdistanê û rewşa statûya kurdan, xistina belefîra şer a rûsya û hwd, bihevdu re



hildina li dest. Bi wê re jî, bi wê konsepta şer a li hemberî civake kurd a li ser DAÎŞê re û hwd re jî bi wê re tengezerîya bi îsrailê, hertimî weke birînekê hiştin û hanîna rojevê pîrsgirêka filistinê û hwd jî, divê ku mirov bi hevdû re şîrove bike û fahm bike. Ev rewş hemû wê di temenê pêvajoya hetina li taqîna li belefîrgeha sivîla stembûlê bin.

Bi wê re hinek hasabên vê demê jî wê di temenê vê taqîna li belefîrgeha sûtembûlê bi rewşa çareserkirina tengezerîya bi îsrailê û lêborîna li Rûsya re wê hebe. Ev jî, wê di vê dema ku wê piştî hatina rojevê levkirina bi îsrailê û lêborîn xwestina ji rûsyayê de ev taqîna li Stembûlê, wê bihevdû re çerçoveyekê bi afirênin. Pêşî rasthanîna ragihandina levkirina îsrailê û tirkîya û bi wê re ku tirkîya nameya ku ew di wê de lêborînê ji rûsya dixwezê ber ku wê belefîra wê ya şer xistîya û piştî wê ragihandinê bi du û sê rojan re bûyîna taqîna li belefîrgeha sivîla stembûlê, wê di çerçoveyekê de wê têgînekê bide me. Weke kevneşopîyeka tirkîya ku wê hertimî di rewşên bi vî rengî de bûyarên ku ew bi wan mudahaleyî rojevê dike pêşxistina. Bo vê yekê, gotinên ku ew di nava xalkê de dihêne gotin ku "ev taqîn, bi hevkarîya tirkîya û DAÎŞê bûya" divê ku mirov li vir hinekî hilde li cidiyetê. Bi wê re jî, weke ku di çapameniyê de jî dihê hanîn li ser ziman ku devera ku ew taqîn li wan bûya ku weke deverêk pîr zêde di bin ewlekarîyê de ya û herkesek dipirsê ku 'çawa ew taqemenî û ankû çek çûna wir', dipirsin û lêdiprisin.

Mirov, dikarê vê taqîna li belefîrgeha stembûlê ji rengê politika û rengê xistina belefîra şer a rûsya û derxistina tengezerîya bi îsrailê re ku hatî derxistin dûr fahm bike? Ew zihniyeta ku ew tengezerîya di nava îsrail û tirkîya de ku wê ew derxist û î ro dibêje ku 'me lev kir', bi heman rengê û zihniyetê, divê ku mirov li pişt vê taqînê jî li wê bigerihê. Vê zihniyetê bi çi mantiqê ew tengezerî bi îsrailê re derxist, bi çi mantiqê komkujiya pîrsûsê kir, bi çi mantiqê komkujiya li ankara kir, bi çi mantiqê li bajarên kurdan ên weke Cizîra bota, silopî, nisêbîn, hezex, gever, farqîn, sûr û hwd ew xûrixandin û komkuji kir, bi heman rengî xistina belefîrê û derxistina tengezerîyê li wê derixîstîya.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî bi awayekî werênê ser ziman ku mirov ji şîroveyan ku rayadarên tirk li ser vê taqîna li belefîra stembûlê re ku ew dikin, mirov ji wan şîroveyan fahm dike ku ew dixwezin ku vê taqînê jî di rayagiştî de weke maske û perdeyeka li berçav ku ew bi wê dixwezin ku di bin wê de têkiliyên xwe yên bi DAÎŞê û politikayên xwe yên li ser wê re ku wan li hemberî civake kurd pêşxistina bi veşêrên.

Şîroveyên T. Ardogan ên weke "ber ku me li dijî DAÎŞê tekoşîya, ev taqîn bû" jî, wê tenê weke gotineka ku ew vê rewşa maske û perdeya li berçav ku bi wê dixwezîn bi afirênin a. Mirov dikarê, gotinên bi vî rengî weke 'oparasyonên têgihê' jî fahm bike. Her wusa, DAÎŞ, ji aliyekî ve jî navê pêvajoyê vê demê a şer a li hemberî civake kurd bû. Mirov dikarê di vê çerçoveyê de wê werênê ser ziman. Rayadarên tirk, pêvajoya 'çareserîyê' ku birêz Ocalan dabûbû destpêkirin, li şûna ku ew di wê de gavan bi çareserkirina pîrsgirêka kurd biavêjin, di cih de di destpêka pêvajoyê de bi dest çekirina 'kalekol'an kirin. Xwestina ku vê pêvajoyê vegerênina pêvajoyeka ku ew kurdan di bin wê de veşêrên.

Hemû bûyarên ku wê piştî rûbidin, ên weke tengezerîya bi îsrailê re, xistina belefîra şer a rûsya, kirina komkujiyên weke li pîrsûsê, ankara û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê bi zanînekê wê werina kirin. Em divê ku van rewşan hemûyan di vê çerçoveyê de wan fahm bike. Her wusa, di vê pêvajoyê de rewşa 'çareserkirina tengezerîya bi îsrailê re' û rewşa lêborîna ji rûsya bo xistina belefîra wê ya şer, nîşanakên têçûna politikayên vê demê ên rejîma tirk in. Lê tevî wê jî, em divê ku mirov ew zihniyet ê serdest a. Ew zihniyet a ku pîrsgirêka kurd heta roja me daya domandin û hanîya. Ew zihniyeta ku ew dixwezê ku kurdan bi hemû sazî û sazûmana wan ya civakî re têk bibê û bişênê û piştî di nava tirkîyatîyê de wê asîmle bike. Ev zihniyet î ro hê jî li bajarên kurdistanê û çîyayên kurdistanê şer bi civake kurd re dike. Di van kêlîkên ku ez van rêzan dinivîsêm de jî ew şerê artîşa tirk li bajarên kurdistanê bi kurdan re didomê. Her wusa, hewldana di rewşên terorî de ku ew didin kirin û ankû dikin de ku bi wê re navê kurdan werênina ser ziman, di vê rewşa taqîna li belefîrgeha li stembûlê de jî xwe daya dîyarkirin. Heta ku roj û dema ku ew hatîya bijartin jî, ew roj û dema ku rayadarên tirk, di sale 1925'an ku di wê de şêx Seîd bi derve kirina û di sale 1999'î ku dadgeha wan di wê de cezayê bi dervekirinê daya birêz Ocalana jî. Biqasî di çerçoveya vê taqînê de rasthanîna levkirina bi îsrailê re û şandina nameya lêborînê ji Rûsya re, rasthanîna roj û şewayê kirina vê taqînê jî di vê çerçoveyê de bi hasab û plan hatîya kirin.

Taqîna li belefîrgeha stembûlê, oparasyonên jenosîdkirinê ên li ser serê civake kurd ku ew î ro li Lîce û dora wê zêde didom in, levkirina bi Îsrailê re û şandina nameya lêbûrînê ji Rûsya re wê di vê çerçoveyê de wê hevdû temem bikin. Aliyekî din ê van rewşên bi vî rengî jî ew a ku rayadarên tirk, ev rewş li mejîyê mirovan kirina weke 'oparasyonêk têgihê' jî. Her çend ku ev taqîna li belefîrgeha stembûlê, piştî levkirina bi

îsraîlê re weke ‘sedema levkirinabi îsraîlê re’ ku ew bixwezin werênina ser ziman û şîroveyên bi vî rengî bikin jî, lê di aslê xwe de mirov nikarê bi vî rengê werênê ser ziman. Ev taqîn, ne di ancama levkirina bi îsraîlê re de hatîya kirin. Lê hewldana wusa dayîna nîşandin, bi armanca oparasyonên têgihê ya. Ji aliyekî din ve hewldana îstîsmarkirina rewşa îsraîlê ya. Bi hevdû re deng hanîna li demekê levkirina bi îsraîlê û şandina nameya lêborînê ji rûsya re jî, weke ku bi wê hatîya xwestin ku temenê vê taqîna bi armanca oparasyona têgihê hatîya çêkirin. Di serî de di çerçoveya vê taqîna li belefîrgeha stembûlê de mirov ku li wê ragihandina levkirina bi îsraîlê re û şandina namaye lêborînê ji rûsya re di demekê de wê temenê gûmanên mazin di serê mirov de bi hikimeta tirk û têkiliya wê ya bi DAÎŞê û kirina vê taqînê re wê çê bike.

Her wusa kirina vê taqîna li belefîrgeha stembûlê piştî ‘levkirina bi îsraîlê re’ û ‘şandina nameya lêborînê ji Rûsya’ re wê, temenê aliyê vê taqînê ê bi gotina ‘oparasyona têgihê’ re bê. Dema ku mirov, alikarîya tirkîya a ji DAÎŞê re ku bo ku ew hêrîş rojava bike bi hemû komkujiyên ku ew bi zihniyeta di temenê wê de ya ku wê dana kirin ku mirov bi komkujiya pîrsûsê, komkujiya ankara, komkujiya li amadê ku du roj ji hîlbijartinên 7ê hezîrenê re mana ku mirova wan fahm nekê, mirov wê nikaribê vê taqîna li stembûlê jî baş bi zihniyeta ku ew daya kirin re fahm bike. Weke ku çawa ku ew dixwezin ku bi komkujiyên weke ku ew li cizîra bota, silopî, nisêbîn, hezex, farqîn, gever, sûr, şîrîxê û hwd, ku wan dikin dixwezin ku vîna civake kurd bişikênin wê bikina bin kontrola xwe de, bihevan rengî bi komkujiyan û oparasyonên têgihê ên ku bi vî rengî dikin re dîzaynê li rojê û mejiyê mirovan dixwezin ku **bikin**.

.Li vir, di dewama mijarê de divê ku mirov rewşê weke ya bi taqîna li balafîrgeha stembûlê û vê teşebûsa derbeyê û hwd re divê ku mirov jî aliyekî ve têkiliyê bi hevdû ve dênê. Rewşa taqîna stembûlê, her wusa wê ji aliyekî ve bi politikayên rejimê ên di çerçoveya ku ew di temenê rewşa teşebûsa derbeyê de hatina pêşxistin, wê di rengê wan de bê. Li vir, mantiqê ku wê rewşa teşebûsa derbeyê ku ew li ser rewşa tesîskirina desthilatdarîya tirkîtiyê li ser serê xalkên din û her wusa kontrolkirina wan di çerçoveya politikayên ‘ewlakariyê’ de ku ew hatîna pêşxistin, wê ev rewş ji van aliyan ve wê têkiliya wê hebe. Dema ku rejima ku ew rewşa teşebûsa derbeyê pêşxistî, wê van rewşên nearam wê weke hêncet wê werina bikarhanîn. Piştî rewşa teşebûsa derbeyê, wê di duyan a piştre de wê ji aliyê rejima tirk ve wê peymanî mafê mirovan wê were hildan ji jîyanê. Wê ew ji jîyanê wê were betalkirin.

Ev rewşa teşebûsa derbeyê, wê di serî de wê di çerçoveya pêşxistina dîmenekî olî de wê were pêşxistin. Her wusa, di vê çerçoveyê de wê bi wê re wê temen zêdetir ji rewşên weke ên DAÎŞê û hwd re wê were pêşxistin. Piştî wê rewşa teşebûsa derbeyê bi du ankû sê rojan re hanîna 'rewşa awarta' wê di vê çerçoveyê de wê xwe bide diyarkirin. Her wusa, di vê navberê de mirov divê ku werênê ser ziman ku wê ku li wê temenê politikayên weke ên li ser DAÎŞê re ku rejima tirk li hemberî rojava pêşdixist, wê zêdetir bibê. Bi heman rengî, piştî taqîna stembûlê pêşxistina rewşa teşebûsa derbeyê, weke nîşanaka wê dida nîşandin ku wê ev politikayên wan ên li ser esasê tûndûtûjiyê ên li ser DAÎŞê re wê bidomê. Bi wê re piştî rewşa teşebûsa derbeyê û ragihandina rewşa awarta li giştîya tirkîya û kurdistanê, wê li Almaniya li Minuhê wê di 22'ê temûzê de wê hêrişên ku weke hêrişên DAÎŞê tên bi navkirin wê pêşbikevin. Ev rewş jî, wê bi wê re wê weke nîşanaka bikarhanîna DAÎŞê li ser van rewşan re weke politikayekê, wê were hanîn li ser ziman. Ev rengê politikaya rejima tirk, mirov dikarê ji gelek aliyan ve wê hilde li dest. Her wusa, rewşên weke xistina balafîra şer a rûsya, pêşxistina aloziyê di nava ermenistan û azerbeycanê û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê hewldana pêşxistina nearamiyê bê. Bi pêşxistina rewşên aloz re hewldana domandina politikayên xwe û li ser wan re pêşxistina rewşa xwe, wê weke rengekê politikayê wê bi rejima tirk re wê were dîtin. Ev bi dehan salana ku wê şerê xwe li bakûrê kurdistanê bi kurdan re da domandin û hertimî li ser gotinên weke gotinên 'terorê' re kriminalize dike û her wusa bi wê re dike ku hebûna xwe bide domandin. Rejima tirk, hatîya wê astê ku ew li ser rejimên aloziyê, şer û komkujiyan re bi wan politikayên xwe yên ku ew dimeşênê re dike ku ew hebûna xwe bide domandin. Di aslê xwe de ew kirina lîsteyên 'terorê' wê temenê hemû komkujiyên wê yên piştî ên bi tûndûtûjiyê ku ew dike bê. Bi wê re wê li ser wan re wê bi wê bandûra wê gotina 'terorê' re wê bike ku wê rewşê bi hebûna xwe re bide domandin. Her wusa gotinên weke 'ez tekoşînê bi terorê re dikin' wê pêşbixe. Bo vê yekê, wê rewşên terorî wê pêşbixe. Gelek rewşên ku mirov dikarê weke rewşên terorê werênê ser ziman û wê wan bike û bi wan re wê hewl bide ku ew hem dizaynkinê bi wê di nava civakê de bike û bi wê re jî dîplomasîya xwe wê bike. Di gelek gerên rayadarên tirk de wê, berî geran û ankû di dema geran de wê ew rewşên bi vê rengî ên bi tûndûtûjiyê ên weke komkujiyan wê werina kirin. Ew jî, wê di gerên wan de wê, di dîplomasîyên wan de wê werina ser ziman. Li ser wê re jî wê bixwezin ku ew xwe 'maxdûr' bidina

nîşandin û alikariyê bistênin. Aloziya li ser 'qarabaxê' a di nava ermenistan û Azerbeycanê jî wê di demeka wusa de wê were pêşxistin. Ev rewşa aloziya nava ermenistan û Azerbeycanê, divê ku mirov hinekî li ser navaroka wê bisekinê û wê fahm bike.

**Li vir**, bo ku rewşa politikayên rejima tirk ên li hemberî civake kurd mirov baştirîn fahm bike, divê ku mirov hinekî jî rewşa herêmên qafqasya fahm bike. Herêmên qafqasya, piştî xistina balafira şer a Rûsya re wê zêdetirî ew werina ser ziman. Her wusa rewşa bi karhanîna Azerbeycanê li hemberî Ermenistanê û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê werênê ser ziman. Her wusa, rewşa 'kurdistan sor' di vê çerçoveyê de wê weke neynikekê bê li politikayên rejimên herêmê hemûyan. Ber ku ew jî, beşek ji pîrsgirêka kurd a. Rejim û desthilatdariyên herêmê jî wusa şîrove dikin û nêzikatiyê li wê dikin.

**Herêmên karabaxê ku artişa azarî û ermenîyan şerê parvekirina wê bi hevdû re dikin, herêmên kurdistan sor in. Di dema xistina balafira şer a Rûsya de hatibû hanîn li rojevê.** Pîrsgirêka karabaxê, navê şerê ku li ser axa 'kurdistan sor' ku bo parvekirinê ku dihê dayîn a. Piştî ku kurdistan sor hat fes kirin û pê de, kurdên laçînî ji cih û warên wan hatina goçberkirin li herêmên din ên qafkasya. Piştî ku pîrranîya kurdên kurdistan sor hatina goçberkirin ji cih û warên wan, êdî şerê bidest xistina cih, mal û warên wan kurdan hat pêşxistin. Pevçûnên li karabaxê û ankû weke ku tê ser ziman pîrsgirêka karabaxê, ancama vê rastiyê ya. Bi navê rewşa 'karabaxê' û ankû 'pîrsgirêka' wê re şerê parvekirina axên kurdên laçînî ên **kurdistan sor** dihê kirin. Şerê di nava artişên azarî û ermenîyan de jî, şerê parvekirina axa kurdistan sor a. Ev herêm, navê wê yê rast '**kurdistan sor**' a. Kurdistan sor, paytaxta wê 'laçîn' bû. Beşa ku li wê artişa azarîya serdest bû, navên kurdî li wê hatina qadaxakirin. Bi heman rengî, herêmên ku artişa ermenîyan jî li wê serdest bû, navên kurdî hatina jêbirin û navên ermenî li wan hatîya kirin.

Rewşa karabaxê, bi pevçûnên dawî ê di nava artişa azarî û ermenîyan re ket rojevê de. Her wusa, ev rewşa karabaxê, divê ku mirov hinekî li dîroka wê jî binerê. Berê, ev herêm çawa bû, kî li wê dijî? Dema ku em dikin ku bersivê bidina van pîrsan, em dibînin ku ev herêm herêma ku berê weke herêmên kurdistan sor kurd li wan dijîn. Di dema serdestiya bolşevîkan de di sale 1923'an de li ber pêşniyara Lenin wê herêmek xweser bi navê '**kurdistan sor**' were avakirin. Her wusa, di vê demê de wê kurd jî, di vê çerçoveyê de hebûna xwe êdî bidest birêxistin bikin. Lê tirkiya, hertimî wê nexweşîya xwe ji wê hebûna kurdistan sor werênê

ser ziman. Rayadarên tirk, wê nikaribin di dema Lenin de ti ancamê li hemberî kurdên kurdistanê sor û rêveberîya wê ya xweser ti ancamê bidest bixin. Lê piştî ku Lenin mir û pê de, wê Stalin were dewsa wî. Di wê demê de wê tirkîya di vê demê de nexweşîyên xwe li hemberî hebûna rêveberîya kurd a kurdistanê sor werênê ser ziman.

Di wê demê de kurdistanê sor, weke herêma xweser ku girêdayî rêveberîya azarbeycanê wê bê. Piştî, di sale 1929'an de wê rêveberîya kurdistanê sor werê feshkirin û wê hebûna kurdistanê sor dawî li wê were hanîn. Di wê demê de jî, di kurdistanê sor de wê gelek aşîrên kurdên êzîdî û kurdên misilman wê bijîn. Piştî ku hebûna kurdistanê sor hat ji holê rakirin bi feshkirina wê re wê êdî rewşa kurdên li qafkasya wê bikeve rewşek pirr xirab de. Her wusa, piştî jî, wê rêveberîya azadîyan wê kurdên li kurdistanê sor bike nava dorpêçkirinê de û wê hewlbide ku wan asîmle bike. Dike jî. Bi bermeneyên ku rêveberîya azarî li ser serê kurdên kurdistanê sor dimeşênê, wê pirranîya wan asîmle bike.

Piştî ku kurdistanê sor hebûna wê hat fesh kirin di dema desthilatdarîya stalin de li ser israra tirkîya û hwd, wê piştî kurdên qafkasya diyasporaya wan were pêşxistin. Nêzî nîv-milyon kurd, wê li herêma werina belavkirin. Kurdên êzîdî wê di demê de goç ermenîstanê bikin. Gelek kurdên herêmê, naxwezin ku mal û herêmên xwe berdin. Ev jî, wê rastî tundûtûji û zora desthilatdarîyên herêmê a azarîyan û hwd, wê werin. Piştî salên 1930 û pê de, wê ser dusad hezarî kurd ji herêmên wan werina dayîn goçberkirin li herêmên ên qafkasya. Di wê demê de kurdên ku naxwezin ku ji herêmên xwe dûr bikevin, wê heta salên 1990'î jî wê li herêmê bijîn. Lê berî wê jî, ser dusad hezarî kurd wê li herêmên din ên qafkasya ên weke kazakîstan, gûrcîstan, osetya û hwd. Herêmên ku kurd li wan dijîn ên weke **Lâçin, Kelbajar, Kubadli, Zengilan Cebail, Zengezur** û hwd, weke herêmên ku di navendê de bûn û kurd li wan dijîn bûn. Di awayekî fîliyetê de ev herêm weke 'herêmek tampon' bûn di nava azarbeycanê û ermenîstanê de.

Ev herêm, li wan kurdên laçînî ên qafkasî dijîn. Piştî ku kurd ji herêmên wan hatina goçberkirin û pê de, artişa azarîyan û ya ermenîyan dixwestin ku herêmên kurdan ku ji kurdan hatina vala kirin bidest bixin. Di sale 1992'an de artişa ermenîyan ket van herêmên weke Lâçin, Kelbecer, Kubatli, Zengilan Cebail, Zengezur û hwd de. Lê gelek herêmên din jî ên ku kurd li wan dijîn jî, di bin kontrola artişa azarîyan de

Kurdên laçînî û ankû kurdên qafkasyayî, wê heta sale 1991'ê jî wê li

herêmê hebûna xwe karibin bidina domandin. Di vê demê de dema ku yekîtiya sovyet hat ji hevdû felişandin, hinek ser ziman ku divê ku 'kurdistana sor' ji nû ve were denezandin. Lê di vê demê de jî helwestên rejimên herêmê û asteniyên ku li pêşîya kurdan derxistin, bi wê pêşîya wan girtin. Di vê çerçoveyê de herêm, weke herêmek ku li wê, ne azarî serdest in û ne jî ermenî li wê serdest in ma. Bo vê yekê, ev herêm, piştî ku kurd ji wê dihên goçberkirin û pê de, êdî wê weke herême vala bimênê.

Di aslê xwe "pirsgirêka karabaxê" di vê çerçoveyê de li ser rewşa ji herêmê dana goçberkirina a kurdên herêmê re hatîya pêşxistin. Axa va kurdên ku ji herêmê hatina goçberkirin î ro, artişa ermenîyan û ya azarîyan jî yekalî, ji aliyê xwe ve nêzîkî pirsgirêkê dibin. Lê ew herêm, herêm û malên kurdên ku ji wê hatina goçberkirin in. Heta roja me jî, ya ku em dizanin, gelek kurd, dixwezî ku vegerihîna ser wan axên xwe. Lê ew destûr û derfet ji wan re nayê dayîn nîşandin. Her wusa, deriyê vegerînê li kurdan û vegerîna wan ya li ser axa wan hatîya girtin û li ser wê re pevçûna bi dest xistina axa wan bi hevdû re artişên azarî û ermenîyan didin.

Kurdên ku ji kurdistana sor, wê bina gelek beş, gelek kurdên êzîdî goç ermenîstanê kirin. Bi wê hinek kurdên ku ne êzîdî na jî goçî ermenîstanê kirin. Ermenîstanê jî, politikaya xwe ya li dijî ji nûve avabûna kurdistana sor bo ku bibê sêrî li nava kurdan leyist. Her wusa gotinên weke "êzîdî ne kurd in" û hwd hanî ser ziman. Di vê çerçoveyê de xwest ku kurdên êzîdî û ne êzîdî ji hevdû cuda bike, dakû doza kurdistana sor û ankû kurd doza axên xwe yên ku ji wan goçî wir kirina nekin. Bi wê re kurdên ku goçî azarbeycanê kirina, weke wan, ew jî, pirranîya zimanê wan hat qadaxa kirin û hatina asîmle kirin. Heta salên 1990'î jî, kurdên laçînî ku li herêmên qafkasya hatina beşkirin li gelek deveran, pêşîya astengiyên ku hatina danîn li pêşîya hatina wan ya li cem hevdû, hinekî jî ancama vê rastiyê ya.

Di sala 1992'î de bi pêşengiya Wekîl Mustafayev komê kurdên laçînî dest xabatên bi jinûveavakirina otonomiya kurdistana sor kirin. Mixabin di nava kurdên yekîtiya sovyet'ê de hevgirtinek baş wê nikaribin çê bikin, ber ku derfet û dem ji wê re nayê dayîn. Dewleta Ermenîstanê, piştî hilweşîna yekîtiya sovyet'ê, polîtîkaya xwe ya kurd diguherîne û hebûna kurdan li Ermenîstanê înkâr dike. Kurdên li Ermenîstanê pirranî êzîdî ne û Ermenîstan dibêje "Êzîdî hene li welatê me, lê êzîdî ne kurd in. Êzîdî bi eslê xwe ereb in û kurd jî, dijminê me û êzîdîyan in, me qirkirine." Hin

şêx û mezinên kurdan (êzîdî û misilman) jî bi viya dixapin û ji doza Kurdistana Sor vedigerin. Kurdên Azerbaycanê jî, pirranî misilman in û wan jî bi heman siyasetê Azerbeycan dixwaze bixapîne.

Doza ku Mustafayev û çend ronakbîrên kurd ku destpêkiribû di serî de ji nebûna yekitiya kurdên qafkasya û bi dijberîya Rûsya, Tîrkiye, Îran, Azerbaycan û Ermenistanê têkdiçe. Dema ku artişa azarbeycanê qastî canê Mustafayev dike, ew ji destê artişa Azerbaycanê û peyayên wê yên kujer û yên Tîrkiyeyê bi zorê difilite û piştî goçî îtalya dike û li wir wekî penaber xwe dijî.

Niha kurdên yekîtîya sovyetê, di bin zilma gelên serdestên herêmê de na. Li Azerbaycanê, nasnameya kurd tê înkarkirin û bo ku kurd êdî bahs û doza kurdistana sor nekin, dixwazin ku kurd ji Azerbaycanê derkevin. Bo vê, kurdên herêmê rastî gelek kiryar û cûreyên hêrîşên mazin tên li herêmê. Hêrîş li jîyane wan dibin. Dîsa Ermenistan jî, heman polîtîkayê li hemberî kurdên laçînî dimeşîne. Her wusa, herêma laçînê ku weke paytaxta kurdistana sor a, weke herêmek tampon di nava azarîyan û ermenîyan de dihê bikarhanîn. Hemû pevçûn û hêrîşên wan ên li hevdu jî, bo wê na ku piştî ku kurd ji herêmê qawûtandin û derxistin û li dunyê goçberkirin, wê çawa li cih û warên wan xwe bikina xwedî û lê wê xwe serdest bikin. Herêmên kurdên laçînî, ne herêmna ku ji deverna din goçî wan kirina na. Ji berê ve li wan dijîn. Bi sedsalan li wan jîyane. Kurdên *Kurdistana Sor* goçberê nava welatên nava federesyona Rûsya û welatên rojava yên Ewropayê jî tên kirin. Î ro jî kurdên laçînî bi vê di rewşeke kambax de dijîn li cihên ku li wan hatina goçberkirin û pênerkirin.

Di aslê xwe de deme ku em rewşa rast ya herêmê werênina ser ziman, artişa azarîyan jî û ya ermenîyan jî li herêmê di rewşek îşkalkirinê de na. Di sale 1988'an de piştî komên azarî ku hêrîşî mal û kesên ermenî û kurd dikin û pê de, wê li herêmê ji aliyê ermenîyan ve referandûm werê hanîn li rojevê. Piştî jî, wê li ser wê re pîrsgirêk rû bidin. Lê di aslê xwe de rewşa herêmê, di roja me de ku ji aliyê pîrsgirêka karabaxê a di nava rêveberîya azarî û ya ermenî de ku dihî hanî ser ziman, ji hanîna rastîyê ser ziman pîr dûr a. Dema ku mirov li dîroka herêmê herêmê dinerê, her wusa mirov rastî, rewşek pîr cûda tê.

Kurdên ku ji herêm û mal û axên wan hatina dayîn goçberkirin, destûr û derfet jî ji wan re nayê dayîn ku vegerihina li ser axên xwe. Her wusa, ev herêmên kurdên laçînî, weke herêmna bêxwedî, azar û ermenî ji aliyên xwe ve şerê xwe li wê serdestkirinê dikin. Herkesek li ser pîrsgirêkê gotinê dihênê ser ziman. Lê destûr û derfet ji yên xwediyê wan axan a



kurdên laçînî re nayê dayîn û nayê hiştin. Ya bêdadî û bêwijdanî jî di aslê xwe de ev a. Ew herêmên bi navê 'karabaxê' ku di rastîyê de herêmên 'kurdistanê sor' in, ji xwe bahse wan jî nayê kirin. Di ti civînên ku li ser herêmê û 'pirsgirêk' a herêmê hatina kirin de jî bahse wê nayê kirin. Di aslê xwe ya ku di rastîyê de ji aliyê rastiya herêmê, dadî û wijdanî ve pirsgirêka jî ev a.

Di dema ji hev belavbûna yekîtîya sovyet, hemû xalkên ku di nava wê yekîtîyê de bûn, rêveberîya xwe ava kirin û welatê xwe denezendin. Bo kurd wê nekin, ev herêm kurdên laçînî ku li wê dijîn ji wê li herêmên din ên qafqasya wê bîr goçberkirin û wê ew ji cih û warên wan werina kirin.

Hemû nîşanak didîna nîşandin ku li pişt pevçûnên dawî ên di nava artişa azarbeycanê û ermenîstanê de turkiya heya. Her wusa rûpelên internettê ên li Rûsya ên weke Rus **Argumenti.ru** û hwd jî, vê yekê dihênina li ser ziman. Heta ku weke ku di hinek çapamenîyan de dihê ser ziman ku ji tirkiya bixwe jî hinek tevî wa pevçûnan bûna. Dema ku mirov van gotin û şîroveyên ku dihên kirin ku mirov dihênê berhevdû, ya ku dihê ditin ew a ku tirkiya weke ku li pişt van pevçûnan a. Her wusa, di vê çerçoveyê de dîmenê ku derdikeve li holê, weke ku di zihniyeteka di dema xistina balafîra şer a rûsya de ew pevçûn hatibibina derxistin rewşek û dîmenek derdikeve li holê.

Pêvajoya şerê navxweyî ê sûrî, tirkiya bo ku kurdan bişikênê û wan bêpiştgirî bihêlê gelek dîplomasî kir û hewldan da nîşandin. Heta ku weke ku di gera T. Erdogan a li Amerika de weke ku dihê ser ziman, ku tirkiya pêşnîyarkirîya ku ew xwe bikê şûna PYD'ê de li Sûrî. Ev tê çi wateyê? Ev tê wê wateyê ku ji amerika dixwezê ku kurdan tasfîya bikin û wan ji dewrê derxin û li ser min re pêvajoyê birêve dibin. Tirkiya bo vê jî, dayîmî alikariyê dide çeteyên weke DAÎŞ, ahrar el-şam, cebetil-nasr û hwd. Wan weke ku di van rojên dawî de tê ditin, dide hêrîşkirin li ser Halabê taxên kurdan ên weke 'taxa sê maqsûd' û hwd. Her wusa, van hêrîşan jî, koordîna dike.

Di vê pêvajoyê de tevîbûna Rûsya li nava serê li Sûrî, aheng û ankû deng gûharand. Her wusa, di vê rewşê de tirkiya hinekî din bi şûn ve dayê de. Di vê demê de ji Rûsya, bahse navê kurdan kirin û bahse 'çareserkirina pirsgirêka kurd bi rêyên dervî tûndûtûjiyê' û hwd jî, di vê çerçoveyê de weke fektorên mazin ên di sîyesetê li herêmê de divê ku mirov werênê ser ziman. Hêrîşên ku nûha rejîma tirk li bakûrê kurdistanê li kurdan dike û li rojava ku kurdan dibê, divê ku mirov bi hevdu re werênê ser ziman.

Pevçûnên li kafqasya ku weke pevçûnên di azarî û ermenîyan de weke mudahale û hewldana xirakirina wê aramiya ku rûsya jî dixwezê ku li kafqasya çê bike ya. Bi gotinaka din, bi derxistina alozîya di nava azarî û ermenîyan de tirkîya dixwezê ku rûsya bahse kurdan û çareserkirina pîrsgirêka kurd nekê. Bi gotinaka din, tirkîya, di vê çerçoveyê de azarîyan jî dike korbanê politikaya xwe ya dij-kurd. Ji van hewldanên tirkîya, mirov dikarê wê nîyeta wê ya domandina şerê yê bi kurdan re fahm bike.

Li rojava û ankû ewropa, li welatên weke almanya, li şûna komkujiyên ku rejima tirk dihênê serê civate kurd werênina rojevê, bi çêkirina qarîkatûran û hwd re weke ku bala mirovan ji ser komkujiyên ku rejima tirk dihênê serê kurdan dihê dûrkin. Her wusa, di vê pêvajoya ku artişa tirk, bajarên kurd ên weke cizira bota, Sûr, geve, nisêbîn, silopî, hezex û hwd, bi tememî kivil kiriya û bi sedan kurdên sivîl qatilkirina û malên bi hezaran kurdan bi serê wan de hatîya xwerê û xirakirîya, ti dîmen ji wê di rojevê de nagra. Vajî wê, weke ku bi wan nîqaşên li ser çêkirina 'helbestê li ser Erdogan' û hwd re ev rewş hemû ji rojevê hatina derxistin. Di aslê xwe de, ev rewşa ku weke di derbarê T. Erdogan de ya bi rengê çêkirina karîkatur û helbestan û hwd, lê ji aliyekî din ve jî, wê wan hêrîşên wê ên ku ew dihênê serê kurdan bi wan ji rojevê derdixin û ankû nahêlin ku bikeve rojevê. Ev jî, weke kurnaziyeka ku li ser şerê derûnî ê li ser çapameniyê re mirov dikarê werênê ser ziman.

Bi wê re jî, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku di civîna cenevê a sêyemin û tûrên wê yekemin, duyemin û sêyemin de jî, bi awayekî kurd weke ku dervî wê hatina hiştin. Di vê demê de Rûsya weke ku dihênê ser ziman ku divê ku kurd tevî wê bibin. Lê hemû hêzên din ên rojava ku Amarika jî di nav de heta vê kêlîkê jî ji wê israra xwe ya dij-kurd ku bi wê nahêlin ku kurd tevî civînê bibin, bi şûn ve gav neavêtina. Her wusa, di nava rewşek bi vî rengî de dema ku mirov pevçûnên li kafqasya ên di nava azarî û ermenîyan de dixwenê, her wusa rewşa ku di derkeve li holê, ew a ku li pişt wê tirkîya û hinek hêzên din ên rojava jî weke

ku

hena.

Hêrîşên ku rejima tirk li bajarên bakûrê kurdistanê kurdistanê dike, heta vê kêlîkê, tenê hinekî rûsya hanîna rojevê. Bi wê re jî, dihênê ser ziman ku 'divê ku pîrsgirêk, bi rêyên dervî şidetê were çareser kirin.' Ev rewş jî, didina nîşandin ku komênli kafqasya ku di bin navê 'komarên tirkî' de hatina hanîn li ser ziman, çendî ku gelek ji wan bi koka xwe ne tirk in jî, di vê çerçoveyê de bi politikayên şidetê re dihên bikarhanîn.

Rewşa bikarhanîna azarîyan li dijî kurdan, ne tenê di van rewşên weke bi pevçûnên li kafqasya re bi tenê bûya. Her wusa, di nava îranê bixwe de jî azarîyên ku hena, tirkîya wan di çerçoveya dijminatîya li kurdan de wan birêxistin dike û dike ku wan bikarbênê. Her wusa, ev rewş, di demên bûhûrî de jî hatîya ditin.

Derxistina pevçûnên di nava azarî û ermenîyan de mirov, dikarê weke pêşxistina rewşa pê nabaran û weke kozekî li hemberî rojava bikarhanîna wan jî şîrove bike. Di vê çerçoveyê de rastîya bi zihniyetê re mirov dikarê werênê ser ziman. Li vir, bi alikarîya tirkîya û ku heta weke ku tê ser ziman ku hinek serleşkerên tirk diçin wan pevçûnên di nava azarî û ermenîyan de bi rêve dibin de ew pevçûn, hem ji aliyê pêvajoya mudahaleya rûsya a li Sûrîya ve û hem jî ji aliyê gotinên wê yên di derbarê pîrsgirêka kurd ve divê ku mirov hilde li dest. Ji van herdû alîyan ve dema ku mirov dihilde li dest, rewşa ku derdikeve li holê, her wusa, politikaya şer a.

Di demên bûhûrî de jî, gelek bûyarên bi vî rengî ku herêmên kafqasya rûdana, li piştwan, tirkîya hebûya. Her wusa, Ev rewş, heta vê demê jî ne gûharî ya. Li vir, di serî de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku tirkîya, wusa xûya dike, ku wê di demên pêş de jî wê birîna bixwûn a bi navê 'karabaxê' a kafqasya qawêrê. Wê bi wê bileyizê heta ku ji wê were. Heya ku di rojên pêş de jî, em bûyarên bi vî rengî bibîhîzîn. Sîyeseta tirkîya a bixwûn ku weke Sûrî û kurdistanê hertimî xwûnê dirijênê, wê van komên weke yên azarîyan û hwd, ên li kafqasya jî di vê çerçoveyê de bikarbênê. Di vê çerçoveyê de bi şewayekî sîyesetê ku her kirinê ji xwe re mubah dibîne tirkîya sîyesetek bixwûn dike. Ji alikarîya wê ya ji çeteyên ku li Sûrî û rojava şer dikin bigera û heta wan rewşên weke ku bombayan di nava xwe de dîtqênê û li ser wan bangê li NATO dike ku bicivîne û heta xistina balafîra şer a rûsya û di dawîya dawî de derxistina ppevçûnan di nava azarî û ermenîyan û hwd de, ev rewş, heta ku pîrsgirêka kurd newê çareserkirin, wê tirkîya hê gelek rewşên rengê ên ku werina aqilê mirovan wê pêşbixe. Ev jî, dide nîşandin ku heta ku pîrsgirêka kurd newê çareserkirin û kurd negihîjin maf û azadîya xwe, wê pevçûn û rewşên bi vî rengî ku herêmê bêaram dikin, wê dawî li wan newê.

Ev rewşa kurdên qfqasya, dide nîşandin ku ji herêmên anatolia rêveberîya tirk, li hemberî kurdên ne li wê herêmê na jî di nava helwest û polîtîkayên dijberîyê de ya. Her wusa, di vê çerçoveyê de wê hertimî hewl bidin ku ew tirkîtiyê li her hemû xalkên herêmê ferz bikin. Ev jî, wê

her rê û rêbazê bikarbênin û wê bikin. Li herêma weke ku ew bi kurdan re dikin, wê zimanê kurdî qadaxa bikin û wê bi zorê bikin ku ew fêrî tirkî bibin û bi zimanê tirkî biaxifin, dakû rejima karibê karibê wan weke tirk bide nîşandin û hebûna xwe li anatolîa bide nîşandin. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê jî bibêjê ku wê rejima tirk li anatolîa temenê desthilatdarîya xwe li ser esasê dijberîya statûya ku wê bi zihniyetekê bide pêşxistin. Li kûderê ku kurd, xwediyê pêşketinekê û destkevtiyekê bin, weke ku bi rewşa kurdistanê sor re tê dîtîn, wê herina bi ser wê de ku wê ji holê ra bikin. Di vê çerçoveyê de wê li bakûrê kurdistanê ku ew di nava sînorê tirkîya de hatîya hiştin û li dervî wê jî wê rejima tirk, hertimî li ser esasê bêstatû hiştina kurdan wê zihniyet û polîtîkaya xwe pêşbixe. Dema ku mirov van rewşan baş bi zihniyetê re fahm nekê, mirov wê ne pêvajoya derbeya 12ê êlûnê a ku ew hatî pêşxistin baş fahm bike û ne jî mirov wê piştî pêvajoya derbeya 15ê temûzê a ku ew di sale 2016'an de ku ew hatî pêşxistin jî mirov wê fahm bike.

### **Kavilkirina bajarên kurdan û komkujiyên hatina serê kurdên êzîdî**

Ji 7ê hezîre 2015'an ve rejima tirk bi artişa xwe ve hêrîşî bajarên kurdan ên weke Cizîra bota, Nisêbîn, Şîrnax, hezex, silopî, farqîn, sûr, Geverê û hwd dike. Bi wê re gelek deverên din jî ên ku ew di bin hêrîşên artişa tirk de na li kurdistanê hena. Ji 7ê hezîre 2015'an û heta 30ê gûlana 2016'an, wê bênavber hêrîşên artişa tirk û kontrayên wê li bajarên kurdan li civate kurd bibin. Wê malên wan bi serê wan de werênina xwerê. Gelek kurdên ku ev bi deh salana ku ew xabatê û kar dikin û bi gelek kedan ku wan ji xwe re malek bi çar hêt çekirina, ew jî artiş û kontrayên tirkan bi serê wan de hanîna xwerê. Her wusa, di vê kêlîka ku ez van rêzan dinivîsênim de jî wê hêrîşên artişa tirk û kontrayên wê li bajarên kurdan wê li civate kurd bidom in.

Ahmed Dawutolgu weke qatîlê ku farmana van hêrîşan ji T. Erdogan digirt û ew li ser serê kurdan didana kirin bû. Piştî jî, rejima tirk dema ku ev bajarên kurd xûrîxandin û dema ku wê dît ku kurdan êdî bi awayekî vekirî dîtina ku rejima tirk şer jenosîdkirina civate kurd li hemberî wan dide meşandin, bo ku van têgihan ser wan binûxûmênê bidest oparasyonên li ser çapameniyê re kir. Her wusa, di cih de ji pîyasê dûrxistina Dawutoglu aliyekî wê yê bi vê rengê jî heya. Bo ku ew hinekî jî bê, karibin bi wê dûrxistina dawutoglu re wê pêşîya wê dîtina kurdan a wê ku rejima tirk şerê jenosîdê li ser serê civate kurd dimeşênê bigirin.

Piştî ku Dawutoglu dûrkerin ji qada sîyesetê, di cih de yekî ku ji dawutoglu nekêmtir li kurdan bihêrs û xwedîyê hêstên dijminatîyê ya Binalî Yildirim hanîn ser serê hikimetê. Qawutandina Dawutoglu û li şûna wî hanîna hanîna Binalî Yildirim, hinekî divê ku mirov di çerçoveya nîqaş, oparasyonên têgihê û hewldanên weke dîzaynkirin mejîyan ên li ser çapameniyê re de jî wê fahm bike. Bi wê re jî bi armanca li şûna komkujîyên ku ew dikin û bajarên ku artişa tirk dixûrixênê û kavil dike, ew were nîqaşkirin.

Di vê çerçoveyê de rejima tirk bi artişa xwe re piştî ku bajar û malên kurdan bi serê wan de hanîna xwerê, piştî jî bi wê re bi hanîna ser serê hikimetê serokwezîrê re bi dayîna pêyamên nû û weke tiştê nebûyî û bêî ku şerm bike çûyina T. Erdogan li Amedê, hinekî jî di vê çerçoveyê de em divê ku di çerçoveya oparasyonên têgihê ên li ser çapameniyê û her wusa bi wê re weke şêwayekî hêrîşê li hebûna civate kurd û li nîrxên wê jî werênê ser ziman. Di van hersê salên dawî de wê T. Erdogan hertimî wê gotinên weke "ew zerdeştî na" û hwd, wê bilêv bikê. Bêgûman sedemekê wê jî heya ku em divê ku wê bi armanca wan ya asîmlekirina civate kurd wê werênina ser ziman. Zerdeşt, filosofekî ku ew bixwe û aslê xwe kurd a. Piştî wî re wê li ser wî û hizrên wî yên ku wî di 'avêsta' de hanîna ser ziman re wê di nava civate kurd de û li herêmê bi civatên din re wê bi sedan salan pêvajoyîna pêşketinê ên jîyane civatî wê bîr derbas kirin. Wê çawa vî filosofê kurd bi hizrên wî re û wan pêvajoyên civatî ên bi civake kurd û herêmê re ku li kurdistanê ku bi hizrên wî re derbas bûna, wê bi maskeya 'îslamê' re û wê bi aqilê yê piçûk wê ji mejiyê kurdan dûr bikin û wê bi kurdan bidina mahkumkirin, hinekî jî di vê çerçoveyê de van gotinan li gorî xwe dihênina ser ziman. ..

Bi gotinaka din, armanca van gotinên bi vî rengê ên weke 'ew zerdeştî na' wê ew bîr ku ew dixwezin ku bi kurdan, dîrok û mejûya wan ya civatî dûr bikin. Piştî ku kurdan, tekoşîna civatî li kurdistanê da destpêkirin û dîrok û mejûya xwe ya civatî a dema îslamê û berî îslamê kirin ku wê bibîr bikin û werênina ser ziman, bi wê re pîrozkirina newrozê û hwd jî derket li pêş. Pêşî, xwestin ku wê ji mejiyê kurdan dûr bikin. Gelek astengî danîna li pêşîya newrozê bixwe jî bo ku kurd wê cejna xwe ya bi hezaran salan ya kevn ku wan ew hertimî pîrozkirîya pîroz nekin. Pêşî ji newrozê re 'gotin 'nevruz' û bi vê hêncetê qadaxa û astengî danîna li pêşîyê. Piştî jî gotin, ev dîroka tirk û ji ergenekonê' destpêkirîya'. Bi wê jî bi

serneketin. Nûha kujarên kurd ên weke T. Ardogan, bi aqilê yê piçûk bilêvkirina gotinên weke 'ew zerdeştî na' re dixwezê ku wê kevnêşopîya hêrîşan a li kurdan, bi wê re ku destpêkirina bidina domandin. Di rastîyê de ti kesek, ji van kesên ku van gotinan bi vî rengî ku ew bi armanca mahkûmkirina vê beşa dîroka civate kurd di mejiyê mirovê kurd de bikin ku van gotinan dikin, ne bi mirovatiya xwe û ne jî bi felsefeya xwe ku hebe dikarin bi zerdeşt re qama xwe bipîvin. Mirovatiya Zerdeşt, î ro bûya malê hemû mirovatiyê. Di felsefeya zerdeşt de kuştina mirovan û civaken û hwd, tûna ya. Lê yên ku wan gotinan dibêjin mirovan dikuvin û civakan di jenosîdê de derbas dikin. Vêca wê çawa vê mirovatiya zerdeşt bi çanda wî ya civatî a bisedsalan wê bidina jibîrkirin bo ku ew karibin pêvajoyên xwe yên asîmlekirina civate kurd li ser serê wê bidina domandin? Dixwezin ku kurd, dîroka wan ya civatî a kevn heya, ew bi mejiyê xwe re wê bîrnekê û nêzî wê nebê.

Nîqaşên li ser hewldan û armanca 'mahkûm kirina zerdeşt' bi dîroka wî ya civatî re di mejiyê kurdan de wê hinekî di vê çerçoveyê de bibê. Ber ku heta ku civatek dîroka xwe bi mejû û dîroka civake xwe re bibîr bike, wê ew civak li hemberî hemû pêvajoyên asîmîlasyonê li berxwe bide û biserkeve. Bi hêrîşên bi vî rengî ên ew têna wateya hêrîşên çandî li hebûna civakê re ew dixwezin ku wê berxwedana kurdan, di mejî de bişikênin. Bo vê yekê bi vê rengê, zerdeşt dikina mijara nîqaşê. Vê berxwedana di mejî de bi dîrxistina mejîyan ji dîrok, çand û mejûya wan ya civatî re dixwezin ku wê bikin. Vê jî, dixwezin li ser îslamê re bikin. Em li vir, divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku civake kurd jî wê beşek wê ya mazin wê misilman bê. Li vir, hertimî ew bijartina misilmanetîyê weke bijartinaka ku wê bi wê ji nirx û çanda wan û zimanê wan dîr bikin, şîrove kirina. Di vê çerçoveyê de îslam, kirina amûrê ji hevdû felişendina hebûna civakan. Ya ku wê di aslê xwe de bi destê kujarên weke T. Ardogan ku wê weke hêrîşeka dîrokî a li hebûn û nirxên îslamê û dîroka wê jî bê, wê ev bê. Îslametî ne ew a ku kurd, hebûna civate kurdan bê xistin bin hêrîşê, zimanê wan were qadaxakirin û şerê jenosîdkirina civake kurd li hemberî wan were dayîn destpêkirin a. Heta roja me, bi gelek şewayan îslam îstismar kirina. Ev jî, şewayekî din ê îstismarkirina îslamê ya ji aliyê rayadarên tirk ve ya.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku em çendî divê ku wan hêrîşên rejima tirk û kontrayên wê ên li bajarên kurdan û li civate kurd di çerçoveya jenosîdkirina civate kurd hildina li dest, biheman rengî

ewçendî jî em divê ku van gotinên bi vî rengî ên weke 'ew zerdeştî na' û ku wan bi armanca dûrkirina mejiyê kurdan ji mejûya civate wan dûr bikin ku ew dihên gotin jî divê ku mirov bi heman rengî di wê çerçovey de werênê ser ziman. Her wusa, şewayên asimilasyonê ku wan heta roja me, li ser gotina 'ûmmeta îslamê' re bi rêve birina, mirov dikarê di vê çerçoveyê de jî wê werênê ser ziman. Îslame ku wan ji xwe re pêşxistîya, wê çawa bi wê komkujiyan bikin û ser wan binûxûmênin û wê çawa civatan bi rêya wê asîmle bikin û ji dîrokê biibin, di wê çerçoveyê de ya. Ji ber vê yekê jî, mirov nikarê wê îslama ku ew bahs dikin weke îslame rast werênê ser ziman. Di vê çerçoveyê de hikimetên tirk, her dema ku destavêtina îslamê, hertimî di wê demê de komkujiyek hanîna serê civate kurd.

Rayadarên tirk ên weke T. Ardogan ku ew bi zihniyeta xwe re weke kujarên di dîrokê de mirov dikarê wan bi nav bike, dema ku ew diçê amedê dibêjê ku "emê bajaran ji nû ve ava bikin." Yên ku ew bajar xirakirina artîşa tirk û kontrayên wê na. Li vir, divê ku mirov vê pîrsê jî bikê. Ji ber çî ew bajar xirakirin û kavilkirin û piştî dibêjin 'emê ji nû ve ava bikin.' Di serî gotina 'emê ji nû ve ava bikin, du armancên wê hena. Yek, ew a ku bi wê gotinê re wê armanca xwe ya bi xirakirin û kavilkirinê re ser wê binûxûmênin a. ya din jî ew a ku wê çawa li ser sazîyên weke TOKÎ' hwd re wê kurdan bi xwe ve girê bidin a. Bêgûman ew bajarên kurdan wê cardin werina avakirin. Lê ne ji aliyê rejima tirk ve wê werina avakirin. Wê ji aliyê kurdan ve wê werina avakirin.

Hêrîşên rejima tirk ên di vê de li ser srê civate kurd, wê hêrîşên hem bi fîzîkî bin û hem jî ên çandî bin. Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku mirov werênê ser ziman. Armancaka din ya van hêrîşên dewletê ên li bajarên kurdan jî weke ku li Cizîra bota, Nisêbîn, Şîrnax, hezex, silopî, farqîn, sûr, Geverê û hwd, hat dîtin, bi armanca ku wê çawa kurda rewşa wan ya aborî tûna bikin û wê mihtacî xwe bikin. Hêrîşên ku rejima tirk li dînamîkên civake kurd dikê na. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku em divê ku pêvajoya hêrîşên rejima tirk n bi artîşa wê li bakûrê kurdistanê li bajarên wê ên weke Cizîra bota, Nisêbîn, Şîrnax, hezex, silopî, farqîn, sûr, Geverê û hwd, di çerçova û dewama pêvajoya hêrîşên ku wê di demên bûhûrî de bi DAÎŞê û hwd ku wê li başûr û rojavayê kurdistanê li kurdan bikin a. Di dewama wê de divê ku mirov wê hilde li dest.

**. Di dewama wê de divê ku mirov li ser komkujîyn hatina hanîn li serê kurdên êzîdî jî werênê ser ziman. Wê bi rewşa hêrîşên ku ew**

**dihên hanîn serê civake kurd re wê hevdû temem bikin.** Komkujiyên ku hatina serê civake kurd, wê dîroka civake kurd bi xwe re wê bidina nîşandin. Tenê ku em ji dema şerê cihanê ê duyem hildina li dest, wê komkujiyên weke komkujiya zilanê di sale 1926'an de, komkujiya dersimê di sale 1937'an de, komkujiya helebçê di sale 1988'an, komkujiya şengalê û ya kobanê jî wê di sale 2014'an de wê werina hanîn li serê civake kurd. Ev komkuji, wê çend ji wan komkujiyên ku wê bi girseyî wê weke komkujiyên mazin ên ku wê bên hanîn li serê civake kurd. Bêgûman, wê piçûk mazin wê gelek komkujiyên din jî wê werina hanîn li serê civake kurd. Lê ev komkujiyên ku me navê wan hilde, wê hem komkujiyên girseyî ku her yekê ji wan wê di wan bi deh hezaran kurd wê werina qatil kirin bin. Bo vê yekê, me tenê ew navê wan hilde.

Her wusa, komkujiya şengalê, wê rêza komkujiyeka mazin a ku wê were şer civake kurd a êzîdî bê. Berê jî wê, komkujiyên bi vî rengî û mazitir jî wê werina hanîn li serê civake kurd a êzîdî. Gotina '74 ferman' di wê di vê warê de wê têgîneka dîrokî wê bide me. Wateyeka din jî a vê gotinê wê ew bê ku wê bi wê were gotin ku 'ev komkujiya mazin a 74'a min de ku wê were serê civake kurd a êzîdî.' Mirov, dikarê vê gotinê bi vê rengê jî wê werenê ser ziman. Bi wê re jî mirov dikarê bibêjê ku ev komkujiyên ku bahse wan dihên kirin, wê ne yên piçûk bûn. Wê weke komkujiyên ku her yekê wê di wan de bi deh hezaran wê were qatil kirin. Lê bi wê re jî wê bi dehan û sadan komkujiyên weke komkujiyên li şengalê ên di sale 2007'an de di 14' temûzê de ku wê were serê civake kurd, wê werina serê wê. Ev komkuji, wê hemû jî, di çerçoveya zihniyeteka ku wê bi armanca jenosîdkirina civake wê were hanîn li serê civake kurd.

Komkujiya şengalê a sale 2014'an ku van di vê destpêka hefteya pêşî a tabaxê de wê salwegera wê were pêşwazîkirin de wê, weke komkujiyeka mazin a ku ew hatî serê civake kurd a êzîdî a mazin bê. Her wusa, di aslê xwe de, wê ev komkuji, wê ji aliyekî din ve jî ew gotina '73' ferman' ku ew weke navê rêza komkujiyên ku hatina serê civake kurd a êzîdî wê were ser ziman, wê di mejiyê mirovan de jî wê bi wê re wê hizrekê wê bide çêkirin. Berê, dibêt ku dema ku bahse 72 ferman' û ankû 'fermanê' dihat kirin, zêde ew navaroka wê ne dihat fahmkirin. Lê bi vê re ew jî bi wê re bi şêwayekê ew tê ditin.

Rewşa kurdên êzîdî, wê hertimî weke rewşeka ku ew di wê de wê bi serê xwe bin. Her wusa, wê hêzên metinger ên ku ew li ser têkbirina civake kurd hertimî hasaban dikin ên weke rejima tirk, wê li ser wan re jî



wê bikin ku ew di rewşek xirab de bimênin. Rewşa di destpêka hêrîşên li şengalê de wê hêzên kurd ên peşmerga wê vekîşihin. Ku ew ne vekîşihaba, dibê ku wê ewqas komkujiyek mazin, ne hatiba serê civake kurd. Her wusa, bi wê re jî wê ev trejedyîya mazin wê ne hatiba serê kurdên êzîdî. Li vir, di serî de ev rewş, ku heta roja me, li ser partîyan re dibê mijara 'polemîk'an, wê bi şêawayekê weyna nagatîv a ku wê li ser hebûna partîyan re wê di nava civake kurd de wê were leyistin wê bi wê were ditin. Hebûna civake kurd, weke hebûna ku hertimî wê wê bê xwestin ku ew li ser partîyan re were qatkirin. Mirov dikarê vê qatbûnê jî weke qatbûneka ku wê biqasî qatbûna hebûna kurdistanê û civake kurd a di konfaranse lozanê de wê zirerek mazin a dîrokî wê bide civake kurd bê. Ev rewş, wê di temenê komkujiyên ku wê werin serê civake kurd de jî wê bi rewşa metingerên ku Kurdistan di nava xwe de qatkirina, divê ku were hildan li dest.

Komkujiyên ku hatina serê civake kurd, wê bi rewşa bêstatû mayîna civake kurd ew ev rewş jî wê di temenê wan de wê weynek dîrokî wê bileyizê. Rewşa statûya kurd, a li herêmê, wê temenê komkujiyên ku wê werin serê wê jî bê. Her wusa, bi dîrokê re wê ev komkuji, wê werina hanîn li serê civakê. Civake kurd a êzîdî, wê heta destpêka hatina îslamê jî wê weke civake serdest a kurdistanî bê. Heta ku mirov dikarê bibêjê ku wê nêvê kurdistanê zêdetir jî wê bawerîya wan, wê ev bawerîya êzdayî bê. Piştî w, ji wê di şêwayê mezhebîtiyê de wê weke zerdeştîtiyê, li dûv wê manîtiyê û hwd wê derkevin. Lê xate xwe ya êsasî de wê ew weke rengê bawerîya civakî wê hebûna xwe wê bide domandin. Em î ro dikarin bibêjin ku wê heta dema hatina şêx Adî jî wê êzîdî wê weke civakek pirr mazin bê li kurdistanê, piştî jî, wê li kurdistanê wê hebûna bi vê rengê bide domandin. Di sedsale 18'min de wê li dora çolemergê wê Şêx Mîrza ku wê weke şerokekî aşîrî ê êzîdî jî ba, wê desthilatdariya xwe wê denezênê. Wê desthilatdariyek demkort wê ava bike. Piştî wê re wê rewşa êzîdiyan wê bi bêbaxtiyên ku wê werin hanîn li serê wan re wê xirab bibê.

Li kurdistanê rewşa kurdên êzîdî, ji gelek aliyan ve pirr giring a ku mirov wê hilde li dest. Rejimek û desthilatdariyek ku ew di mejiyê xwe de hizir bike ku wê hebûna civake kurd wê ji dîrokê bibê, wê pêşî wê rengên pêşketinên bi baweriyê ên kurdistanî ên weke êzdîtiyê wê bide berxwe û wê werê ser ziman. Ber ku êzîdîtiyê, wê bi kurdistanî û hebûna civake kurd giştî wê wateyeka wê dîrokî a kevn wê hebe. Wê dîrokeka civakî a kurdistanî a bi hezaran salan ku wê hertimî wê pêşketin li dûv

hevdû li ser wê xate wê û ankû wê ji wê bibin. Rewşa Mîtra,, Zerdeşt, Manî û hwd, mirov dikarê di vê çerçoveyê de bi pêşveçûnên êzîdîtiyê û xate wê ya dîrokî re werênê ser ziman.

Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê êzîdîtî wê bi demê re wê hebûna civakê wê bi xwe re wê biparêzê. Heta roja me, weke bawerîyek kurdistanî ku ew li gorî rastîya xwe li ser lingan maya ya. Zimanê wê bixwe jî wê 'kurmancî' bê. Kurmanc, wê rengê zimanê kurdî ê dema civatîtiyê bê. Di vê çerçoveyê de wê biwê re wê xwediyê wateyekê bê. çanda êzîdîtiyê, wê heta roja me jî, wê ji binî ve hem pêşketin û pêşveçûnên kurdistanî ên civake kurd wê bide kifşkirin û hem jî wê di gelemperîyê de jî wê bi têgînên felsefîkî û hwd re wê xwediyê kifşkarîyeka dîrokî a bi pêşveçûnên weke Zerdeştîyê, manîtiyê û hwd re bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê êzîdîtî, wê di vê çerçoveyê de wê xwediyê rastîyek dîrokî a pirr kevn bê. Her wusa, di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku hebûna civake kurd ku wê nirxên ku wê heta roja me li ser lingan digirin, wê êzîdîtî yek ji wan nirxan bê. Felsefeya wê ya bawerîyê, wê li ser ola êzdayî û ankû yazdaniyê re wê ji serdemên sûmerîyan û heta serdema me, wê pêvajoyên bi pêvajoyên, wê bibin. Ti kesek nikarê bêjê ku di vê çerçoveya vê bawerîyê û xatê de şariştanî pêşneketina. Her wusa em dikarin, şariştanîyên qasît, gûtî, hûrî û mîtannîyan û piştî ya mediya jî bidina nîşandin. Her pêşketin, wê bi rengê xwe wê bibê. Di van deman de wê, pêşketinên şariştanî jî wê bi rengên xwe yên civakî bin. Her wusa, wê rengê pêşketina êzîdîtiyê bi dîroka wê re wê li ser du temenan re wê hebûna xwe heta roja me wê werenê. Temenê wê pêşî wê li ser têgîn, felsefe û rengê bawerîyê û pêşketinên bi wê re ên bi dîroka wê re bê. Temenê din ên duyemin jî wê li ser pêvajoyên şariştanî ên ku bûna bi kevneşopî û jîyanî ku ew bûna. Ew kevneşopîyên wê yên civakî, wê di vê çerçoveyê de wê xwediyê wateyekê bin.

Civake kurd a êzîdî rastîya wê, fahmkirina wê, wê ji aliyê fahmkirina civake kurd ve jî wê giring bê. Her wusa, rewşa civake kurd a êzîdî, wê ji aliyê dîrok û rastîya xwe ve wê weke rastîyeka civake kurd bê. Di dema ku wê li şengalê wê komkuji were hanîn li ser serê wê, wê 'hêncet' a olê ku weke civakeka ku bawerîya wan cuda ya, bûya sedema hêrişan jî, wê çendî karibê rastîya wan komkujiyên hatina hanîn li serê wan, wê bide ravakirin? Li vir, bêgûman, em nikarin fektora 'sedema olî' red bikin. Lê em nikarin, tenê bi wê re jî werênina ser ziman. Tenê, wê re hanîna ser

ziman, wê dîroka komkujiyên ku hatina serê civake kurd a êzîdî û beşên civake kurd ên ne êzîdî jî wê ser binûxûmênê. bo vê yekê sedema sereka divê ku mirov sedema bawerîyê ku em di nav de werênina ser ziman, kurdûna wan û bstatû mayîna civake kurd, divê ku mirov werênê ser ziman.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku civake kurd a êzîdî, wê ji ber van sedeman wê hêrîş li wê bên kirin. Di dema 2014'an de ku wê hêrîş li şengalê bê kirin ji aliyê DAÎŞê hêzên li pişt wê ku pîrsgirêka wan ya kurd heya, wê bi awayekî vekirî, wê wê rengê bawerîya wan, wê çawa îstîsmar bikin û werênina ser ziman û bi wê îstismarkirinê re wê çawa weke maskeyekê ji wê kirina komkujiyên ku ew dihênina serê civake kurd a êzîdî jî wê biawayekî vekirî bê dîtin. Her wusa, rayadarên tirk ên weke T. Erdogan ku ew ji têgihiştina dîrokê bêzanebûn in, wê li ser gotinên weke "ew Zerdeştî na" û hwd, wê gotinan li ser wan re wê werênê ser ziman. Ew derûnîya ku wî bi van gotinan ew dihanîn ser ziman, wê bi wê bide hîskirin ku ber ku ew zerdeştî na û hwd, ew komkujiyê maf dikin. Di vê çerçoveyê de wê bi zihniyetekê wê werênê ser ziman.

Bi wê re jî weke sale 1997'an û hwd, dem bi dem wê dîyenetê tirk a fermî wê gotinên weke "ew bergê ji şaytên re dikin", wê werênê ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê dem bi dem ew gotin yan wê dûbare werina hanîn li ser ziman û yan jî wê gotinna di vê rengê wê werina hanîn li ser ziman. Ev şêwayekî îstismarkirina olê bû. Bi demê re wê, her wusa, di vê çerçoveyê de wê temenê komkujiyan wê biafirênin. Her wusa, di sale 2014'an de wê dema ku bidest hêrîşan li şengalê kirin, wê bi planaka giştî ku wê li herçar beşên kurdistanê wê herina bi ser civake kurd de. Komkujiyên ku wê li bajarên rojavayê kurdistanê ên weke kobanê wê di demê de wê werina kirin, wê di roja me de wê bi komkujiyên weke komkujiya qamişlo re wê bidîna domandin. Her wusa bi wê re jî, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku dema ku wê hêrîşê şengalê bikin, bi planaka giştî ku başûrê Kurdistanê dikirina bin hêrîşan de wê hêrîş bikin. Lê bi awayekî vekirî di wê de ev jî dihat dîtin ku ev pêvajoyên komkujiyê wê ji beşîka, kanîmasî, delakokê, şiledizê, musilê û hwd navendên leşkergehên tirk wê bi heta organîza kirin. Di wê demê de herêmen weke qandilê, maxmûr û hwd, wê weke herêmen sereka ên ku wê bixwestan ku wê hêrîşî wan bikiran. Hebûna gerilleyên HPGê li qandilê, wê piştre were dîtin ku wê hebûna başûrê

kurdistanê û rewşa wê ya î ro jî wê biparêzê. Di vê çerçoveyê de wê bi awayekî vekirî wê biheta dîtin.

Herêmên ku wê di wê demê de wê bûban navendan hêrîşan ku wê hêrîş li wan biheta kirin, wê herêmên ku wê tevgera kurd li wan hebûba û li wan xort bûba. Bi vê re jî, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê rewşa başûrê kurdistanê jî wê biheta bin hêrîşan. Herêma başûrê kurdistanê ev çend salin ku li wê rêveberîyek kurd hebû. Her wusa rojavayê kurdistanê jî hin bi hin ev pêş diket. Bi vê yekê re wê ev herdû herêmên ku wê li wan kurd xwedî rewşa rêveberîyê ban, wê ji ber vê sedemê wê sereka bûban armanca hêrîşan ku wê li wan were kirin. Hêrîş, bi armanca ku wê li giştîya kurdistanê wê derbeyek li hebûna civake kurd wê biheta xistin bû.

Bi wê re jî, wê bidest hêrîşên li şengalê bikin. Piştî ku DAÎŞ, di çerçoveya planaka dorpêçkirin û hêrîşkirinê de li Musilê hat bicihkirin û pê de wê pêvajoya hêrîşan wê li civake kurd wê gav bi gav, wê were pêşxistin. Piştî gera T. Erdogan a li îranê û civîna rayadarên tirk û Îranî a li qasra sadabadê, wê weke ku pêvajoya hêrîşan wê gav bi gav wê destpê bike. Her wusa, wê piştî pêl bi pêl, wê hêrîş li her deverê wê li hebûna civake kurd wê bên kirin û meşandin.

Ev hêrîş û pêvajoya hêrîşan wê dawî li wan newê heta roja me. Di dewama wan hêrîşên bi komkuji ên li şengalê û li kobanê de divê ku mirov hêrîşên li bakûrê kurdistanê ên li bajarên wê yên weke Cizîra bota, nisêbîn, hezex, şirnex, geve, sûr, farqîn û bajar û deverên ên bakûrê kurdistanê divê ku mirov werênê ser ziman. Wê hêrîşên li bakûrê kurdistanê, wê pêlên hêrîşan ên di dewama komkujîyên li şengalê û kobanê de bin. Di vê çerçoveyê de wê weke pêvajoyîna hêrîşan ên bi rêxistinkirî û bi plan bin. Tenê li ser DAÎŞ û navê wê re bahse van komkujîyên li şengalê, kobanê û bakûrê kurdistanê ku rejima tirk didomênê bike, wê pirr kêmbê. Heta ku wê ne rast jî bê. Divê ku DAÎŞ, navê pêvajoyek şer a li hemberî civake kurd bû ku ew hatibû pêşxistin bû. Bi teybetî rejima tirk li piştî wê bû û armanca wê kurd û rewşa civake kurd bû. Lê ji ber rewşên siyasetî ên rejimê û rejima sûrî a şîî ku ew bi îranê re tevdigerê, wê navê îranê jî wê werê hanîn li ser ziman. Lê ev hanîna navê îranê jî, wê ji aliyekî ve wê weke bi armanca belavkirina heya mirovan li gelek deveran bê. Wê aliyekî wê hanîna Îranê weke armanc, wê aliyekî wê yê bi şerê derûnî ê bi vê rengê jî wê hebe. Ber ku wê bixwezin ku navê kurd ku ew newê ser ziman wê ev bê kirin. Bo vê, wê bi nakokîyên sîî-sûnnî û her wusa rewşa îranê re jî wê werênina ser

ziman. Ev tenê weke rewşek manîpulasyon dima li cem armanca rejimên herêmê a ku wan bi hêrişên DAÎŞê ên li hemberî civake kurd ku wan hizirkiribû bûn.

Ber ku ev konsept û pêvajoya şer a ku navê DAÎŞ, li ser olê re ew hatibû bi rêxistinkirin, bi wê re hêrişkirina li şengalê, wê ji gelek aliyan ve wê bûba weke maskeyekê jî. Şengal, hem navendek olî a kurdên êzîdî bû û hem jî navenda civake kurdên êzîdî bû. Di vê çerçoveyê de wê li ser van hêrişên li vê herêmê re wê bixwezin ku wê dîmenê weke maske ê li ser olê ku wan li DAÎŞ dikir weke gomlekekê, wê bidina berçav û weke şernûxûmandinekê bikarbênin.

Rewşa kurdên êzîdî, wê hertimî wê weke rewşek teybet bê. Bo ev beşa civakê were lawaz kirin û zayifkirin, wê li ser olê re wê hertimî dij-propaganda wê li hemberî wan were meşandin. Bi wê re wê bahse wan weke 'yên ku ew bergê ji şaytên re dikin' wê bahse wan were kirin. Bi teybetî, hertimî bi îtnayaka ku vê gotinê di nava olên semîtîkî de li dijî wan bicih bikin û bi wê re hem derbeyekê li wan bixin û hem jî herina bi se beşên din ên civake kurd jî wê bixwestan ku wê di nava wan de werênina ser ziman. Wê li ser xate êzdayîyê, wê şebekî, yarsanî û hwd jî, wê bi wan re wê gelek beşên din ên civake kurd wê di wê xate de ku ew xwedî bawerîna û di meşîn wê hebin. Ev rewşên weke li ser gotinan re ku wê li ser têgînên olî re weke tevn û xafkna dîrokî ên li ser têgihiştinê re ku wê li hemberî hebûna civakê wê werina pêşxistin, wê bi wan wê bixwezin ku wê derbeyê bi dîrokê re li hebûna van beşên civake kurd û bi wan re li giştîya civake kurd bixin.

Ku em ne tenê li ser êzîdîtîyê re lê li ser giştîya civake kurd re werênina ser ziman, civakeke ku ew xwedîyê dîrokek bi hezaran salan a, û ew dîroka wê ya şariştanî û civakî wê heta dema sûmerîyan û kevntir jî wê herê, bêgûman, wê bi wê re wê dem bi dem rengê pêşketina olê wê hebin. Di destpêkên şariştanîyê de wê di nava bawerîyên kurdan de wê boraqkirina zarokên piçûk jî wê ba.. Heta ku mirov mirov bibêjê ku wê heta dema Zerdeşt jî wê boraqkirina zarokên piçûk ji hebûna yazdan re wê bibê. Zerdeşt wê qadaxa dikê. Di vê çerçoveyê û rengê de wê pêvajoyên demkî ên bawerî wê bijîn. Her wusa, ev rewşên dîrokî ên kevn ku werina kifşkirin û li ser wan re bikin ku hebûna civakê bi dîroka wê re bikina bin hêrişan de wê, di vê çerçoveyê de wê bibê.

Rewşa ola êzdayî, wê weke binetereka dîrokî a ji destpêka pêvajoyên şariştanî ên mirovatîyê û heta roja me bê. Di vê çerçoveyê de wê xwedîyê giringîyeka dîrokî a kevn a civakî bê. Her wusa, divê ku mirov bi wê re

werênê ser ziman ku wê civake kurd, bi vê rengê wê armanca wê bi rengên hêrîşên weke li êzîdîtîyê wê bê xistin bin hêrîşan de. Rastîya pêvajoya hêrîşên li civake kurd û beşên wê ên wek e civake kurd a êzîdî û hwd, wê bixwe re wê dîroka civake kurd a ku ew hertimî rastî hêrîşan hatîya jî wê bide dîyarkirin li berçav.

Di vê demê de dema ku mirov dîroka komkujiyên ku ew hatina hanîn li serê civake kurd a êzîdî, bi wê re divê ku emvê dîroka komkujiyan a ku hatî serê civake kurd jî divê ku mirov bi wê re bibîr bixe û werênê ser ziman. Ber ku wê hemû di çerçoveya dîrok û hebûna civakê de wê bihevdu ve girêdayî bin. Çendî ku weke ji komkujiyên êzîdîyan re hênceta bawerîya wan didina nîşandin, wê bi wê re wê ji beşên din ên civake kurd re jî wê hêncetna cuda wê werina ser ziman. MÎnaq, bo hêrîşên li bakûrê kurdistanê ên rejima tirk, gotina weke hêncet a 'hendek'an, wê di rengekî wê rengê hênceta bawerîyê a ku weke sedema hêrîşên li wan ku wê bê hanîn li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê hem bixwezin ku temenê komkujiyê berdewamiya wê bînin û bi wê re komkujiyên ku ew dikin xwe ji wan ji derizandina di mejiyê mirovatîyê de xilas bikin bê. Lê wê ti carî, ku bi çi hêncetê bila bibê, yên ku ev komkuji ku li şengelê bê, li kobanê bê, li bajarên din ên rojava û bakûrê kurdistanê bê, wê di wijdan û mejiy mirovatîyê de wê werina mahkûm kirin.

**Nîşanaka hêrîşên nû ên mazin ên li rojava, hêrîşên li taxa kurd a helebê a 'şêx maqsûd, çêkirina wergeha li mereşê û hêrîşên weke tacîzî                      ên                      li                      Kilîsê                      na.**

Ku mirov ji kûve binerê mirov dibînê ku rejima tirk, temenê hêrîşên nû ên pîrr mazin li rojava dike ku pêş bixe. Her wusa, çêkirina wergeh('kamp')a ku tê gotin ku wê bo pênaberên sûrîyî bê û li Sînôrê mereşê tê çêkirin, li vir, mirov dikarê weke çêkirina temenê pêvajoyîna hêrîşê ên li herêma Afrînê jî werênê ser ziman. Bi wê re jî, di vê demê de konsepta şer ku rejima tirk bi wê şerê jenosîdê li ser serê civate kurd li bakûrê kurdistanê dimeşênê, weke pêwîstîyaka wê, nûha dixwezin ku destlênadana wekilên kurd rakin. Bi wê re jî, li rojava û ankû li dijî rojava, weke ku temenê pêvajoyek nû ya şer tê hûnandin. Her

wusa, hêrîşên çeteyan ên ku di vê demê de li taxên kurdan ên li helebê ku zêde bûna jî, mirov divê ku di vê çerçoveyê de werênê ser ziman.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku rewşa nisêbînê û radestkirina rêveberîya li leşkerîyê jî divê ku mirov di vê çerçoveyê de werênê ser ziman. Nisêbîn, dikeve sînorê rojava û qamişlo de. Her wusa bi wê re jî, qamişlo, weke navendek giring a rojavayê kurdistanê ya. Li vir, mirov divê çerçoveyê de divê ku li dest danîna ser rêveberîya nisêbînê û radestkirina wê li leşkerîyê binerê.

Li vir, ev jî dihê ditin ku wergeh û ankû 'kampa' ku tê gotin ku bo pênaberan li sînorê rojava tê çêkirin jî, di aslê xwe de weke kampeka ku wê çeteyên DAÎŞ'ê werina xistin li hundurê wê de bê. Bi wê re jî, ev xate sînor ku dikeve sînorê herêma Afrînê a rojava de jî, li wir di pêvajoyeka hêrîşê a li ser rojava û biteybetî li ser herêma afrînê jî, dixwezin ku pêşîya wê bigrin ku mirovên sîvil ku weke ku di dema hêrîşên li ser kobanê de li herêma sînor a pîrsûsê ghiştina hevdû, bo ku pêşîya wê were girtin, ev kampa ku di çapamenîyê de weke kampa DAÎŞê jî tê bi navkirin dihê çêkirin. Di vê pêvajoyê de bi vê, dihê xwestin ku di dema hêrîşek mihtemel a li ser herêmên Afrînê û rojava ji mereşê ve ku pêşîya pêşketina pîrsûsek dûyemin bigrin jî, ev rewş dihê bikarhanîn.

Di vê çerçoveyê de em, divê ku rewşa çêkirina vê kampa li teroya mereşê, hêrîşên li ser taxên kurdan ên li helebê û her wusa rewşa nisêbînê û radestkirina wê li leşkerîyê, divê ku mirov bi hevdû re di vê çerçoveyê de hilde li dest. Her wusa, ti kesek nikarê rewşa radestkirin rêveberîya nisêbînê li leşkerîyê ku weke leşkergehekê bikarbênê ji çêkirina kampa li mereşê û ji hêrîşên li ser taxên kurdan ên li helebê ên weke 'taxa şêx maqsûd' dûr şîrove bike û werênê ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev rewş, weke ku nîşanaka hêrîşna mazin ên li herêmê na jî. Di serî de li vir, divê ku mirov vê yekê werênê ser ziman ku nîşanaka hêrîşên nû ên mazin ên li rojava, hêrîşên li taxa kurd a helebê a 'şêx maqsûd, çêkirina wergeh('kamp')a li mereşê, radestkirina rêveberîya nisêbînê li leşkerîyê ku weke leşkergehek leşkerî bikarbênê û her wusa hêrîşên weke tacîzî ên li Kilîsê na. Bo armancên xwe yên weke çêkirina 'herêmên tampon' bibine serî, serî li van provakasyonan didin. Di vê çerçoveyê de em çendî ku divê ku van rewşan hemûyan di çerçoveya birêxistinkirina pêvajoya hêrîşan ên li hemberî civate kurd de bi hevdû re divê ku werina ser ziman, bi heman rengî, em nikarin vê pêvajoya hêrîşan a li civate kurd ji rakirina destlêndana wekilên kurd jî dûr şîrove bikin.

Di vê demê de di nava vanqas pêşketinan de hatina Nêçîrwan Berzanî li Tirkîya, mirov dikarê weke hewldana bikarhanîna rêxistin û hêzên kurd ên başûrî li hemberî qandilê û hêrîşên li wê jî şîrove bike. **Weke ku çawa li başûr PDK'ê û li rojava jî ENKSê li hemberî kurdan dikina dijber û didina şer kirin û temenê bêtifaqiyê li ser wan re di nava kurdan de hertimî diçênin, li bakûrê kurdistanê jî bo ku cerdewaniyê zêdetir pêşbixin, bi provakasyonên weke hêrîşên li serokên aşîrên kurd ên weke li Tahir Adiyaman û hwd re dikin temenê wê şerê kurdan bi kurdan re bidina domandin.** Çendî ku li ser gera Nêçîrwan berzanî a li di 10 nîşana 2016'an de ku ne hatibê ser ziman jî, lê di aslê xwe de pirr zor nîn a ku mirov ji wê fahm bike ku di wê de rewşa hêrîşên li ser qandilê hatîya axiftin.

Her wusa, divê ku mirov gera nêçîrwan berzanî jî bi rewşa radestkirina rêveberîya nisêbînê li leşkerîyê û weke 'leşkergehekê' ku bikarhanîna wê li dijî civate kurd, ji çekirina kampa li antabê û hêrîşên li ser taxên kurd ên helebê ên weke şêx maqsûdê re divê ku mirov hilde li dest. Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku avêtina taqamenîyan li kilîsê jî di vê çerçoveyê de bi gotinên rayadarên tirk ên weke Hakan Fîdan ku digot ku "ez dikarim çend mirovan bişênima aliyê din ê sînor û çend fuzeyan bidima avêtin li tirkîya û sedema şer çê bikim" re divê ku mirov hilde li dest. Ev rewş hemû, dema ku mirov wan dihênê berhevdû, ya ku mirov dibînê, ew a ku temenê konseptek nû ya şer li hemberî giştîya kurdistanê ku bi bakûrê kurdistanê re rojava û başûr jî di nav de ya, dihê pêşxistin. Şerê li hemberî civate kurd êdî sînor derbas kirina.

Rewşa rêveberîya başûrê kurdistanê jî, pirr xirab a. Her wusa, bi tengezerîya aborî û sîyesî re di nava aloziyê de ya. Her wusa, rêveberîya başûr, çendî ku niftê dide tirkîya jî, heta vê kêlîkê, berdêla wê niftê ne standîya. Sedemek din ya tangezerîyên li başûrê Kurdistanê jî ev a. Her wusa, tirkîya bib zanebûnî, pereyên nifta başûr nadiyê de û dixwezê ku ew di wê tengezerîyê de bê. Ber ku şerê wê yê bi kurdan re ku hê didomê, ev rewşa başûr jî, di vê çerçoveyê de li dijî rêveberîya başûr bikardihênê. Di dunyê de ti minaqên wê tûna ya ku rejimek dema ku beşek ji civatekê ku şerê jenosêdî li ser serê wê bimeşênê û rêveberîya beşa din a wê civatê herê niftê bifiroşê wê rejimê. Ev rewş, dibê rewşeka bidestê xwe gora civate xwe kolandin jî. Bi hêza ku ji wê niftê bi aborî û sîyesî ku bidest dixê re wê civatê ji dîrokê dibê. Dîrok, wê vê rewşê mahkûm bike.

Pêvajoya hêrîşên li bakûrê kurdistanê, êdî gihiştîya astek mazin û



giring. Rejima tirk şerê jenosîdê biawayekî vekirî şerê jenosîdê li ser serê civate kurd dimeşênê. Her wusa, li vir, divê ku mirov vê jî bibêje ku rojava û ankû hemû rêveberîyên ewropa li hemberî wê bêdeng in. Tenê gotinek li ser 'egresîfîya Ardogan" re bidûvê wê girtina û pê de diçin. Rewş, wilqasî girana ku mirov ti carî, mirov nikarê, bi kesekî re şîrove bike û li ser kesekî re wê werênê ser ziman a. Weke ku rêveberîyên ewropa rewşa pênaberan kirina bin temenê bêdengîya xwe ya li hemberî şerê jenosîdê ê li ser serê civate kurd, bi heman rengî rewşa 'egresîfîya Ardogan' jî weke maskeyekê li bêdengîya xwe ya li hemberê komkujiyên li ser serê civate kurd bikardihênin. Heta vê kêlîkê, hemû rêveberîyên ewropî, bi wê bêdengîya xwe re li kirina komkujiyên kurdan temaşa dikin.

...

### **Li ser rewşa "teşebûsa derbeyê" a li tirkîyê û rastîyên li bin wê. ..**

Ku mirov ji kîjan aliyê ve lê bînerê, divê ku mirov werênê ser ziman ku ev dema ku di wê de dihat nîqaşkirin ku T.. Ardogan digot ku "wê aligirên xwe werênê ser serê artişê" û bi wê re ku civîna leşkerî a binavê "Şûra"yê ku ew nêzîkbûya de ev hewldana "derbeyê" pîrr manîdar a. Li vir, di serî de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev rewşa derbeyekê weke 'tîyatroyek' hat û bûhûrî di 15'ê temûzz 2016'an de. Lê wê li pişt xwe gelek rewşên ku wê werina nîqaşkirin hişt. Wê pîrr jî wê li ser wê were nîqaşkirin. Di vê çerçoveyê de wê herkesek jî wê hizrên xwe wê werênê ser ziman. Kê çi fahmkiriya û ankû li gorî xwe çawa dibînê wê werênê ser ziman.

Bi wê re divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev rewşa derbeyê, ku ew hatîya pêşxistin, î ro jî gelek dordor bi awayekî mafdar dibêjin ku ew hewldana ji nû ve serdestkirina AKP û T. Ardogan a jî. Bo ku mirov van gotinan bibêjin gelek sedem hena. Di vê çerçoveyê de xwe kirina weke 'bi tenê' jî ew, bi vê re hatîya ditin. Di rewşek bi vî rengî a ku weke 'derbeyê' de ku ew dema ku tê rojevê de T. Ardogan ku ew bi balafîra xwe tê balafîrgeha 'Atatûrkê' ku tê gotin ku ew ji aliyê leşkerên derbekar ve bi tankan hatîya dorpêçkirin jî wê pîrr manîdar bê. Li vir, gelek dordor, bi awayekî din jî vê rewşa 'derbeyê' dihênina ser ziman û dibêjin ku 'mirov divê ku weke derbeya mazinkirina desthilatdarîya Ardogan a" jî. Di aslê xwe de dema ku mirov li bûyar û pêşveçûnên ku ew rûdidin ku mirov li wan dînerê, rastî jî bi vê aliyê ve xwe dide dîyarkirin. Her wusa, desthilatdarîya AKP û T. Ardogan ku bi komkujîyên xwe yên ku ew dihênê serê civake kurd û bi alîkarîya wê ya ku ew dide DAÎŞê ku ew teşîrbûya jî, ev rewş weke rewşeka 'xilaskirina wê ya ji vê tengesîyê' jî dihê şîrovekirin.

Di serî de hewldanên rayadarên tirk ên bi vî rengî ku ew hertimî li ser xwe bertekna sazîyên navnetewî ku ew bo xwe werênina ser ziman û li ser wan re hem li hundûr û hem jî li derve ku ew sîyesetê û dîplomasîyê bikin, pêşxistina. Î ro jî, bi heman rengî, mirov dibînê ku ew rewşa ku desthilatdarîya Ardogan ku bi tenê maya û teşîrbûya, li ser rewşên demokratîk re ku ew hin bertekna ji xwe re wrênê ser ziman û li ser wan re sîyesetê bike jî, ev rewş weke rewşeka wê jî xwe dide dîyarkirin. Ji xwe, piştî ku hat bihîstin ku 'derbeya bûya li tirkîya' jî, wê e pirranîya

sazîyên ewropî, NATO û ên din ên cihanî wê werênina ser ziman ku "ew li pişt hikimetek ku bi hîlbijartinê hatina li ser kar in." Bi wê re jî di dewama wê de hanîna ser ziman ku "divê ku piştîgirî ji azîyên demokratîk re were dayîn". Di vê çerçoveyê de gotinên ku hatina gotin jî, li ser wan re ew întîba hatîya pêşxistin ku 'weke ku desthilatdariyek demokratîk' hebe û li hemberî wê ev teşebûsa derbeyê' hatîya kirin. Dema ku mirov rastîyê li berçav bigirê di serî de ev întîba, weke întîbayek şaş a. Li devereka ku demokrasî tûnabê û rêzikên demokrasîyê nebin, wê li wir komên piçûk û mazin wê derkevin û wê hewlbidin ku bi derbeyan bê û ankû bi rêyên weke wê bê, xwe bidina desthilatdar. Divê ku mirov ji bîrnekê ku Hikimeta AKP û T. Erdogan bixwe jî, piştî hîlbijartinên 7'ê hezîre 2015an derbeyek sîvilkirina û bi wê re hatina ser desthilatdariyê. Li gorî wê jî, ji wê demê û heta roja me, ew çûna bi ser civake kurd de û komkujîyên mazin hanîna serê civake kurd. Her wusa, bajarên kurd ên weke Cizîra bota, Nisêbîn, gever, farqîn, sûr, lice, hezex û hwd, artişa tirk bi tank û topên xwe kavilkirina û xûrixandina.

Heta vê kêlîka ku bahse 'derbeyê' dihê kirin jî, şerê artişa tirk û hikimeta AKP li kurdistanê li ser serê civake kurd dawî li wê ne hatîya. Her roj, nûçeyên qatilkirina mirovan ji herêmê tên. Her wusa, di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev 'teşebûsa derbeyê', ji aliyekî ve mirov dikarê weke ancama wê şerê rejîma tirk ê bi ev ser 45 salan re ku ew li kurdistanê li hemberî civake kurd dimeşênê jî werênê ser ziman. Bi wê re jî, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku Hikimeta AKPê û T. Erdogan, weke di destpêka hatina Hîtler li almanya ku li hemberî wî hewldanîn derbeyê pêşketibûbûn û hîtler jî ew hewldan kiribûbûna sedema xwe bi hêzkirinê û aligirên xwe hanîna ser desthilatdariyê bikarhanî bû. Bi awayekî din jî ev rewşa weke 'rewşe teşebûşa derbeyê', di serî de weke teşebûneka ku wê bi serneketiba bû. Di vê çerçoveyê de weke ku ew ji navendekê hatibû organîze kirin bû. Gelek dordor, van dordor û navenda ku ew li wê hatiya birêxistin kirin, weke navenda Qasra Erdogan jî bi nav dikin. Her wusa, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev rewş, wê di serî de weke rewşeka ku wê T. Erdogan bixwe jî wê hem bo xortkirina desthilatdariya xwe û hem jî bo domandina desthilatdariya xwe û bi wê re domandina şerê xwe yê bi kurdan û civake kurd re wê bikarbênê. Ji xwe hemû nîşanak jî di vê çerçoveyê de xwe didina dîyarkirin.

Bêgûman, rewşa rejima T. Ardogan, mirov nikarê ji ya yê derbekar kenan Evren cûda şîrove bike û werênê ser ziman. Derbeya ku kenan Evren kir û piştî ew heta roja me bi T. Ardogan re hatîya dayîn domandin. Destûra ku ew î ro li gorî wê serokkomar a, ew destûr jî destûreka derbeya 12'ê êlûna 1980'î yî ya. Di wê demê de rewşa ku kenan Evren bi derbeya xwe re pêşxist, î ro bi T. Ardogan re didomê. Divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku derbeya 12'ê êlûnê weke derbeyeka ku ew li hemberî civake kurd hatibû pêşxistin bû Herî zêde bandûr û ancamen wê xwe li kurdistanê dana nîşandin. Piştî wê re li kurdistanê pêvajoyên şer û komkujiyan wê ji ser serê civake kurd kêmbin. Weke xelaka wê ya dawî jî î ro ew pêvajoya şer û komkujiyan a li ser serê civake kurd bi T. Ardogan û rejima wî re xwe dide domandin.

Pêvajoya ji wê demê û heta vê demê ku derbas bû, weke pêvajoyeka ku wê rejima tirk hemû demên wê bi serê xwe yê bi civake kurd re derbas bike bû. Hemû tirsên ku piştî wê re hatibûbûna pêşxistin û rayadarên rejimê li ser wê re siyaset dikir û gotin dikir jî, wê li ser rewşa kurdan û xwestina wan ya maf û azadîya wan avakirî bê. Di vê demê de jî divê ku mirov pêvajoya ku ew di temenê vê teşebûsa derbeyê a di 15'ê temûze 2016'an de jî dema ku mirov dike ku wê fahm bike, wê di vê çerçoveyê wê weke pêvajoyeka ku wê argûmanên wê li ser şer û tekoşîna rejimê a li hemberî statûya kurd û xwestina wan ya maf û azadîya wê bû. Di aslê xwe de divê ku mirov vê jî bi vê teşebûsa derbeyê re werênê ser ziman ku di derbe 12'ê êlûnê de ku rejima tirk bi wê xwestibû ku derbeyê li civake kurd û tekoşîna wê ya maf û azadîyê bixwe û vîna wê bişikênê, ku wê bisernexistibû, mirov dikarê vê teşebûsa derbeyê, weke dewama derbeya 12'ê êlûnê jî werênê ser ziman. Bi gotinaka din, karê ku bi şerê wê yê bi kurdan û civake kurd re ku wê derbeya kenan Evren nîvçû hiştibû, bi bi vê teşebûsa derbeyê û ancamen wê yên iu ew hizir dikin re ku temem bikin. Teşebûsa derbeyê, li xal û nûqteyên ku derbeya 12ê êlûnê li wan hatibû kirin û bi serneketibû hatîya kirin. Di wê demê de çawa ku bi derbeyê re pêvajoyek şer û leşkerî li hemberî civake kurd hatibû dayîn destpêkirin, di vê demê de farq ew a ku ev teşebûsa derbeyê di 15'ê temûza 2016'an de wê li ser pêvajoyek şer a ku hatî destpêkirin re wê were pêşxistin ku wê temem bike.

Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê weke ancama pêşî a vê teşebûna derbeyê, wê T. Ardogan bixwezê ku ew rejima xwe ya şer bide domandin. Li ser wê re û li ser bertekên bi gotinên demokratik ku ew bi li nirxên demokratik xwedî derkevin ên rayadarên

ewropî û hwd re dixwezin ku ji vê pêvajoya xwe re bidest bixin. Derba 12'ê êlûnê bi alikariya Emarika û hin hêzên din ên NATO hatibû pêşxistin. Di ancama wê derbeyê de hemû sazî û rêxistinên demokratîk ên çap û demokratîk hatibûbûna tafisandin û çermisandin. Piştî derbeyê wê herkesek bêdeng bimênê. W deng ji ti kesekî dernekeve. Herkesek, hat kirin li tabî li rejimê. Gelek çapên kevn, ew jî hatina kedîkirin û xistina nava rejimê de û ew hatina kirin weke qadroyên bi maaş. Tenê ya ku ji wê pêvajoyê xwe filitand wê tevgera kurd bê.

Pêvajoyên piştî ên rejimê wê hemû li ser esasê şerkirina bi wê tevgera kurd re bê. Her wusa di sale 1999'î de wê serokê wê birêz Ocalan were dilgirtin û bê avêtin li Zindan Îmraliyê. Li ser wê re jî wê pêvajoyên şer wê piştî wê li hemberî civake kurd wê bidina destpêkirin. Hatina T. Erdogan û hikimetên AKP,ê wê li ser wê esasê bê ku ew piştî dilgirtina birêz Ocalan re ku ew derbeyê li tevgera kurd bixê, pirsgrêka kurd weke ku ew wê çareser bike lê wê çareser nekê. Bi wê re jî wê civake kurd ji tekoşîna wê ya maf û azadiyê dûr bike. Di vê çerçoveyê de bi misyonekê AKP û T. Erdogan hatibû ser desthilatdaerîyê. Piştî jî, wê hemû pêvajoyên şerê rejimê ê bi kurdan re wê li ser esasê şikandina vê tevgera PKKê bê û bi wê re wê li ser esasê şikandina vîna civake kurd bê. Bi wê re jî wê şerê bêstatû hiştinê wê bi wê re bida.

Rejima tirk û rayadarên wê, wê çawa şerê bêstatû hiştina civake kurd û hewldanên xwestina maf û azadiyê ên civake kurd wê çawa kriminalize bike, wê li ser wê re wê argûmanên xwe wê biafirênê. Her wusa, gotina "hevraşt" û ankû "peralal" ku weke dewleta hevraşt û ankû "dewleta perelal" jî dihê bi navkirin û li ser cemeata gulên re hatiya pêşxistin jî wê bi vê armancê bê. Çendî ku ew cemeat hat bikarhanîn bo pêşxistina vê argûmanê, wê bi şandina gulên weke pênaner li Amerika û hertimî zindî hiştina nîqaşên vê gotinê, wê bi armanca şerê rejimê ê bêstatû hiştina kurdan re bê. Cemeat jî, ne kêmkî hikimetên AKPê, rejima tirk ew li ser li hemberî kurdan daya şerkirin. Her wusa, malên weke "malên hêskirinê" ku ew hatina avakirin û ankû malên perwerdeyê û hwd, hemû wê pirranîya wan di dema xwe de wê bi destê vê cemeatê werina pêşxistin û wê li hemberî kurdan werina bikarhanîn. Cemeat, weke rêxistineka ku nîvê wê serardê û nîvê wê li binardê ya wê bi armanca asîmlekirin û şikandina vîna kurd, wê ji aliyê rejima tirk ve wê pîr zêde wê li hemberî civake kurd li ser sazîyên dewletê re wê were bikarhanîn. Lê piştî girtina birêz Ocalan re dema ku rayadarên tirk dîtin ku wan, ew encama ku wan dixwest ew bidest nexistîya, êdî gulên weke pênaner kirina rewşa

mirovekî qacax de û şandina amerika û rêxistina wî ya cemeatê jî kirina pozisyoneka din de. Di vê çerçoveyê de ew êdî hat hanîn bikarhanîn.

Piştîre gotinên weke 'hevrast' û ankû "peralal" hatina pêşxistin. Bi wê re jî, hemû rewşên maf û azadîya civake kurd jî li ser wê gotinê re dem bi dem hatîya kriminalize kirin. Her wusa, bi wê re ew hatina bikarhanîn. Di vê çerçoveyê de ev rewşa cemeatê û ya AKP ku weke ku 'vajî hevdû ya' jî, 1 di aslê xwe de mirov bi hevdû re di çerçoveya zihniyeta rejimê û şerê wê yê li hemberî civake kurd de dema ku mirov li wê dihizirê, her wusa, mirov dibînê ku wê ji gelek aliyan ve wê hevdû temem bikin. Li ser vê rewşa gotina 'hevrast' û ankû 'peralal' re pêşxistina rewşa teşebûsa derbeyê, wê ji sê aliyan ve bi kêrî rejimê rayadarên wê were. Ji aliyê pêşî ve wê bo ku rejim û desthilata AKP li ser serê kurdan ji nû ve ew were tesîs kirin bê. Ji aliyê duyem ve ku ew piştgirîya ku ji welatên ewropî, NATO û hwd ku windakirina di şerê xwe yê bi kurdan re de ku ew karibin li ser bertekên wan yê li ser gotinên weke 'dijberîya li derbeyê' re ku ew li ser xwe bikin ku werênina er ziman û bi wê re li ser wan gotinan re rewşeka weke ya piştgirîyê ku ew ji xwe re biafirênin bê. Ji aliyê din ve ê sêyemin ve jî ew a ku ew karê ku derbeya 12ê êlûn nivcû hiştibû û wê nikaribû pêşîya pêşketina civake kurd û tevgera wê bigirê, ku ew li ser ancamen wê teşebûsa derbeyê re ku ew temem bike. Di vê çerçoveyê de ev rewş hemû, bi hevdû re wê çerçoveyekê dîsa bi şerê rejimê ê li ser serê civake kurd re wê biafirênê.

Dema ku em li rewşa şerê rejimê ê li hemberî civake kurd binerin, emê di serî de vê rewşa teşebûsa derbeyê baştirin fahm bikin. Her wusa, wê encamen wê çawa bin. Ji nûha de mirov dikarê pêş bibînê ku wê T. Erdogan û AKP weke yê ku "pêşîya derbeyê girtina" wê weke lehengên ji kaxizan wê derxina li pêş. Li ser wan re wê hewl bidin ku pêvajoyek din ya şer ji aliyê sîyesî, leşkerî, dîplomatîkî û hwd ve li hemberî civake kurd wê bidina destpêkirin. Bi wê re wê hewl bidin ku pêşîya lêkolînkirina komkujiyên rayadarên tirk ên weke li Cizîra bota, nisêbînê, geveê, sûrê, farqînê, hezexe, şîrnaxê û bajarên din ên kurdan ku kirina, bigrin. Her wusa, wê di serî de di vê warê de wê ancamen xwe wê bidina diyarkirin. Li ser van aliyan ve wê, hewl bidin ku ew hem şerê xwe yê li ser serê civake kurd ê bi armanca tafisandina wê bi wê re bidomênin û hem jî bi wê re ji van aliyan ve sîyeset û dîplomasîya xwe bikin û desthilatdarîya xwe bidina domandin.

Weke lingekî giring ê vê rewşê wê şerê rejimê ê bi kurdan re bê. Bi wê re jî wê şerê wê yê li hemberî federasyona rojava a kurdistanê bê. Di

serî de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman. Ev hewldana weke 'teşebûsa derbeyê' di aslê xwe de di vê çerçoveyê de mirov dikarê weke nîşanaka pêvajoyek nû a şerê rejimê ê bi kurdan re jî mirov dikarê werênê ser ziman.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev rewşa weke 'teşebûsa derbeyê' wê di serî de encamên wê li ser encamên şerê rejimê ê ku ew li kurdistanê bi kurdan re heta roja me dimeşênê re wê xwe bidê dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê di çerçoveya zihniyeta derbeya 12'ê êlûna 1980'î de wê wê di çerçoveya şerê rejimê ê piştî 7ê hezîrene 2015'an de ku wê bi kurdan re daya destpêkirin de wê kûrtir bike. Wê di vê çerçoveyê de wê her wusa, wê li ser wan komkujiyên ku li bajarên kurdan kirina û bajarên weke cizîra bota, nisêbîn, sûr, şirnex, geve, farqîn û hwd ku kavi kirina, wê bikin ku ew xwe bikina desthilatdar. Her wusa, di vê çerçoveya wê bikin bi zihniyeta derbeya 12ê êlûnê, vekarê jî zihniyet û rejima 15'ê temûza 2016'an pêşbixin û bi wê re aliyên derbeya 12'ê êlûna 1980 ku kêmanê mana êdî temem bikin. Ev teşebûsa derbeya 15'ê temûza 2016'an, ne hewldanaka derbeyê ku wan dixwest ku ew bi leşkerî nê berê xwe serdest bikin. Di aslê xwe de di rewşeka "post-mordern derbeyê" de wê rastîya vê teşebûsa derbeyê wê baştir wê were fahmkirin. Di sedsale 21'ê de wê derbeyên ku wê di wê de bibin, wê ne weke derbeyên ku ew di sedsale 20'an de ku bûna bê. Ji xwe ne dem û ne jî asta pêşketina vê demê derfetê ji vê re dide nîşandin.

Di aslê xwe de ev teşebûsa derbeyê a 15'ê temûza 2016'an, mirov dikarê weke pêvajoyeka derbeyê werênê ser ziman. Ev pêvajo, ne bi dawî bûya û ne jî şerê wê yê bi civake kurd re dawî lê hatiya. Ev pêvajoya vê derbeyê, dewam dike. Destpêka vê derbeyê mirov dikarê ji hinek aliyên ve ji 1'ê mijdara 2015'an ve bide dîyarkirin. Lê pêvajoya wê ya esasê, wê heta destpêka hanîna AKP û T. Erdogan li ser desthilatdarîyê wê herê. Di temenê wê derbeyê û ankû pêvajoya derbeyê de wê zihniyeta ku di çerçoveyal nîjadperestî de olê bikardihênê wê hebe. Gotina "senteza tirk-îslam"ê ku ew destpêka ji derbeya 12'ê êlûnê ve destpêkiriya wê di vê pêvajoyê de bi awayekî ku ew dihê pîretîze kirin li ser T. Erdogan û AKP re bi vê pêvajoya derbeyê re dihê dayîn domandin.

Li vir, di serî de divê ku mirov vê rastîya 'pêvajoya teşebûsa derbeyê' biqasî bikarhanîn û îstismarkirina olê, wê gotinên weke 'hevra' û ankû 'peralel' wê werina bikarhanîn. Her wusa, çerçoveya mantiqê, wê gotina 'hevra'ê û ankû 'perelal'ê wê li ser şerê xwe yê li hemberî bajarên kurdan ên bi armanca şikandna vîna kurd wê bidina

rûnandin. Yan jî, mirov dikarê werênê ser ziman ku temenê wê vê gotinê li ser vê hatîya rûnandin. Di vê çerçoveyê de wê li gorî zihniyeta rejima Erdogan û pêvajoya derbeyê a ku rejima tirk bi wî re daya destpêkirin re wê hewldana xwestina kurdan a maf û azadiyê xwe û ankû statûya civake kurd, wê li ser gotinên weke "qatkirina welêt" re wê bi gotina "hevra" û ankû "perelal" re wê bi cih û temem bikin. Ji xwe, ya ku wan heta nûha fikir ku wê bikin jî, ew di vê temenê de bû.

Di vê çerçoveyê de em divê ku pêvajoya desthilatdariya T. Erdogan di dewama ya kenan Evren, vê pêvajoya derbeyê a ku weke li dijî wî ya, di dewama ya 12'ê êlûnê de werênê ser ziman. Zihniyeta kurnazî, di aslê xwe de ew di vir de ya ku ew derbeya ku ew wan dixwest ku wê bikin û bi wê xwe bikina desthilatdar, weke ku ew li hemberî wan hatîya kirin û bi wê re zêdetirî gotina 'demokrasiyê' bikarbênin û li ser wê re weke ku çawa ku dema ku ew derbeyê bikin û xwe bikina desthilatdar, di vê demê de jî weke ancama vê pêvajoya teşebûsa derbeyê' re xwe bikina desthilatdar. Bi vê rengê, hewldana kirina derbeyê weke 'li dijî wan' a, bi armanca bikarhanîn û îstismarkirina nîrxên bi gotina demokrasiyê re ya. Weke ku çawa ku li ser gotina olê û îslamê re ew îstismarkirin û bikarhanîn, nûha jî, bi vê pêvajoya teşebûsa derbeyê re bi heman rengî xwestina ku temenê wê çê bikin ku nîrx û gotina demokrasiyê bii heman rengî bikarbênin û kirinên xwe û kiryarên xwe dibin wê de vêşêrên. Her wusa, di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku bi derbeya 12'ê êlûnê re hemû rêxistinên çap hatina paqijkirin ji jîyanê. Piştî ji salên 1990'î û pê de hin bi hin temenê wê çêkirin ku T. Erdogan dema ku ew hat ser desthilatdariyê, hemû gotinên miorvatî û demokratîk û di lîteratûra çapê de bûn, wî bi dest bikarhanîna wan kir û li ser wê re sîyeseta xwe kir. Hemû argûmanên dordorên demokratîk ji destên wan girtin û li ser wan re xwe kirina desthilatdar. Di vê pêvajoyê de li ser gotina 'demokrasiyê' re mirov dîsa heman hewldanê dibînê. Di vê çerçoveyê de ew teşebûsa derbeyê a 15'ê temûza 2016'an, weke 'li dijî xwe' bi rêxistin kirina wê û weke 'li dijî demokrasiyê ev derbe hatîya kirin' bi lêvkirina wê ji aliyê rayadarên AKP û T. Erdogan ve, mirov divê ku weke hewldana ku wê dixwestin ku ew temenê wan argûmanên li ser gotina 'demokrasiyê' re ku ew ji destê dordorê demokratî bigirin û li ser wan re cardin xwe bikina desthilatdar û bi wê re pêvajoyek din ya şer di bin banê wê de li hemberê civake kurd û xalkên din û dordorên demokratîk pêşbixin û kûr bikin.



Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê di serî de li vir werênê ser ziman ku mantiqê vê teşebûsa derbeyê ew a ku ew argûmanên dordorên demokratik ji destê wan bigrin û xwe li ser wan re bikina desthilatdar. Di vê çerçoveyê de pêvajoyek ku ew bi zihniyeta derbeya 12ê êlûnê ku ew li gorî demê hatiya birêxistinkirin hatiya pêşxistin. Gotinên weke "ev teşebûsa derbeyê neçû sêrî" wê, rastîyê neyênina ser ziman. Ev gotin, bi vê rengê ku ew werênina hanîn li ser ziman, wê tenê alikariyê wê bikin ku ew pêvajoya ku ji salên 1999î û pê de ku T. Erdogan û AKP li hemberî hemû dordorên demokratîk da destpêkirin û hemû argûmanên wan ji destpê wan û ji devê wan girtin û xwe li ser wan re kirina desthildat dar. Wê tenê ji vê re wê bê alikarî. Bo vê yekê, di serî de divê ku mirov vê yekê bi vê rengê şrove nekê. Ji xwe bi vê rengê, hanîna li ser ziman jî wê ne rast bê.

Di aslê xwe de dema ku mirov rewşa kurdan a rojava û hêrîşên rayadarên tirk û rejima tirk ya li hemberî wê û pêvajoya şer ku li bakûrê kurdistanê rejima tirk bi artişa xwe li hemberî civake kurd daya destpêkirin, wê bi hebûna xwe re di temenê vê pêvajoya derbeyê a AKP û T. Erdogan de bê. Her wusa, bi vê re dixwezin ku ew vê pêvajoya şer a bi armaca jenosîdkirina civake kurd bibina sêrî. Her wusa T. Erdogan û AKP bixwe, hêza xwe ya leşkerî jî pêşxistiya. Bi wê hêzê dikarê artişê ku ew li hemberî wê bê, bêbandûr bike. Ji xwe, di şeva 15'ê temûza 2016'an de a ku di wê de tê gotin ku 'derbeya bûya' wê mirovên AKP'yî wê bi têlsizan wê anonsan bikin, wê bêjin ku "win mirovên bi cilên fermî û çek bibînin bangî me bikin." Bi vê rewşê re hatdîtin ku "AKP û T. Erdogan dinava dewletê, çendî ku ew gotina hevrast û ankû peralalê bikardihênê jî wî bixwe hêzek xwe ya 'hevrast' û ankû 'perelal' avakirîya. Di dema ku derbeyê destpêkir de wê, ev dordorên AKPyî û T. Erdogan ên biçek, wê weke 'paramîlîter' wê derkevina li holê û wê şer bikin. Dema ku ew hatina kifşkirin jî, wê bibêjin ku "polîsan bangî me kir bo alikariyê". L ev gotin, wê tenê weke gotineka maske û qamûflaj bê. Ev dordor, weke dordorên ku ew her wusa hebûna DAÎŞê jî li ser lingan digirin û wê şerê rejimê bi artişa wê re li hemberî civake kurd dimeşênin.

Di aslê xwe de weke ku gelek dordor jî dihênina ser ziman ku ev "leyistika derbeyê" ku ew bi navê 'teşebûsa kirina derbeyê' hat leyistin, wê weke pêvajoyek şer a li herêmê jî bê. Di aslê xwe de em, nikarin vê hewldana derbeyê bi rewşa wê ya ku ew dihê li berçav re bi wê konseptê şer a ku AKP û T. Erdogan li ser DAÎŞê û hwd re ku li hemberî civake kurd pêşxistiya, divê ku mirov di dewama wê de hilde li dest û fahm

bike. Her wusa ev rewşa derbeyê, ji aliyekî ve hem dide nîşandin ku zihniyeta derbeya 12ê êlûnê li ser desthilatdarîyê ya û hem jî bi wê re dide nîşandin ku ew konseptê şer a ku hikimeta AKP û T. Erdogan li hemberî civake kurd piştî 7'ê hezîrene 2015'an bi şitt da destpêkirin çendî kûr û jî hin navendên kûr dihê birêve birin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê bi wê re wê zihniyeta ku ev bi sedsalana ku li herêma weke ku bi civake kurd re şer dimeşênê û herêma kirîya qada şer û gola xwûnê jî bi wê re dihê ditin. Ev zihniyeta kujar a. Lê bi vê hewldana 'teşebûsa derbeyê' re ku weke ku ew "bi serneketîya" re ev zihniyeta kujar dike ku gotina demokrasîyê weke kirasekî li xwe bike û weke maske ji xwe re bikarbênê û di bin banê wê gotinê de xwe vêşêrê û bide jîyandin û domandin. ..

Di aslê xwe de ew teşebûsa derbeyê ku weke bi serneketîya, ji aliyê wê zihniyeta ku ew daya kirin ku ew armanca wê heya ku ew xwe di bin gotinên weke demokrasîyê de bide vêşartin û wan gotinan weke maske ji kiryarên xwe re di vê serdemê de bikarbênê ve biserketîya. Di vê çerçoveyê de di serî de divê ku mirov werênê ser ziman. Her wusa bi gotina "tekoşîna bi terorê" re şerê xwe li hemberî civakên weke civake kurd bimeşênê û xwe bi rengê weke rejîmeka "demokratîk" bide nîşandin. Li ser wê re di çerçoveya wan gotinan de ku ew dike ku pergela xwe ya xwe jîyankirinê dikê ku ew bîafirênê. Dema ku karibê bê bike, wê hewl bide ku wan komkujîyên xwe yê li bajarên kurdan jî weke 'ancama şerê bi terorê' re wê bide nîşandin û wê kriminalîze bike û wê xwe li ser wê re bide domandin. Ev hewldana derbeyê, di vê çerçoveyê de li gorî vê serdema sedsale 21' de derbeyeka bi armanca bidest xistina argûmanên nîrxên demokratîk ji destê dordorên demokratîk û bikarhanîna wan argûmanan û xwe li ser wan re kirina desthilatdar a. Di vê çerçoveyê de di serî de divê ku mirov wê fahm bikin. Di vê serdema sedsale 21'ê de divê ku mirov vê jî ji bir nekê ku rejîmên weke rejîma tirk, dema ku ew derbeyekê bikin, wê rewşa serdemê bi aqîlê re jî wê li berçav bigirin. Weke ku li misrê wê leşkerekî werênina ser desthilatdarîyê bi derbe kirinê. Li tirkîya jî, weke ku bi wê derbeya 15'ê temûza 2016'an re wê argûmanên dordorên demokratîk ji destên wan bigrin û wê xwe li ser wan re bikina desthilatdar. Xosletên wan derbeyan jî hevdû cudaya. Ev derbeya rejîma tirk, nîşanaka pêvajoyê şer û domandina wê ya li ser serê civake kurd a. Di vê çerçoveyê de ev rewş hatîya pêşxistin.

Dema ku mirov li vê derbeyê di çerçoveya zihniyeta konseptê şer a rejima tirk de li wê bihizirê, divê ku mirov di dewama pêvajoya şerê wê yê li bakûrê Kurdistanê û rojavayê Kurdistanê ê bi kurdan re wê hilde li dest. Di vê çerçoveyê de ew zihniyeta ku ew belafîra şer a rûsya xist xwerê û piştê bangî civînê li NATO kir, bi çi armancê bangî NATO kir, di vê çerçoveyê de di dewama wê de divê ku mirov li wê jî bihizirê. Her wusa bi wê re jî, di dewama komkujiyên weke komkujiya li enqerê, komiujiya di 6ê hezîrenê 2015an de ku ew li amedê hatkirin û her wusa hêrişên DAÎŞî ên ên li ser serê civake kurd de divê ku mirov li wê û li kirina wê bihizirê. Ev derbe bi armanca îstîsmarkirin û bikarhanîna argûman û nirxên bi gotina demokrasîyê re hatîya kirin û di vê çerçoveyê de heta vê kêlîkê de jî di dewama derbeya 12ê êlûna 1980î de mirov nikarê bêjê têkçûya. Ev derbeya 15'ê temûza 2016'an, hewldana dirêj kirina temenê derbeya 12ê êlûnê a Kenan Evren li pêşarojê ya jî. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê di çerçoveya vê derbeya bi navê 'teşebûsa derbeyê a li dijî nirxên demokratîk' re keseyetîya T. Erdogan bi keseyetîya Kenan Evren re werênê ser ziman. Di vê çerçoveyê de T. Erdogan, kenan Evrenê roja me ya ku ew rejima 12ê êlûnê û keseyetîya evren bi xwe re û bi keseyetîya xwe re dide domandin a. Rengê îstismarkirina olê a T. Erdogan, di dema kenan Evren de wî çawa bi gotina 'senteza tirk-îslamê' re dikir ku wê pêşbixe, ê roja me ya.

...

### **Armanca 'teşebûsa derbeyê' a 15'ê temûza 2016'an**

Di 15'ê temûza 2016'an de weke teşebûseka derbeyê ku ew li tirkîya hat kirin, weke ku ew "bi serneket" ew piştê hat û dîyar bû. Piştî ku wê rewşê re herkesek jî êdî dibêjin ku 'derbe bi serneket' Bêgûman, wê rayadarên tirk jî, wê li ser wê rewşê re wê propaganda xwe bikin. Wê bibêjin ku 'dema derbeyan' dawî li wê hatîya. Bi wê re jî, wê hemû leşker û mirovên ku wê weke ku 'ew di wê hewldana teşebûsa derbeyê' de ku ew cihgirtina jî wê werina girtin û wê werina cezakirin. Ji xwe, ev rewşa cezakirinê bi xwe re wê li gorî mantiqê vê rewşa teşebûsa derbeyê bê. Ji ber ku ew rewşa derbeyê ku weke ku ew bi serneketîya jî, di aslê xwe de wusa hatîya dîzaynkirin. Wusa hatîya tefkîrkirin ku ew teşebûseka derbeyê were kirin û wê ew bi sernekevê û wê li ser wê re wê muhendîsîya civakî wê bikeve dewrê de û wê rewş tirkîya û Kurdistanê wê li gorî xwe wê rast û dîzayn bike. Ji xwe, ji vê aliyê ve, dema ku mirov li rewşa teşebûsa derbeyê binerê, mirov nikarê bahse 'serneketinekê' bike. Li vir, di serî de dema ku mirov li armanc û rojevên

vêşarî ên rayadarên tirk ku mirov li wan bihizirê, mirov wê rastîya wê teşebûsa derbeyê û armanca wê baştirîn fahm bike.

Piştî konseptê şer û pêvajoya şer a ku hikimeta AKP û T. Erdogan ku wan li hemberî civake kurd dabûbû destpêkirin, di wê de bajarên kurd bi tememî kavilkin. Her wusa, hêrîşek mazin li hebûna civake kurd kirin. Bi wê re jî hebûna civake kurd ji gelek aliyên ve kirina bin hêrîşan de û ew xirakirin. Hêrîşên ku bi konseptê şer re hikimeta AKP û T. Erdogan li bakûrê kurdistanê li hebûna civake kurd kir, bi teybetî hêrîşên ku li hebûna civakê bûn. Wê çawa hebûna civake kurd xirabikin û li gorî xwe dîzayn bikin, li ser wê re dihezirin. Ev teşebûsa derbeyê jî a 15'ê temûzê, dema ku mirov li wê bihizirê, divê ku mirov ji vê nûqtêya hewldana 'dîzaynkirinê' mirov destpê bike û wê hebûna armanca wê ya ku rayadarên tirk di serê xwe de hizirkirî û tefkîrkirî divê ku mirov li wê bihizirê. Her wusa, piştî wanqas xûrîxandinên li bajarên kurdan ên weke li Cizîra bota, nisêbîn, şîrnax, sûr, farqîn, gever, lîce û hwd, bi wê re li hemû deaverên din ên bakûrê kurdistanê ku wan kirîya, li ser wê re weke rewşeka ku wê bikina temenê wê ji nû ve rastkirin û dîzaynkirina civakê, ev rewşe weke 'teşebûsa derbeyê' hatîya pêşxistin. Wê bi wê re wê ew hewldana derbeyê, wê bê kirin weke 'hêncetekê' wê dîzaynkirina civakê di serî de wê li kurdistanê li ser serê civake kurd wê were pêşxistin.

AKP, di destpêka wê de hertimî nîrxên dodorên demokratîk û gotinên wan ji destê wan û devê wan girtin û wê hanîn li ser ziman û wê xwe li ser wan re kir desthilatdar. Piştê jî, bi wê re pêvajoyên hêrîşê pêşxist. Her wusa, pêvajoyên dîzaynkirina civakê pêşxist. Ev pêvajoya ji nûve dîzaynkirina civakê ku rayadarên tirk, tefkîrê dikin ku ew piştî vê teşebûsa derbeyê bidina destpêkirin, li ser wan xûrîxandin û kavilkinên li kurdistanê re wê di destpêkê de li kurdistanê wê pêşbixin. Yanî, bi gotinaka din, weke ku çawa ku derbe 12'ê êlûnê armanca wê sereka civake kurd û dîzaynkirina wê bê û ji her aliyê ve wê kirina bin kontrolê bû, ew hewldana derbeyê ku weke 'teşebûsa derbeyê' di hê hanîn li ser ziman, wê dîsa bi heman rengê armanca wê civake kurd, ji nû ve di çerçoveyek tirkîyatîyê de di nava tirkîyatîyê de bêstatû hiştin û pêvajoyên asîmlasyonê li ser serê wê bi lezê dana domandinê bê. Di serî de divê ku mirov vê hewldana derbeyê bi vê rengê di serî de fahm bike.

Li gorî, armancên rayadarên tirk ên di çerçoveya dîzaynkirina hebûna civake kurd di nava tirkîyatîyê de bi awayekî bêstatû de ew hewldana derbeyê weke 'teşebûsekê' divîyabû ku ew hatiba dayîn destpêkirin û ew bi serneketiba. Piştê jî, desthilatdarîya ku wê pêvajoya şer li dijî civake

kurd daya destpêkirin, divîyabû ku ew hatiba parastin û bo ku van armancên rejimê ên li ser serê civake kurd werênê li cih, divîyabû ku ew hê xorttir biheta kirin. Ya ku bi vê derbeyê re hatîya armanc kirin jî di serî de ev a. Em rewş hemû, wê di vê çerçoveyê de ew teşebûsa derbeyê hatîya hizirkirin. Ji xwe, bi serketina wê teşebûna derbeyê û xistina hikimetê, wê di serî de armancên wê teşebûna derbeyê wê têkberiba. Bi gotinaka din, mirov dikarê bibêjê ku derbe û ankû teşebûsa derbeyê, wê hetiba kirin, wê bi serneketiba bo ku rewşa hikimetê xort kiriba û wê bûba hêz û hênceta dîzaynkirinê ji wê re. Bi wê re jî wê hikimetê, wê li herêmên kurdistanê wê kiriba ku wê rewşa xwe bi wê xort kiriba. Rewşa civakî, wê li ser wê re biafiranda.

Rewşa civakî wê pêşî ji bajarên kurdan ên ku artişa tirk rûxandina, wê ji wan destpê kiriba. Wê hikimeta tirk û rayadarên wê, wê li ser TOKÎ û hwd re wê weke xilaskerekî wê derketiban li holê. Wê gotin pêşxisiban û wê gotiban ku 'em li hemberî terorê şer dikin' û bi wê re wê gotiban, 'emê hemwelatên xwe bi tenê nehêlin.' Ev gotinên bi vî rengî wê di destpêka pêvajoya hêrişn artişa tirk ên li bajarên kurdan, wê rastîya vê teşebûsa derbeyê û armanca wê de wê pirr zêde wê vegotinbar ba.

Li herêmê, di vê çerçoveyê de wê rewşa nava bajaran û dîzaynkirina wan û her wusa bêdengkirina civakê, wê hatiba kirin. Bo vê yekê jî, bi wê teşebûsa derbeyê re ku wê weke 'hêza pêşîya derbeyê girtî' wê polîs wê derketiba li pêş. Ev jî, wê di çerçoveya ku wê bandûra wan li ser civakê xorttir bikin, wê di wê çerçoveyê de wê bi heta kirin. Ji xwe gotinên T. Erdogan ê di derbarê polîsan de ku ew her ku devê xwe di vekê dibêjê "polîsê min", hinekî jî wê di vê çerçoveyê de rastîya wê baştirîn wê were fahm kirin. Di vê çerçoveyê de ji destpêka pêvajoya girtina Birêz Ocalan ve bi hêzkirina rêxistina polîsan, wê hinekî jî di aslê xwe de weke hêzeka ku ew karibê civakê li herêmê kontrol bike, wê di vê çerçoveyê de wê bê derxistin li pêş. Pêvajoya nû ku wê di wê de wê polîs zêdetirî wê derkeve li pêş, bi vê rengê wê destpê bike. Her wusa, di vê pêvajoya nû a dîzaynkirina civakê de jî ku hikimeta Tirk û T. Erdogan, li ser ancamen van rewşên weke teşebûsa derbeyê û hwd re hewl bê dayîn hêza polîsê were zêdetir kirin.

Polîs, wê di vê çerçoveyê de wê di her warê de wê li kurdistanê li hemberî civakê wê bê derxistin li pêş. Di hundurê vê 50, salê bûhûrtî de hertimî bi artişê rejimê kir ku kurdan kontrol bike û li ser wê re civakê bike bin kontrola xwe de. Her tirsandin, wê li ser artiş û leşkeran re wê di nava civake kurd wê were kirin. Wê karakolên leşkeran ên li herêmê wê

weke malên êşkenceyê wê derkevina li pêş. Her wusa berî wê jî hebû. Ji destpêkê komarê ve ew rewş hatiya pêşxistin. Hertimî bi artişê ew hatiya kirin. Lê î ro, di roja me de êdî ne rewşa cihanê û asta pêşketina mirov wê derfetê bide ku ew rewşa artişê û kontrolkirina bi artişê re wê were domandin. Wê artiş, tenê weke hêza parastina sînoran wê were bi wate kirin. Bi wê re wê, polis ku ew weke hêzeka nava civakê, wê were bi erkkirin. Wê herêmên erkê ên leşkerîyê wê bîr dewrê kirin li polisîyê. Ber ku ew rewş civakî ya. Pîrgirêk, civakî ya. Bo vê yekê jî, ew rewşa civakê, wê çawa ji nava wê ve wê were kontrol kirin, li ser wê re dewlet dike ku bergirên xwe û ankû tedbîrên xwe li ser rêxistina polîsan re wê pêşbixe. Di vê çerçoveyê de wê rêxistina polîsan wê derkeve li pêş.

Her wusa, divê ku mirov vê yekê bi awayekî vekirî werênê ser ziman ku wê hêza polîsa derxistina wê ya li pêş weke hêzek serdest li ser serê civakê, wê armançê sereka a ew rewşa teşebûsa derbeyê bê. Di vê çerçoveyê de wê rêbazên domandina şerê jenosîdkirina civakê ên li ser serê civakê, weke ku ji leşker gûhrandina li polîsan û hwd, re wê bi demê re wê werina pêşxistin. Her wusa, ew rewşa ketina leşkeran û mudahale kirina wan ya li bûyarên civakî, di roja me de bi asta pêşketina wê re temenê wê nemaya. Di vê çerçoveyê de wê polisîya derkeve li pêş. Derketina polisîyê li pêş, wê di vê çerçoveyê de wê were pêşxistin.

Pêşî, bi pêvajoyên şer re hebûna civakê bixûrixênin û kaviil bikin û piştê wê weke ku ew ji nû ve wê ava bikin re wê nêzîkatîyê wê pêşbixin. Her wusa, rejîma kujar ku wan xirakirina bajaran dike û bajaran kaviil dike, wê ji aliyekî din ve weke 'xilasî' wê derkeve li pêş. Hinekî jî, wê çawa temenê ew rewşê wê di dema nû de wê were pêşxistin û afirandin, di vê çerçoveyê de mirov dikarê bahse wê bike.

Her wusa, ew rewşa teşebûsa derbeyê, divê ku mirov werênê ser ziman, weke şewayekê derbeyê ê ku ew li gorî demê hatiya bi rêxistin kirin a. Her wusa, ew rewş, li gorî ew rewşa hebûna civakê, beşên wê yê navxweyî û tekoşîna bi hebûna civakê re ew hatiya pêşxistin. Di nava civakê de wê di roja me de temenê tekoşîna bi artişê re wê temenê wê nebê. Li şûna wê, pêşxistina 'hêzên teybet' û hwd ku ew li rex polis û ankû di nava wan de dihên pêşxistin û bi wan re di çerçoveya hebûna rejîmê û pergale de ku ew bi civakê re bidina şerkirin, di vê çerçoveyê de ew dihê pêşxistin. Di aslê xwe de ew rewşa ku wê Kenan Evren, wê artişê li her deverê serdest bike, hikimetê bike û xwe serdest bike, di roja me de bi T. Erdogan re ku ew weke ku ew derbet li hemberî wê hatibê kirin, bi wê re rêxistina polîsan li şûna leşker bi hêzên teybet û hwd re derxe li pêş re ew heman

rewşê dide dîyarkirin. Rewşa pêşxistina wê şêwayê derbeyê ê weke teşebûsa derbeyê, bi armanca ku ew karibin, gotinê li gorî demê, nîrxên demê bibêjin û bi wê re şerê xwe bi wê re bi hebûna civakê re bidina domandin û her wusa li ser wê re ku ew karibin civakê bikina rêya ku ew dixwezî û bi wê re ku ew pêvajoyên xwe serdeestkirinê pêşbixin, di vê çerçoveyê de ew hatîya pêşxistin.

Li gotî şîroveya klasîk a kirina derbeyê, her wusa di roja me de fahmkirina derbeyan û ankû kirina derbeyan temenê wan nemaya. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov di serî de vê rastîyê werênê ser ziman. Rejimên weke rejima tirk ku ew hertimê hebûna xwe bi kirina derbeyan didina domandin, ew di asta zanistê de hebûna derbeyan dihildina li dest, şîrove dikin û şîroveyan pêş dixin û bi wan re derbeyên xwe bi şêwayê teşebûsa derbeyê a di 15'ê temûza 2016'an de pêş dixin. **Rasta ku mirov bibêjê li gorî aqil û şêwaya klasîk a derbeyan û kirina wan ev teşebûsa derbeyê weke ku ew bi'serneketîya. ' Lê bi wê re mirov, nikarê vê şîrove bike û hilde li dest.** Bi wê re ev teşebûsa derbeyê ku wê çawa li gorî demê bi aqilê demê re wê bikin û wê li ser wê re wê şerê xwe bi hebûna civakê re wê bidina domandin, di vê çerçoveyê de ev derbe hatîya kirin.

Rewşa vê derbeyê di serî de divê ku mirov werênê ser ziman ku di vê çerçoveyê de mirov, divê ku bi rengê şerê rejimê ê bi civakê re di çerçoveya aqilê demê de bi şîroveyek nû a derbeyê re wê hilde li dest û fahm bike. Dema ku mirov vê yekê nekê, mirov wê nikaribê wê bi awayekî rast wê hilde li dest û fahm bike.

Li vir, di dewama mijarê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev rewşa teşebûsa derbeyê, di vê çerçoveyê de mirov divê ku weke rewşeka ku ew li gorî xwesteka dewletê a serkevtî, mirov dikarê werênê ser ziman. Bi wê re rejima tirk, hemû leşkerên xwe yên payabilind ên ne serkevtî, ew jî paqij kirina. Bi wê re jî, di nava rejimê de ew têkiliyên bi wan re ew hatina ji holê rakirin. Ev rewşa teşebûsa derbeyê, wê weke rewşeka ku wê ji temen ve wê rewşa artişê jî ku mirov bide şîrove kirin bê. Her wusa, wê reng û erk û berpîrsîyarîya wê çawa bê, divê ku mirov di serî de wê hilde li dest û fahm bike. Li vir, ev rewş, wê bi wê re wê xwe bi awayekî vekirî werênê ser ziman ku ev rewş, wê weke rewşeka ku wê çawa bi wê re wê dîzaynkirinê pêşbixin, wê li ser polîtîka kirin û her wusa rewşa hêzên rêxistina polîsan û pergala dadê û hwd re wê were pêşxistin. Li vir, divê ku mirov rewşa pergale dadê jî bi rêxistina polîsan re hilde li dest û bi wê re di çerçoveya wê de ku wê çawa pergale ku ew

bi civakê re şer dike, wê were pêşxistin. Ya ku bi demê re li ser serê civakê kurd li kurdistanê rejima tirk pêşxistîya ev a. Ya ku dihê ditin jî ev a. Heta roja me, pergale dadê, bi awayekî serpêvajoyên şer û jenosîdkirina civakê ku ew çawa bi nûxûmênin, ew bo wê hatîya bikarhanîn. Bi wê re wê çawa kirinên nemeşrû ên rayadarên rejimê ku wan meşrû bidde nîşandin, bo wê hatîya bikarhanîn. Di vê çerçoveyê de wê ev jî, bi têgîneka dadî ku ew destûrên nivîskî ên rejimê û hwd jî ne hilde ber cidiyetê bi wê re dihê kirin.

Di aslê xwe de di vê çerçoveyê de rewşa şerê rejima tirk ê bi armanca tûna kirina civake kurd ku ew bi wê re dike, wê rewşa demê û rejimên demê jî wê di derbarê rastîya wan netewperest de jî wê aqilekî baş bide me. Rejima tirk, qarîqatûrekî pirr xirab ê van rejimên netewperest a. Di vê çerçoveyê de ew têkiliyên wê yên bi hêzên netewî re jî wê ji wê re û ji xwe domandina wê re wê bidina temen. Ber ku ew wê li gorî politikayên xwe wê bikardihênin.

Rewşa têkiliya civakê, wê çawa di demên pêş de wê rejimên nîjadperest bi civakan re wê şerê serdestîyê hem li hûndûr û hem jî li derve wê bidin, wê di derbarê wê de wê aqilekî baş bide me. Bo vê yekê, di vê çerçoveyê de divê ku mirov rastîya rejima tirk bi têkiliyên wê yên bi hêzên derve û hûndûr re û her wusa bi politikayên wê re hilde li dest û fahm bike. Ev, wê bi serê xwe aqilekî serdemê ê serdest ku ew bi civaken re şer dike, wê bide nîşandin. Her wusa, temenê van rejimên ku ew li ser bişavtinê hebûna xwe dide domandin, wê di vê çerçoveyê de wê çawa were fahmkirin, wê xwe bide nîşandin.

Rewşa desthilatdariya rejimê û têkiliyên wê yên bi wê re ku ew sînorên wê, weke cihê kiryarên wê "meşrû" dihê dayîn nîşandin, bi wê re divê ku mirov vê yekê jî bike berlêpîrsînê de. Ji xwe, weke gotinaka pirr bi pirsgirêk jî wê ew bê ku wê her desthilatdar, wê kirinên xwe yên di nava sînorê de wê "meşrû" bibînin bê. Her wusa, dema ku rejima tirk, wê komkujiyan bënë serê kurdan li beşa bakûrê kurdistanê a ku ew di nava sînorê wê de maya, wê ew weke "pirsgirêka navxweyî a tirkîya" jî wê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de ev rewşa desthilatdarîyê, wê bi vê têgînê, wê temenê komkujiyên xwe yên bi demê re ku ew dihênê serê xalkên di nava sînorên xwe de. Her wusa, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev rewş, wê bi serê xwe wê gelek rastîyên ku ew bi têgîna netewperestîya rejimê re ku ew hatina berevajî kirin, wê bi me rastîya wan bide ravakirin.



Li kurdistanê li ser serê civake kurd ew ji sale 2011'an re pêlên girtinên bi navê 'oparasyonên KCK' hatina destpêkirin. Bi van oparasyonên ku ew li ser rêxistina polîsan û pergale dadê re dihêne meşandin, wê bi wan, wê hewl bê dayîn ku ew hemû rewşên ku ew li gorî xwe nabînin ên civakî wan tûna bikin û ji holê ra bikin. Wê "meşrû"dayîn nîşandina wê jî wê li ser pergale dadê re wê bikin. Bi gotinaka din weke polîtîkaya polîsê baş û polîsê ne baş, wê rêxistina polîsan li aliyekî û pergale dadê wê li aliyên wê were bi cihkirin û wê bi wê re wê herina bi ser xalk û civakan de. Di vê çerçoveyê de wê hewl bidin ku wê pêşbixin. Rewşa teşebûsa derbeyê, di aslê xwe de weke rewşeka ku ew di çerçoveya vê polîtîkayê de ew ku ji aliyekî ve hatiya pêşxistin a. Rewşa rejimên ku ew çawa hebûna xwe bi derbeyên piçûk û mazin li dûv hevdu ku ew di nava xwe de dikin û bi wê hebûna xwe didina domandin, wê di vê çerçoveyê de wê rastîya wê dide dîyarkirin.

Rewşa hemû desthilatdariyên bi vê rengê ên ku ew temenê wan ne li ser hebûna civakî na, wê xwe yan bi artişek xort û yan jî wê bi pêşxistina rêxistinek polîsan a xort re wê bikin ku ew bidina domandin. Berê artiş bû. Lê artiş, êdî temenê wê zêde nemaya ku weke berê ew zêde were bikarhanîn. Hebûna artişê ketina nava bajaran de wê di vê çerçoveyê de wê zêde meşrûiyeta wê li holê nemênê. Ya ku li nava bajaran, ku ew hebe, wê polîs wê hebe. Bi wê re jî rêxistinên teybet ên vîşarî li binardê û vekirî li serardê, wê werina pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê ev jî, weke rêxistinên ku wê hebûna civakê wê bikin ku wê li ser navê rejimê bi her rê û rêbazê ku wê bkin ku wê sehê('kontrol') bikin bin. Di vê çerçoveyê de dema ku mirovek li dijî wan derkeve wê weke ku ew li hemberî rejimê û sazûmana wê derketibê wê were bi navkirin, bi wê re girtin, êşkence kirin û kuştin jî di nav de wê her cûreyên tafsandinê û bédengkirinê wê werina bikarhanîn. Ya ku di roja me de li kurdistanê rejima tirk bikardihênê wê ev bê. Her wusa, wê ev pergale ku wê avakirî bê. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê rejim, di vê çerçoveyê de wê bi van bergiran wê werê 'parastin'. Wê bi wê re wê ev kirin, weke kirinên 'parastina sazûmane civak', 'parastina ewlakariyê' û hwd wê werina bi navkirin û wê herina bi ser wan de.

Di aslê xwe de rastîya vê rewşa teşebûsa derbeyê, li ser oparasyonên qirkirina' ên bi navê 'oparasyonên KCK'ê re mirov dikarê wê dîroka wê heta destpêka sale 2011'an bibê. Piştê jî, ev pêvajoyên qatilkirinên siyêsî ên weke Hîrant Dînk, Tahîr Elçî û hwd re ew hatîya kûrkirin. Her wusa, oparasyonên girtina mirovan û hwd jî li wê hatina zêdetir kirin. Piştê jî,

ev rewş, wê bi rengên zor û ankû tûndûtûjîyê hatîya domandin. Rewşa pêvajoya şerê rejimê a bi konseptên şerê ên weke ji destpêka sale 2014'an ku ew li ser DAÎŞê û hwd re dihê pêşxistin û piştê ku piştî hilbijartinên 7ê hezîrene 2015'an ku ew bi konseptên şer ên li bakûrê kurdistanê re ew dihê kirin re wê ev pêvajo were domandin. Di vê çerçoveyê de em divê ku vê pêvajoya teşebûsa derbeyê, weke rewşa ku rejimê bi xortkirina polîsan û rêxistina polîsan re ku wê ew li ser navê rejimê di nava civakê de wê li ser navê rejimê wê şerê rejimê bidina domandin, wêji gelek alîyan ve wê rastîya vê derbeya bi navê 'teşebûsa derbeyê' wê werênê ser ziman.

Em dema ku vê rewşê tenê bi hinek gotinên klasîk ên li ser têgîna derbeyê a berê re werênina ser ziman, wê ne karibê armanca vê rejimê a bi derbeya bi navê 'teşebûsa derbeyê' re wê werênê ser ziman û ne jî wê karibê fahmkirina rast bi me re bide çêkirin. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov rewşê ji rewşa rejimê û hîyererşîya şerbazîyê a nava artişê zêdetir bi rewşa civakê û pêşketina nava wê û tekoşîna civakê a li hemberî rejimê re wê hildina li dest û fahm bikin. Ya ku wê rewşê baştir bi nîyet û armancên wê re wê bide fahmkirin wê ev bê. Li vir, divê ku mirov vê rastîya wê baştirîn hilde li dest û fahm bike. Rejim, di vê çerçoveyê de weke ku mirov bi rewşa derbeya teşebûsa derbeyê re fahm dike, li şûna ku wê pêşî çî bê kirin, were hanîn li ser ziman ji wê zêdetirî weke bertekên rejimê û hwd, wê wê bi rastkirin û rewşên dîzaynkirinê re wê bike ku wê armanca xwe werênê li cih. ..

...

**Bi encamên "teşebûsa derbeyê" re çî tê xwestin ku bê kirin?**

**Aliyekî vê derbaya bi navê 'teşebûsa derbeyê' jî ew a ku serbazû ankû generelên şûcdar ên ku rejimê di şucên xwe li kurdistanê de hatina bikarhanîn wan tasfîya dike.** Em dema ku li rewşa vê derbaya bi navê 'teşebûsa derbeyê' ew ku di 15'ê temûza 2016'an de hat kirin, wê bê ditin ku wê serbazên ku rejimê di şucên xwe yên ku wê li kurdistanê li hemberî civake kurd kirin de wan tasfîya dike ya. Her wusa, serbazû ankû 'generalên bi navê **Adem Hudutî', Arif settar aşar, Mehmet Ozan û hwd** ku wan hêrîşên rejima tirk ên li bajarên kurdan ên weke cizîra bota, sûrê û hwd organîza dikir, ew dihên girtin bi hênceta ku wan 'teşebûsa derbayê' li hemberê hikimetê kirîya ya. Weke Adem Hudutî ku wî Gever kir harabê û rûxand Halîl Ibrehim ergin jî, wê yek ji wan qatilên kurdan ku wê bi hênceta derbeyê ku wê were tasfîye kirin bê. Dema ku wî geve dikir harabê, di çapameniya tirk de ew weke qehremen

dihat hanîn li ser ziman. Her wusa polîsên weke qatîlên zaroyên kurd qatilkirina ên weke Yaşafettin Açıkgoz û hwd jî wê werina kuştin. Vî polîsî, zaroyê kurd ê bi navê Ugur kaymaz qatilkiribû bû. Bi wê re jî, gelek şerbazên din ên ku ew li kurdistanê bi salan wan komkujiyên mazin dihanîn serê civake kurd, ew dihên girtin û ankû kuştin. Di aslê xwe de ev jî weke aliyekî din ê vê rewşa bi navê 'teşebûsa derbayê' ya ku mirov divê ku wê bi teybetî hilde li dest bê. Di serî de ev mirovan li hemberî civake kurd şûcên dijmirovatiyê li ser navê rejimê û hikimetên tirk kirina. Wan bi biryarên hikimetê, serokwezir û serokkomar ew komkuji kirina. Di vê çerçoveyê de di aslê xwe de ew şûcên wan kirina, mirov nikarê tenê weke şûcên wan werênê ser ziman. Divê ku mirov weke şûcên dijmirovatiyê ê hikimetê, serokwezir û serokkomarîyê werênina ser ziman.

Di vê çerçoveyê de gelek dordor, van gotinan jî dihênina ser ziman ku 'hikimetê pêşî ev mirov di şûcên xwe yên li hemberî kurdan de ew bikarhanîn û nûha jî wan tasfîya dike. ' Ev gotin, gotinaka rast a. Di serî de divê ku mirov vê rastîyê di serî de wê werênê ser ziman. Bi vê derbeyê re di serî de çi dihê tasfîyakirin? Em divê ku wê jî pêşî fahm bikin.

Hikimetên tirk, ji destpêka komarê ve ev rewş weke rêbazekê bikarhanîya. Pêşî mirovên xwe yên ku ew sîyestmeder bin û ankû leşker bin, wê pêşî şûcan bi wan bide kirin û wê piştê jî wê wan tasfîya bike. Ev rewş, wê piştê di pêvajoya serhildana kurd a hemdem a PKKê de jî wê zêdetir wê were ditin. Demirel digot ku "emê serhildana 29'an jî bi tafisênin" Ev gotin rast bû. Di her serhildanê û ankû raperînê de wê rejimê bi artîşa xwe wê komkujiyên pîrr mazin wê werênê serê kurdan. Piştê jî, wê wan bi şewayekê bêbandûr bike û ankû tasfîya bike. Kuştin jî di nav de weke ku mirov di vê demê de dibîne, wê werênê ser ziman. Ev rewş, weke rewşeka 'tûnekirina birhan('kanit')ên di derbarê komkujiyên ku wan hanîna serê civake kurd de jî dihê şîrove kirin. Ev şîrove jî rast di cih de ya.

Li vir, di serî de divê ku mirov vê yekê jî di serî de wrênê ser ziman ku rejimê, hertimî weke rêbazeka bi komkujiyên ku wê hanîna serê kurdan, wê pêşî bi wan bide kirin û wê piştê wan tasfîya bike. Li vir, em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman, weke ku mirov di vê demê de ev rewşên weke tasfîyakirina mirovên ku şûcên rejimê kirina, wê zêdetir wê were rojevê. Ev rewş, bi gelek şewayan hatîya pêşxistin. MÎnaq, walîyên rejimê ku ew li kurdistanê bierkin û kar dikin û şerê rejimê ê li ser serê

civake kurd dimeşênin, wê hertimî di hundurê demên kin de wê cihê wan bi biryarnameyan wê were gûharandin. Minaq, biryarnameya di 10ê hezîrene 2016'an de ku wezereta karê derve ku wê ragihand, wê di pêvajoya şer rejimê ê li bajarên kurdan de ew waliyên ku ew li ser kar in, wê cihê wan bigûharênê wê wan bişênê rojavayê tirkîya û wê li şûna wan hineke din wê bişênê. Minaq, weke şandina waliyê Hakarîya Yakup canpolat ku ew ji hakarîya tê şandin li Konya û hwd. Ev tenê rewşeka ku em tenê bo ku rastîya vê rewşê bînina ser ziman em bi nav dîkin û tênina ser ziman.

Berî vê roja 15'ê temûzê a ku wê di wê de 'teşebûsa derbayê' wê were pêşxistin bi heyvekî hinekî zêdetirî di 10ê hezîrene 2016'an de cih gûharandina walîyan, divê ku mirov wê jî di vê çerçoveyê de bi wê zihniyeta 'teşebûsa derbayê' divê ku mirov werênê ser ziman. Ev rewş, wê di vê çerçoveyê de ku weke rewşeka ku rejim û rayadarên wê weke rewşa sergirtina şûcên xwe û ankû ser şûcên xwe nûxûmandinê hertimî dîkin, wê di vê demê de wê zêdetirî wê were li berçav. Li kurdistanê, ev rewş, weke rewşeka pîsborîya rejima şer a tirk û ya şerê wê yê teybet a li ser serê civake kurd mirov dikarê wê werênê ser ziman. Li vir, ev rewş, di zindana den hertimî dihat kirin. hertimî wê di zindanan de wê di dema midurên wê demê ku bi wan êşkence û ankû kuştin dana kirin, wê piştî wê cihê wan bi hinek midurên din re wê li zindanan din wê biavêtinê wê cih bigûharênê. Ev rewş, wê di vê pêvajoya ku wê ib hezaran kurd, wê bîn xistin zindanan de wê werina avêtin. Yan jî, ê mirovên ku rewşê ewşûc bi wan dana kirin, wê di qadna din ên jîyanê de wê wan bicih bike û wê erkê bide wan.

Piştî gotina rayadarên amarîkî a weke bangekê li rayadarên netewn yekbûyî ku hanîn li ser ziman û xwestin ku 'rewşa Li cizîrê were raporkirin' û piştî wê re pêşxistina vê rewşa weke ya 'rewşa teşebûsa derbayê' û bi wê re gelek serbaz û leşkerên ku wan şûcên li dijî mirovatiyê ku li kurdistanê li ser serê civake kurd kirina, divê ku mirov weke rasthatinekê şîrove nekê. Mirov nikarê v rewşê tenê weke rewşeka ku ev serbaz, bi salan li kurdistanê şerkirina û weke bi serê xwe mana û piştî xwestina ku derbayê li hemberî hikimetê bikin, werênina ser ziman. Tenê, bi vê rengê hanîna li ser ziman, wê nikaribê rewşê vebêjê û werênê ser ziman. Hikimetên AKP û T. Erdogan, di dema wan şerê herî zêde û xadar li hemberî civake kurd hat meşandin. Di vê demê de ji her demê zêdetir, komkuji û xûrixandin rejimê û hikimetên wê hanî serê civake kurd. Ber ku AKP û T. Erdogan piştî girtina birêz Ocalan hat

hanîn li ser desthilatdarîyê, û di vê dema ku wê birz Ocalan ne li ser serê tevgerê bê, ku ew tevgerê bişikênê û civake kurd bi tafisênê, bi wê hatibû bi erkkirin. Di vê çerçoveyê de wê ev hikimetên AKP û T. Ardogan, wê ji her demê zêdetir wê komkujiyan bikin û wê ev komkujiyên wan di çapameniya hûndûr û ya cihanê de jî wê zêdetir wê newina hanîn li ser ziman. Tirkiya ber andamê NATO ya, wê ji vê jî sûdbigirê û wê vê rewşa xwe bikarbênê û wê nehêlê ku ew rewşên komkujiyê werina hanîn li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê pêvajoyek giring û mazin a bi tûndûtûjî wê li ser serê civake kurd wê were meşandin. rayadarên ewropî û neteweyên yekbûyî, wê bi gotina "tûndûtûjîyê, ji sînore wê derbas nekin." Ev gotina, ku wateya wê ne safiya, wê temenê vêşartina kiryarên rayadarên tirk jî bê. Her wusa, wê her firsendê de wê rayadarên hikimetên AKP û T. Ardogan bixwe jî wê bibêjin ku 'ew, derneketina dervî sînore wê.' Di vê çerçoveyê de weke ku ew di rewşek levkirî ev dihatina meşandin. Di vê çerçoveyê de wê rewşên komkujiyên mazin ên ku hikimetên AKP, di dema T. Ardogan a serokwezirîyê û ya serokkomariyê de wê werênina serê kurdan. Bi hezaran wê kurd werina qatil kirin, û wê bi deh hezaran kurd wê werina girtin. Bi heman rengî wê gelek kurd, bi rewşa 'kiryar nedîyar' wê ji aliyê hêzên rejima tirk ve wê werina qatilkirin. Ev rewş, wê di dema hikimetên AKP de wê zêdetir bin.

Her wusa, di vê demê hikimetên AKPê de ku wê di ti demê de newê ditin wê kom bi kom wê kurd bi oparasyonên bi navê 'oparasyonên KCK'ê re wê werina biçavkirin û girtin. Wê piştî ew werina êşkencekirin û wê werina girtin. Wê mal û semyanê wan wê ji destê wan werê girtin. Wê rewşa aborya kurdistanê wê di vê çerçoveyê de wê di armanca hikimetê AKP de bê, weke ya hikimetên berê wê ku ew pêşnekeve. Gotinên weke 'em dixwezin ku herêmê bi aborî û pêşketina wê re rakin serpîyan' jî wê tenê weke gotinên sernûxûmandinê bin. Ti rastîya van gotinan tûna ya. Her wusa bi zanebûn ji aliyê aborî û pêşketina herêmê ve li şûn hiştina wê jî, wê hêncetên weke 'teror heya ber vê yekê, em nikarin wê pêşbixin.' Û ankû wê bêjin ku 'terorê' derbe li aborî û pêşketina herêmê xistîya.' Ev gotin jî, wê gotinna ku bi wan ev rewşa xwe ser wê dinûxûmandin bûn. Di vê çerçoveyê de bi politikaya xizankirinê re hewl didan ku civake kurd radest('teslim') bigirin. Wê ji hêz bikin. Di vê çerçoveyê de wê herêmên ku wê temenê aborîya herêmê bin ên bejehî, wê nîvê wan weke 'herêmên qadaxa' bin. Nêvî wan jî wê weke herêmên li bersînore wê werina dayîn nîşandin û wê werina

mayînkirin. Bi wê re herêmen ku dervî wan herêman mana jî, wê bi hêrîş û oparasyonên leşkerî û siyêsî û hwd wê herîna bi ser wan de ku wan bişikênin. Vîna wan bişikênin.

Li vir, em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman, ev rewş, wê weke rewşa teybet ên ku rejima tirk wê li kurdistanê wê li ser serê kurdan wê bide meşandin bê. her wusa, wê bi wê re wê hemû şûcên ku wê û rayadarên wê û leşkerên wê li hemberî civake kurd kirina, wê li ser pergale dadê re wê hewl bide ku wan paqij derxe. Minaq, rewşa dayîna 'biryara baraatê a di derbarê qatil kurd cemal temizoz', 'biryara neşopandinê a di derbarê komkujiya roboskî' û hwd de wê tenê çend ji wan rewşên paqijkirinê ên li ser pergale dadê re bin. Di vê çerçoveyê de wê bi biryarên li ser dadê re didan, wê di aslê xwe de wê temenê domandina rewşa şer a li ser serê civake kurd jî wê biafirênin. Di vê çerçoveyê de wê çapamenî wê wê bê lingekî wan rewşên ne meşrû ku wan meşrû bide nîşandin bê. Di aslê xwe de rewşa bi derbar bi navê 'teşebûsa derbayê' re ku wê weke leşker wê herîna avahîyên çapameniyê û wê 'îşkal bikin' jî ev rewş, wê hewl bidin ku wê rewşa qirêj a çapameniyê ku wê paqij bidina nîşandin bê. Weke ku ew ew çapamenî, rewşenbîr û militanên parastina ragihandinê û azadiya wê bin, di vê çerçoveyê de wê bi dîmenekî wê wan bidina nîşandin. Di vê çerçoveyê de wê werênina ser ziman. Ev rewşa çapameniyê a bi hewldana paqij dayîna nîşandin, mirov dikarê weke rewşa wan serbaz û ankû leşkerên ku rejimê wan li kurdistanê di şûcên xwe de bikardihanî û piştî ew tasfîya kir û bi wê re weke ku ew xwe 'paqij' kir, mirov dikarê weke wê werênê ser ziman.

Ev rewşa bi rewşa teşebûsa derbayê re ku ew dihê li berçav, divê ku mirov bi wê re van rewşan hemûyan jî wan hilde li dest. Her wusa, ber ku ev rewş, hemû di çerçoveya şerê rejimê ê li hemberî civake kurd de wê bi hevdû ve girêdayîn bin û wê di temenê pêşxistina wê rewşa teşebûsa derbayê de jî bin. Rewşa teşebûsa derbayê, wê weke rewşeka ku ew rewş li ser rewşa konseptê şer a li kurdistanê ku rejimê li hemberî civake kurd dabûbû destpêkirin, li ser wê re divê ku mirov werênê ser ziman. Gelek kîrinên vê derbarê weke hêrîşên li bajarên kurdan û rûxandina wan wê berî ragihandina derbarê a di roja wê de wê werîna kirin. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê rewşê di çerçoveya pêvajoyekê de bi wê re werênê ser ziman. Hewldana rakirina destlêdana wekilên kurd, bi "keyyumê" destdanîna li ser şaredarîyên kurd û hwd, jî divê ku mirov bi vê rewşa teşebûsa derbayê û navaroka û armancên wê re werênê ser ziman. Ber ku

ev rewş wê bi hevdû re wê hevdû temem bikin. Her wusa, rewşa şerê rejima tirk ku ew hê li bajar û çîyayê kurdistanê bi civake kurd re didomê, bi wê re bi 'keyyumê' destdanîna ser şaredarîyên kurdan û li kurdistanê, di vê çerçoveyê de wê lingekî giring ê vê rewşê wê biafirênê. Di aslê xwe de wê bi vê rewşê re wê di vê dema ku herkesek 'teşebûsa derbayê nîqaş dike' de biawayekî bêdeng bi rêyên weke keyyumê' destdanîna li ser şaredarên kurdan ên li kurdistanê, wê bibê. BI awayekî pirr zêde di rojevê de rûniştina teşebûsa derbayê, wê ne hêlê ku ew rewşa bi rêya keyyumê destdanîna ser şaredarên kurdan li kurdistanê were rojevê. Ev rewş, di vê çerçoveyê de wê weke rewşeka ku wê bi awayekî teybet wê were ser ziman bê.

Ev rewşa teşebûsa derbayê, wê weke rewşeka ku wê rejima tirk, wê pêşî qatîlên xwe yên ku wan li kurdistanê komkuji kirina, wê pêşî xwe bi wê ji wan xilas bike. Bi gotinaka din, wê birhan('kanit')a wan komkujîyên xwe yên bi wan mirovan re wê ji holê rabike. Di vê çerçoveyê de ev pêvajoya ku wê weke pêvajoyeka nû bê, wê rejim, wê weke ku wê xwe nû bike. Ev jî, wê di dewama rejima derbayê a 12'ê êlûnê de wê bê kirin. Yanî, bi gotinaka din, wê rejim li ser armancên wê yên rejima derbayê 12'ê êlûnê re wê ew wê nûkirinê wê bi xwe re wê çê bike.

Li vir, weke aliyekî din ê vê rewşa teşebûsa derbayê a 15'ê temûzê, wê weke pêvajoyekê wê hebûna wê bê dîtin. Di serî de em dema ku vê rewşa reşa derbaya 15'ê temûzê hildina li dest, divê ku mirov weke pêvajoyekê wê ji aliyekî ve mirov herê destpêka sale 1999an. Di wê demê de dema ku birêz Ocalan hatibû girtin, wê rejim lis er AKP û T. Erdogan re wê pêvajoyekê bide destpêkirin. Armanca wê pêvajoyê, ew bû ku ew tekoşîna maf û azadîyê a kurdan bi tafîsênê. Ji aliyê din ve jî, wê tekoşînê bifîsênê û bi wê re civake kurd di rewşek bêstatû hîştina wê de bihêlê û civake kurd di nava tirkîyatîyê de wê bike tirk. Herkesekî zimanê wan bike, tirk û wan bike tirk. Yanî, bi gotinaka din, armanca vê derbaya 15'ê temûzê ji ya derbaya 12ê êlûnê ne cudatira. Di dewama wê de ya.

Pêvajoya ku rejima tirk daya destpêkirin a di çerçoveya bêstatû hîştina civake kurd de wê, hemû şerê wê yê civake kurd re de wê di wê çerçoveya wê de wê bê kirin. Her wusa, dijberî û hêrîşên wê li ser rojava ku wê piştî wê pêşbikevin û heta pêşxistina konseptê şer a li bakûrê kurdistanê û bi şerê wê yê li hemberî hebûna civake kurd û hwd, hemû jî wê di vê çerçoveyê de wê bike. Her wusa, li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê derbeya 12ê êlûnê, wê bi armanca ku ew

derbeyê li tekoşîna maf û azadiya kurd bixe û civake kurd vîna wê bişikênê, wê di vê çerçoveyê de wê bê kirin. Piştî ku derba 12ê êlûnê bû pê de, wê pêvajoyek şer û bi tûndûtûjî wê li ser serê civake kurd wê bê meşandin. Piştî jî, wê di vê çerçoveyê de wê her rêyên dijmirovî wê bikarbênin û wê bi wê herina bi ser kurdan de. Wê zindanan ji kurdan dagirin.

Ev pêvajo, wê weke pêvajoyek şer a ku ew ji salên 1990î û pê de wê her rêyên kuştin û komkujiyan wê bicaribênin û wê bi wê çîna bi ser kurdan de bê. Wê bi wê re wê bi hezaran kurdistanîyan wê qatil bikin. Wê rewşek pirr xirab wê li kurdistanê li ser serê civake kurd wê ji aliyê rejima tirk ve wê bê afirandin. Piştî jî wê ev rewş wê bê kûrkirin. Wê bi wê re wê çîna bi ser kurdan de. Wê zimanê kurdî wê qadaxa bikin. Wê ti derfetê nedina kurdan ku ew bi zimanê xwe bi axifin û nivîsînê û xwe werênina ser ziman. Wê derfetê nedin ku ti dibistanên bi zimanê kurdî kurd ji xwe re wan vekin. Wê bi wê re wê herina bi ser kurdan de.

Di vê rewşê de wê tekoşîna maf û azadiya kurdan wê pêşbikeve. Wê bi gelek astengîyan wê xwe bîne astek mazin. Lê tirkiya ber ku ew andamê NATO ya, wê vê rewşa xwe ji bikarbênê û dîplomasîya xwe bide ser wê ku tevgera kurd weke 'rêxistinek terorîst' di qada navnetewî de wê bi nav bikin. Di vê çerçoveyê de wê kurdan û rêxistinên wan bidina xistin nava listeyên terorê de. Lê tevî vê jî wê rayadarên tirk, wê ancâmê di serê xwe bi armanca tûnakirina civake kurd de wê ancâmê bidest nexê. Wê bi sernekeve. Piştî jî, wê serokê tevgera kurd birêz Ocalan wê dil wer girtin. Wê ew were radestkirin li tirkiya ji aliyê welatên ewropî û andamên NATO ve. Ev rewş, di sale 1999'î de wê were kirin. Ev rewş, wê hêvîyek mazin bi rejima tirk re wê çê bike ku wê derbeyekê mazin li civake kurd bixe. Piştî wê re jî wê hemû basabê xwe wê li ser tûnakirina vîna civake kurd û şikandina wê û ji holê rakirina tevgera kurd wê bikarbênê.

Politikayên asîmlasyonê wê di vê demê de wê zêdetir wê li wan bê dayîn. Wê bi awayekî pirr hovane de wê rejima tirk wê herê biser civake kurd de. Wê hêrîşên mazin ên leşkerî, sîyesî û fîzîkî ên weke komkujiyan û hwd, wê bîne serê civake kurd. Ev rewş, wê heta salên 2010 û 2011an wê bidomin. Piştî jî wê rewşa hêrîşên rejima tirk ên li ser serê kurdan wê reng bigûharênê. Her wusa, rayadarên rejimê dibînin ku ew bi artîşê û li darxistina operasyonan li çîyayên kurdan wê encamê wê bidest nexin. Piştî jî, wê êdî ji vê demê û pê de wê giranîyê bidina bihêz û xortkirina rêxistinên teybet ên leşkerî û rêxistinên polîsîya û hwd ku ew karibin di



nava civake kurd bi civake kurd re ew şerê rejimê ê li hemberî civake kurd bidina domandin.

Pêvajoya şerê DAÎŞê ê bi alikariya rejima tirk li her çar beşên kurdistanê ku ew li dijî civake kurd hatiya dayîn şerkin, wê ji aliyekî ve bi vê rewşê ve girêdayî wê were ser ziman. Şerê rejimê ê bi kurdan re, piştî pêvajoya hêrîşên DAÎŞê wê li bakûrê kurdistanê wê di dewama wê de wê were pêşxistin. Li bakûrê kurdistanê û şer DAÎŞê li hemberî rojava jî, wê bi destê van leşkeran wê were domandin. Gelek ji van dordorên ku weke ku wan 'derbekar' ew hatina tasfiyakirin, wê wî şerê li ser navê rejima tirk wê li bakûrê kurdistanê û rojava wê bi kurdan re wê bimeşênin. Di vê çerçoveyê de mirov çend gotinan li ser rewşa demên pêş jî bibêjê. Her wusa, wusa dihê ditin ku wê rejim, weke pêvajoyekê ku wê li ser van rewşên ku ew pêşdixe re wê, li hemberî kurdan bi şer, hêrîş û hwd wê bide destpêkirin. Li bajarên kurdan ên ku kurdistanîyan li wan xweserîya xwe denezendiya, bi awayekî hovane hêrîşî wan hatiyakirin û ew bajar, weke bajarên cizîra bota, nisêbîn, sûr, hezex, geve, farqîn, şirnax û hwd, wê bi tememî wê werina xûrixandin. Bi wê re wê li ser navê kurd û kurdistanîyê wê çi hebe, wê bina armanca hêrîşên rejimê. Ji van rewşên hêrîşên li bajarên kurdan, mirov dikare gav biavêjê û bibêjê ku wê di demên pêş de wê rejima tirk, wê xwediyê rengê çawa ê hêrîşê bê li hemberî kurdan.

Li vir, em li vir div ku vê yekê jî bibêjin ku rejim bi vê rewşa teşebûsa derbayê re hat ditin ku ew çendî lewitîya û di wê lewitîna xwe de di asteka çawa de ya. Her wusa, di serî de ew leşkerên weke 'derbekar' ku ew hatina qatilkirin jî weke yên ku ew î ro li ser serê artişê na, gelek şûcên li dijî mirovatiyê kirina li kurdistanê. Destê wan di xwûna xalkan a ku wan rijandîya de sor bûya. Her wusa, wele xelesa wan rijandina wan ya xwûnê î ro navê wê kurd a. Tekoşîna azadiyê a kurd, bêgûman, di vê demê de hêza wê û bandûra tekeoşîna wê, di vê rewşa tirkîya û derketina wê ya li holê de heya. Her wusa, rewşa pêşketina şoreşa rojava, mirov dikare di vê çerçoveyê de bahse wê bike. Ji vir û pê de, wê ti rejim li rojhilat, wê nikaribin, bi vê rengê li herêmê hebûna xwe bidina jîyandin.

### **Rengê mazinahiya derbeyê û ankû tasfiyekirinê**

Teşebûsa derbeyê bi desthilatdariya AKP û T. ardogan ku ew nûha li ser kar in hatiya wergerandin pêvajoyeka tasfiyeyê. T. Ardogan, di kîjan beşê rêveberîyê ê rejimê de ku wan li pêşîya kî weke 'asteng' didît, bi vê misenetê, wan tasfiye dikan. Sazî û wezeretên hikimetê û hwd, hemû yan,

li gorî xwe weke ku ew wan ji nû ve wan birêxistin dikin. Ev rewşa teşebûsa derbeyê, ji vê aliyê ve bi wê bi vê rengê weke temenekî ji nû ve dizaynkirinê bikardihênin. Li vir, divê ku mirov vê yekê werênê ser ziman û bipirsê ku rejima AKPê bi ancamenê vê teşebûsa derbeyê re çi dixwezî ku ew pêşbixin? Di aslê xwe de ev bersiva ku mirov bide vê pirsê, wê gelek rastîyan zelal bike. Her wusa rejima AKPê mirov dikarê kirinên wê yên li hemberî civake kurd, bi hêrîşên wê yên li hemberî bajarên kurdan û xweserîya civakî a ku civake kurd denezendîya, mirov dikarê bi wê AKP ji gelek alîyan ve wê fahm bike. Di serî de divê ku mirov vê yekê bi wê re werênê ser ziman ku wê AKPê bi encamenê vê rewşa derbeyê, ku ew dixwezê ji nû ve dizaynkirinê bike, di nava wê dizaynkirinê de rewşa civake kurd bi şerê xwe yên ku ew ji aliyê leşkerî, sîyesî, civakî, çandî û hwd li hemberî civake kurd dimeşênê re wê bêstatû bihêlê û li ser wê re civake kurd di nava tirkîyatîyê de bihalênê. Ji xwe, rexeke xê tasfîyekirin û dizaynkirina ku AKP dike û dixwezê ku bike, wê di vê çerçoveyê de di çerçoveya tasfîyakirina rewşa kurdan de bû.

Rewşa teşebûsa derbeyê ku ew hin bi hin hûrgilên wê derdikevina li holê, ew hûrgil bi xwe re gelek rastiyên din jî radixina li berçav. Tipolojîya wê ya bi rengê mirovan re ku ew derdikeve li holê, rengê pêşî ê ku ew derdikeve li holê ew a ku leşker û mirovên ku rejimê li kurdistanê dana şerkirin û bi wan şûcn mazin ên dijmîrovatîyê dana kirin, ew di vê rewşa teşebûsa derbayê de weke 'derbekar' derdikevina li pêş. Bi wê re jî rewşa kemalistên di nava artişê de ku ew ji desthilatdariya AKPê û kiryarên wê û yên T. Erdogan nexweşin, ew jî bi hevdû re weke ku tên cem hevdû û bi hevdû re wê hewldanê dikin. Hin bi hin tê ditin ku wê gelek mirov ji payabilind ên weke generel û amîral û hwd wê di vê teşebûsa derbayê de wê hebin.

Lê bi wê re jî divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku hinek hizrên din jî ên ku bi rengekî din derdikevina li pêş hena. Ew jî ew in ku bi wan tê gotin ku "ev amedekariya derbeyê, pêşî hatîya farqkirin û ew weke bûyîna berî dema xwe hatîya dayîn kirin." Bi wê re jî, di dewama wê de dihê gotin ku ev derbe, wê weke derbeyeka ku pêşî hatîya farqkirin û piştî li ser wê re T. Erdogan û AKP, bi sebotekirina wê re wê êdî kiriya ku ew xwe bike weke hêzekê li ser wê re. Ev jî, bi wê re dihê hanîn li ser ziman. Bêgûman em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku mirovên ku ew teşebûsa derbeyê kirina û yên ku ew derbe û teşebûsa li hemberî wan hatîya kirin jî, ne mirovna paqij in. Hemû jî, weke mirovna lewîti û destê wan di xwûna kurdan û xalkan de sor bûya ya.

Her wusa, tenê ku mirov bi rewşa kurdan ve girêdayî werênê ser ziman ku Li bajarên kurdan ên weke Cizîra bota, nisêbîn, farqîn, gever, sûr, şîrnax û hwd, gelek mirov hatina qatilkirin. Bajar hatina vêran kirin. Di serî de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku gelek mirovên ku şûcên mazin ên weke kirina komkujiyan ku wan li hemberî kurdan kirina, dem bi dem ew hatina derizandin jî. Lê bo ku ew bo şûcên xwe yên ku wan li hemberî kurdan kirina ku ew newina derizandin, rejimê, dozên weke yên "ergenekonê" û hwd pêşxistina û li ser wê re ew derizandina. Bi wê re jî ew li ser wan dozan re weke ku ew hatina bêbandûrkirin. Di vê çerçoveyê de ev rewş jî, bi wê rengê hatina pêşxistin. Dîroka dozên ku di dadgehên tirk de hatina vekirin ku mirov li wan bînerê, mirov wê rastî gelek rewşên bi vî rengî werê. Li vir, rejimê û rayadarên wê, bi îtnayaka mazin li wê heykirina ku ti mirov ji komkujiyên ku wan hanîna serê kurdan, ew newina **derizandin**.

. Piştî teşebûsa derbeyê re hikimeta AKP û di serî de T. Ardogan bi gotinên ku weke hanîna cezayê bi darvekirinê û hwd re ew dixwezin ku wê 'komare tirsê' ku di dema derbeya 12'ê êlûnê de hatibû pêşxistin û afirandin, wê cardin bi afirênin û pêşbixin. Gotinên T. Ardogan ên ku ew dema ku bi rojnema 'CNN interneta' re diaxifê û dike û dibêjê ku "zagona cezayê bi dervekirinê were ber min, ezê wê îmza bikim" jî, wê hinekî di vê çerçoveyê de wê were gotin. Bi wê re jî gotinên weke "belavkirina çekana li nîjadperest û aligirên xwe bo ku ew serdest bin di nava civakê de, wê aliyekî din ê ku vê rastiyê temem dikê bê. Ji xwe, heta roja me, mirovên ku ew ji aliyê rejim û hikimetê ve bi awayê fermî û nefermî ku ew hatina bikarhanîn, çek dana wan. Ev rewş, heya. Lê weke nîqaşê hanîna vê rewşê li rojevê, di serî de divê ku mirov bi hinek armancên wan ên vîşarî ên di mejiyê wan de wê hilde li dest.

Li kurdistanê, heta roja me, mirovên ku ew ji aliyê rejimê ve hatina bikarhanîn ku ew cerdewan bin û ankû ên di rewşna din de bin, çek hatina dayîn li wan. Di vê çerçoveyê de di aslê xwe de çendî ku ew 'derbekar' weke hêncet bê dayîn nîşandin û bahse 'hanîna cezayê bi dervekirinê' kirinê jî, wê di çerçoveya hinek politikayên din ên rejim, hikimetê û T. Ardogan de bin.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ew ji dema derbeya 12ê êlûnê ve ku gel û komên civakê ku bi tekoşîna xwe ya ku wan dana re ew tirsê 'komare tirsê' ku wan ji ser xwe avêtîya, rejim dixwezê ku wê cardin saz bike û bi wê re hem kontrola xwe li ser civakê çê bike û bi wê re jî armancên xwe bibê sêrî. Li vir, em dûbare divê ku werênina ser

ziman ku hemû kirin û hewldanên rejimê, hikimetê û T. Ardogan, di çerçoveya li dijî kurdan, tekoşîna kurdan a maf û azadiyê û statûyê dihê kirin. Wê çawa kurdan, ji herêmên wan ên bakûrê kurdistanê paqij bikin û wan li wir bêstatû bihêlin, di vê çerçoveyê de hemû kiryar dihên kirin. Her wusa, di vê çerçoveyê de ew rewş û hewayê ku piştî teşebûsa derbayê ku ew afirîya, wê jî bi vê rengê di vê çerçoveyê de bo tirsandin û kontrolkirina civakê dike ku wê bi karbênê. Heta roja me jî, ya ku dihê ditin ev a.

Hikimeta AKP û T. Ardogan, bi hevdû re pêşî dawî li pêvajoya çareserîyê hanîn û piştîre konseptê şer pêşxistin û bi wê re bidest hêrîşî li bajarên kurdan kirin. Di vê çerçoveyê de pêvajoyek hêrîşê li ser serê civake kurd pêşxist. Ev pêla hêrîşan a li ser serê civake kurd, pêşî ji rojava û kobanê û başûrê kurdistanê û şengalê hat dayîn destpê kirin. Piştî jî, bi awayekî bi wê re di ahengê de li bakûrê kurdistanê hat domandin. Armanca wê jî, pêvajoya a li hemberî civake kurd ew bû ku civake kurd, ji wê hêza wê ya ku ew bi wê dikarê statûya xwe bixwezê ku wê bixin bû. Bo vê yekê, ev pêvajoyên hêrîşê bi awayekî namerdana hatibûbûna dayîn destpêkirin li hemberî civake kurd. Piştî jî operasyon di dewama wê de li hemberî civake kurd dana destpêkirin. Piştî jî heta roja me, yanî heta vê dema vê rewşa teşebûsa derbeyê, ew operasyonên ku rejima tirk li ser serê civake kurd dana meşandin domandina. Î ro jî, bi wê bandûra wê teşebûsa derbeyê û hwd, wê dike ku bide domandin û ancâmê li gorî xwe bidest bixe.

### **Li ser gûmana mazin a di derbarê gotina 'teşebûsa derbayê' de**

Gelek dordor, vê pirsê jî dikin ku ew rewşa teşebûsa derbayê ku wê di hundurê çend rojan de wê vegehiyê tasfîyayeka wê çawa ew bibê. Hin bi hin rewşa ku derdikeve li holê ew a ku wê bi hênceta 'derbekariyê' wê bi sedan serbazên weke paya generalîyê, amîralîyê û hwd de wê werina girtin. Ev dordorên ku evqas hêza leşkerî di destê wan de ya, çawa dibê ku ew bi carekê di cih de xwe dikina rewşa 'xwe radestkirinê' de û xwe radest dikin. Ev rewş, wê cihê gûmanên mazin ên di hundurê wê rewşa teşebûsa derbayê de bê.

Li vir, em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku ew rewş, ma mirov dikarê tenê bi hinek xîyanetna ku ew di nava wê tevgera derbeyê de bûya re wê rewşa mazin a tasfîya ya wê werênê ser ziman? Di serî de bi sedan general û amîral wê werina girtin. Ev mirovên ku ewqas, hêza leşkerî a bejehî, hewayî û bahrê di destê wan de ya, wê çawa dibê ku ew wusa bi

destê çend polîsên ku ew ne xwediyê wan çekên giranin jî, wê ew werina radestgirtin? Ev rewş, hemû, wê cihê gûman û xûfên mazin bin. Her wusa, ev rewş û gûman, wê hebûna wê rewşa teşebûsa derbayê jî wê weke planaka ku ew ji aliyê hikimet, serokkomar, rêxistina polîsîyê û artişê ve ku wan bi hevdu re amede kirîya bi wê re hanîna rojevê bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî bi wê re wrênê ser ziman ku ev rewşa teşebûsa derbeyê, di serî de ji aliyê gelek dordoran ve ji ber van sedem û pîrs gûmanan, weke planana amedekerî a van dordorên weke hikimet, serokkomar, rêxistina polîs û artişê jî wê werênina ser ziman. Wê bi wê re jî wê werênina ser ziman ku ev rewş, bo ku rewşa hikimetê û şerê wê yê li hemberî civake kurd xorttir bike, ew hatîya amede kirin. Ji aliyekî din ve jî, hemû dordorên ku ew weke bi qazayên weke 'sûsûrlukê', 'ergenekonê' û hwd re ku ew derketina li holê û ew weke ku ew hatina derizandin, ew bi carekê dihêne tasfîya kirin û li şûna wan temenekî nû ê din dihê pêşxistin. Wezereta karê hundur, hema bêja hemû karmendên xwe yên fermî kar û xabatên wan ragihand ku rawastandîya. Di wezereta perwerdehîyê de bi deh hezaran karmend hatina dûrxistin. Her wusa bi heman rengî di beşên din de jî wê bi heman rengî wê ev rewş werê pêşxistin.

Ev rewş û gelek rewşên weke van, wê di vê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin ku ev plana weke ya bi teşebûsa derbeyê re, wê weke planaka mazin bê. Her wusa, di vê çerçoveyê de mirov, divê ku vê yekê jî bêne ser ziman ku temenekî wusa pîrr zêde mazin, ku ew ne bi levkirin û planakê bê, wê nikaribin ku wê tasfîya bikin. Di vê çerçoveyê de di serî de divê ku mirov vê yekê werênê ser ziman. Pêşveçûnên ku ew derdikevina li holê, di serî de di vê çerçoveyê de ew xwe didina dîyarkirin. Her wusa, pêşveçûnên ku ew derdikevina li holê, didina dîyarkirin ku wê ev rewş, wê weke encama sazûmanek û planaka giştî ya ku ew ji serê komarê ve hatîya amedekirin bi armanca xortkirina rewşa desthilatdariyê û xortina pozisyona wê, hatîya pêşxistin. Di serî de mirov divê ku vê rastîyê bi wê re werênê ser ziman ku ev rewşa komarê a ku ew ji destpêka wê heta dema derbey 12ê êlûnê ku ew hatîya û li ser wê derbeya 12ê êlûnê hatîya kirin, ew rewş û temen, heta roja me jî didomê. Di serî de divê ku mirov wê jî werênê ser ziman ku rewşa komarê a nûha bi desthilatdarîya wê, wê ev bê.

Rewşa komarê, heta roja me, li ser temen û rewşeka şer a li hemberî xalkên li wan ardan dijî bû. Ji destpêkê û heta roja me, ev bi vê rengê hatîya domandin. Î ro jî, rewşa şerê rejima tirk a vî 40 salê dawî a li

hemberî hebûna civake kurd bi armanca tûnakirina wê, wê pirr zêde vegotinbar bê di vê rewşê de. Her wusa, rewşa tirkîya, di vê çerçoveyê de divê ku mirov werênê ser ziman ku wê weke rewşe şer bê. Wê komar bi rejima wê re wê li gorî wî şerê ku ew li hemberî civake kurd dimeşênê wê were bi rêxistinkirin. Pergalên wê ên perwerde, dadê, rêvebirênê û ên wezereta karê hundûr û ya derve, wê li gorî vê rewşê wê werina birêxistin kirin. Ev temen û rewşa komarê, heta roja me, hat hanîn. Di roja me de ev rewşa bi teşebûsa derbeyê re derdikeve li holê, wê ji gelek aliyan ve wê temenekî biafirênê. Ku bi zihniyetek mirovane nêzîkatî hatiba kirin û bo ku ew temen û reng rêxistinîya komarê a li gorî şer ku ew hatîya pêşxistin, ku ew hatiba tasfîya kirin û li şûna wê pergalek civakî a bi rengê aşîtiyane hatiba pêşxistin, wê ev rewşa komarê wê derfetek mazin biafiranda. Lê di destpêkê de wê, nêzîkatî, gotin û rewşên ku ew didina nîşandin, didina nîşandin ku ev rewş di çerçoveyeka planaka amedekirî de hatîya pêşxistin. Hanîna rojevê cezayê bi dervekirinê, oparasyonên li bakûrê kurdistanê ên li hemberî hebûna civake kurd, dijminatîya li rojava û her wusa li hebûna statûya civake kurd, wê di vê çerçoveyê de wê bidina nîşandin ku rayadarên tirk dixwezin ku bi awayekî din û rengekî ê dijmirovî wê rewşê ji nû ve birêxistin bikin û bidina domandin.

Li vir, di serî de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev rewşa komarê a roja me, ku T. Ardogan dixwezê ku wê pêşbixe û bide domandin, wê rewşeka ku wê hertimî li herêmê temenê şer û pevçûnên li hemberî xalkan û civakê bin. Ev rewş, ev bi dehan salaya ku ew li hemberî civake kurd pêvajoyek şer a bi armanca tûnakirina wê li hemberî wê daya destpêkirin û dimeşênê. T. Ardoganê û hikimetên AKPê ên dema wî û demên piştê di dema dawutoglu û Yildirim de ku ew hatina pêşxistin, wê di dewama wê rewşa şer û dijminatîya civake kurd û xalkên herêmê de bê.

### **‘Teşebûsa derbeyê’ oparasyonek nû a li gorî aqile vê demê a biarmanca tirkkirinê ya**

Di vê dema teşebûsa derbeyê de gelek aliyên wê yên li ser kirin û gotinên rayadarên tirk ên weke T. Aardogan û hwd re hena ku mirov divê li ser wê bisekinê ya. Bi teybetî, piştî 7’ê hezîrene 2015’an û pê de rejima tirk û bi teybetî hikimet AKP û T. Ardogan, pêvajoyek şer a pirr zêde mazin ku di dîrokê de ti kesekî ne dît wê li hemberî civake kurd wê bidina destpêkirin. Di wan hêrîşên wan de wê bajarên kurdan ên weke

Cizîra bota, şîrnax, nisêbîn, hezex, geve, sûr, silopî, farqîn, lîcê û hwd wê bi gelek bajar û herêmên din ên bakûrê kurdistanê re wê kaviyê bikin. Wê bi sedan kurdan wê qatîl bikin. Rayadarên tirk, wê her dema ku ew derdikevîna berçapameniyê wê çawa gotinên di çerçoveya dijminatîya kurdan de wê werênina ser ziman. Wê komên faşîst wê biavojîna bi ser kurdan de. Wê mal, kargeh û sazîyên kurdan, wê li her deverê wê bi gotina rayadarên tirk ên weke T. Erdogan, wê bînin kirin weke armanc ji hêrîşkarên ku wan didîna hêrîşkirin li ser kurdan.

Ev rewş, wê demek dirêj wê bidomê. Di vê navberê de jî wê rayadarên tirk, bi alîkarîya xwe ya bi DAÎŞê re û hwd re bê wê, hêrîşî rojava bikin. Herêmên kurdan, wê bi awayekî yekpare wê hemû werîna xistin bin hêrîşê de. Di orgaze kirîna van hêrîşên li ser rojava, bakûrê kurdistanê û herêmên başûrê kurdistanê ên weke şengalê û hwd jî wê ji aliyê rayadarên tirk û hikîmeta wê ya vê demê a AKPê a li ser kar û T. Erdogan ve. Ev rewş, wê bi vê rengê wê were domandin.

Li bakûrê kurdistanê, piştî ku kurdan 'xweserîya' xwe denezend û hwd, wê hêrîşên hovane wê zêdetir wê di bin navê gotina 'terorê' û hwd de wê li herêmên kurdan wê werîna zêdetir kirin. Her wusa, di vê demê de jî kurdên ku ew derdikevîna derve ku bo ku ew piştigirîyê bidîna kurdên ku ew di wan bajarên di bin hêrîşên artîşa tirk de na, ew jî wê bîna armanca hêrîşên raaydarên tirk, polis û leşker û hêzên wê yê teybet. Wê çawa wan krîmînalîze bikin, wê di vê çerçoveyê de wê herîna bi ser wan de. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ew rewş hemû, weke ku ew ji xwe nebûna û weke ku ji xwe ne rejîma tirk û artîşa wê ya ku ewqas hêrîş li ser serê civake kurd û li bajarên wê pêşxistîna, wê weke 'hawarîyê demokrasîyê' wê xwe bide ragihandin. Her wusa, wê di vê demê de wê herkesekî bi zorê wê bikin ku wan derkevîna sûkê û piştigirîyê bidîna hikîmeta tirk û T. Erdogan ku qaşo wan pêşîya serkevtîna derbeyê girtîna. Her wusa, ji xalkê dixwezîna ku ew ji sûkan veneqatînin. Lê bi wê re rayadarên tirk îhmal nakin û oparasyonên xwe yê leşkerî, sîyesî û polîsîya li hemberî kurdan ku weke berê ku wan dikirin, î ro jî didomênin. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ew pêvajoyê, bi vê rengê piştî derbeyê û ankû teşebûsa derbeyê, êdî dixwezîna ku herkesek, derkevîna qadan. Lê bi wê derketinê re jî dixwezîna ku ew piştigirîyê bidîna wan. Her wusa, wê di wê derketîna sûkê de wê herkesek, weke 'yekî tirk' bê. Wê ji alên tirkîyê û pêve wê ti tişt bi wan re nebê. Wê her wusa wê tenê weke yekî 'tirk' wê derkevîna li holê.

Ev pêvajo, di vê çerçoveyê de weke pêvajoyek din a ku ew bi wê re dikin ku wê tirkîyatîyê û tirkîtîyê li ser serê mirovan serdest bikin, wê pêşdixin. Bi teybetî jî, li bajarên kurdan dixwezin ku wê rewşa nexêr pêşbixin. Her wusa, di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev pêvajoya şer a rejima tirk berê li hemberî civake kurd daya destpêkirin, di vê demê de ew dixwezin bi heman rengî wê bidina domandin. Her wusa, ev rewş hemû, bi zihniyeta 'yek al, yek ziman, yek netew, yek dewlet, ..' hwd re wê didina domandin. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev rewşa derbeyê, di aslê xwe de ji destpêka wê û pê ve, hatiya xistin di rengê 'oparasyoneke têgihê' de li mejîyê mirovan ku ew bi wê re wê tirkîtiya ku wan di derbeyê 12'ê êlûnê de wan ku dixwest ku wê serdest bikin. Di derbeya 12'ê êlûnê de jî rejima tirk xwestibû ku herkesek bibê tirk û weke yekî tirk tevbigirihê û girêdayî rejimê bê û zimanê wî tenê û tenê zimanê tirkî bê. Î ro jî, ya ku bi vê rewşa teşebûsa derbeyê re ku ew li ser mirovan û xalkan ferz dikin ji vê û pê ve ne tiştekî din a.

Di vê çerçoveyê de di serî de piştî pêvajoya şer a rejima tirk ku bi wê bajarên kurdan hatina rûxandin û pê de, pêvajoyek bi vê rengê a bi rengê tirkîtiyê ku wê serdest bikin ku mirovan, bi rengê oparasyona têgihê a bi navê 'teşebûsa derbeyê' re hatiya pêşxistin. Li ser wê re jî mirovan, dixwezin ku ew li gorî wan tevbigirihin. Divê ku mirov vê yekê werênê ser ziman ku di vê demê de hewldana bi mirovan dana herêkirinê a bi rengê 'ev derbe li hemberî demokrasîyê bûya' û ankû 'em li hemberî weke hêzek demokratîk hena û serketina' win jî li dora me bigihijina hevdu' û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê weke gotinna ku wê weke 'tehdîd' wê werina bikarharhanîn bin. Ji dema derbeya 12'ê êlûnê ve herkesek li ser derbeya 12'ê êlûnê diaxîfê û hizrên xwe li ser wê dihênina ser ziman. AKP û T. Erdogan, ji roja ku ew bûna desthilatdar, wê li gorî zihniyeta derbekar a 12'ê êlûnê wê bina desthilatdar. Wê wê rengê desthilatdariya 12ê êlûnê wê, wê ew werênina heta roja me. Vêca wê çawa ew bina 'demokratîk'? rejimek û hikimetên û rayadarên wê li hemberî civakeke wek civake kurd ku ew şer radigihênên û bajarên wê biserê wê de dixûrixênin, çawa dibê ku ew bi teybetî li bajarên wê, ji gel dixwezin ku ew piştgirîyê bidina wê? Di serî de divê ku mirov di çerçoveya van pirsan û pirsên weke wan de wê, rewş û rojeva wan ya vêşarî a ku ew bi wan gotin û kirinên xwe yên qaşo li hemberî derbeyê ne re ku ew didina nîşandin re mirov divê ku bike berlêpîrsênê û fahm bike. Li vir, di serî de rejimeka ku hebûna civakeke weke civake kurd ku



zimanê wê qadaxakirîya bi şer hewl dide ku wê ji hevdû belav bike û tûna bike û ji dîrokê bibê, çawa dibê ku wê bê demokratîk û berî hertiştî mirov?

Her wusa, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ew rewşa AKPê a ku ew dixwezê di roja me de bi wê rewş û hewayê piştî teşebûsa derbeyê ku ew diafirênê re ew dixwezê ku wê rewşa rejima tirk nîjadperest a tirkîtiyê li ser serê civake kurd de jî bi wan kirinên xwe re serdest bike. Herkesek û bi teybetî civake kurd li hemberî derbeyan a û wê pîr ji derbeyan kişandiya. Bo vê yekê, vê xesasîyeta kurdan, weke ku çawa ku ber bi 'maxdûrîyetê' xwe dikira desthilatdar û bikardiha, nûha jî AKP li ser rewşa teşebûsa derbeyê re heman tiştê dike. Bi teybetî jî, di her demê de wê rejimên deerbeka ên tirk, wê berê çeka xwe wê bidina kurdan û wê kurdan qatîl bikin. Ev di dema derbeyên berê de jî bûya, di dema derbeya 12'ê êlûnê de jî bûya û her wusa di dema desthilatdarîya AKP û T. Ardogan de jî bûya. Komkujîyên AKP û T. Ardogan hanîna serê civake kurd, heta roja me, tenê wê di destpêka komarê wê m. kemal wê bi pêvajoyên hêrîş, operasyon û seferên ku ew li ser serê civake kurd dide li darxistin re wê bike û bide kirin. Di vê demê de jî wê çawa li ser vanqas komkujîyên hikimetên AKP û T. Ardogan di dema wan de hanîna serê civake kurd wê çawa piştî wê re wê karibin, dîsa kurdan di bin kontrola xwe de bihêlin û bi wê re wê bi rêve bibin, hinekî jî ew rewşên ku ew bi rewşa teşebûsa derbeyê û hwd re dihêna pêxistin, weke rewşna di çerçoveya vê zihniyetê de na.

Kurd, bêgûman, divê ku ew di vê demê de derkevina qadan. Lê ew divê ku ne ji bo rewşeka weke piştgirîyeka bo AKP û faşîstn weke T. Ardogan dakevina qadan. Divê ku bi rewşa Cizîra bota, nisêbîn, geve, sîr, liçê, farqîn, şîrnax, hezex û hwd ew derkevina qadan. Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku ew berteka xwe li hemberî AKP û T. Ardogan bidina nîşandin. Bertek û tekoşîna gelê kurd a li hemberî polîtîkayên T. Ardogan û AKP, wê li hemberî zihniyeta wan ya kujar û derbekarîyê jî bê. Ber ku AKP û T. Ardogan bixwe jî, heta ku ew li ser desthilatdarîyê bin, wê derbeya 12ê êlûnê a kenan Evren wê li ser desthilatdarîyê bê. Bi wê re jî, her piştgirî, bi zanebûnî bê û ne bi zanebûnî bê, wê ji wê derbeya 12ê êlûnê re bê. Vajî wê, di bin maskeya gotina 'demokrasîyê' re ew bertekên ku qasê li hemberî û derbekaran in ên weke 'piştgirîyê ji AKP û T. Ardogan re wê di serî de ji zihniyeta derbeyê a 12ê êlûnê, hêrîşên AKP û T. Ardogan ên ku wan berê kirina, û di roja me de dikin û wê di demên pêş de jî wê li hebûna civake kurd bikin û bidomênin re wê bê ew

piştgirî. Yanî bi gotinaka din, ev piştgirî, wê ji komkuji û domandina komkujiyan re bê. Di serî de divê ku mirov vê yekê di serî de fahm bike û wê werênê ser ziman.

Bi vê rengê zihniyeta ku ew bi wê hêrîştî kurdan dike û statûya kurd înkâr dike û dixwezê ku civake kurd di nava tirkîyatîyê de bi halênê û wê bike tirk û asîmle bike, dîsa ev zihniyeta û dixwezê ku wê serdest bike. Di serî de divê ku mirov vê yekê werênê ser ziman. Her piştgirîya ku T. Erdogan û AKP ji xwe re bibînê, wê weke piştgirîyeka ku ew ji van kiryarên xwe yên qirêj ên bi armanca jenosîdkirina civake kurd ku wê bi polîtîkayên xwe re wê di pêşarojê de wê bide domandin, wê ji wê re weke piştgirîyekê wê werênê ser ziman. Wê her kirinên xwe yên bi kujarî û weke kirina komkujiyan, wê li ser wan piştgirîyan re wê bike ku ew "meşrû" bide nîşandin. Her wusa di vê çerçoveyê de em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku her piştgirîya ji AKP û T. Erdogan re wê ji kuştin, komkuji û kiryarên bi vî rengî ên ku ew î ro dîkin û wê sibe jî bikin re wê weke piştgirîyekê bê.

Dema çendî ku wê têvê herê, wê ev rastî zêdetirî derkeve li holê. Di 20ê temûza 2016'an de bi ragihandina T. Erdogan re piştî civîna MGK "rewşa awarta li giştîya tirkîya û bi teybetî li herêmên kurdan, wê di serî de wê vê rastîyê bide dîyarkirin ku wê di çerçoveya pêvajoyek plankirî de wê ev pêvajo were meşandin. Her wusa, wê di vê çerçoveyê de wê, di vê demê de wê herêmên kurdan wê zêdetirî wê werina dorpêçkirin û wê şerê rejimê û artişa wê zêdetir bibê li ser serê civake kurd. Her wusa, biwê re jî divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku Ev pêvajoya teşebûsa derbeyê ku bi ragihandina 'rewşa awarta' a li tirkîya û kurdistanê, wê di serî de di vê çerçoveya têgîna ku 'teşebûsa derbeyê' oparasyonek nû a li gorî aqilê vê demê a tirkîkirinê ya' wê bide dîyarkirin. Her wusa, li vir, di serî de mirov dikarê vê pêvajoyê weke pêvajoyek nû a şerê rejimê ê li hemberî civake kurd û li giştîya herêmê ku ragihand jî mirov dikarê vê rastîyê werênê ser ziman. Rastîya rejimê, di vê çerçoveyê de derdikeve li holê.

Di vê pêvajoyê de wê li ser teşebûsa derbeyê re weke ku mirov kifş dike, wê dîsa T. Erdogan û AKP wê, serî li rewşên 'maxdûrîyetê' wê bixin. Her wusa, wê bîna ser ziman li kurdistanê, ku ew komkuji, 'van leşkerên ku me ew tasfîyakirin, wan ew kirîya. Wê bi vê rengê wê hewl bidin ku ew xwe ji bandûra rewşa komkujiyên ku bi fermana wan û hikimeta wan hatina kirin, wê bikin ku xwe xilas bikin û rizgar bikin.

**"Rewşa awarta" û ankû "OHAL" û pêvajoya tirkkirin û serdestkirina statûya tirkiyatîyê li ser serê herkesekî.**

Piştî ragihandina 'rewşa awarta' û ankû 'OHAL'ê wê, kirina pêşî a hikimeta tirk ew bê ku wê 'peymana mafê mirovan a konseya ewropa' wê ji jîyanê rakirin û wê bibêjin ku 'ew peyman, di pêvajoya rewşa awarta de wê ne bûhûrînêr bê.' Ev jî, wê rewşa wan ya piştî rewşa rewşa awarta bê. Li vir, divê ku wê çendî ku rewşa awarta wê piştî rewşa teşebûsa derbeyê wê were denezendin jî lê di aslê xwe de ji wê zêdetir divê ku mirov vê rewşa denezendina rewşa awarta bi teybet û bi politikayên şer ên rejimê ên li kurdistanê û herêmên din ve girêdayî ya. Lê wê dewama wê bi kirinên din ên bi vî rengî wê werê.

Ev rewşa 'teşebûsa derbeyê' mirov divê ku wê ji pîrr aliyan ve wê werênê ser ziman. Ji dema derbeya 12ê êlûnê a kenan Evren û heta dema derbeya 15ê temûzê a T. Erdogan, wê pêvajoyek şer wê bê derbas kirin. Her wusa bi wê re divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku rewşa T. Erdogan 'weke ku hewldana derbeyê li hemberî wê hatîya kirin' dana nîşandin jî, di serî de bo ku weke dema kenan Evren ku ew weke 'derbekar' newê hanîn li ser ziman û navê wî weke derbekar newê nivîsandin, di serî de bi sazûmanaka bi vî rengî rewşa teşebûsa derbeyê hatîya pêşxistin. Lê rewşa derbeyê, her çend ku weke ku tê gotin û hanîn ser ziman ku 'ew derbe bi serneketîya' wê tenê bo ku wê dîmena wê ya klasîk ku li ser wê re şîrove werina kirin û bi wê re navê T. Erdogan bi derbeya ku wî kir weke derbeya 15ê temûzê û hwd re ku weke y Kenan Evren weke derbekar newê hanîn li ser ziman bê. Di serî de divê ku mirov di vê çerçoveyê de wê rastîya vê rewşê werênê ser ziman. Di rewşek bi vî rengî de wê tememî bo rejime tirk wê rewş ne baş bûba. Lê bi vî rengî, bi şewayekî bi vê rengê pêşxistina derbeyê, wê di serî de wê bi armanc û rengê pêşketina demê ve girêdayî bê.

Bakira xalkan li sûkê ji aliyê T. Erdogan û hikimetê û gotina "sûkan vala nehêlin, hê telûke ne bûhûrîya" jî wê, weke rewşeka îstismarkirinê bê. Her wusa, ev rewşa bakiran mirovan li sûkê a ji aliyê hikimet û T. Erdogan, mirov dikarê weke ku di wan demmn berê de ku ew dihat kirin ji aliyê hikimetê ve û ew girseya ku ew dirijandina qadan jî wê bidan hêrîşkirin li ser sazîyên kurdan, mal û kargehên kurdan. L nûha, vê rewşê, bi vê rengê weke polîtîkayekê pêşbixin. Her wusa di bin wê maskeya wê rijandina xalkan li sûkê de jî ew dixwezî ku di serî de statûya civake kurd û hebûna wê ya dîrokî di bin wê de bihêlin. Di dema ku hikimeta AKP û T Erdogan Artîş diajot bi ser bajarên kurdan de ku kî

li sûkê ba, wê bpba sedema hêrîşên li wan. Di vê çerçoveyê de di aslê xwe de ev şêwayê hewldana rijandina xalkan bi minesebeta li dijî derbeyê, wê tenê gotina 'derbeyê' weke gotinaka ku ew li ser wê re politika dikin û wê îstîsmar dikin wê nemênê, her wusa wê bi wê re wê ev weke rastîyeka weke şêwayekê din ê hêrîşê ku mirov dikarê di rengê hêrîşên li bajarên kurdan ên weke li cizîra bota, geve, nisêbîn, hezex, sûr û hwd de w bîne ser **ziman bê**.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî bi wê re werênê ser ziman ku wê ev rewşa dema nû wê di serî de wê li ser serê zihniyeta înkarker a tirkîtiyê re wê bimeşe. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, weke armancaka vê demê a hikimetê AKPê û T. Ardogan bê ku ew zimanê herkesekî bikina zimanê tirkî û herkesekî bikina tirk. Her wusa, wê ev dem û pêvajoyê, wê weke dem û pêvajoyeka ku wê di çerçoveya zihniyeta înkarker a rejima tirk de ku wê bi wê re wê giraniyê bidina asîmlekirinê bê. Her wusa, armancên derbeya 12ê êlûnê ku ew ne ghiştina armanca xwe, weke hikimetaka ku bi wê zihniyeta derbeya 12ê êlûnê ava bûya hikimeta AKP û ku di wê çerçoveya wê zihniyetê de serokkomar a T. Ardogan, wê di vê çerçoveyê de wê wan armancên tirkîkirinê û li ser herkesekî ferzkirina statûya tirkîtiyê ên derbeya 12ê êlûnê, wê bike ku werênê li cih.

Ji salên 1980î ve ku piştî derbeya 12ê êlûnê bû û pê de, wê hertimî bi teybetî wê rewşa awarta wê li ser serê civake kurd li bajarên kurdan wê bê pêşxistin. Her wusa, ev rewşa awarta, wê di dema Ecewît de wê weke ku wê were rakirin. Lê wê tenê gûharandin, wê li ser nava re wê bê kirin. Li şûna rewşa awarta wê 'rewşa destûra teybet a bajarî' ku wê erkên mazin wê bide waliyan wê li şûnê werê bicîhkirin. Lê ti farqe wê ji ya rewşa awarta tûnabû, weke ku çawa ku wê ti farqe rewşa 'dadgehên cezayên giran ku ji ya DGM'yên ku ew li şûna wê hanîna wê nebê.

Ev rewş, wê di ahengekê wê bê domandin. Weke ku çawa ku wê di dema rewşa awarta de wê rejima tirk operasyonên leşkerî û hwd, wê li hemberî civake krud û li ser serê wê, wê bide meşandin, wê piştî jî wê di heman rewşê de wê bide domandin ku wê ti tişt jî wê rewşê ne gûharê. Her wusa di vê çerçoveyê de, wê rewşa vê demê a mantiqê zihniyeta hikimeta AKP û T Ardogan, wê bi hêrîşên wan ên li bajarên kurdan ên weke cizîra bota, nisêbîn, hezex, sûr, geve, şîrnax, silopî û hwd re wê were ditin. Di vê çerçoveyê de wê, zihniyeta wan ya vê demê jî wê xwe bide diyarkirin. Aliyekî vê rewşa rewşa teşebûsa derbeyê ew a ku wê çawa bi wê ser şûcên xwe yê ku wan li hemberî civake kurd kirina bigirin, aliyê din jî wê bi xwe rizgarkirina ji darazkirina di dadgehên

navnetewî ên di derbarê şûcên ku wan li kurdistanê li ser serê civake kurd kirina de. Her wusa bi van herdû aliyan re wê, weke aliyekî din ê sêyemin jî, wê ew bê ku rayadarên tirk, di vê demê de piştî wan oparasyonên komkujîyê ku wan li ser serê civake kurd meşandina, wê li ser wê re çawa pêvajoyeka ku ew di wê de serdest bibin û kurd û civake kurd di wê de bêstatû were hiştin û bi kurdan bidina herêkirin û her wusa di vê çerçoveyê de ew pêşîya statûya civake kurd bigirin bê.

Ev pêvajo, wê di vê çerçoveyê de wê weke pêvajoyek giring a ku mirov divê ku di vê çerçoveyê de wê bikin ku wê bi hûnin bê. Her wusa, di vê çerçoveyê de wê weke ku çawa ku piştî derbeya 12ê êlûnê wê jî aliyê sîyesî, leşkerî, çandî û hwd ve wê herina bi ser civake kurd ve ku wê bi tafisênin, wê bi heman rengî wê di vê demê de jî wê piştî rewşa teşebûsa derbeyê a 15'ê temûzê wê pêşbixin. Ev pêvajo, wê di vê çerçoveyê de wê weke ku T. Erdogan jî dihênê ser ziman ku "wê otorîteya dewletê tesîs bikin", wê di vê çerçoveyê de wê pêvajoyekê pêşbixin. Ya ku wê, bi rewşên weke teşebûsa derbeyê û piştî rewşa 'rewşaawarta û hwd re wê pêşbixin jî wê ev bê. Di aslê xwe de wê 'teşebûsa derbeyê' wê weke planaka bi vî rengî ku hatî amede kirin û hikimet û T. Erdogan jî di nava wê de ya, bi vê zihniyetê hatîya amede kirin a.

Di vê demê de wê ne dem derfetê bide ku mirovek ku ew leşker bê û ankû ne leşker bê ku ew di ancama derbeyekê de were û bibe desthilatdar. Li vir, êdî weke ku çawa ku wê di ancama derbeyekê de wê bê desthilatdar, bi heman rengî wê di rewşeka weke ku derbeya li hemberî wî bûyî, wê T. Erdogan bikina desthilatdar. Lê di aslê xwe de T. Erdogan, di roja me de di rewşa kenan evrenê sale 1980yî de ya. Tenê farq, ew a ku bi kurnaziyeka weke ku ew derbe li hemberî wî hatîya pêşxistin xwe kiriya pozisyonekê de ku ew karibê bi wê bi gotinên weke 'demokrasiyê' hwd ku ew mirovan bixapênê. Kevn Evren weke derbekarekî, ne dikarî bi gotinên demokrasiyê, mirovan bi xapênê. Lê di vê demê de wê, wê temenê wê bi T. Erdogan re wê bi vê rengê çê bikin ku ew karibê wê gotina demokrasiyê bikarbênê û bi wê 'felsefeya maxdûrîyetê' bike û li ser wê re gotina demokresiyê bikarbênê û her wusa bi tesîskirina otorîteya dewletê re herkesekî bêstatû bihêlê û zimanê wan bike zimanê tirkî wan jî bike tirk. Hemû mantiq û rastî jî vê pêktê.

..

**Xistina dewrê a mekanismaya 'derbeyê'**

Xistina dewrêyê a makanismaya derbeyê, weke rêbazeka serdestkirin û kontrolkirina xalkan, wê ji sedemên berê ve wê weke rêbazekê desthilatdaran bê. Bo ku ew serdestîya xwe ya bi rêveberî ji dest winda nekin, wê vê yekê bikin. Ev, di destê rejima tirk de ji destpêka komarê ve wê weke rêyeka xwe serdest kirina bi rejimê re wê were rojevê. Her dema ku ew li hemberî tekoşîna azadiya kurd ketîya zorê de wê serî li rêbazên derbekariyê bide. Her wusa, rewşa piştî 7'ê hezîrene 2015'an ku kurd wê weke 'kirina derbeyek sîvîl', wê dîsa bi heman mantiqê wê bê kirin. Ev derbeya sîvil ku kurd bahse wê dikin, wê tenê bi mirovên ku wan cilên sîvîl li xwe kirina wê bibê. Lê wê zihniyet heman zihniyet bê.

Li vir, bi wê re divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku rejimê hertimî xwe bi rêya derbeyan bi rêve birîya. Tenê ku mirov ji sale 1980'î ve dihilde li dest û heta roja me, li rewşên ku bûna mirov her wusa bi heman rengê wê dibînê. Rewşa di sale 1993'an de ku wê palamanterên kurd ji parlamenê bîr derxistin û wê bîr şandin li zindanê jî, wê dîsa bi heman zihniyetê wê pêvajoyeka ku ew hatî pêşxistin bê. Ev rewş, piçûk mazin farq nakê. Lê bi vê rengê, weke ku makanismayak hatîya pêşxistin û bi aqilê derbeyê re pêvajoyan bi vê rengê pêşdixê û li ser wê re mudahaleyên li mejî û jîyane civakê û mirovan dike. Ya ku di 15'ê temûzê de jî di dewema wê derbeya sîvîl a piştî 7ê hezîrenê de ku ew hatîya kirin, wê ew jî bi heman rengî bê. Li vir, dema ku mirov zihniyeta rejimê a bi armanca xwe serdest kirinê fahm nekê, mirov wê van rewşan jî bi awayekî baş dernexê têgihiştinê.

Li kurdistanê, ji salên destpêka komarê ve wê bi pêvajoyên bi vî rengî wê şer li hemberî civake kurd wê were pêşxistin. Her wusa, piştî salên 1950 ku qaşo weke sale bûhûrîna li dema pîrr-partûtîyê ya li tirkîya, wê pêvajoya bi makanismaya derbeyê wê bi awayekî pîrr zêde wê were pêşxistin. Di hundûrê her deh-salan de wê herî hindik, wê piçûk mazin wê du mudahaleyên bi vî rengî wê li jîyane civakê wê bîr kirin. Li ser wê re jî wê, di şewayê rêveberîyeka demên tengezerîyan de wê hikimetan ava bikin û wê bi wê re pêvajoyên xwe yê şer wê li hemberî civakê wê bidina domandin.

Lê li vir, em divê ku vê rastîyê binê wê xat bikin û bîrîna ser ziman ku wê ji destpêka komarê ve ev pêvajoyên ku weke 'pêvajoyên derbeyê' ku ew hatina pêşxistin, wê sedema wan ya sereka wê tekoşîna maf û azadiyê a kurdan a li kurdistanê bê. Her pêvajoyên derbeyê ku weke 'pêvajoyên awarta' na, wê di wan de wê sînor ji tûndûtûjîya ku ew li hemberî civake kurd dimeşînin de wê nasnekin. Wê kirinê xwe yê weke yê şûdar ên

bi rengê kirina komkujiyan li hemberî civake kurd û hwd, wê di bin maskeya 'pêvajoyên awarta ên derbeyê' de wê hewl bê dayîn ku werina hiştin û ankû vêşartin. Ya ku bi teşebûsa derbeyê a 15'ê temûza 2016'an de ku piştî wanqas komkujiyên ku rayadarên tirk li bajarên kurdan ên weke Cizîra bota, nisêbîn, hezex, sûr, geve, şirnax, lîcê, û hwd, ku van bajarên kurdan re li hemû bajarên din ên kurdan ev hatina kirin, wê bikin ku wan kiryarên kujarî di bin maskeya derbeyê de bidina hiştin û ankû vêşartin. Her wusa di vê çerçoveyê de ev pêvajoya ku em divê ku wê bi vê rengê şîrove bikin, bi me dide têgihiştin ku divê ku em pêvajoye teşebûsa derbeyê a 15'ê temûzê jî di vê çerçoveyê de ji dema pêvajoya şerê DAÎŞê ê bi alikariya tirkîya a li hemberî civake kurd, pêvajoya konseptê şer a li bakûrê kurdistanê û rejima tirk pêşxist di dewama wê de, hewldana ji meclîs avêtina wekilên kurd û hwd, di dewama wan rewşan û gelek rewşên din ên bi van rewşan ve girêdayî û bi statû, maf û azadiya civake kurd ve girêdayî na, divê ku mirov di çerçoveya wan de vê rewşa teşebûsa derbeyê a 15'ê temûzê jî werênê ser ziman.

..

### **Ji 'pêvajoya çareserîyê' heta pêvajoya 'rewşa teşebûsa derbeyê' şerê rejima tirk ê li hemberî civake kurd**

Dema ku nameya birêz Ocalan a di newroza 2013'an de hatibû xwendin, wê nameyê bi gotinên ku birêz ocalan di wê de hanîbûn ser ziman, wê di destpêkê de wê hêvîyek bi civakê kurd re wê çê bibê ku wê 'aşîtiyek mayînda' wê were. Lê tevî ku civake kurd hêvîya aşîtiyek mayînda û birûmet dikir jî, lê wê bi wê re wê civake kurd di mejiyê xwe de xwediyê gelek xûf û gûmanên mazin bû di derbarê rayadarên û kiryarên wê de. Bo vê yekê, hertimî heya wan li ser kiryarên rayadarên tirk, gotinên rayadarên hikimetê û T. Erdogan bûn. Pêvajo, piştî ku destpê kir û pê de, wê piştî hin bi hin gûmanên di serê kurdan de wê zêdetir bin. Gûmana pêşî ew bû ku ji wê kêlîka pêşî a destpêka pêvajoyê ve ku rayadarên tirk bidest çêkirina 'kalekol'an kiribû. Her wusa, her dever vergerandin li kalekol'an. Çendî ku dem têvê diçû, wê piştî ew gûman zêdetir bibin. Piştî jî, wê gûman bi kirinên rayadarên tirk re wê pêşbikevin. Gavên ku wan diviyabû ku biavêtan, wê hin bi hin wê di wan de wê astengîyan derxin. Wê gavan neavêjin. Her wusa, wê pêvajoyê vegeerîna 'pêvajoyek mijulkirinê.'

Bi wê re jî, wê piştî destpêkirina pêvajoyên mudahaleya li Sûrî, wê pêvajoyê bi rengekî din wê bide pêşxistin. Rayadarên tirk, wê bixwezin ku ew li Sûrî, wê pêşîya kurdan bigrin. Di hemû civînên siyêsî ên ku wê

bibin di derbarê pêşaroja sûrî de wê nehêlên ku kurd tevî wan bibin. Wê çawa kurdan dervî hemû pêvajoyên sîyesî bihêlin wê li gorî xwe wê li ser wê re wê dîplomasîyê bikin û wê helwestê bidina nîşandin. Piştî ku wan ditin ku wê ji reşên sîyesî û dîplomatîkî wê nikaribin ancamê bidest bixin û wê nikaribin pêşîya kurdan bigrin, wê êdî pêvajoyên bi şer wê pêşbixin. Her wusa, piştî destpêka pêvajoya 'şoreşa rojava' ku wê ji Kobanê wê di 19'ê temûzê de wê destpê bike. Piştî dema ku kurdan care pêşî rêveberîya bajarê kurdan a rojava a kobanê kir dest û pê de wê T. ardogan bixwe wê derkeve berçapameniyê û wê bîrê ser ziman ku "emê ji rewşek bûyî û xilasbûyî re nebêjin ey-welleh." Wateya van gotinan, wê piştî wê hin bihin wê derkeve li holê. Ew demek ku wê bi Artîşa tirk, bi wê şewayekî weke rewşa 'nodela srî-lanka' wê di nava pêşxistina rewşna de bê. Ew demek bû ku di nava hewldana pêşxistina DAÎŞê de bûn. Piştî bi li Musilê bicihkirina wê û ajotina wê li ser Şengalê re wê êdî wê rewşa aloz a ku rayadarên li pişt wê bin û bi DAÎŞê re pêşdixistin wê xwe bide dîyarkirin. Rewş, wê piştî bi pêvajoya hêrîşên li Kobanê re wê bidomê. Bi hêvîya ku wê DAÎŞê li wan herêman wê bicih bikin û wê kurdan bi wê kontrol bikin û temnê statûya wan ya li herêma bi wê ji holê rabikin, li ser wê disekin in. Di vê çerçoveyê de hêrîşên DAÎŞê hatibûbûna bi rêxistin kirin.

Hêrîşên DAÎŞê ên li ser rojava û kobanê, başûr û şengalê, wê bi vê rengê wê pêşbixin. Mantiqê rayadarên tirk ên bi pêvajoya hêrîşên DAÎŞê re ew bû ku "wê DAÎŞê derbeyek mazin li kurdan bixista û wan jî wê pêvajoya çareserîyê li ser wê derbeyê re wê li gorî xwe wê dawî lê hanîba û wê ji rewşa çareserkirina pîrsgirêka kurd jî wê xwe xilas kiribin. Mantiq, ev bû. Bo vê yekê, ji her aliyê ve alîkarî didana DAÎŞê lê dema ku DAÎŞê bidest hêrîşên xwe kir û ew encama ku wan dixwest ku wê nekarî derxe li holê, wê çaxê, pêvajoya çareserîyê jî weke ku di destê wan de ma. Bo vê yekê, di cih de dawî li wê hanîn û pêvajoyek nû a giştî a hêrîşên ji her aliyê ve li civake kurd dana destpêkirin. Li başûr û şengalê, rojava û kobanê, bakûr û cizîra bota ve wê her çar aliyên kurdistanê wê di bin pêvajoya hêrîşan de wê bê hiştin. Her wusa, wê civake kurd wê hebûna wê, bi wan hêrîşan wê bê xwestin ku ew ji rewşa wê ya bihêz wê werê xistin. Di serî de armanca wan hêrîşan hemûyan ew bû ku wê çawa civake kurd bêstatû bihêlin û di nava sînorê dewleta ku ew diwê de dijîn, wê bîrê asîmle kirin. Di nava Sînorê tirkîya ku bakûrê kurdistanê hatiya hiştin, wê çawa ew bîrê tirkîkirin. Di nava sînorê Sûrî de ku rojavayê kurdistanê heya, wê çawa bîrê arabîkirin. Di nava sînorê îraqê



de başûrê kurdistanê ku heya, wê çawa bê arabkirin. Di nava sînorê îranê de rojhilatê kurdistanê ku heya, wê çawa bê farîskirin û hwd. Di vê çerçoveyê de wê hêrîşên xwe bi vê armancê wê bên kirin.

Bo vê yekê, wê bi hêncetên cûr bi cûr, wê pêvajoyên hêrîşan wê pêşbixin. Her wusa di asta dawî de wê di nava rewşa teşebûsa derbeyê de wê pêvajoyek nû a hêrîşên li hebûna jîyane civakî wê bê pêşxistin. Piştî roja 15'ê temûza 2016'an de ku ew hatibû kirin û pê de, wê piştîre bi du û sê rojan re wê 'rewşa awarta' wê denezênin. Piştî wê denezendina rewşa awarta wê kiryara pêşî ew bê ku wê 'peymana mafê mirovan a ewropa' wê ji merîyetê û ankû ji jîyanê wê bê rakirin. Kiryara duyemin jî wê ew bê ku wê li her bajarên kurdan sazî û malên perwerdeyê ku kurdan bi derfet û îmkânên xwe yên kêr vekirina, ew dikevina bin hêrîşên wan de wê bide girtina wan bikin. Her wusa, di rewşa birêz ocalan de jî ku ev ser 4 salan re ku rayadarên tirk nahêlin ku hevdiştin bi wî re bibin. Weke gotinên rayadarên hikimetê ku ji devê serdozgerê Bursayê didina gotin ku "wê di pêvajoya rewşa awarta de wê hevdiştin bi ti awayê nebin" jî, wê li ser gotina rewşa awarta re wê werênina ser ziman. Di serî de ev gotin, ku di vê demê de tê rojevê ku herkesek dixwezê ku hevdiştin bi birêz Ocalan re bibin, bi van gotina dixwezin ku pêşîya van nîqaş û xwestekên hevdiştinê bigirin. hevdiştin, di serî de nêzîkatîya rejima tirk a li kurdan bixwe jî dide dîyarkirin. Her wusa, rewşa girtina dibistan û sazîyên perwerdeyê ên sîvîl ên civake kurd, wê hem rastî û rengê 'rewşa teşebûs derbeyê' wê bide dîyarkirin û hem jî wê armanca wê di serî de wê bide dîyarkirin ku wê rewşa kurdan bê ku wê çawa wê bi pêşketina wê re wê jî holê rabikin bin.

Piştî pêvajoya hêrîşên li kobanê û şengalê, wê bi milyonan wê kurdan ji cihê û warên wan wê bikina goçberkirin li dunyayê. Ev rewşa pêşxistina dîyasporaya kurdan, wê weke armanca rejimê a di çerçoveya ji holê rakirina temenê statûya civake kurd de bê. Ku mirov, rastîya zihniyeta rejima tirk a nîjadperest ku bi wê dixwezê ku herkesekî bike tirk û her wusa pêvajoyên wê hêrîşê ên li hemberî civake kurd ku mirov wan fahm nekê, mirov wê rastîya zihniyeta vê rewşa teşebûsa derbeyê jî mirov wê baş fahm nekê. Her wusa bi wê re jî divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê ev pêvajoya 'rewşa teşebûsa derbeyê' wê weke pêvajoyaka ku wê di serî de di dewama vê pêvajoya hêrîşên DAÎŞê û rejima tirk ên li bakûrê kurdistanê de bê. Di vê pêvajoya hêrîşên DAÎŞê û pêvajoyên hêrîşên li bakûrê kurdistanê ku rejima tirk dikin ku di dewama pêvajoya çareserîyê de rejima tirk ew pêşxistin. Her wusa, ev

pêvajo hemû wê bi armanca bêstatû hiştina kurdan bin. Di pêvajoya çareserîyê de wê politikayên rejima tirk ku rayadarên tirk wan pêşdixin, wê di çerçoveya zihniyeta bêstatû hiştina kurdan de bin.

Piştî rewşa teşebûsa derbeyê ku wê piştî ku rewşa awarta hat denezendin û pê de wê, li ser wan pêvajoyên hêrîşê ên li bajarên kurd ku rejima tirk bi artişa xwe pêşxistina, wê di vê çerçoveya bi kiryarên girtina mal û sazîyên zimanê kurdî û hwd re wê bi wê bixwezin ku ew bi temenî li ser esasê tirkîfîyê, di dewama pêvajoya asîmîlesyonê de wê pêvajoyê li ser serê civake kurd bidina domandin.

Rewşa teşebûsa derbeyê, ku mirov wê bi awayekî rast şîrove bike, weke ku çawa ku kenan Evren serê derbeya 12ê êlûnê bû, divê ku mirov T. Ardogan jî weke serê vê derbeya 15ê temûzê di dewama wê de werênê ser ziman. Rewşa dîzaynkirina derbeyê ku 'weke ku derbe li hemberî hikimetê pêkhatîya' jî tenê dîzaynkirina ku ew li ser kirina derbeyê re hatîyakirin a. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov rewşa derbeyê bi herdû aliyên wê ve girêdayî bi hevdû re di çerçoveya şerê rejima tirk ê li hemberî civake kurd de wê hilde li dest. Ya ku wê rastîya wê baştir bide dîyarkirin û raxe li berçavan jî wê ev bê. Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku rewşa teşebûsa derbeyê, wê weke rewşeka ku wê di dewama rewşa pêvajoya şer a bi konsepte şer a rejima tirk a li hemberî civake kurd bi teybetî bakûrê kurdistanê re divê ku mirov wê werênê ser ziman. Hemû kiryar û rewşên xwe ku ew di çerçoveya şûcê li dijmirovatîyê de ku wê li hemberî civake kurd wê bikin de wê, di bin maskeya 'rewşa teşebûsa derbeyê' de wê bixwezin ku ser wê binûxûmênin û wê bidina domandin. Di vê çerçoveyê de rewşa teşebûsa derbeyê, bo sernûxûmandina kiryarên rejima tirk ên li hemberî civake kurd, weke gotina 'terorê' ku wê weke maske bikardihênê ji kirinên xwe re, weke gotina 'olê' ku ew ji kirinên xwe re weke maske bikardihênê, bi heman rengê vê gotina 'rewşa teşebûsa derbeyê' jî wê di heman rengê û şêwayê de bi rewşên nava wê ên weke 'denezendina rewşa awarta' û hwd re wê bikin ku bikarbênin û bikardihênin.

Di aslê xwe de mirov dikarê vê rewşa teşebûsa derbeyê weke dûyemin derbeya 12ê êlûnê a kenan Evrenê jî şîrove bike û werênê ser ziman. Her wusa ev rewşa derbeyê, di vê çerçoveyê de di dewama wê de li ser destûr, zihniyet û mantiqê wê re ew hatîya pêşxistin. Di vê çerçoveyê de derbeya 12ê êlûnê, xwestibû ku bi rewşa nijadperestîtiya tirkîtiyê her tiştî dîzayn bike. Bi wê re rêveberîyek tirk ava bike. Herkesek di nava sînorê wê de bêstatû bike û wan di nava wê tirkîtiyê de bihalênê. Di vê

çerçoveyê de dema ku mirov li rewşa teşebûsa derbeyê dinerê, mirov heman rewş û tiştî bi rewşa kirina vê teşebûsa derbeyê re dihê pêşxistin. Farqe, vê derbeya weke bi nav 'rewşa teşebûsa derbeyê' ji ya berê xwe ew a ku ya berê bi kirinên xwe ew kirinên weke rewşa awarta pêş dixist. Ya î ro ku wê piştî rewşa teşebûsa derbeyê re wê were pêşxistin, wê heman tişt û rewş wê li ser encamên wê yên ku ew li gorî xwe pêşdixin re wê bikin. Di vê pêvajoyê de wê herkesek, nîqaş bike ku ev derbe teşebûsa wê hat kirin û bi serneket. Lê bi wê re jî wê hikimet û rejima tirk wê rojeve xwe ya ku wê bi wê re kifşkirîya wê xal bi xal, wê bimek merîyetê wê bîrê li cih. **Mejiyê mirovan bi nîqaşên li ser 'gotina serneketin û ankû serketina derbeyê re dana nîqaşkirin, wê hem rengêkî vîşartin û domandina rewşa derbeyê bê û hem jî wê bi wê re wê temenê sernûxûmandina kiryarên wê yên ku wê berê 15'ê temûzê bi komkujiyên li bajarên kurdan kirina û yên ku wê piştî wê bike jî bê.**

**Derxistina destûrên parastina leşkeran, wê weke amedekarîyeka ji pêşxistina rewşa teşebûsa derbeyê re jî bê.**

Di pêvajoyên ku rejima tirk û hikimeta AKP û T. Erdogan, artiş di ajot bi ser bajarên kurdan de wê, bi artişê komkujiyên mazin wê bîrê serê civake kurd. Wê bajarên kurdan ên weke cizîra bota, nisêbîn, hezex, sûr, farqîn, lîce, geve û hwd, wê bîrê rûxandin. Wê bi dehan mirov wê bîrê qatilkirin û wê malên wan bi tank û topan wê bîrê bombabarkirin. Di vê pêvajoyê de wê artişa tirk û hikimeta wê, wê şûcên mazin ên li dijî mirovatîyê wê li kurdistanê wê bikin. Her wusa, wê pêvajoya ku bahse derizandina van leşkerên ku rejima tirk ku rejim wan li kurdistanê dide şerkirin û şûcên dijmirovatîyê kirina, wê rayadarên tirk jî wê zagona parastina leşkeran wê werênê ser ziman. Di dema ku wê zagonên ku wê destlênedana wekilên kurd ku ew dikin ku rakin, wê bi wê re jî wê rejim, van destûrên ku wê parastina leşkerên ku şûcên dij-mirovatîyê kirina, wê derxê.

Ev rewş, di çapameniyê de wê weke 'AKP, dixwezê ku pêşîya derizandina leşkerên ku şûcê dijmirovatîyê kirina bigirê' dihat hanîn li ser ziman. Ev gotin, wê çendî rast bûba. lê ji aliyekî ve din ve wê weke ku wê piştî wê bê ditin, wê wek zagoneka ku wê bi wê temenê wê pêşxistina rewşa teşebûsa derbeyê ku wê bi wê were afirandin bê. Nîşanên bi vî rengî, didina nîşandin ku ev rewşa teşebûsa derbeyê, weke seneryoyekê hatîya hizirîn û bi wê xwestina ku pêşî derbeyê li

kurdan bigirin û piştî wan leşkerên ku li kurdistanê sûcên li dijî mirovatiyê kirina, wan bi hêncete 'derbekarîyê' werênê rojevê. Ev jî, wê weke rewşeka ku wê dixwestin ku wan leşkerên ku wan sûcên dijmirovatiyê li hemberî civake kurd kirina ku wan, ne hêlê ku ew bi navê wan sûcên li dijî civake kurd kirina werina ser ziman û ji aliyê din ve jî, wê weke rê û rêbazeka sernûxûmandinê bê. Di vê çerçoveyê de wê rewşa teşebûsa derbeyê, her çendî ku weke rewşeka ku bi wê dihê xwestin ku bê gotin 'derbe' hatiya kirin lê pêşîya hatiya girtin jî, lê wê di aslê xwe de weke ancama wê derbeyê wê T. Ardogan, wê weke ku di dema derbeya 12'ê êlûnê de ku wê Kenan Evren li ser desthilatdariyê bê, wê bi heman rengî di rewşekê de wê li ser desthilatdariyê bin.

Ji van aliyan ve, li şûna ku mirov derbeyê bi rengê teorîyên derbeyê ên klasîk li wê bihizirê û wê weke 'serneketî' wê werênê ser ziman, divê ku mirov li ser hin dîzaynkirinên di nava pêşxistina rewşa teşebûsa derbeyê de re wê weke derbeyeka ku bi encamên wê re serkevtî jî werênê ser ziman. Her wusa, ji xwe ev teşebûsa derbeyê, bi mayînda kirin û pêşxistina wê rewşa piştî rewşa teşebûsa derbeyê a bi hikimetên AKP, T. Ardogan û şerê wan ê li kurdistanê re wê bixwezê ku temenê domandinê pêşbixê û bi wê re li ser wê re li 'meşrûyetekê' li ser wan nîqaşên bi rengê 'serneketina derbeyê' re li hundur û derve li wê bigerihê. Di aslê xwe de rewşa derbeyê di vê çerçoveyê de wê weke rewşekê

Rewşa derxistina 'destûra parastinê a leşkeran û xilaskirina wan ya ji derizendinê' wê, hinekî jî wê weke rewşeka ku wê bi wê bê xwestin ku ew temenê vê rewşa bi teşebûsa derbeyê re ku wê pêşbixin bê. Ev jî, dide nîşandin ku ev derbe, weke rewşeka di vê çerçoveyê de wê weke rewşa sernûxûmndinê û domandina wê rewşê bê. Ku mirov, **rewşa derxistina 'destûra parastinê a leşkeran û xilaskirina wan ya ji derizendinê' wê, ji gelek aliyan ve wê bi vê pêvajoya qaso ya rewşa teşebûsa derbeyê ve girêdayî ya.** Rewşa derxistina destûra pêşilêgirtina derezendina leşkeran, wê di vê rewşê de wê temenê wan biafirênê. Di vê demê de ku wê weke pêvajoyeka ser leşkeran re wê bê meşandin, wê bo pêşîya ketina dewrê a pergale dadê, wê bigrin. Her çend ku di destpêka derxistina vê destûra pêşilêgirtina derezendina leşkeran wê weke 'rewşa xilaskirina leşkerên sûcdar ên ku li kurdistanê li hemberî civake kurd ku suckirina wê li ser wê re wê were nîqaşkirin û ku ew ne xelat jî bê, lê wê ji aliyekî ve piştî hizirkirin û pêşxistina vê rewşa teşebûsa derbeyê û pê de wê, li vê pêşxistina wê destûrê û derxistina wê bê hizirîn.

Rewşa teşebûsa derbeyê û ya destûra pêşîlêgirtina derezendina leşkeran ku ew berî wê bi çend rojan ku ew hatibû derxistin, wê bi hevdû ve ji navîkê ve wê têkiliyeka wan hebe. Ev rewşa teşebûsa derbeyê, di aslê xwe de bi gotinên ku ew tê nîqaşkirin û ser ziman, wê ji aliyekî ve wê ser wê rewşa têkiliya kirina vê rewşê a bi t. Ardogan û hikimetê ve girêdayî were ser nûxûmandin. Gotinên weke "girtina leşker û sivîlên ku ew di teşebûsa derbeyê de cih girtin a", wê weke gotinaka sernûxûmandinê jî bê. Ber ku ev gotin, wê ji hinek aliyan ve wê hem ne rast bê û hem jî wê sernûxûmandinê wê bike. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku gotina "girtina leşker û sivîlên ku ew di teşebûsa derbeyê de cih girtin a", wê bi îtnayaka ku wê weke ku ew derbe li hemberî hikimetê û T. Ardogan hatîya kirin, wê bê hanîn li ser ziman. Bi wê re bi rengekê ku hikimetên AKP û T. Ardogan rejima bi derbeya 12 êlûnê re ku ew hatîya ser kar ku wê bi rêve dibê, wê ser wê bê nûxûmandin û wê xwe weke 'sivîl' û 'demokratîk' wê bikin ku werênina ser ziman. Di aslê xwe de wê sernûxûmandina vê rewşê wê bê kirin. Di aslê xwe de bi vê rewşa teşebûsa derbeyê, xwestina derbeya 12ê êlûnê ku heta roja me hatîya hanîn bi AKP û T. Ardogan re bi rengekî din wê bidina nişandin.

Di aslê xwe de rewşa derxistina destûra bi armanca xilaskirina leşkeran ji derizandinê, wê di vê çerçoveyê de wê weke destûreka ku wê temenê vê rewşa teşebûsa derbeyê wê bi afirênê bê. Ev destûr, wê du-alî bê. Aliyê pêşî weke ku bi awayekî mafdar dihat gotin ku wê bi wê bixwezin ku leşker û rayadarên rejimê ên ku li kurdistanê sûccê li dijî mirovatiyê kirina ku wan ji derizandinê xilas bike bê. Aliyê din jî wê bi vê rewşa teşebûsa derbeyê re wê bê. Wê ji wê re wê bê temen.

### **Piştî dilgirtin û şandina li îmralityê a birêz ocalan re pêvajoya şer a li ser serê civake kurd a navê wê AKP**

Piştî dilgirtina birêz ocalan û şandina wî ya li Îmralityê wê AKP were pêşxistin û bê hanîn li ser deesthilatdarîyê. Piştî dilgirtina birêz ocalan re rejima tirk û rayadarên wê hizir dikirin ku wê kurd êdî bê serok bin. Wê ti kesek nikaribê êdî derkeve ku ew pêşengîyê ji wan bike. Di vê çerçoveyê de ev rewş, bo tekoşîna maf û azadîyê a civake kurd û her wusa bi civake kurd re weke 'valahîyekê' didît û li ser wê re dikir ku encamê bidest bixê. Piştî dilgirtina birêz ocalan AKP û T. Ardogan, weke partî û kesê ku wê tekoşîna maf û azadîya civake kurd wê bitafîsênê û wê

civake kurd wê di nava wê de di çerçoveya 'tirkîyetiyê' de wê pêvajoyên halandinê ên bişavtinê wê li ser serê civake kurd wê bide meşandin.

Civake kurd wê di vê çerçoveyê de wê bê xistin bin pêvajoyekê bêstatû hiştinê û tafisandinê de. Hemû hêrîşên rejima tirk ên di dema AKP û T. Erdogan de ku wê li hebûna civake kurd wê werina kirin, wê hinekî jî di vê çerçoveyê de wê bi vê armancê wê werina kirin. Pêvajoya hêrîşên AKP û T. Erdogan, wê di vê çerçoveyê de wê pêvajoyîna hêrîşê ên li hebûna civakê ku wê bi wan bê xwestin ku wê civakeê bi tememî ji hevdu belav bikin ku wê êdî nikaribê rabê ser xwe. Di vê çerçoveyê de hêrîşên hikimetên AKP ku wê di bin serkêşîya T. Erdogan û A. Dawutoglu de wê li kurdan werênina kirin û wê bajarên kurdan wê bi tememî wê kaviil bikin bi hêrîşan, wê hinekî jî di vê çerçoveyê de bin. Her wusa, pêvajoya ku wê piştî wan re wê bi hêrîşên li bajarên kurdan wê bên kirin, wê weke pêvajoyîna ku wê bi wan bixwezin ku civake kurd bi tememî tûna bikin bin.

Di hundurê vê pêvajoyê de wê sazîyên civakî ên civake kurd ên ku ew zimanê kurdî bikardihênin, wê di serî de wê armanca AKP bin. Her wusa, her çendî ku AKPîyî wê propaganda bikin û wê bibêjin ku "di dema me de wê pêvajoya çaserîyê wê destpê bike", "wê di dema me de wê di zaningehan de wê kursîyên kurdî wê ve bin", "me temenê bikarhanîna kurdî çêkir û dawî li asîmîlasyonê" hanî jî, lê wê ev gotin hemû wê vajî wan rast bê. Wê di bin navê "zimanên dijîn" de wê her wusa beşa kurdî ku wê were vekirin, wê bi armanca ku wê di vê çerçoveyê de wê li ser wan re propaganda bikin û politikayên bi wê re bibina sêrî bê. Vekirina tv'yên kurdî ên weke 'trt-şes' jî wê bi armanca ku tv'yên kurdî ên ku ew li dervî welêt divebin ku karibin wan kriminalize bikin û wan bidina girtin, hêncetan li ser wê re çêbikin bin. Her wusa, bi wê re jî wê, wê hewl bidin bi zimanê tirkî li hemû dibistanan serdestkirinê re pêvajoya bişavtinê bibibin sêrî. Zimanê civake kurd zimanê kurdî, wê bi zihniyeteka ku wê bo wê bixwe wê bê kirin weke 'zimanekî beyenî' ê 'bijartî.' Di vê çerçoveyê de wê mirovekî kurd, weke ku çawa ku ew fêrî zimanekî beyenî dibê, wê fêrî zimanê xwe yê dayikê bûba. Di vê çerçoveyê de wê pêvajo hatiba bi rêvebirin.

Di vê navberê de jî sazî û komelên kurdan ên weke "kurdî-der". "tzp-kurdî" û hwd, wan bo ku zimanê kurdî bikardihanî û fêr dikir, wê hertimî wê bina armancên rejimê wê û wê hêrîşan li wan pêşbixin. Her wusa, rojnemeyên kurdî wê derfet ji wan re newê hiştin ku ew werina derxistin. Yê ku ew bi heftene û hwd, derdiketin jî wê bikevina armanca rejimê

de. Wê bi hêncetên ku wê li ser wan re wê kriminalize bikin, wê herina bi ser wan de.

Her wusa, pêvajoya ku ew piştî dilgirtina birêz Ocalan re ku wê bi AKP re pêşketiba, wê weke pêvajoyek ku wê AKP di wê de weke ku ew û rayadarên wê dihênina ser ziman wê "otorîteya rejimê wê ji nû ve li ser civakê wê tesîs kiriban, wê tekoşîna maf û azadîyê a civake kurd wê bi rêyên weke kriminalize kirinê wê hatiba terorîze kirin û wê hewl hatiba dayîn ku ew ji civake hatiba dûrkerin û piştê ku karîban tafisandin. Bi wê re wê, pêvajoya 'tirkîyatîrîyê' ku weke hikimetên AKP û hwd bi navê 'pêvajoya yekîtiya millî' û hwd ku wan di bin gotina 'pêvajoya çareserîyê' de dihanî ser ziman, wê bii wê re wê di di vê çerçoveyê de wê encam bidest xistan. Her wusa di vê çerçoveyê de wê çûban bi ser kurdan de. Her tiştê ku bi navê civake kurd, çanda wê, zimanê wê û her wusa maf û azadîya wê, wê biheta kriminalize kirin û wê bi dijberî wê biçûyan ser wê de. Ya ku dikirin jî ev bû. Gotinên weke "statûya civake kurd", "xweserîya civake kurd" û hwd, wê weke gotinên "bi armanca di hundûrê dewletê de dewletê ava dikin" wê werênina ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê çûban bi ser wê de. Her wusa, weke ku wan carbi car dihanî ser ziman, wê ti kesekî doza statûyê nekiriba, wê herkesek weke hemwelatîyê tirkîyê wê xweşik biçûya û biçûya. Wê zimanê herkesekî zimanê tirkî ba.

Ji xwe bahse hebûna civake kurd kirin jî, wê li gorî wan weke 'şûcekî destûrî' ba. Yên ku bahse hebûna civake kurd kiriba, wê weke ku 'şûcek' kirî wê çûban bi ser de. Di vê çerçoveyê de wê herkesek, bi statûya tirkîya û ya tirkîya tirkîyetîyê de bi zimanê tirkî weke mirovekî tirk wê bijîya. Ya ku wê AKP, bihanîya û li hemû tirkîya û bakûrê kurdistanê wê piştî dilgirtina birêz Ocalan wê bikira wê ev ba. Ya ku weke armancake danîbûbûna li pêşîya wê jî wê ev ba. Bo vê yekê, li kûderê tiştêkî, gotinek û statûyek bi navê civake kurd hebûya, wê di armacan rejima tirk de bûba. Wê li ti deverê nehiştiba ku bi navê civake kurd ti statû pêşketibûba. Ya ku wê AKP û T. Ardogan bikira, wê ev ba. Pêvajoya çareserîyê jî bi vê zihniyetê rayadarên tirk û bi teybetî ên AKP û T. Ardogan bikardihanî. Piştê jî, dema ku li rojava pêvajoyek nû bo civake kurd destpêkir û kurdan xwest ku temenê statûya li wir pêşbixin, AKP û T. Ardogan wê bi DAÎŞê re wê temenê hêrîşên li wê biafirînin û wê herina bi ser wirde. Di vê çerçoveyê de piştê jî, pêvajoya hêrîşên li bajarên kurdan ên bakûrê kurdistanê jî wê di vê çerçoveyê de bê. Rejimeka ku bi her şêwayê li dijî hebûn û statûya civake kurd a, dema ku ancama

weke ya ancama hîlbijartinên 7'ê hezîrene 2015'an derket li holê, di cih de wê êdî wê red bike û wê li ser wê re wê pêvajoyek şer li hemberî civake kurd wê bide destpêkirin. Piştî jî, wê hemû hêrîşên xwe wê di vê çerçoveyê de wê bike. Rakirina destlênedene wekilên kurd jî wê di vê çerçoveyê de wê were pêşxistin. Her wusa, berî wê girtina partîyên kurd ên weke DTP û hwd, jî wê di vê çerçoveyê de di dema hikimetên AKP û T. Erdogan de wê bê kirin.

Ev pêvajoya şerê rejima tirk ê piştî dilgirtina birêz Ocalan re ku wê bi AKP û T. Erdogan rejima tirk heta roja me wê werênê, wê di roja me de wê bi rewşa teşebûsa derbeyê a di 15'ê temûze 2016'an de re wê bide domandin. Her wusa, di vê çerçoveyê de ev pêvajo jî, wê di çerçoveya şerê rejima tirk ê bi hebûna covake kurd û statûya wê re wê ev pêvajo wê were pêşxistin. Rejima tirk, hemû hebûna xwe û sazîyên xwe, wê li gorî wê şerê ku ew bi civake kurd re dimeşênê re wê bi rêxistin bike. Sazî û wezeretên wê yên weke yên pergale dadê, ya perwerde û hwd, wê hemû bi sazî û wezeretên wê yên din re wê bi wê rengê wê werina birêxistinkirin. Di aslê xwe de ew pêvajoya tirkîyatîyê ku T. Erdogan û AKP bi navê "pêvajoya yekîtiya millî" ku wê wê di destpêka pêvajoya çareserîyê de wê werênê ser ziman, ev rewşa teşebûsa derbeyê, wê di vê çerçoveyê de wê were pêşxistin. Yanî bi gotinaka din, ev pêvajo, wê pêvajoya ku wê hemû kom û xaalkên din ên di nava sînorê tirkîya de ên weke civake kurd û hwd, wê bihetan bêstatû kirin û wê herkesek bi demê re biheta kirin tirk.

### **Li ser rengê şerê rejimê ê li ser AKP û Cemeatê re li hemberî civake kurd**

Ku mirov rewşa şerê rejima tirk ê li hemberî civake kurd baş fahm nekê, mirov wê pêşveçûnên vê demê jî baş fahm nekê. Li vir, divê ku mirov di serî de vê yekê di serî de werênê ser ziman ku piştî rewşa teşebûsa derbeyê ku nîqaşên ku ew li ser cemeatê re dihên kirin, şêwayekê şerê rejimê ê li hemberî civake kurd jî bi xwe re dide nîşandin. Cemeat û Fethulleh Gulen, heta salên 1999'î wê pîrr zêde wê cemeat wê di şerê li hemberî kurdan de wê were bikarhanîn. Her wusa, rêxistinên kujar ên weke 'hizbulleh' ku kurd weke 'hizbil-kontra' binav dikin, wê bi hezaran kurdan qatîl bikin. ..

Mirov divê ku van komkujiyan jî weke komkujiyên rejima tirk ên ku ew bi destê cemeatê û dordorên wê dana kirin in. Piştî jî, wê ev rewş, wê ji sale 1999'î û pê de wê bi gûharê. Wê hin bi hin wê cemeat ji qada



were dûrkiirn û bi şandina Gulen di çerçoveya politikaya dewletê de wê, di çerçoveyek din de wê bêxistin li pozisyonekê de li hemberî civake kurd. Her wusa, di vê demê de dema ku kurdan çûn hîlbijartinên şaradarîyan û cara pêşî ku wan ser 30 şaradarîyê de bidest xistin, êdî rejimê fahmkiribû, wê li ser van rewşan ku wê di demên pêş de wê zêdetir bibin, wê 'statûya kurd' wê were rojevê. BO vê yekê jî, wê çawa wê kriminalize bike, dîsa bi rengê ku cemeat hat xistin li pozisyona wê ya roja me de wê, li ser wê re wê bikin ku wê bikin.

Rewşa xistina pozisyona cemeatê, wê di vê çerçoveyê de wê weke şêwayekî ku wê çawa wê xwestekên maf û azadîya kurdan, bi gotinên weke 'dewleta hevrast' û ankû dewleta 'peralal' re wê kriminalize bikin, di vê çerçoveyê de ew xistina pozisyonekê de. Lê di aslê de xwe ji salên 1980'î ku mirov hilde li dest, Ozal, Demirel, çîller, T. Ardogan, Fethulleh gulen û hwd jî hemû di nav de na, wê ev weke klîka ku wê şerê rejimê ê li hemberî civake kurd wê bidina meşandin.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê rejim, van di şerê li hemberî kurdan de wê bikarbênê. Di rewşna de carna li ser wan re bi têngîna 'polîsê baş' û carna jî weke 'polîsê xirab' politikaya xwe li ser wan re meşandîya. Rewşa AKP, piştî derketina wê ya li dika sîyesetê wê hinekî di vê çerçoveyê de wê xwediyê wateyekê bê.

Şerê rejima tirk ê li hemberî civake kurd, di vê çerçoveyê de wê weke şerê jenosîdkirina civake kurd bê. Di vê çerçoveyê de wê hertimî li ser rewşên ku ew diafirênin ên weke li ser cemeatê re wê şerê xwe yê li hemberî civake kurd wê bide domandin. Çendî ku di vê demê de wê cemeat, wê ji kirin, komkuji û hemû bêahlaqîyên rejimê û hikimet AKP û T. Ardogan ku wan kirina li ser wê re werênina ser ziman jî, wê di aslê xwe de ev rewş, wê weke rewşek teybet bê. AKP û Cemeat, wê her wusa di vê çerçoveyê de wê di şerê rejimê ê li hemberî civake kurd wê carna bi hevdû re wê bimeşênin, carna wê weke ku ew li dijî hevdû na, wê wê şerê bi kurdan re bimeşênin û carna jî wê weke ku ew weke bi rewşên weke yên teşebûsa derbeyê re wê xwe bikina pozisyonekê de wê şerê xwe yê li hemberî civake kurd wê bidina domandin.

Gotinên ku rayadarên tirk ên hikimetê û T. Ardogan ku ew li hemberî Cemeatê bikardihênin, mirov fahm dike ku wê rejim heta demek din jî wê planên xwe yên bi armanca jenosîdkirina civake kurd wê bide domandin. BO vê yekê jî, wê Cemeat, wê bê xistin weke 'bizina gûnehê' û wê hemû sûcên xwe bikina malê wê û bixwezin ku ew di rêya xwe de bidina domandin. Di vê çerçoveyê de mirov vê yekê jî ji kirinên

rayadarên tirk û hikimetê pirr baş wan fahm dike. Her wusa, wê çawa hemû kirinên xwe li ser cemeatê re werênina ser ziman, dikevina nava hewldana wê de. AKP, ji destpêka derketina wê ya li dika sîyesetê, hertimî li ser rewşên şerê deronî û hwd re wê xwe weke 'maxdûr' bide nîşandin. Wê weke ku ew pirsgirêkan çareser bike, lê wê ti carî wan çareser nekê. Wê hertimî ji wê re wê hêncetên li ser vê rewşê re wê bibînê û werênê ser ziman. Di vê demê de jî wê, hemû pêvajoyên xwe yên şerê ku hikimetên AKP û T. Ardogan li hemberî civake kurd meşandina, wê bikin wê jî li ser cemeatê re werênina ser ziman. Ji ber vê yekê ya ku AKP û T. Ardogan, li wan kirinan xwedî dernekevin. Ev hemû di vê çerçoveyê de dihên kirin.

Ku Sibe derkevin û bibêjin ku "cemeatê, pêvajoya çareserîyê dawî lê hanî", Heta dibêt ku sibe derkevin û bêjin ku "cemeatê, ew şerê li bajarê kurdan meşand." Ji xwe pirranîya qatilên xwe yên ku wan ew komkuji dikirin û didana kirin, weke ku ew bi hênceta teşebûsa derbeyê kirina wan didina girtin. Her wusa, di vê çerçoveyê de ew rewşa Cemeatê jî û her wusa pozisyona wê ya ku ew li ser gotinên weke 'dewleta hevrast' û ankû 'dewleta peralal' ku ew hatiya xistin di wê de, wê di vê çerçoveyê de wê rewşek teybet bê. Di her demê de wê rejimê serî li rewşên bi vî rengî bixe. Minaq, dema ku di hîlbijartinan de hat kifşkirin ku wê wekilên kurd, ji hinek girtîyên kurd wê derkevin, di cih de li ser CHP re rewşek bi vî rengî afirandin û ku ew Mistefe balbay weke namzet bide nîşandin û bide bijartin weke wekil û bişênê meclisê. Ev rewşa politikaya dewletê, weke pîyangoyekê wê ji wî re di vê çerçoveyê de wê lê bixe.

Li vir, divê ku mirov vê yekê di serî de werênê ser ziman ku ev şerê rejimê ê li hemberî civake, di vê çerçoveyê de wê li ser van gotinên ku ew li ser cemeatê re pêş dixin, wê di vê çerçoveyê de wê rengê hêrişên wan ên li kurdan û sîyeseta kurd jî wê bidina nîşandin. Minaq, di vê demê de rakirina destlênedana wekilên kurd hat pêşxistin. Bi heman rengî, wê li ser cemeatê re wê hinek wekilan jî wê weke ku ew 'cemeatî na' wê derxina li pîyasê û wê wan bidina girtin. Ev wê ceribandina wan ya pêşî ku wê wê didina kirin û bi wê re bertekên mirovan pêşî dikin ku werênina ser ziman û piştê di dewama wê de herina li ser sîyeseta kurd û hwd de. Yanî bi gotinaka din, ev rewş, hemû bi plan hatîna pêşxistin, weke ku çawa ku ew rewşa teşebûsa derbeyê bihevan rengî ew hatiya pêşxistin.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev rewşa AKP jî û bi wê re ya Cemeatê jî, wê di çerçoveyê de wê bi hevdu re wê lingên

konsepte şerê rejimê ê li hemberî civake kurd ê bi armanca jenosîdkirina wê, wê bi xwe re werênina li holê û bidina dîyarkirin. Di vê rewşa bi navê 'teşebûsa derbeyê' de wê ev zêdetirî were dîtin. Her wusa, di pêvajoyên herdû salên berî destpêka 'pêvajoya çareserîyê ku AKP û T. Erdogan dawî li wê hanî de wê çawa bi hikimetê û T. Erdogan re wê cemeat û fethulleh gulên wê rengên hêrîşan wê li hemberî civake kurd wê pêşbixin. Di serî de divê ku em van pêvajoyan bibîr bixin. Ev pêvajo, wê rastîya, vê pêvajoya ku ew piştî rewşa derbeyê re hatîya pêşxistin û wê di çerçoveya pêvajoyek ku wê çawa herkesekî û her komên civakî ên weke civake wê bêstatû bihêlin û wê pêvajoyên asimilasyonê di çerçoveya tirkîtiyê û ankû tirkîyatîyê de wê bimeşênin û wê bi wê re dîsa xwe serdest bikin, di vê çerçoveyê de ev hatîya pêşxistin. Di vê çerçoveyê de Cemeat û AKP, ku ew herdû jî li ser rewşa îstismarkirina ol û bawerîyê re hatina bi rêxistin kirin, ew di vê çerçoveyê de mirov wan dikarê bi hevdû re weke çerçoveya şerê rejima tirk ê li hemberî civake kurd jî werênê ser ziman.

Li vir, di aslê xwe de ev rewş, weke rewşek teybet a şerê rejimê ê li hemberî civake kurd a. Wê çawa kurdan di vê pêvajoyê de wê kurdan bişênin, di wê çerçoveyê de wê, van rewşan pêşbixin. Em çendî ku em dikarin, ku di dawîlêhanîna pêvajoya çareserîyê a ji aliyê AKP û T. Erdogan ku wan kirîya di dewama wê de wê şerê wan ê li hemberî civake kurd ê li rojava û bakûrê kurdistanê werênina ser ziman, bi heman rengî em divê ku vê rewşa AKP-cemeatê a weke li dijî hevdû na û ankû ku weke ku yekê li dijî ya din derbe kirîya, bi konseptê wan ya şerê rejimê ê li hemberî bajarên kurdan a li bajarên weke li Cizîra bota, nisêbîn, geve, sûr, şîrnax û hwd, di dewama wê de wê werênina ser ziman.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku mirov AKP û cemeatê ji hevdû cuda bihizirê, ji xwe wê şaşîya pêşî wê nêzîkatîyê de wê were kirin û wê fahmkirin wan herdû alîyan jî wê rast nebê. cemeat, ji cemeatê zêdetir, bi aliyê xwe yê serardê û binardê, wê weke rêxistinek îstîhbarî wê hertimî hebe û xwediyê rastiyeke bê. Di aslê xwe de di vê demê de hemû gotin û nêzîkatîyên ku tevgera kurd û dordorên li ser cemeatê û kiryarên wê yên qirêt hanîna ser ziman, weke ku ew bi hin politikayna kirina weke referanse nêzîkatîyê û li ser wê re pêvajoya cemeatê hatîya dayîn destpêkirin. Ev jî, bi şêwa û rengekî ku wê çawa gotinên wan ji destê wan bigirin û ew bixwe bikarbênin û li ser wê re wê sîyeseta xwe bi hebûna re wê bidina domandin, di vê çerçoveyê de ev

dihê kirin. Di destpêka hatina AKP li ser desthilatdarîyê, wê hemû gotinên ku wê T. Ardogan û rayadarên AKPyî bikarbênin wê gotin ji lîteratûra çapê û dordorên demokratîk bê. Wê li ser wan re wê xwe bike desthilatdar. Di aslê xwe de ev dem û rewşa cemeatê û gotinên AKP û rayadarên wê, ji aliyekî din ve heman rewşê weke ku bi rengna din dide nîşandin.

Di vê çerçoveyê de wusa tê ditin û fahmkirin ku AKP û T. Ardogan, di pêvajoyên desthilatdarîya xwe de çendî kiryarên qirêt kirina û çend komkuji kirina, wê hemûyan bi van oparasyonên ku ew dibin navê 'li dijî derbekaran ku ew dimeşênin' de wê bikin ku wan bikina malê cemeatê. Ev jî, di çerçoveyekê de li ser çapameniyê de bi oparasyonên têgihê dikin. Wê bi wan oparasyonên têgihê ên vê demê wê AKP û T. Ardogan weke 'aliyê baş' û cemeatê jî weke 'aliyê ne baş' wê li gorî xwe wê bidina nîşandin. Ber çî wê vê bikin. Ber ku ew di mejiyê xwe de hê politikayên wan ên di çerçoveya jenosîdkirina civake kurd û şerê rejimê ê li hemberî civake kurd de ew hê dixwezin di wê de AKP û T. Ardogan bikarbênin. Ev di vê çerçoveyê de her wusa, wê pêvajoyek bi vê rengê wê pêşbixin. Li kurdistanê, heta ku hemû komkujiyên ku di dema desthilatdarîya AKPê de kirina, wê wan jî bikina malê cemeatê. nîşanakên vê ên pêşî jî bi gotinên wan re derdikevin. Nivîskarên tirk ên weke 'Ayşe Yildirim ku ew dihênin ser ziman, "wan, pêvajoye çareserîyê dawî li wê hanî" û her wusa bi heman rengî nivîskarên tirk ên weke Rûşen Çakır jî dibêjê ku "wê kartên cemeatê wê dawî li wan newê, wê hê ji kum gelek kîvroşkan wê derxin" jî, weke rastîya ku wê vê pêvajoya li ser cemeatê re ku rejima tirk daya destpêkirin, wê zêde bide domandin û wê li ser wê re wê pêvajoyên xwe serdestkirin, oparasyonên têgihê û yên şerê deronî û hwd, wê li dijî mejiyê civakê wê bide meşandin. Wê çî kirinê li hemberî kurdan bikin, wê pêşî weke ceribendinaka wê, wê li ser cemeatê re wê destpêkekê wê bikin. Dema ku rojnemeyên kurd ên weke **"rojeve azad"** û ankû **"özgür gundem"**ê bidina girtin, wê pêşî rojnemeyek cemeatê a bi navê 'zaman' û hwd wê bigrin. Dema ku wekilên kurd kurd bakina wan li dozgerê û ankû wan bigrin, wê pêşî çend wekilan weke aligirên cemeatê bidina nîşandin û wê wan bigrin û wê piştî wê yên kurdan bigrin. Di vê çerçoveyê de wê, di rengê konseptê şer a rejima tirk a li hemberî kurdan de wê weke rengê kirinê bê. Her wusa, ev rewş, ne tenê bi wê re dihê kirin. Bi wê re jî bo ku ew oparasyonên têgihê li ser çapameniyê re bimeşênin û di dema domandina wê şerê rejimê ê li hemberî civake kurd de li şûna ku herkesek bahse şerê

rejimê ê bi armanca jenosîdkirina civake kurd bikin, wê bixwezin ku ew bahse cemeatê û hwd bikin. Di vê çerçoveyê de bo ku rojevê jî di çerçoveya sernûxûmandinê de bikarbênin, ev rewş dihên pêşxistin. Yanî, hemû rewş ku ev rewşa teşebûsa derbeyê a 15'ê temûzê jî di nav de wê di vê çerçoveyê de wê bi plan û stretejiyekê wê ji aliyê rayadarên rejimê ve wê were pêşxistin.

Em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku ev pêvajoyê, wê weke pêvajoyeka ku wê di çerçoveya oparasyonên têgihê ên li ser çapameniyê, darizendinê li dadgehê ên weke qaşo derizendina derbekaran û hwd, wê bi wê re wê bide domandin. Ber çî wê vê pêvajoyê bi vê rengê wê bide domandin. Ber ku oparasyonên li dijî kurdan ên sîyesî kurd wan weke 'oparasyonên qirkirina sîyesî' bi nav dikin wê bidom in. Ber ku wê şerê rejimê wê li kurdistanê wê bidomê. Li ser pêvajoya xûrixandina bajarên kurdan ên weke Cizîra bota, nisêbîn, geve, sûr, şîrnax, silopî, lice û hwd, wê pêvajoyek ku wê wê demografîya van herêman bigûharênin û wê li ser wê re wê bidomênin, wê pêşbixin. Hemû nîşanak jî di vê çerçoveyê de na. Hemû hêrîşên li bajarên kurdan ên weke Cizîra bota, nisêbîn, geve, sûr, şîrnax, silopî, lice û hwd, wê di çerçoveya mudahele û gûharandineka demografîkî de wê bênin kirin. Di serî de divê ku mirov di vê çerçoveyê de wê rewşê fahm bike. Bi wê re jî ew xûrixandina van bajarên kurd re wê weke ku wê çawa şîrnax û çolemegê ji statûya bajartiyê bixin û li şûna wê cizîra bota û geve bikina wê statûya bajartiyê bidina wan, ev jî, wê weke rengekî vê rewşê ê bi şerê rejimê ê li hemberî civake kurd re bê. Li vir, di dewama wê rewşê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê piştî salên 1990î bajarên kurd ên weke şîrnax û çolemerg wê statûya bajartiyê wê bidina wan. Armanca wê kirina bajar a van bajarên kurd, wê bo ku ew rejima tirk li vanbajaran zêdetirî leşker bicih bike û şerê xwe yê li hemberî civake kurd xorttir bike. Vê rewşa gûharadina statûya bajaran, di çerçoveya şerê rejima tirk ê li hemberî civake kurd de divê ku mirov wê bi çêkirina wan bendavên li herêmên kurdan ên bi armanca leşkerî û rewşa bendava ku ew bi wê dixwezin ku heskîfê di bin avê de bihêlin bi heman zihniyetê divê ku mirov wê hilde li dest.

Rewşa dayîna statûya bajartiyê li cizira bota û geve, bi armanca ku rayadarên tirk zêde leşker, leşkerên teybet û hwd, li van herêman di çerçoveya şerê xwe yê li hemberî civake kurd de li wan herêman bicih bike bê. Yanî bi gotineka din, wê bi vê re wê armanca wê ya ku ew dixwezê van herêman weke leşkergehên kontrayên xwe yên ku wan heta

roja me kurd qatilkirina pêşbixe. Di vê çerçoveyê de wê ji van navendan wê êdî mirovan bo qatilkirina kurdan wê perwerde bike. BI vê armancê ew gûharîna statûya bajartiyê dihê pêşxistin. Wê bêgûman, ev li hinek deverên ên kurdistanê ên weke li dersimê û serhedê û hin deverên din jî wê ev pêşbikeve. Wê ev hemû di çerçoveyeka şerê rejimê ê bi civake kurd re de bê.

Ev pêvajoya ku weke pêvajoya teşebûsa derbeyê, di vê çerçoveyê de divê ku mirov weke pêvajoyek ku rejim di wê de di şerê xwe yê bi civake kurd re de ku ew dike ku xwe nû bike ya. Her wusa, rewşa sûcên xwe yên li dijî mirovatiyê ku wê heta roja me kiriya, wê bi vê rewşa teşebûsa derbeyê, di xwezê ku ew xwe ji bin nîqaş û bandûrên wê xilas bike. Di van nîqaşên ku wê di wan de were ser ziman ku rejimê sûcê li dijî mirovatiyê kiriya de wê hemû hey û bal, wê bi wê re bê xwestin ku ew bê kişandin li ser cemeatê û bi wê re jî rejim û AKP û T. Erdogan, di dewama wê de şerê xwe yê jenosîdkirina civake kurd bi wê re bide domandin. Di vê çerçoveya şerê rejima tirk ê li hemberî civake kurd û bi wê rewşa teşebûsa derbeyê ku ew weke tîyatroyekê li ser rewşa xûrixandina bajarên kurd re ku ew hatîya pêşxistin, mirov ji wan fahm dike ku wê rejim hê bixwezê ku ew şerê xwe yê tûnakirina civake kurd li hemberî wê bide domandin. ..

Di aslê xwe de ew hêrîşên li bajarên kurdan, di vê çerçoveyê de wê weke ku bi pêvajoyek hêrîşî wê bi wê re wê temenê vê rewşa teşebûsa derbeyê wê were pêşxistin. Her wusa, rayadarên tirk ên hikimeta AKP û T. Erdogan û rejima tirk, di hizirin ku wan rewşa jîyane civake kurd bi giştî bi van hêrîşên li bajarên wan felc kir. Li ser wê re jî wê pêvajoyek bişavtinê û kontrolkirinê di vê çerçoveyê de bi pêvajoye teşebûsa derbeyê re wê pêşbixin. Ya ku hatîya kirin ew a. Em nikarin bêî hêrîşên li bajarên kurdan, wê rewşa derbeyê fahm bikin. Ber ku ev rewş, li ser wê re hatîya pêşxistin. Bi vê rewşa derbeyê, wê hem sûcên xwe yên li dijî mirovatiyê ku bi xûrixandina van bajarên kurd kirina wê ser wan binûxûmênin û hem jî wê bi wê re rewşa serdestîya xwe bi wê re wê li herêmê wê pêşbixin. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku rewşa 'teşebûsa derbeyê, weke tîyatroyeka AKP û cemeatê ku wan bi hevdu re li ser hemû sazîyên rejimê re pêşxistina, mirov wê fahm bike. Di vê tîyatroyê de AKP di rola 'polisê baş' de ya û 'cemeat' di rola 'polisên ne baş' de hatîya bi erk kirin. Lê ev hemû seneryoyên ku ew wê di çerçoveya oparasyonên têgihê de bin. Wê bo ku mirovan bi wê bidina bawerkirin, wê gelek mirovan jî bikujin, bidina girtin û hêrîşî wan bikin. Di vê çerçoveyê de wê konspta

hêrîşê a li civake kurd wê bê domandin û wê bi wê re di çerçoveya hewldana xwe serdestkirinê re wê temenê hebûna statûya civake kurd jî wê li gorî xwe wê ji holê rakin. Ev pêvajo, di aslê xwe de wê pêvajoyek ku wê di vê çerçoveyê de wê xwedî armanc bê. Di vê çerçoveyê de weke pêvajoyek hêrîş û tûnekirinê a li hebûna civake kurd bê. Bi rewşa weke çûyîna bi ser cemeatê û hwd de jî, wê qaşo, van rewşan hemûyan ser wan binûxûmênin. Yanî bi gotinaka din wê bi vê tîyatroyê wê planên xwe yê bi armanca tûnakirina hebûna civake kurd, wê li gorî xwe wê bibina sêrî.

..

**Ji Kenan Evren heta Tansû Çiller-T. Ardogan hêrîşên rejima tirk ên li ser serê civake kurd.**

Ji destpêka avabûna rejima tirk ve hêrîşên wê yê li ser serê civate kurd dawî li wan ne hatîya. Hertimî hêrîşkirina û komkuji hanîna li ser serê civate kurd. Ji komkujiya Zîlanê û heta komkujiya dersimê û ji wê heta komkujiyên ku ji dema kenan Evran û heta dema T. Ardogan ên li ser serê civate kurd, mirov dikarê kronolojiyeka komkuji û hêrîşên rejima tirk ên li ser serê civate kurd derxê. Ev komkuji, di çerçoveya têgîna jenosîda civate kurd de hatina hanîn li ser serê civate kurd.

Di serdemên osmanîyan ên berî avabûna komarê de jî hêrîşên li civate kurd bûna bi zêdeyî mirov dikarê bahse wan bike. Komkujiyên weke

komkujiya koçgirîyê ên ku di dema osmanîyan de hatina hanîn li serê civate kurd, wê piştî jî ji leze û hebûna xwe ti tiştî winda nekin. Di van pêvajoyên hêrîşê de wê ol û gotinên weke "birayê minê kurd" û ankû "biratiya kurd û tirk" û hwd, wê maske bin ji van hêrîş û rengê politikayên rejimê re. Bi gotinên li ser olê û her wusa gotinên weke "biratîya kurd û tirk" re wê hewl bidin ku mejiyê mirovan bixapênin. Rejimeka weke rejima tirk di dîroka xwe de di ti demê de bi rastîyên weke 'biratîya kurd û tirk' nêzîkî kurdan û civate kurd nebûya, wê ti carî jî van gotinan ji devê xwe neberdê. Bi politikayên komkuji û tafisandinê wê hertimî hêrîştî civate kurd bikin. Wê hertimî, pêşketina civate kurd a ku di nava wê de bûya, wê bê xistina armanc hêrîşan.

Bi wê re jî bi sînor namênin, wê gelek komkujiyan werênina serê civate kurd. Komkujiyên herî mazin wê piştî avabûna komare tirk, wê demên M. kemal Atatürk, kenan Evran, Tansû Çiller û T. Ardogan de werina hanîn li serê civate kurd. Ev her çar nav, wê bina navên 'xazaba ku tê serê civate kurd' jî. Di destpêka komarê de di dema M. Kemal Atatürk de wê bi komkujiyên weke komkujiya Zilanê û komkujiya Dersimê û komkujiyên ku li dora agirî ku di wan de bi hezaran kurd dem bi dem dihatina qatilkirin, wê werina hanîn li serê civate kurd. Di wê demê de wê rejim, hoyandinekê bi xwe re li ser hêrîşên li civate kurd re wê çê bike. Bi wê re jî wê, heta sale 1937'an ku weke sale dawî a komkujiya dersimê ya, wê heta vê demê rejima tirk ku M. kemal Atatürk li ser serê wê ya, wê ne bin dused hezarî re kurd ji ber ku kurd in wê werina qatilkirin. Piştî jî, wê demek dirêj li kurdistanê bi bandûra wan komkujiyan, wê bîdengîyek bibê. Heta salên 1960î wê kurd bi bandûra wan komkujiyan bijîn. Berî salên 1960 di sale 1943'an de avabûna komare kurd a Mibabadê wê cardin di gîyane civate kurd de tevgerîyekê bide çêkirin. Piştî wê re, wê ji xwe êdî li ser wê re li rojhilat, başûr û bakûr jî wê tevgerên kurdistanî rengên xwe bidina dîyarkirin. Piştî jî, wê ji sale 1960'î û pê de wê kurd êdî bidest tevgerîyeka bicivatî bikin.

Di sale 1960'î de nûmeyîşên li bajarên kurdan ku dibin, wê bandûrekê li civate kurd bikin. Derbeya ku artişa tirk di sale 1960'î de dikê, wê bi armanca ku pêşîya wê pêla şîyarbûnê a bi wan nûmeyîşan ku di nava civate civate kurd de bûya bigrê bê. Di dema vê pêvajoya derbeya leşkerî de wê zêde li rojavayê tirkiya newê hîs kirin. Lê wê li hemû bajarên kurdan wê oparasyonên tafisandinê ên lêşkerî wê werina li darxistin. Pêvajoyek tirsandinê w hewl bidin ku bidian destpêkînin. Bi wê armanc dikirin ku pêşîya şîyarbûna kurdan bigrin. Divê çerçoveyê de wê



pêlêk hêrîşan a bitundûtûjî li nava civate kurd were pêşxistin. Bi wê re jî wê rayadarên rejimê serokên aşîran ên ku li rex rejimê na, wê bikin derxina li pêş. Di wê demê de serokên aşîr û pêşengên kurd ên ku li dijî rejimê û rayadarên wê nerazîya xwe dihanîn ser ziman, wê rastî tûndûtûjîyê û sûrgûnan werin. Di vê demê de weke ku piştî hat ser ziman jî, wê ew "zagona şarq û îslahatê" wê sînore wê were firehkirin û wê bi wê re serokaşîr û pêşengên civatî ên civate kurd wê bên kifşkirin, naqandin û piştî sûrgunkirin. Ev pêvajo, wê heta salên 1970'yî wê bi pêvajoyek tûndûtûjîyê a li ser serê civate kurd re bimeşe û bi rêve herê. Di vê demê de ji salên 1970'î û pê de, wê hin bi hin hin rêxistinên ku bbo civate kurd tekoşîna azadiyê didin wê derkevina li holê. PKK weke tekoşîna azadiya civate kurd, wê di vê demê de destpêka wê hebe. Di vê demê de bo ku pêşîya pêşketina van tevgerên kurd bê girtin û mazin nebin, wê derbeya sale 1970 û 71 wê were kirin. Ev derbe jî, wê weke derbeyna ku li wê şiyarbûna kurdan a bi rêxistinî bûn.

Vê pêvajoya derbeyê ya salên 1970'yî wê nikaribê pêşîya derketin û mazinbûna tevgerên kurd bigrê. Di vê çerçoveyê de wê bandûra serdestbûna çapê li cihanê û hebûna yekîtiya sovyet jî, wê li vir hebe. Bi wê re jî, wê heta ku dem sale 1980'yî wê pêvajoyek rêxistinî a civate kurd bê. Di vê demê de wê kurd, êdî bidest hizirkirina li xwe bikin. Bi wê re jî, wê bidest şiyarbûna xwe bikin. Hemû qarakolên leşkerî û polîsî ku li kurdistanê hena, wê bên kirin weke navên 'êşkencexaneyan'. Armanca wê jî, ev a ku pêşîya şîyaerbûn û serî rakirina kurdan bigrin. Ev jî, wê bisernekevin. Li ser vê re wê êdî pêvajoya derbeya 12ê êlûnê a sale 1980'î wê bi kenan Evran re wê were dayîn destpêkirin. Armanca ji vê derbeyê ew a ku pêşîya şiyarbûna di nava civate kurd de bigrin a. Bo vê yekê, ew pêvajoyên bi derbeyên salên 1960 û 1970'yî re ku dabûbûna destpêkirin, wê bê gihandin li astek hê bilindtir. Bo kurdan wateya derbeya 12ê êlûna 1980'yî di serî de ev a. Di pêvajoya vê derbeyê de wê, ji nava civate ji sadî 90yî bêhtir wê kurd werina girtin û êşkence kirin. Lê bi wê re jî, ancama ku rejima tirk hizir dikir ku bi wê derbeyê re bidest bixe jî, wê bidest nexê. Tevî ku wê derbeyên mazin li kurdan bixê û wê komkujiyên mazin werênina ser 'ê civate kurd jî, lê wê ancamên wê derbeyê ên biêş wê bo kurdan bina temenê raperînên malbatî û piştî jî ên civatî. Piştî jî, heta salên 1990'î wê pêvajoyek komkujiyan li ser serê civate kurd were pêşxistin. Di salên 1990'î û pê de bi serokwezîrên tirk ên weke Tansû Çiller re û hwd, wê pêvajoyîna pirr bixwûn ên komkujiyan li ser serê civate kurd bidina destpêkirin.

Di vê dema piştî salên 1990'î û pê de, wê ser 5 hezaran re gûnd û warên kurdan werina kavilkirin û wêran kirin. Wê gûnd werina vala kirin. Wê ser 6 û ankû 7 milyonan re kurd ji cih û warên wan werina goçberkirin. Bi wê re jî, vê carê, wê serok û pêşengên civate kurd ên ku kifş dikirin li şûna ku bigrin û wan sûrgun bikin, wê qatilkirin. Gotinên serokwazirê tirk ê demê Tansû Çiller, wê nişanaka destpêka pêvajoya qatilkirina wan bê. Piştî gotinên Tansû Çiller re wê rewşenbîrên kurd ên weke musa anter, rojnemevanên kurd û her wusa çend pêşengên civate kurd hebin, wê bîn kifşkirin û qatilkirin. Bi hezaran kurd, di vê çerçoveyê de wê bi fermana serokwazirê tirk ê demê wê werina qatilkirin. Bi wê re wê di bin navê gotina 'terorê' de wê pêvajoyek tafisandinê û komkujiyan li ser serê civate kurd bidina destpêkirin. Her kurdê ku rayadarên tirk û leşkerên tirk dikuştin, weke ku çawa di destpêka komarê de ji wan re "şakî" dihat gotin vê di vê demê de ji wan re bê gotin "terorîst."

Ev pêvajoya komkujiyan a bixwûn ku piştî salên 1990î re bi serokwezîrên tirk ên weke Tansû çiller re hatibû destpêkirin, wê bînavber wê bi serokwezîrên tirk ên weke T. Ardogan û Ahmed Dawutoglu re werê domandin. Tenê di serdema T. Ardogan û Ahmed Dawutoglu de ku ji sale 1999'an û pê de ku destpê dike, wê herî kêr ser 50 hezarî re kurd birengên cûr bi cûr re wê werina qatil kirin. Berî vê dema T. Ardogan û Ahmed Dawutoglu, wê bi heman rengî di serdemên tansû Çiller û hwd de jî bi deh-hezaran kurd werina qatilkirin. Di dema Tansû Çiller de wê tenê ser 17 hezar kurdî re di bin navê "kuştinên kiryar nedîyar" ew bi navê "failî meçhûl" bi nav dikin de wê werina qatil kirin. Ev hemû jî, wê qatilkirinên bidestê rayadarên rejîma tirk bin. Bi wê re jî, du-qatî wê, wê bi rengên din kurd werina qatil kirin.

Pêvajoya ji salên 1990'î a bi serokwezîrê tirk ên weke Tansû çiller re ku hatibû destpêkirin a bixwûn, divê ku mirov di dewama wê de pêvajoya komkujiyên ku hikimetên AKPê ên di bin serokwezîrîya T. Ardogan û Ahmed Dawutoglu de ên bixwûn ku di wan de bi deh-hezaran kurd hatina qatilkirin werênina ser ziman. Di dema Tansû Çiller de wê ser 5 hezaran gûndên kurdan werina vala kirin û kavilkirin. Di dema hikimetên AKPê ên di bin serokwezîrîya T. Ardogan û Ahmed Dawutoglu de wê bajarên kurd ên weke Cizîra bota, sûr, Farqîn, gever, silopî, nisêbîn, hezex û hwd, wê bi gelek bajarên din bi heman rengî werina kavilkirin bi hêrîşên artîşa tirk ên li ser serê civate kurd re.

Komkujiyên ku hikimetên AKP'ê di serokwezîrîya T. Erdogan û Ahmed Dawutoglu de dihanî ser ziman, wê di şîwayê komkujiyên di destpêka komarê ên weke komkujiya zîlanê û komkujiya dersimê de bin. Bi wê re jî, wê hemû pêvajoyên komkujiyên ku rayadarên tirk li ser serê civate kur birêxistin dikirin, wê hikimetên AKPê ên di bin serokwezîrîya T. Erdogan û Ahmed Dawutoglu de wê, ji hemûyan sûd bigrin. Her cûre rengê hêrîşê ku bi leşker û tank û topan bê, bi polis û hêrîşên wan bin û li ser çapameniyê û hwd re bin ku li rûmeta civate kurd û hwd bin, wê bên kirin. Hêrîş li hebûn, nirx, çand û rûmeta civate kurd dihatina kirin. Herî zêde jî di dema hikimetê Tansû Çiller û piştî hikimetên AKP'ê ên di bin serokwezîrîya T. Erdogan û Ahmed Dawutoglu de an, wê di dema wan ev rengên hêrîşan zêdetirî xwe bidina dîyarkirin.

Pêvajoyên komkujiyên ku hikimeta Tansû Çiller û hwd, ku bi kurdan dabûbû jînkirin û bi wê re bi deh-hezaran kurd qatilkirin û ser 5 hezaran re gûnd û warên kurdan hatibûbûna valakirin û vêrankirin, wê di dema hikimetên AKP'ê ên di bin serokwezîrîya T. Erdogan û Ahmed Dawutoglu de bi hêrîş û vêrankirin û kavilkirina bajarên kurd ên weke Cizîra bota, sûr, silopî, geve, hezex, nisêbîn, farqînê û hwd re hem xwe bidê domandin û hem jî wê bişibihina li hevdû. Em divê ku di vê çerçoveyê de navê Tansû Çiller-T. Erdogan, weke navê pêvajoyek dîrêj ya ku wê di hundurê xwe de gelek demên pirr bixwûn ên bi wan komkujiyan mazin ên ku dihênina serê civate kurd werênê ser ziman. Her wusa, ji salên 1990'î û heta salên 2016'an, wê ev serdema komkujiyên rejîma tirk bi gelek pêvajoyên bixwûn re wê li ser serê civate kurd xwe bide domandin. Di aslê xwe de ku Tansû Çiller jî di nav de û T. Erdogan û Ahmed Dawutoglu jî di nav de ya, divê ku mirov weke komeka rejîma tirk birêve dibê û jenosîda civate kurd ji xwe re kirîya armanc, divê ku mirov wê werênê ser ziman. Ev pêvajoya komkujiyên ku rejîma tirk li ser serê civate kurd dide meşandin û ji **Kenan Evren heta Tansû Çiller-T. Erdogan hêrîşên rejîma tirk ên li ser serê civate kurd meşand, weke pêvajoyek herî zêde bixwûn, xadar, zalimane û namerdane ya. Û ev pêvajo, bi hemû demên xwe yên bixwûn û komkujiyên rejîma tirk di wan de dihênê serê civate re bi hebûna xwe re hê li ser serê civate kurd didomê. ...**

. Çiller digot "yan wê xilas bibin, yan wê xilas bibin", T. Erdogan jî dibêjê "yan wê serî bi tawênin, yan wê serî bitawênin." Gotinên T. Erdogan ên bi rengê "yan wê serî bi tawênin, yan wê serî

bitawênin" ku dema ku min bihîstin, ew gotinên ku di dema wê de Tansû Çîller ku wê dihanî ser ziman û digot ku "yan wê xilas bibin, yan wê xilas bibin" hanî bîra bîra min. Ji dema ku Tansû çîller di wan de ev gotin dihanî ser ziman û heta vê dema ku T. Ardogan van gotinan di wê de dihênê ser ziman, ji şerê rejima tirk ê bi civate kurd re ê bi armanca tûnakirina wê, ji wê ti tişt ne gûharî ya. Ya ku wî şerî li dijî civate kurd dide jî di aslê xwe de ev zihniyeta rejimê ya ku di wê dema Tansû çîller de bi wê dida gotin ku "yan wê xilas bibin, yan wê xilas bibin û î ro jî ku bi heman rengî bi T. Ardogan dide gotin ku "yan wê serî bi tawênin, yan wê serî bitawênin."

Şerê rejimê ê bi kurdan re ev bi salane ku didomê. Di dema Tansû çîller de ser 5 hezaran re gund û herêmên kurdan hatina kavilkirin, vêrankirin û vala kirin. Di vê demê de jî T. Ardogan, li ser wan hêrîşên li bajarên kurdan ku ew fermana wan dide de van gotinên weke "yan wê serî bi tawênin, yan wê serî bi tawênin" dihênê ser ziman. Hêrîşên şikandina vîna civate kurd li wê dikin. Li ser wan hêrîşan re van gotinan dihênina ser ziman. Li kurdistanê, şerê rejimê ê tûna kirina kurdan, di vê çerçoveyê de hertimî li hemberî civate kurd domîya ya.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman, miriov nikarê tenê bi keseyetîyekê re werênê ser ziman. Divê ku mirov bi zihniyeta rejimê û aqilê wê re werênê ser ziman. Li vir, di serî de divê ku mirov zihniyeta rejimê bike berlêpîrsînê de. Ew zihniyeta rejimê bû ku bi wê Çîller digot "yan wê xilas bibin, yan wê xilas bibin" û î ro jî bi wê, T. Ardogan jî dibêjê "yan wê serî bi tawênin, yan wê serî bitawênin." Ev zihniyet, li ser esasê tûna hasibandina hebûna civate kurd hatîya demezrendin. Bo vê yekê jî, li ser wê esasê bi civate kurd re di her qadê de şer dimeşênê. Di vê dema ku T. Ardogan van gotinên "yan wê serî bitawênin, yan wê serî bitawênin" ku dihênê ser ziman de jî ew, weke ferman, ji leşkeran re dihênê ser ziman ku "xira bikin." Î ro, herêm û bajarên kurdistanê ku li hemberî hêrîşên rejima tirk û artişa wê ku li berxwe didin, T. Ardogan fermanê dide ku wan bi tememî 'xira bikin."

Wê çawa, kontrola xwe li ser serê civate kurd çê bikin, di wê çerçoveyê de hêrîşan pêk tînin. Bi wê rengê hêrîşî hebûna civate kurd dikin.

Ahmed Dawutoglu, derdikeve berçapameniyê û bêî ku şerm bike, dibêjê ku "dema ku tevger vegehihê pêvajoya 2013'an û hemû hêzên xwe yên çekdarî vekişênê dervî sînor, wê hertişt karibê were axiftin." Di aslê xwe de ev gotin, bi ser rastîya manipûle kirina wan dihênê ser ziman. Ya

ku di sale 2013'an de weke pêvajoyekê dana destpêkirin ew a ku civate kurd hebûna wê were nasîn û statûya xwe bidest bixe û bi wê re jî qadaxaya li ser zimanê kurdî ku rejimê danîya rabike, dakû kurd karibin bi zimanê xwe yê dayikê xwe perwerde bikin" a. Lê dema ku kurd, li bajarên xwe, 'xweserîyê' jî bo civate xwe didenezênin û ku hêzên rejimê wilqasî hêrîşê wê dikin, li ser vê re divê ku mirov bibêje ku wê çi karibin biaxivin? Dema ku tu hebûna civate kurd bike bin hêrîşê de tê, çi bi wê re nîqaş bike? Dema ku tu bajarên wê bi hêrîşên tank û topan, kavil bike û hemû kurdan malên wan bi serê wan de werênê xwerê tê çi bi wan re biaxivê? Tê bi çi ahlaqê û wijdanê bahse 'biratiya' bi kurdan bike.

Gotina 'biratiyê' ku rayadarên bo têkiliyên xwe yên bi kurdan re dihênina ser ziman, temenê wê li ser esasê metingerîya civate kurd û tûna hasibandina civate kurd hatîya rûnandin. Di vê rengê de jî ev gotin, tenê ji kiryarên wê yên qirêt ên li hemberî civate kurd dimê 'maskê' û hwd. Ji wê û pê de ti wateya vê gotinê di jîyanê de tûna ya.

Hemû hêrîşên ku bi destê çeteyên DAÎŞê, cebetil-nasr, aharar el-şam û hwd ku li rojava dibin jî, di temenê wê de ev zihniyeta rejima tirk bi alikarîya wê ya ji van komên çete re heya. Rejima tirk, ti carî li hemberî civate kurd bi ahlaq û wijdan tevnegerîya ya. Hertimî bi xadarî û hov tevgerîya. Rûyê xwe yê rastî bi vî rengî hertimî daya nîşandin. Î ro, dema ku mirov li bajarên kurdistanê û hêrîşên rejima tirk ên li wan û piştî ku bi hêrîşan ew kavilkirin û dest danîna li ser Sûrê û hwd jî, divê ku mirov di vê çerçoveyê de werênê ser ziman. Hewldana raaydarên tirk a talankirin û xirakirina baxçeyên hewserê, hewldana di bin avê de hiştina heskîfê û hewldana gûrandina rastîya dîrokî a Sûra amedê jî, divê ku mirov bi hevdu re hilde li dest. Her wusa, divê ku mirov di çerçoveya jenosîda çandî de wê hilde li dest.

Gotinên T. Erdogan ên bi rengê 'herêmên ku li wan oparasyon tê meşandin, dikarê bi tememî ji mirovan were vala kirin' jî, di vê çerçoveyê de divê ku mirov werênê ser ziman. Ev rengên hêrîşê ên li rengê jîyane civate herêmê na. Ji xwe, bi van hêrîşan, dixwezin ku rengê jîyane herêmê tûna bikin. Li ser wê kavilkirinê re qaşo ku karibin ji nû ve ava bikin, êdî bi tememî di çerçoveyek ku karibin bi tememî asimle bikin de dixwezin ku wê ava bikin. Yanî, lingê van hêrîşên rejima tirk ên li bajarên kurdan, ji aliyê wan ê qatilkirina mirovan zêdetirî, aliyê wan ê jenosîdkirina jîyane civatî bi çanda wê re li pêştira. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov di serî de van hêrîşên wê fahm bike û werênê ser ziman. Hêrîşên ku li rengê jîyane wê û dîroka wê û çanda wê na, ku dikin in.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ti kesek nikarê ji van hêrîşan re ti hêncetê bibînê. Tenê, bi hêncetekê ev hêrîş tên kirin. Ew hêncet jî, ew a ku wê çawa hebûna civate kurd tûna bikin û temenê wê yê çandî ku ew xwe bi wê diafirênê wê ji holê ra bikin. Hêrîş, di vê çerçoveyê de dihên kirin. Hemû hêrîşên ku li bajarên kurdan û hebûna civate kurd dihên kirin û gotinên ku ji devê qaşo sîyesetmederan didina gotin, bi hevdû re di ahengekê de na. Artîşa kujaran ku rejima tirk avakirîya û şandîya bajarên kurdan bo ku komkujîyan bike, pirranîya wan ji MHP'yîyan in. Serokê MHPê dewlet bahçelî weke fermandarê wan qatil û kujaran diaxifê û dibêje ku "divê ku li nisêbînê kevir li ser kevir newê hiştin." Çendî ku bo nisêbînê van gotina dibêjê jî, lê di aslê xwe de bo hemû bajarên din jî vê gotinê dibêjê. Bi gotinên weke "kevir li ser kevir û serî li ser laş newê hiştin", van hêrîşan li hebûna civate kurd dikin. Her wusa, van gotinan bi vê rengê dihênina ser ziman.

Hêrîşên rejima tirk ên bi zihniyeta «Kevir li ser kevir û serî li ser laş newê hiştin» ku li kurdistanê dike, di temenê wê de ew zihniyeta T. Ardogan a ku ew bi gotinên weke "yan wê serî bi tawênin, yan wê serî bitawênin" dihê kirin. Em dikarin, van gotina bi zihniyetî ji hevdû dûr werênina ser ziman. T. Ardoganê ku î ro gotinên Tansû çîller û Kenan evren dûbare dike, bi zihniyeta Mahmûd esat bozkurt ku wî bi wê re digot ku "yên ku ne tirk in tenê mafê wan yê weke xizmetkar bijîn heya" hêrîşan dikin û fermana wan didin. Di aslê xwe de gotinên Dewlet Bahçelî hanîn ser ziman ên weke "divê ku li nisêbînê kevir li ser kevir û serî li ser laş newê hiştin" ku hanîn ser ziman, gotinên T. ardogan û zihniyeta wî na ku ew dihênê ser ziman. Di aslê xwe de bi wê re divê ku mirov vê jî werênê ser ziman ku yên şerê rejimê ê li ser serê civate kurd birêve dibin jî ev in.

Berê Çîller digot "yan wê xilas bibin, yan wê xilas bibin", î ro jî T. Ardogan jî dibêjê "yan wê serî bi tawênin, yan wê serî bitawênin." Her wusa, di heman zihniyet û çerçoveyê de hêrîşên rejima tirk ên li ser serê civate kurd ji wê demê û heta vê demê, ti tişt ji hebûn û leze xwe winda nekirina. Pêvajoya çareserîyê ku berî pêvajoya hêrîşên li kobanê û hêrîşên DAÎŞê ku hatibû dayîn destpêkirin, rayadarên tirk hasab dikirin ku wê ev komên çete ku li hevdû dana hev, wê derbeyek mazin li civate kurd bixe û li ser wê re jî, wê êdî pêvajoyê lli gorî hasabên xwe bidawî bikin. Lê dema ku hasabê wan derneket, êdî pêvajoya çareserîyê didestê wan de ma. Bo vê yekê, piştî di cih de êdî T. Ardogan û rejima tirk dawî li pêvajoya çareserîyê hanî.

Pêvajoya ku em î ro di wê re dibûhûrin, divê ku mirov werênê ser ziman ku rastîya rejima tirk raxist li berçavan. Maskeya wan daxist. Hemû hêrîşên wan jî, ji ber vê yekê na. Hinek ahmaqên ku weke sedema hêrîşan kolana hendekan dihênina ser ziman, li gorî ziman û zihniyeta rejima tirk diaxivin. Tenê nezanîya xwe didina li rû û hwd. Di rastiyê de sedema hêrîşan ya sereke ew a ku li bakûr temenê xwestina statûya kurdan ji holê ra bikin a. Bo vê yekê, hêrîş, ne li tevgera kurd tên kirin. Li dînamîkên hundûrînî ên civate kurd ku xwe bi wan pêş dixê dihên kirin. Di serî de divê ku mirov bi vê rastiyê re werênê ser ziman.

**Jenosîda dersimê, oparasyonên qirkirina sîyesî û rakirina destlênedana wekilên kurd.**

Di vê dema ku em di wê de rastî salwegera komkujiya dersimê tên de bi zihniyeta ku rejima tirk oparasyonên qirkirina sîyesî li bajarên kurdan her roj li ser serê kurdan li dardixê, wê rakirina destlênedana wê bê kirin. Her wusa, di salewegera komkujiya dersimê de rakirina destlênedana wekilên kurd, mirov nikarê weke rasthatinekê şîrove bike û werênê ser ziman.

Her wusam komkujiyên rejima tirk dihênê serê civate kurd, di çerçoveya jenosîda kurd de divê ku mirov werênê ser ziman. Bi wê re jî, divê ku mirov rakirina destlênedana wekilên kurd jî divê ku mirov bi wê zihniyetê werênê ser ziman.

Her wusa rakirina destlênedana wekilên kurd, şêwayekî girtina HDP'ê weke DTP'ê ya. DTP jî, di dema desthilatdarîya AKP de ku T. Erdogan bixwe serokwezîr bû hatibûbû girtin. Yanî, bi gotinaka din, mirov dikarê vê rakirina destlênedana wekilên kurd, weke dûyemin girtina DTP'ê jî şîrove bike û werênê ser ziman. BI çi armancê DTP'e hatibû girtin? Bi armanca ku wê çawa kurdan ji qada sîyesetê dûr bikin û wê rêya sîyeset kirinê li wan bigirin, bo ku civate kurd ji hevdû belav bikin û wê tûna bikin, ew hatibû kirin. Piştî ku DTP hatibû girtin, dewletê ew ancama ku wê xwestibû bidest nexistibû.

Bo vê yekê, piştê li ser wê re di dewama girtina DTP'ê de oparasyonên qirkirina sîyesî li hemberî civate kurd û qadên sîyesetê ên bi navê civate kurd hatina dayîn destpê kirin. BI oparasyonên qirkirinê sîyesî, hemû sazîyên civate kurd ên ku wê di nava xwe de bi kedên mazin avakirina ên weke saziyên zimanê kurdî, saziyên sivîl ên xwe rêvebirinê û hwd, dihatina armanc girtin. Bi wê re jî, pêşîya xwe afirandina ji nû ve civate kurd, dihat armanc girtin ku were girtin.

Hêrîşên ku rejîma tirk û hikimeta AKP'ê li bajarên kurdan dike, hinekî jî di vê çerçoveyê de bi wê zihniyetê divê ku mirov fahm bike. Bi çi zihniyetê, Cizira bota, silopî, nisêbîn, hezex, geve, şîrnax û hwd, hatina kavilkirin û artîşa rejîma tirk di van bajarên kurdan de wê bi dehan komkujiyên mazin werênê serê civate kurd. mantiqê hêrîşa li van bajarên kurd, divê ku mirov di temenê politikaya rejimê bi rengê hewldana rakirina destlênedana wekilên re de fahm bike.

Li vir, dema ku mirov vê ji aliyê zihniyetê ve hilde li dest, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku ev politikayên ku î ro rejîma tirk bi wan diçê bi ser kurdan de wê, politikayên dema komkujiya zilanê û komkujiya dersimê bin ku li gorî roja me hatina şîrove kirin. Komkujiyên dersimê, bi çi armancê hatina kirin. Berê wê, komkujiyên li zilanê û agirî bi çi armancê hatina kirin? Î ro jî, bi heman zihniyetê, komkujiyan dihênina serê civate kurd. Rejîma tirk û rayadarên wê, hertimî hebûna civate kurd, ji xwe re kirina armanc ku wê tûna bikin. Wê çawa kurdan bikina tirk, di vê çerçoveyê de wê politikayên asimilasyonê bi bernemayan wê pêşbixin.

Di roja me de qadaya ku hatîya danîn li ser zimanê kurdî, hinekî jî, di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê hilde li dest û fahm bike. Rejîma tirk, di wan demên bûhûrî de çawa hebûna civate kurd ji xwe re kirîya armanc, wê di vê demê de wê ji xwe re bike armanc.

Em divê ku rakirina destlênedana wekilên kurd jî, di çerçoveya politikaya jenosîda kurd de hildina li dest. Bi vê politikaya ku rayadarên bi wê dixwezin ku destlênedana wekilên kurd, oparasyonên qirkirina sîyesî dimeşênin. Heta roja me, vekirina dozên qirkirinên sîyesî li hemberî sîyesetmederên kurd, her wusa divê ku mirov, ku mirov rakirina destlênedana wekilên kurd weke xelesa dawî a oparasyonên qirkirina sîyesî werênê ser ziman. Oparasyonên qirkirina sîyesî çi na? Ew jî, oparasyonên ku rayadarên tirk, di wan de sîyesetmederên kurd armanc digirin bo ku pêşîya sîyesetkirina civate kurd bigirê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku rayadarên tirk, bi oparasyonên qirkirinên sîyesî çawa ku sîyesetmederên kurd, pêşî kriminalize dikin û piştî dixwezin ku ew bi wê pêşîya wan ya sîyesetê bigirin, Her wusa bi wê rengê, li ser 'fezlekê'yên qaşo li dijî sîyesetmederên kurd ku şandina meclisê, bi heman zihniyetê pêvajoyekê pêşbixin.

Ji DEP' û heta DTP'ê hemû partîyên kurd ên ku wan li ser navê civate kurd sîyeset dikir, bi çi zihniyetê hatina girtin, bi heman zihniyetê, î ro



politikayên destlênedana wekilên kurd pêş dixin. Ev politikaya rakirina destlênedana wekilên kurd, şewayek din ê girtina partiyên kurd a. Heta roja me, çendî ku partî girtin, armanca ku wan dixwest bidest nexistin. Vêca, li ser wê re wê çawa ancamê bidest bixin, bi komkujiyên ku rayadarên tirk di vê demê de li bajarên kurdan ku ew dihênina serê civate kurd re di ahengekê de politikayên bi vî rengî ên rakirina destlênedanê pêşdixin ku ew ancamê bidest bixin.

Mirov ku komkujiyên weke komkujiya zilanê û komkujiya dersimê fahm nekê, mirov wê şerê rejima tirk ê li hemberî civate kurd û oparasyonên qirkirina sîyesî mantiqê wê baş fahm nekê. Bi heman rengî, dema ku mirov mirov, ji komkujiya zilanê û agirî û heta komkujiya dersimê û ji wê heta şerê rejima tirk ê li hemberî civate kurd a roja me û oparasyonên qirkirinên sîyesî jî baş fahm nekê, mirov wê rakirina destlênedana wekilên ku rejima tirk bo pêşîya sîyeset kirina civate kurd bigirê dike jî mirov wê baş fahm nekê. Her wusa, di çerçoveyekê de ev komkuji dihên hanîn li serê civate kurd, oparasyonên qirkirinên sîyesî li dijî sazîyên sivîl ên civate kurd dihên li darxistin û destlênedana wekilên kurd dihê rakirin.

Nêzîkatîya li civate kurd li her çar beşên kurdistanê bûya weke hevdû. Her wusa, politikayên ku rejima tirk di çerçoveya şerê wê yê bi civate kurd re pêş dixê ên li ser DAÎŞê re û her wusa li başûrê kurdistanê bicihkirina leşkerên xwe û bo ku bêtifaqîyê bike nava kurdan de li hemberî hevdû dana sorkirinê a partiyên kurd û hwd jî, divê ku mirov di vê çerçoveyê de werênê ser ziman. Piştî hatina nêçîrwan berzanî li Tirkiya û ku bi T. Erdogan re hevdîtî û pê de, piştî ku ew vegerîya dîsa derîyê sêmalka di nava rojava û başûrê kurdistanê de hat girtin. Li bajarên rojavayê kurdistanê ên weke qamişlo, 'til-Rêfat', afrîn, û li herêmên helebê ên weke taxên kurdan û hwd, hêrîş hatina zêdetir kirin.

Em nikarin, di vê pêvajoya zêdekirina hêrîşan li van bajarên kurdan ên rojava, girtina derîyê sêmalka, ji şerê rejima tirk ê li bakûrê kurdistanê ku ew li dijî civate kurd dimeşênê û her wusa rakirina destlênedana wekilên dûr şîrove bike. Divê ku mirov di çerçoveyekê de van rewşan bi hevdû re şîrove bike. Ev rewş hemû, di çerçoveya politikayên bi armanca jenosîda kurd de dihên kirin.

Piştî vê rewşê wekilên kurd ku tê wateya ji mecilê qawitandina wan re rejima tirk, wê pêvajoyek din li ser AKPê û CHP'ê re wê bide pêşxistin. Wê weke ku ev partî di politikayên xwe de bi hevdû ne weke hevdû dihezirin, wê dîsa werênina ser ziman. Bi wê re wê hewlbidin ku

temenekî CHP'ê jî weke ku çawa ku piştî komkujiya dersimê li li herêmen dersimê û hwd, hat pêşxistin, wê bêxwestin ku were pêşxistin.

Di vê demê de wê hewl bidin ku wan partiyên tirk ên dîroka wan bi komkujîyên kurdan re hatiya nivîsandin, li kurdistanê di nava kurdan de bicih bikin. Politikaya ku piştî komkujiya dersimê ku li ser CHP'ê re li wir hat meşandin, wê di vê demê de piştî komkujîyên ku hikimeta AKPê li kurdistanê dike re wê AKP bi CHPê re li kurdistanê bike. Gotinên Kiliclaroglu ên weke "dema ku em werina îktîdarê, emê pirsgirêka kurd bi HDP'ê re hewl bidin ku wê çareser bikin" jî, wê weke gotinên ku ew temenê li kurdistanê bicihkirina van partiyên rejimê bê.

Di vê demê de divê ku mirov jibîrnekê ku bi piştgirîya partîya CHPê a li meclisê, destlênedana wekilên kurd dihê rakirin. Dema ku rewş ev bê, wê çawa wê çi pirsgirêkê bi wê re çareser bike. Ev gotin, tenê gotinê manipulâtîf in. Di cidîyeta wan tûna ya. Di vê demê de politikayên komkujîyê ên ku hikimeta AKPê li ser serê civate kurd meşandina, ti carî CHPê, ne hanîna li rojavê. Her wusa, li hinek bajarên kurd, weke 'şandina heyetan bo şopandinê' jî, di çerçoveya politikaya rejimê a şikandina bertekan û her wusa, weke rewşeka ku bi wê dixwezîn, întîbayaka din li ser wan komkujîyan re bidina cihanê ya. Yanî, bi gotinaka din jî, ev gera heyetên CHP'ê ên li bajarên kurd artîşa tirk li wan komkujiya dike, bo sernûxûmandinê ya. Her wusa, di çerçoveya oparasyonê têgihê ên li ser çapameniyê de ev gerên heyetên CHP'ê dihên li darxistin.

Dema ku rewş ev bê, wê çawa, li vir, divê ku mirov werênê ser ziman ku politikaya AKP'ê jî û CHP jî ku mijar dibê kurd weke hevdû ya. Dema ku mijar dibê kurd, 'kuçik(´sa´) pêl dûvê kuçik nakê.' Dema ku mijar dibê kurd, hemû jî di çerçoveya zihniyeta rejimê a înkarker a 80'î de weke hevdû dihizirin. Her wusa, CHP, di dema wê de komkujiya dersimê ku em î ro rastî salwegera wê tên hatkirin. Di vê demê de jî di wê salwegera komkujiya dersimê de dîsa bi piştgirîya CHP'ê destlênedana wekilên kurd dihê rakirin. Kî dikarê vê weke rasthatinê şîrove bikê?

Gotina 'pirsgirêka kurd' ku partiyên tirk ên weke CHP jî bikardihênê, ji bikarhanîna vê gotinê û wateya wê ya ku kurd bi wê dihênina ser ziman cudatir a. Kurd, vê gotinê di çerçoveya tekoşîna maf û azadîya xwe de bikardihênin. Partiyên tirk û her wusa rayadarên tirk jî, di çerçoveya zihniyeteka ku wê çawa, kurdan ji tekoşîna maf û azadiyê bidina dûrkerin û wê çawa wan di nava 'tirkiyatîyê' de bihalênin û bi demê re bikina tirk, di vê çerçoveyê de bi zihniyetê dihênina ser ziman.

Piştgirîya CHPê a ji AKPê re ku ew destlênedana wekilên kurd radike jî, di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê fahm bike. Her wusa, bi wê re divê ku mirov rastîya politikaya CHPê jî bi vê rengê bi wê re werênê ser ziman.

Gotinên ku serokê CHPê berê jî hanîna ser ziman ên weke "em li dijî perwerdeya bi zimanê kurdî na" û ankû bi şewayek din ên bi rengê "em li dijî na ku dervî zimanê tirk, zimenek din weke zimanê perwerde were nasîn" jî, vê rastiyê bi piştrast werênê ser ziman. Wê çawa hebûna civate kurd ji hevdû belav bikin di nava tirkîyatîyê de û wê çawa kurdan ji doza maf û azadîya wan dûr bikin, di vê çerçoveyê de ev politika dihêna pêşxistin. Politikayên hikimeta tirk a AKPê ku ew î ro li hemberî kurdan şîrove dike, politikayên dema CHPê û desthilatdarîya wê na ku di roja me de li gorî demê hatina şîrovekirin û hatina kirin weke politikaya roja î ro.

Piştî komkujiya dersimê re çawa CHP li dersimê bicih kirin û kirina weke "partiyek ku wê elewiyên kurd jî di hilbijrtinan de wê hertimî wê hilbijêrên", her wusa, nûha jî, bi politikayên bi vî rengî ên weke rakirina destlênedana wekilên kurd re ku ew dixwezin ku qada sîyesetê li herêmê li gorî xwe vala bihêlin bi heman zihniyetê, partiyeên rejimê ku ev AKPê bê û ankû CHP bê li kurdistanê wê bicih bikin. Zihniyet heman zihniyet a. Her wusa, rakirina destlênedana wekilên kurd û ji meclîsê dûrkirina wan û piştî gotinên weke ku serokê CHP dibêjê ku wê bi HDPê re wê pîrsgirêkê çareser bikin, gotinên ku weke bi zihniyeteke bi vî rengî ku ew hatina gotin in. Wusa xûya dike ku wê di demên pêş de wê bi gelek rengên din, wê gotinên bi vî rengî wê werênina hanîn li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de hemû partiyeên rejimê weke AKPê û CHPê jî, hinek xwe dikina rola 'baş' û hinek 'weke T. Erdogan û AKP dibîna şaytanê bidepik û hêrîşî kurdan dikin. Rejim li ser partiyekê re politikaya xapandinê a weke ya li ser CHPê re dide meşandin. Li ser partiyekê re jî weke ku rejim li ser AKPê re politikaya jenosîdkirina civate kurd dimeşênê. Hemû politikayên partiyeên tirk, wê di vê çerçoveyê de wê tenê xizmetî domandina şerê rejimê ê bi armanca jenosîdkirîna civate kurd bikin. Her wusa, rejim jî dixwezê ku şerê jenosîdkirina civate kurd bide domandin û bibê sêrî. Di vê çerçoveyê de li ser hemû partî û sazîyên xwe re wê dide meşandin.

**Li vir di dewama mijara rakirina destlênedana wekilên û pêvajoyên destpêkê ên komarê de ku weyna CHP a di afirandina pîrsgirêka kurd û domandina wê bi desthilatdarîyên piştî ên ku wê li tirkîya werina ser ser komarê jî divê ku mirov balê bikişênê li ser**

**wê. CHP û rola wê ya di domandina politikayên jenosîdê li ser serê civate kurd de wê, ji aliyekî ve wê CHP bike, weke rêxistina nêvî bi nêvî desthilatdar.**

CHP, ji aliyê wê ve dema ku mirov li pirsgirêka kurd dinerê, mrov dibînê ku ew hertimî bûya temenê domandina politikayên jenosîdê ên li ser serê civate kurd. Ji destpêka salên 1923'an û pê de CHP, bi awayekî vekirî, weke partîya ku ew politikayên jenosîdkirina civate kurd dimeşand in bû. Zagonên weke 'zagona şarq û îslahatê' û hwd, di dema wê de bi destê CHP'ê hatina derxistin. KOMkujiyên ku li Agirî, herêmn botanê, li dersimê ku di wê demê de hatina hanîn li serê civate kurd, di dema desthilatdarîya CHP de bi destê w hatina meşandin. Heta salên 1950'î wê politikayên li ser înkare civate kurd û her wusa di çerçoveya ji hevdû belavkirina civate kurd û tûnakirina wê de wê CHP'ê bimeşênê. ...

Piştî Salên 1950'î wê CHP'ê, li rex w hinek partîyên din ava bibin. Ev dema piştî salên 1950'î û pê de, wê weke salên bi pirrpartitîvîyê ku dihên meşandin bin. Di vê demê de kîjan partî wê werê ser desthilatdarîyê, wê bi heman rengî wan politikayên di dema CHP'ê de ku herê hatibûbûna pêşxistin wê bidina domandin. Lê çendî ku di van deman de demna CHP û kevneşopîya li ser desthilatdarîyê bû û demna ne li ser desthilatdarîyê bû, Lê di aslê xwe de wê hertimî weke partîya ku ji binî ve desthilatdar wê xwediyê weyn û rolê bê di politikayên ku dihên meşandin din.

CHP, di demên ku tê gotin weke 'partîya muxalefetê' ya jî, wê hertimî weke partîya ku li rex ya desthilatdar wê bisekinê bê. Di vê çerçoveyê de aliyên ku partîya li ser desthilatdarîyê ku ne dikarî tişî bike, wê vê partiyê tişî bikira. MÎnaq, weke dema ku di hîlbijartinên bûhûrî de ku dema ku hin wekilên kurd ji zindanê hatina bijartin, ku ev hat fahmkirin rayadarên rejimê, hinek ji nava CHP'ê kirina wê pozisyonê de ku li ser wan re ev nîqaş bên meşandin. Dema ku wekilên kurd, bahse neçûna meclîsê û hwd kirin, her wusa, di vê çerçoveyê de CHP'ê hatibû xistin pozisyonêka nêzî vê pozisyonê de. CHP'ê çendî ku weke partîya ku car bi car li rex demokrat û kurdan weke ku ew disekinê xwe dide nîşandin jî, ev sekna wê, ten û tenê bo vê armancê bû ku wê çawa li lingê partîyên kurd bê girêdank. Ev jî, weke politikayekê bû.

Bêgûman, wê di demên pêş de jî, wê bi heman weyn û rolê dîsa bikin ku CHP'ê pozisyonê de. Ji ber ku CHP'ê partîya ku bi wê pêşîya kurdan û nîqaşên li ser kurdan re digrê li wê dihe nerîn. Yanî, di çerçoveyê de weke î ro AKP ku li ser desthilatdarîyê ya, aliyê ku ew dikarê wê bike û aliyê ku ew nikarê wê bi wê re di rex wê de û bi wê re di ahengekê de wê

CHP bike. Di vê çerçovey de wê politikayê bike.

Hinek dordor, î ro dibêjin ku "CHP", teslimî qasrê bûya." Vajî wê, divê ku mirov vê yekê bibêjê ku CHP'ê politikayên ku wê berê pêşxistina li ser serê civate kurd ên weke yên bi komkujiyê û hwd, î ro AKP wan dimeşênê. Zagonên weke 'zagona şarq û îslahatê' û hwd, zagona ku CHP', di dema di destpêka xwe de derxistiya ya. Heta roja ku bi şîroveyan li gorî demê li ser wê re hatina kirin ew dihê domandin. AKPê, î ro heman politikayên bi wan civate kurd dihat tûnakirin ên berê ên CHP'ê dide domandin. Pêvajoya desthilatdarîya bi AKP'ê a ji sale 2001'ê û heta sale 2016'an, mirov divê ku bişibihênê pêvajoya nava salên ji 1923'an û heta sale 1937'an. Di hundurê vê demê de jî CHP'ê li ser desthilatdarîyê bû, wê di demê de komkujiyên weke komkujiya zilanê, komkujiya agirî, komkujiyên li herêmên botanê û herêmên ên kurdistanê wê di vê demê de bi destê CHP'ê werina kirin. Di vê çerçoveyê de di aslê xwe de AKP'ê weke rastîya CHP'ê a wê demê ku di roja me de li gorî demê hatî şîrovekirin û domandin a.

Di vê çerçoveyê de dema ku mirov binerê, divê ku mirov werênê ser ziman ku di nava van herdû partîyan de bi dîrokî, zihniyetî û desthilatdarî, ti farq tûna ya.. Di roja me de ku AKP'ê olê weke maskeyê ji xwe re bikardihênê û li ser olê re politikayên xwe dike merîyetê û bi wê kurdan qatil dike, wê vê rastîyê nedê gûharandin.

CHP, yên ku hêvî ji wê dikin ku wê ji kevneşopî û dîroka xwe ya bixwûn, wê lêbolînê bixwezê, ew di şaşîyê de na. Her wusa, CHPê, di vê demê de hertimî di pozisyoneka dij-kurd de maya. Çend ku di vê dema ku weke hikimeta AKPê ku dawutoglu serokwezîrê wê ya ku komkujiya dihênê serê civate kurd, weke ku çawa ku berê di demên T. Erdogan komkuji dihanîn serê civate kurd, û ku CHP, di rojevê de weke ku li dijî wê jî ya, ev rol û gotinên CHP'ê hemû jî di çerçoveya politika û hinek leyistikên dewletê ên bi politikayên wê ên li ser serê civate kurd re dihên kirin. Di vê demê de şandina qaşo 'heyetê' li geverê û hinek deverên ku artîşa tirk hêrîş wan kirîya û kavi kirina jî, di aslê xwe de divê ku mirov bi vê politikaya wê ya dirû û bêahlaqî ve girêdayî werênê ser ziman. CHP'ê bi vê şandina heyetan qaşo, dişênê herêmê ku lêkolîn bikin, lê di aslê xwe de bi wan heyetan, ser rastiyên herêmê ên weke hêrîş û komkujiyên dewletê digirê. Ji xwe armanca wê jî ev a. Wê çawa, pêşîya bertekên rayagiştî a hundur û derve kêmbikin, di vê çerçoveyê de ew heyet tên pêşxistin û tên şandin li herêmê.

Çendî ku CHP'ê heyet şandina, heta vê kêlikê jî, tenê raporekî jî

amede kirîya? Ku amedê bike jî, wê di wan de bahse rastîyên ku li herêmê hatina jînkirin bike? Ji vê yekê, gûmana herkesê heya. Her wusa, bi vê yekê re divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku CHP'ê, ne kû piştgirîyê dide politikaya AKP'ê. CHP'ê, piştgirîyê dide politikaya xwe. POLitikayên weke politikayên bi 'zagona şarq û îsllahtê' ku berê CHP pêşxistina û î ro AKP ew li gorî demê şîrove kirina û ew kirina merîyetê û bi wan politikayan diçê bi ser herêmen kurdan de CHP'ê, piştgirîyê dide vê politikayê. Ev rastîya ku di vê demê bi van politikayên weke 'zagona şarq û îsllahtê' ku berê CHP'ê pêşxistina û î ro AKP'ê ew li gorî demê jinûve şîrovekirina û li ser serê civate kurd dimeşênê, di vê çerçoveyê de di aslê xwe de zihniyet a. Yanî, di nava wê demê û vê demê de ti farq tûna ya. Ji xwe CHP, wan politikayên AKP rexne nakê. Li ser keseyetîyan û hwd, gotinan ji hevdû di çerçoveya li ser çapameniyê re ku mejiyê mirovan ji rê bibin û bixapênin dikan.

CHP', di dema wê de ji sale 1923'an û heta sae 1950'î, wê ser dusad hezarî kurd werina qatilkirin ji ber ku kurd in. Partîyeka ku bi vî rengî dîroka wê ji aliyê kurdan ve bi komkujiyan tiştî ya, bi çi aqilî mirov û ankû kurd dikarên bi wê bawer bin wê li rex wan bê. Ji xwe ku kurd bi vê bawer bikin, ya ji dîrokê ti tişt fahm nekirina û yan jî dîrokê nizanin. Di serî de divê ku kurd, dîroka xwe ya ji salên 1923'an û heta salên 1937'an bizanibin. Dema ku vê bizanibin, wê êdî bizanibin ku di dema desthilatdariya CHP'ê û kevneşopîya wê de komkujiyên weke komkujiya zilanê û komkujiya dersimê hatina hanîn li serê civate kurd bi gelek komkujiyên din ên ku di wê demê de hatina hanîn li serê civate kurd.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku AKP, bi çi çavî li kurdan dînerê, bi heman çavî CHP jî dînerê. Ti farq di nava nerîna wan ya li dijî kurdan de tûna ya. Herdû partî jî, di qadaxakirina zimanê kurdî de, di jenosîdkirina civate de û di tûnakirin û ji dîrokê birina civate kurd de weke hevdû dihizirin û hizra wan yek a. AKP` jî, ti carî naxwezê ku kurd statûya xwe bidest bixin û CHPê jî naxwezê. Ma ne CHP bû ku komkujiyên weke komkujiya zilanê û komkujiya dersimê bi gelek komkujiyên din re bi vê armancê hanîna serê civate kurd di dema berê ya desthilatdariya xwe de. Î ro AKP jî, di şopa wê de bi heman rengî û zihniyetê komkujiyan dihênê serê civate kurd. KOMkujiyên ku hikimeta AKPê li Cizîra bota, Silopî, Sûrê, farqînê, geverê, nisêbînê, hezexê, şirnaxê û hwd dihênê serê civate kurd, kî dikarê ji komkujiya zilanê û komkujiya dersimê û hwd cuda şîrove bike û werênê ser ziman? weke hevdû ya û zihniyet aynî ya. Û bi heman zihniyetê û armancê, weke ku

çawa ku di wê demên berê de ew komkuji dihatina hanîn li serê civate kurd, î ro jî, bi heman rengî û zihniyetê AKPê, di şopa CHP ya berê de wan komkujiyan bi zihniyeta wê di dewama wê wê de dihênê serê civate kurd.

..

### **Kavilkirina bajarên**

### **kurdan**

Ji 7'ê hezîrene 2015'an ve rejima tirk bi artişa xwe ve hêrîşî bajarên kurdan ên weke Cizîra bota, Nisêbîn, Şîrnax, hezex, silopî, farqîn, sûr, Geverê û hwd dike. Bi wê re gelek deverên din jî ên ku ew di bin hêrîşên artişa tirk de na li kurdistanê hena. Ji 7'ê hezîrene 2015'an û heta 30'ê gûlana 2016'an, wê bênavber hêrîşên artişa tirk û kontrayên wê li bajarên kurdan li civate kurd bibin. Wê malên wan bi serê wan de werênina xwerê. Gelek kurdên ku ev bi deh salana ku ew xabatê û kar dikin û bi gelek kedan ku wan ji xwe re malek bi çar hêt çêkirina, ew jî artiş û kontrayên tirkan bi serê wan de hanîna xwerê. Her wusa, di vê kêlîka ku ez van rêzan dinivîsênim de jî wê hêrîşên artişa tirk û kontrayên wê li bajarên kurdan wê li civate kurd bidom in.

Ahmed Dawutoglu weke qatîlê ku farmana van hêrîşan ji T. Erdogan digirt û ew li ser serê kurdan didana kirin bû. Piştî jî, rejima tirk dema ku ew bajarên kurd xûrixandin û dema ku wê dît ku kurdan êdî bi awayekî vekirî dîtina ku rejima tirk şer jenosîdkirina civate kurd li hemberî wan dide meşandin, bo ku wan têgihan ser wan binûxûmênê bidest oparasyonên li ser çapameniyê re kir. Her wusa, di cih de ji pîyasê dûrxistina Dawutoglu aliyekî wê yê bi vê rengê jî heya. Bo ku ew hinekî jî bê, karibin bi wê dûrxistina dawutoglu re wê pêşîya wê dîtina kurdan a wê ku rejima tirk şerê jenosîdê li ser serê civate kurd dimeşênê bigirin. Piştî ku Dawutoglu dûrkerin ji qada sîyesetê, di cih de yekî ku ji dawutoglu nekêmtir li kurdan bihêrs û xwedîyê hêstên dijminatîyê ya Binalî Yildirim hanîn ser serê hikimetê. Qawutandina Dawutoglu û li şûna wî hanîna hanîna Binalî Yildirim, hinekî divê ku mirov di çerçoveya nîqaş, oparasyonên têgihê û hewldanên weke dîzaynkirin mejîyan ên li ser çapameniyê re de jî wê fahm bike. Bi wê re jî bi armanca li şûna komkujiyên ku ew dikin û bajarên ku artişa tirk dixûrixênê û kavil dike, ew were nîqaşkirin.

**Di vê çerçoveyê de rejima tirk bi artişa xwe re piştî ku bajar û malên kurdan bi serê wan de hanîna xwerê, piştî jî bi wê re bi hanîna ser serê hikimetê serokwezîrê re bi dayîna pêyamên nû û**

weke tişteke nebûyî û bêî ku şerm bike çûyina T. Ardogan li Amedê, hinekî jî di vê çerçoveyê de em divê ku di çerçoveya oparasyonên têgihê ên li ser çapameniyê û her wusa bi wê re weke şêwayekî hêrîşê li hebûna civate kurd û li nîrxên wê jî werênê ser ziman. Di van hersê salên dawî de wê T. Ardogan hertimî wê gotinên weke "ew zerdeştî na" û hwd, wê bilêv bikê. Bêgûman sedemekê wê jî heya ku em divê ku wê bi armanca wan ya asîmlekirina civate kurd wê werênina ser ziman. Zerdeşt, filosofekî ku ew bixwe û aslê xwe kurd a. Piştî wî re wê li ser wî û hizrên wî yên ku wî di 'avêsta' de hanîna ser ziman re wê di nava civate kurd de û li herêmekê bi civatên din re wê bi sedan salan pêvajoyîna pêşketinê ên jîyane civatî wê bîr derbas kirin. Wê çawa vî filosofê kurd bi hizrên wî re û wan pêvajoyên civatî ên bi civake kurd û herêmekê re ku li kurdistanê ku bi hizrên wî re derbas bûna, wê bi maskeya 'îslamê' re û wê bi aqilê xwe yê piçûk wê ji mejiyê kurdan dûr bikin û wê bi kurdan bidina mahkûmkirin, hinekî jî di vê çerçoveyê de van gotinan li gorî xwe dihenîna ser ziman. ..

Bi gotinaka din, armanca van gotinên bi vî rengê ên weke 'ew zerdeştî na' wê ew bê ku ew dixwezî ku bi kurdan, dîrok û mejûya wan ya civatî dûr bikin. Piştî ku kurdan, tekoşîna civatî li kurdistanê da destpêkirin û dîrok û mejûya xwe ya civatî a dema îslamê û berî îslamê kirin ku wê bibîr bikin û werênina ser ziman, bi wê re pîrozkirina newrozê û hwd jî derket li pêş. Pêşî, xwestin ku wê ji mejiyê kurdan dûr bikin. Gelek astengî danîna li pêşîya newrozê bixwe jî bo ku kurd wê cejna xwe ya bi hezaran salan ya kevî ku wan ew hertimî pîrozkirîya pîroz nekin. Pêşî ji newrozê re 'gotin 'nevruz' û bi vê hêncetê qadaxa û astengî danîna li pêşîyê. Piştî jî gotin, 'ev dîroka tirk û ji ergenekonê' destpêkirîya'. Bi wê jî bi serneketin. Nûha kujarên kurdan ên weke T. Ardogan, bi aqilê yê piçûk bilêvkirina gotinên weke 'ew zerdeştî na' re dixwezê ku wê kevîşopîya hêrîşan a li kurdan, bi wê re ku destpêkirina bidina domandin. Di rastîyê de ti kesek, ji van kesên ku van gotinan bi vî rengî ku ew bi armanca mahkûmkirina vê beşa dîroka civate kurd di mejiyê mirovê kurd de bikin ku van gotinan dikin, ne bi mirovatiya xwe û ne jî bi felsefeya xwe ku hebe dikarin bi zerdeşt re qama xwe bipîvin. Mirovatiya Zerdeşt, î ro bûya malê hemû mirovatiyê. Di felsefeya zerdeşt de kuştina mirovan û tûne hasibandîna hebûna civakan, tûna ya. Lê yên ku wan gotinan dibêjin mirovan dikujin û



civakan tûna dihasibênin û di jenosîdê de derbas dikin. Vêca wê çawa vê mirovatîya zerdeşt bi çanda wî ya civatî a bisedsalan wê bidina jîbîrkin bo ku ew karibin pêvajoyên xwe yên asîmlekirina civate kurd li ser serê wê bidina domandin? Dixwezin ku kurd, dîroka wan ya civatî a kevn heya, ew bi mejiyê xwe re wê bîrneke û nêzî wê nebê.

Nîqaşên li ser hewldan û armanca 'mahkum kirina zerdeşt' bi dîroka wî ya civatî re di mejiyê kurdan de wê hinekî di vê çerçoveyê de bibê. Ber ku heta ku civatek dîroka xwe bi mejî û dîroka civake xwe re bibîr bike, wê ew civak li hemberî hemû pêvajoyên asîmîlasyonê li berxwe bide û biserkeve. Bi hêrîşên bi vî rengî ên ew têna wateya hêrîşên çandî li hebûna civakê re ew dixwezin ku wê berxwedana kurdan, di mejî de bişikênin. Bo vê yekê bi vê rengê, zerdeşt dikina mijara nîqaşê. Vê berxwedana di mejî de bi dîrxistina mejîyan ji dîrok, çand û mejûya wan ya civatî re dixwezin ku wê bikin. Vê jî, dixwezin li ser îslamê re bikin. Em li vir, divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku civake kurd jî wê beşek wê ya mazin wê misilman bê. Li vir, hertimî ew bijartina misilmanetîyê weke bijartinaka ku wê bi wê ji nirx û çanda wan û zimanê wan dîr bikin, şîrove kirina. Di vê çerçoveyê de îslam, kirina amûrê ji hevdû felîşendina hebûna civakan. Ya ku wê di aslê xwe de bi destê kujarên weke T. Erdogan ku wê weke hêrîşeka dîrokî a li hebûn û nîrxên îslamê û dîroka wê jî bê, wê ev bê. Îslametî ne ew a ku kurd, hebûna civate kurdan bê xistin bin hêrîşê, zimanê wan were qadaxakirin û şerê jenosîdkirina civake kurd li hemberî wan were dayîn destpêkirin a. Heta roja me, bi gelek şewayan îslam îstismar kirina. Ev jî, şewayekî din ê îstismarkirina îslamê ya ji aliyê rayadarên tirk û rejimên din ên li herêma ku ew pîrsgirka wan ya kurd heya ve ya.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku em çendî divê ku wan hêrîşên rejima tirk û kontrayên wê ên li bajarên kurdan û li civate kurd di çerçoveya jenosîdkirina civate kurd hildina li dest, bihevan rengî ewçendî jî em divê ku van gotinên bi vî rengî ên weke 'ew zerdeştî na' û ku wan bi armanca dîrkirina mejiyê kurdan ji mejûya civate wan dîr bikin ku ew dihên gotin jî divê ku mirov bi hevan rengî di wê çerçovey de werênê ser ziman. Her wusa, şewayên asîmîlasyonê ku wan heta roja me, li ser gotina 'ûmmeta îslamê' re bi rêve birina, mirov dikarê di vê çerçoveyê de jî wê werênê ser ziman. Îslame ku wan ji xwe re pêşxistîya, wê çawa bi wê komkujiyan bikin û ser wan binûxûmênin û wê çawa civatan bi rêya wê asîmle bikin û ji dîrokê biibin, di wê çerçoveyê de ya.

Ji ber vê yekê jî, mirov nikarê wê îslama ku ew bahs dikin weke îslame rast werênê ser ziman. Di vê çerçoveyê de hikimetên tirk, her dema ku destavêtina îslamê, hertimî di wê demê de komkujiyek hanîna serê civate kurd.

Rayadarên tirk ên weke T. Erdogan ku ew bi zihniyeta xwe re weke kujarên di dîrokê de mirov dikarê wan bi nav bike, dema ku ew diçê amedê dibêjê ku "emê bajarên ji nû ve ava bikin." Yên ku ew bajar xirakirina artîşa tirk û kontrayên wê na. Li vir, divê ku mirov vê pîrsê jî bikê. Ji ber çî ew bajar xirakirin û kavilkirin û piştî dibêjin 'emê ji nû ve ava bikin.' Di serî gotina 'emê ji nû ve ava bikin, du armancên wê hena. Yek, ew a ku bi wê gotinê re wê armanca xwe ya bi xirakirin û kavilkirinê re ser wê binûxûmênin a. ya din jî ew a ku wê çawa li ser sazîyên weke TOKÎ' hwd re wê kurdan bi xwe ve girê bidin a. Bêgûman ew bajarên kurdan wê cardin werina avakirin. Lê ne ji aliyê rejîma tirk ve wê werina avakirin. Wê ji aliyê kurdan ve wê werina avakirin.

Hêrîşên rejîma tirk ên di vê de li ser srê civate kurd, wê hêrîşên hem bi fîzîkî bin û hem jî ên çandî bin. Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku mirov werênê ser ziman. Armanca din ya van hêrîşên dewletê ên li bajarên kurdan jî weke ku li Cizîra bota, Nisêbîn, Şîrnax, hezex, silopî, farqîn, sûr, Geverê û hwd, hat dîtin, bi armanca ku wê çawa kurda rewşa wan ya aborî tûna bikin û wê mihtacî xwe bikin. Hêrîşên ku rejîma tirk li dînamîkên civake kurd dikê na. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku em divê ku pêvajoya hêrîşên rejîma tirk n bi artîşa wê li bakûrê kurdistanê li bajarên wê ên weke Cizîra bota, Nisêbîn, Şîrnax, hezex, silopî, farqîn, sûr, Geverê û hwd, di çerçova û dewama pêvajoya hêrîşên ku wê di demên bûhûrî de bi DAÎŞê û hwd ku wê li başûr û rojavayê kurdistanê li kurdan bikin a. Di dewama wê de divê ku mirov wê hilde li dest.

### **Rojava, herêm û lêgerînên nû ên bi tîgîna metîngerî ên weke li ser Cerablûsê re.**

Rewşa rojava, hin bi hin li herêmê weke rewşekê xwe dide diyarkirin. Bêgûman, rewşa rojava, derûnîya hemû desthilatdariyên herêm xira kir. Î ro, di nava wê derûnîya xirab de mirov, pêşveçûnên pêşketinên nû li herêmê wan kifş dike. Pêşveçûnên li herêmê, divê ku mirov di serî de werênê ser ziman ku ew hemû, di navenda wan de jî wê, rojava û bigîştî rewşa prisgirêka kurd û kurdistanê wê hebe. Li herêmê, hemû pêşveçûnên ku ew di vê demê de dibin û rû didin jî, wê di vê çerçoveyê

de bin. Li herêmê, statûqûya ku ew heta roja me, bi rijandina xwûna gelan xwe dana jînkirin û hanîya heta roja me jî, ew jî, êdî weke berê nikarê xwe bide domandin.

Bo ku mirov pêvajoya pêşveçûnn roja me fahm dike, divê ku mirov ji dû aliyan ve nêz bibê. Aliyê pêşî ji aliyê pîrsgirêka kurd û kurdistanê ve ku em divê ku nêzîk bibin û ev nêzîkatî jî, wê dîroka kurd û kurdistanê bi ya civakîtiya wê re wê bi demên wê yên bûhûrî re wê bi me bide nivîsandin. Aliyê din ê duyem jî, wê bi rewşên demkî û sîyesî ve girêdayî bê. Ew jî, bi pêşketinên weke rojava ve mirov divê ku wê hilde li dest. Weke ku çawa ku wê di sale 1991'î de bi mudahaleya li îraqê re wê pêvajoyek nû di rewşa pîrsgirêka kurd û civake kurd de wê li herêmê xwe bide dîyarkirin, di vê demê de ji salên 2012'an û pê de, wê bi destpêka pêvajoya mudahaleya li Sûrî re jî wê pêvajoye duyemin a pîrsgirêka kurd wê li herêmê xwe bide dîyarkirin. Ev herdû pêvajo, wê bi xwe re wê pêngavên nû û mazin ên dîrokî wê bi xwe re wê bide hanîn.

Rewşa rojava, di roja me de herî zêde di rojavê de ya. Her wusa, bi wê re jî pêvajoya mudahaleya li sûrî jî ew jî di wê çerçoveyê de bi rengên cûr bi cûr xwe dide domandin. Pêvajoya mudahelyên li rojhilat giştî ku li tûnisê bi raparîna gel re destpêkir û piştî weke 'bihera arab' hat bi navkirin, wê piştî wê bi misrê, Libya û gelek herêmên din re wê bidomê. Ev pêvajo, wê li herêmê, wê xwe ji gelek aliyan ve bi gûharînên desthilatdarî û hwd re wê bide domandin. Lê ev pêvajo, wê piştî weke ku emê di pêvajoya sûrî de bibînin, wê were û li kurdan wê bialiqê. Li wir jî wê, pêvajo, wê nikaribê zêdetir wê pêşde herê. Rewşa kurdan a li herêmê, wê heta roja me, wê weke rewşek 'bêstatû' wê bê domandin. Ev rewşa bêstatû hiştina kurdan, wê temenê hemû şer, pevçûn û pêvajoyên komkujiyan ên li rojhilata navîn jî bin.

Bo vê yekê, rewşa rojhilat û ya kurdan, di vê çerçoveyê de weke ku ew bihevdu ve ji navikê ve girêdayîna wê di rewşekê de wê dîmenekî wê bidina dîyarkirin. Ev rewşa rojhilat û ya kurd a bi hevdu re em wê î ro li rojava û Sûrî bi awayekî baştirîn dibînin. Her wusa, rewşa desthilatdarîyên roja me, di serî de divê ku mirov wan bi awayekî hûr û kûr hilde li dest. Desthilatdarîyên roja me, hemû pêvajoyên şer, pevçûn û ên komkujiyan ên ku ew didina domandin din. Her wusa bi wê re jî divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê rojhilat, weke rastîyeka ku ew baxtê wê bi yê kurdan ve weke ku girêdayî bê. Bo vê yekê ya ku î dixwezê ku ew were rojhilat, wê di serî de wê were Kurdistan. Ku bixwezê ew li rojhilat şer bike, wê li kurdistanê bike. Ku bixwezê ku ew

li rojhilat bibê hêz û serdest bibê, divê ku ew li kurdistanê xwediye serdestiyekê. Ev rewş, wê weke rewşeka ku wê rastîya hemû şer, pevçûn û komkujiyên ku wê bi demê re wê bên hanîn li serê civake kurd jî wê bide rava kirin.

Li vir, ez divê ku vê yekê jî bibêjim ku pêvajoya roja me a ku em şahidiyê wê dikin, wê hinekî ji aliyekî ve wê bişibihê ya dema hîtîtan. Û hinekî ji aliyekî ve jî wê hinek xosletên dema Lidayayîyan wê di xwe de wê bide nîşandin. Hêrîşên li ser rojava û bi teybetî jî di van demên ku em di wê de dijîn, hêrîşên rejima tirk ên li dijî cerablûs û mimbicê, wê hêrîşên dema keyê hîtît ên key Tuthalya ên li ser herêma Helebê ên di wê demê de wê bîrê bîra me. Her wusa, di vê demê de em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku rewşa roja me, di vê çerçoveyê de wê, xwediye gelek xosletên ku ew di şibihina hevdû jî bin.

Pêvajoya roja me a ku em bi pêşketina rojava re jî dibînin, wê weke pêvajoyeka ku wê piştî pêvajoya hûrîyan a mîtanîyan wê bîrê bîra me bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê weke pêvajoyekê bê. Li rojava, rewşa ku ew derket li holê, di serî de wê pêvajoyên bi dema şerê cihanê a yekem ku wê bi peymanên weke 'sikec-picot' re ku wê bîrê afirandin û piştî bi ya peymana lozanê re ku wê bîrê afirandin wê vajî wan bê. Ev jî, wê rewşa hemû hêzên rojhilat wê bike ku ew alaquadar bibin. Ber ku ev peyman, wê li dûv hevdû, wê temenê rêze peyman û paxtên weke bi paxta sadabadê û baxdadê û peymana Cezayîrê û hwd re wê bê domandin. Li herêmê civakek weke civake kurd ew ne bin 50 milyonê re wê bi ti awayê wê di van rewş û pêvajoyan wê nebina xwediye ti statûyan. Rejimên herêmê ên weke Tirkîya û hwd, wê hemû têkilî û dîplomasîya xwe li ser esasê dijberîya statûya kurd û ji dîrokê birina wan, wê bide avakirin. Di vê çerçoveyê de wê şerê xwe bi kurdan re bike. Wê komkujiyên pirr hovane wê bîrê civake kurd. Wê bajarên wan tarûmar bikin. Wê malên wan wêran bikin.

Ev rewş, wê xwe piştî li dûv hevû bi komkujiyên weke komkujîya zilanê, komkujîya dersimê, komkujîya helebçê, komkujîya şengelê, komkujîya kobanê û hwd, ku her yekê di wan de wê bi deh hezaran kurdistanî wê werina qatilkirin, wê bê domandin. Her wusa, wê bi wê re wê pêvajoyek tûnakirina civakî ku ew li demê hatî belavkirin, wê li ser serê civake kurd bi politikayên jenosîdê re wê bê dayîn domandin. Di vê çerçoveyê de jî wê, şer bi civake kurd re wê bikin. Bi wê re jî wê, hewl bidin ku tifaqên dijber pêşbixin. Rewşa ku di 15'ê temûze 2016'an de ku rejima tirk di nava xwe de afirandin û piştî li ser wê re wê di nava xwe

de tifaqek diberî civake kurd wê bi wê re wê di nava xwe de wê biafirênê, wê piştîre wê hewl bide ku tifaqên navnetewî û herêmî li gorî gîyane wê tifaqa hundûrîn ji xwe re biafirênê. Her wusa, hewldana pêşxistina têkiliyên xwe bi Rûsya re û bi wê re têkiliyên rejima tirk ên bi îranê û hwd re wê di vê çerçoveyê de wê hewl bê dayîn ku ew werina pêşxistin. Di vê navberê de jî ku em dikarin weke sefera keyê Hittîti a key tuthalya a li helebe jî bi hasibênin, wê rejima tirk, wê herêmên rojava wê hêrîşî wan bike, wê herêmên weke mimbic, û hwd, wê bike ku wan ji xwe re weke herêma 'tampon' pêşbixe. Bi wê re ku ew karibê li wan herêman xwe birêxistin bike û bi wê re êdî ew zirerek mazin bide kurdên rojava.

Hemû tifaq û îtifaqên rejima tirk ên herêmî û navnetewî ku ew dike ku çê bike di vê demê de wê di çerçoveyek dijî kurd û statûya wê de bin. Ji xwe, di vê çerçoveyê de wê bi zihniyetê de wê hêrîşî bajarên kurdan ên weke Cizîra bota, nisêbîn, şirnax, hezex, silopî, geve, farqîn, sûr û hwd, wê bike. Her wusa wê bi vê rengê, wê herêmê, bi pêvajoyên şer ên ku ew bi rêxistin dikin re wê herêmê bikina qada şer. Bi wê re jî wê, wê têkiliyên nû wê pêşbixin. Li herêmê, êdî çendî ku temenê tifaqên dijber nemaya jî wê rejima tirk, wê bixwezê ku wê pêşbixe. Ber ku wê hebûna xwe li ser tûna kirin û tûna hasibandina kurdan hizir kirîya.

Li vir, em divê di vê demê de vê jî werênina ser ziman ku di destpêka hefteya dawî a tabaxa 2016'an de hatina rayadarên îranî weke yên wezereta karê derve li tirkîya û di heman demê de hatina Serokê partîya kurd a PDKê Berzanî jî wê, di vê çerçoveyê de wê weke di encama lêgerîneka nûkirina tifaq û îtifaqên xwe li herêmê bê. Berî wê gera John Biden a mihtemel ku wê li tirkîya bike, berî wê gerê, hatina rayadarên îranî û yên PDKyî li tirkîyê, divê ku mirov bi hevdu re wan hilde li dest. Çendî ku mirov divê ku van geran bi hevdu re hilde li dest, bi heman rengî bi rewşa piştî rizgarkirina mimbicê rewşa sîyesî a ku ew li herêmê afirî, divê ku mirov bi wê re jî wê hilde li dest û werênê ser ziman. Bombardimana Cerablûsê, û weke ku di çapameniyê de dihe hanîn li ser ziman ku 'tirkîya dixwezê ku Cerablûsê dagir bike' jî, divê ku mirov di heman çerçoveyê de bi rewşa statûya kurd a ku ew li herêmê pêş dikeve û hewldana dijberîya rejima tirk a li dijî wê re wê hilde li dest.

Di vê çerçoveyê de ev pêşveçûnên ku ew li herêmê dibin, wê hinekî jî wê weke rewşna teybet bin. Li herêmê rewşa rojava, rewşek teybet a. Hêzên herêmê, çendî ku nakokîyên wan hebin jî bi hevdu re, lê dema ku mijar dibê mijara kurd û statûya kurd, ew dikarin werina cem hevdu ku

ew karibin di çerçoveyek li dijî statûya kurd de bi hevdû re tevbigerihi. Ber ku ew bêstatû hiştina kurdan û civake kurd, li herêmê hatîya xistin malê hemû hêz, desthilatdarî û rêveberîyên herêmî jî. Ew jî, di vê çerçoveyê de di çerçoveyek parastina wê statûqûya ku ew hatîya pêşxistin de ew êdî bertekên xwe didina diyarkirin. Ev jî, bi awayekî xweza, dibina bertekna li dijî hebûna kurd û statûya wê.

Di vê pêvajoya rizgarkirina mimbicê de hêrîşên rejima baasê a esad li Heskê ên bi balafirên şer û hêrîşên rejima tirk ên bi bombardimanê li herêmên rojava ên weke cerablûsê û politikayên wan divê ku mirov bi hevdû re wê hilde li dest. Her wusa, di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku rewşa statûya kurd a ku ew li herêmê pêş dikeve, ji ger aliyê ve wê di temenê van rewşan û kirina wan de wê weke sedem wê hebe.

Rewşa herêmê, her wusa, di temenê hemû pirsgrîkên wê yên şer de wê têgînên wan ên desthilatdarî û metingerî ên di çerçoveya dijberîya li statûya kurd de wê hebin. Dema ku mirov rewşa kurdan fahm nekê, mirov wê nikaribê, rewşa sîyesî a herêmê û pêşveçûnên wê jî êdî wan baş fahm bike. Her wusa, di vê demê de pêşveçûnên li kurdistanê ên sîyesî, pêşketinên li herêmê didina diyarkirin. Ev jî, bi xwe re dibê temenê lêgerînên nû ên bi têkilîyan û her wusa tifaqên nû re. Rewşa Îranê jî li vir, divê ku mirov di çerçoveya ya tirkîya de wê, bi pirsgrîka kurd re wê hilde li dest.

Her wusa bi wê re jî divê ku mirov rewşa sînoran hilde li dest. Wezîre karê derve tirkîya dibêjê ku 'em, qabûl nakin ku hemû sînor bikeve destê PYD'ê de'. PYD, partîyek kurd a. Ketina sînor destê kurdan de wê, sînorê ku ew weke herêmek tampon di nava kurdan de dihê bikarhanîn, wê ew jî were ji holê rakirin. Ya ku ew di çerçoveya ji hevdû vaqatandina civake kurd weke beşan de ew li dijî wê ketina destê kurdan de na. Ev jî, weke politikayek bi rengê qatkirinê çûna bi ser civakê de ya. Bi gotinaka din, hêrîşeka li hebûna civakê bi xwe jî ya.

Rewşa sînor, divê ku mirov hinekî li ser wê bisekinê. Di nava kurdistanê û civake kurd de sînor hatina kişandin. Rojhilatê kurdistanê, di nava sînorê îranê de hatîya hiştin û sînor li wê hatiya kişandin ku ew bi beşên din kurdistanê û civake kurd re têkiliyê ne dênê. Bi heman rengî sînor di nava başûrê Kurdistanê û beşên din ên kurdistanê re danîna ku têkiliyê bi beşên din re ne dênê. Rojavayê kurdistanê ku ew di nava sînorê Sûrîya de hatîya hiştin de jî ew nayê hiştin ku ew têkiliyê bi ti beşên din ên kurdistanê re ne dênê. Her wusa bakûrê kurdistanê ku ew di

nava sînorê tirkîya de hatîya hiştin, her çar aliyên wê hatina bi sînor kirin ku ew bi beşên din re têkiliyê ne dênê.

Di vê dema ku sînorê rojavayê kurdistanê bi pirranîya axa rojavayê kurdistanê re dikeve bin destê kurdan û civake kurd de wê, hêrîşên rejima tirk ku bakûrê kurdistanê di bin metingerîya wê de ya. Rejima tirk, ber çî li dijî wê ya ku rojavayê kurdistanê bi herêmên xwe û hemû sînorên xwe re bikeve destê kurdan de ji wê biêş a. Ber ku ew sînorê rojava, aliyekî wê rojavayê kurdistanê heya û li aliyekî wê bakûrê kurdistanê heya. Li aliyekî wê jî başûrê kurdistanê heya. Li herdu aliyên sînor, kurd û civake kurd dijî. Ew sînor, bi hebûna wan re di nava civake kurd re ew kirina weke herêma 'tampon' ku ew kurd li ser wan re neqavistin wê bi hevdû re têkiliyê ne dênin. Rastîya sînorê rojava ku rejima tirk ji xwe re dike 'pirsgirêk' hinekî di temenê wê de ev pirsgirêk heya.

Lê bi wê re divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê serdestîya kurdan a li rojava, her wusa, ji aliyekî ve wê rewşa sînor ku ew weke herêmek tampon, di nava civakê de ew dihê bikardihênin, wê ji aliyekî ve wê ji holê ra bike. Hemû û sedema hêrîşên rejima tirk ên li wê jî, di vê çerçoveyê de ew xwe didina dîyarkirin. Rewşa sînor, ku ew heta roja me, weke herêmek tampon di nava civakê de hatîya bikarhanîn, ew piştî şerê cihanê û duyemin û pê de wê, zêdetir were jidandin. Di paxta sadabadê de wê biryarek ji wan biryarên rejimên weke rejima tirk, rejima îranê, rejima îranê û ya Sûrî de wê ew bê ku ew sînoran bijidênin û nehêlin ku derbasbûn di sînoran de bibê û kurd bi hevdû re têkiliyê ne dênin bê. Ev rewş, wê piştî wê zêdetir bibê. Her wusa, rewşa sînoran, wê di pvajoya pêşketina rojava de wê zêdetir wê were rojevê. Rejima tirk, wê piştî ku kurdên rojava li herêmên xwe serdest bibin, wê hewl bide ku ew 'hendek'an di nava rojavayê kurdistanê û bakûrê kurdistanê de wê bikolê. Her wusa, ev rewş, wê piştî wê pirr zêde wê li başûrê kurdistanê wê li ser girtin û vekirina derîyê sêmkalka û hwd re jî wê were rojevê.

Rewşa sînoran, wê piştî wê zêdetir were rojevê. Ber ku rejimên herêmê ku Kurdistan û hebûna civake kurd di nava wan de hatîya qatkirin li çar beşan, wê rewşê wê li ser wê re wê herina bi ser civake kurd de. Ev rewş, wê rewşek teybet a di temenê bêstatû hiştina civake kurd de ku wê werê bikarhanîn bê. Kurdn rojava, wê weke sûrîyayî, kurdên rojhilatê Kurdistanê weke kurdên îranî, kurdên başûrê kurdistanê weke îraqî û kurdên bakûrê kurdistanê jî weke tirkîyayî, ew dihên bi nav kirin. Nahêlin ku ew bi navê welatê xwe kurdistanê û weke endamekê

civake kurd ew were bi nav kirin. Ev rewş, di vê demê de wê zêdetirî were rojevê. Rewşa, kurdên rojava ku ew li herêmên xwe serdest dibin û konfereliyekê kurdi a bi navê 'rojawa' wê ava dikin de wê, di serî de wê vê rewşa sînoran wê bike berlêpîrsînê de. Bo vê yekê ya ku rejima tirk, dixwezê ku ew bikeve rojava. ..

Her wusa, weke ku çawa rejima tirk, li başûrê kurdistanê oparasyonên leşkerî dikirin, weke ku çawa berê li dersimê di dema komkujiya dersimê de li dersimê 'sefer' li dar dixist û hwd, wê bi heman re wê herina herêmên rojava ên weke Cerablûsê. Mantiqê ku ew piştî rizgarkirina mimbicê ku ew bi wê bi leşker û tank û topan çûna cerablûs, mirov divê ku wê ji rengê seferên rejima tirk ên di dema komkujiya dersimê de ku wê li dersimê dikirin cûda ne hizirê. Weke hevdû na. Bi heman rengî, divê ku mirov vê rewşa ketina Cerablûsê, ji pêvajoya hêrîşên rejima tirk ên li ser komên çete ên weke DAÎŞ, cebetil-nasr' û hwd cuda ne hizirê. Di dewama wê de ew hatîya kirin.

Rewşa ketina Cerablûsê, divê ku mirov weke rewşek ku wê asta dijminatîya rejima tirk a li hemberî civake kurd ku wê di asta herî bilind de ku wê bide nîşandin bê. Ji xwe, Wezire demê ê karê derve ê tirk Nûman kurtulmûş, bi awayekî vekirî dihênê ser ziman ku "ev li dijî kurdan a." Bi heman rengî, her wusa, di çapameniya hemû cihanê û di malperên cihanî ên weke "Reuters" û hwd, dihênina ser ziman ku ew li rewşa ku rejima tirk leşker û tankên xwe dişênê cerablûsê li dijî kurdan a. Rayadarên rûsî, dihênina ser ziman ku 'her bi rejimê re were avêtin.' Rayadarên **Emerikî** dihênina ser ziman ku 'em ji wan tînina ser ziman ku divê ku armanca asil DAÎŞ bê.' Ber ku ew jî dizanin ku rayadarên tirk, hertimî bi gotina 'terorê' bê û ankû bi navê 'tekoşîna li dijî DAÎŞê' bê gotin hanîna li ser ziman û di bin wê gotinê de wan hêrîşên xwe hertimî li hebûna civake kurd kirina. Hêrîşî rojava kirina. Bi wê re mirov, dema ku çapameniya cihanê dişopênê û dixwênê, mirov dibînê ku weke hizrek hevbeş dihênina ser ziman ku 'armanca rejima tirk ne DAÎŞ, lê tenê kurd in.'

Lê bi wê re em vê yekê jî werênina ser ziman ku rejima tirk, bi wê rewşa Cerablûsê re armanc ne tenê cerablûsê hewirdora wê ya. Ji wê zêdetirî, wê weke rewşek ku wê di xatekê de wê ji Cerablûsê û heta Marê û ji wir jî heta Afrînê û Helebê ku xatekê dike nava xwe de wê bike armanca xwe de. Di vê çerçoveyê de wê, armancek giştî a rejima tirk wê bi wê re wê hebe. Rewşa hêrîşkarîya rejima tirk a bi leşker û tankên wê, di wê temenê wê de wê planake bi vî rengî a heta Afrînê û helebê jî wê di



wê de wê vêşarî wê hebe. Rewşa tirk, dixwezê ku ew bi çi şêwayê bê, ne hêlê ku kurd li wir li rojavayê kurdistanê li ser axa xwe bigihijina ti mafi. Her wusa, armanca wê, ew bê ku wê çawa derbeyekê li rojava li kurdan bixê bê. Mirov, dikarê van hêrîşên hov ên rejima tirk ên li rojava, mirov dikarê bişibihênê hêrîşên keyên Hîtîtî ên weke Hattûşîlê yekem û key Tuthalya ên di dema wan de ku wê li rojava li hûrî û mîtannîyan bikin bê.

**Cerablûsê û rewşa dagirkerîya rejima tirk a li wê, divê ku mirov di dewama wê de werênê ser ziman.**

Ku mirov ji kîjan aliyê ve li rewşê binerê, rewşa Cerablûsê, divê ku mirov bi teybetî hilde li dest. Cerablûs, herêmek rojava ku ew dikeve li aliyekî wê mimbic û li aliyekî wê marê dimênê ya. Di nava Cerablûs û Afrînê de jî wê Marê û hwd, wê hebe. Ev herêm, wê weke herêma dîrokî jî bin. Li vir, em divê ku vê yekê li vir di serî de werênina ser ziman ku wê ev herêm, ji aliye dîrokîya xwe ve jî wê di dema Hîtîtîan key Hattûşîlê yekem û piştî di dema key Tuthalya de jî wê, rastî hêrîşan werê. Ji wê jî ev herdû keyên hîtîtî, wê ji van herêman bidest hêrîşê bikin û heta ku ew digihijina helebê û hwd. Di vê çerçoveyê de wê hêrîşên wan li herêmê bibin. Hêrîşên wê demê wê, weke yên vê demê ku rejima tirk dike, wê hêrîşna bi armanca dagirkirina herêmê, dagirkerî û bi wê re avakirina desthilatdarîyek metingerî a serdest bê.

Li herêmê, di vê demê de hêrîşên rejima tirk ên li Cerablûsê, wê piştî rizgarkirina mimbicê ji destê çeteyên DAÎŞê ku wê rejima tirk her cûre alikariyê bide wan û pê de wê, ew pêvajoya hêrîşan a li rojava wê li ser Cerablûsê re wê dayîn destpêkin. Ev pêvajoya hêrîşan a li rojava ên li ser Cerablûsê re armanca wan ya sereka wê kurd bin. Her wusa, wê çawa kurdan bêstatû bihêlin û tûna bikin, wê di vê çerçoveyê de wê ew hêrîş bên kirin. Wê bixwezin ku pêvajoyek din weke ya piştî Peymana 'Sicot-picot' û ya Lozanê dûbare biafirênin. Her wusa, di vê çerçoveyê de di serî de divê ku mirov rastîya wê werênê ser ziman. Ev pêvajo, wê weke pêvajoyek ku wê di vê çerçoveyê de wê li ser serê civake kurd bi armanca tûnakirina wê, wê were pêxistin.

Em vê pêvajoya hêrîşên li rojava a li ser Cerablûsê re ku ew hat pêxistin, em nikarin ji ya pêvajoyên li bajarên kurda ên bakûrê kurdistanê ên weke Cizîra bota, Silopî, Nisêbîn, hezex, şîrnax, geve, sîr, farqîn, lice û hwd cûda bînin ser ziman. Divê ku em di dewama wê de wê jî werênina ser ziman. Her wusa, di vê çerçoveyê de piştî pêvajoya

hêrîşên li bajarên bakûrê kurdistanê, wê piştî di çerçoveyek ku wê çawa xwe li ser wê re bihêz bikin, bi aqilê oparasyonek tirkîkirinê wê rewşa 'teşebûsa derbeyê' wê were pêşxistin. Li vir, weke ku çawa ku em di çerçoveya hêrîşên rejîma tirk ên li ser civake kurd de rewşa teşebûsa derbeyê di dewama wê pêvajoya hêrîşên wê yên li ser bajarên kurdan de wê werênina ser ziman, bi heman rengî, em divê ku vê pêvajoya hêrîşê ên li ser cerablûsê û hwd re ku ew hatina pêşxistin jî em divê ku wê di dewama wê pêvajoya rewşa teşebûsa derbeyê de wê werênina ser ziman. Ev pêvajo, hemû di dewama hevdu de di çerçoveya şerê rejîmê ê li ser serê civake kurd de ew dihên pêşxistin.

Li vir, em divê ku vê yekê jî werênina ser ziman ku î ro rejîma tirk, li herêmê mijara kurd û statûya kurd, weke ku ew dixwezê ku pêşengîya wê bike ku wê çawa kurdan bêstatû bihêlê li herêmê, di wê çerçoveyê de ew xwediye rewş û zihniyetekê ya. Pêvajoya hêrîşên rejîma tirk ên li ser cerablûsê re ku wê li rojava pêşxist, wê piştî di dewama wê de wê li herêmên rojava ên weke marê, Afrîn û helebê jî wê pêşbikeve. Her wusa, di vê çerçoveyê de divê ku mirov di serî de wê rastîya wê fahm bike. Tenê, weke planaka dagirkirinê a bi cerablûsê ve bi sînôr ku em bînin ser ziman, wê şaş bê. Di çerçoveya zihniyeta dij-kurd de wê, çawa kurdan li rojava pêşîya pêşketina wan û statûya wan bigrê û wan bêbandûr bike, ev hewldanên rejîma tirk ên li ser cerablûsê re wan, divê ku mirov di vê çerçoveyê de wê hilde li dest û fahm bike.

Rewşa cerablûsê, bîguman, wê jî aliyê rewşa tîgîna sînôrên herêmê ku rejîmên herêmê ên weke rejîma tirk îranê, sûrî û îraqê û hwd ku wan di nava civake kurd de wan kişandîya jî wê xwediye wateyekê bê. Di destpêka pêvajoya şerê rejîma tirk ê li hemberî rojava de wê jî bi teybetî jî sale 2013'an ve wê mijara sînoran û 'parastina sînoran' û hwd, wê hertimî wê were hanîn li rojavê. Ev rewş, jî wê di vê çerçoveyê de wê xwediye wateyekê bê. Piştî ku kurdên rojava li rojavayê kurdistanê bûn xwedî serdestî û 'pergale federal a rojava' li rojavayê kurdistanê denezendin û pê de wê, kurd, bi bakûrê kurdistanê ê ku ew di nava sînorê rejîma tirk de ew hatîya hiştin re wê bê sînordaş. Bûna kurdên rojava sînôr û ankû çîran bi kurdên bakûrê kurdistanê ên di nava sînorê rejîma tirk de jî wê di serî de wê rejîma tirk aciz bike. Rejîma tirk, û rejîmên ên weke rejîma îranê, îraq û sûrî, wê hertimî, wan sînôrên ku wan di nava kurdan û civake kurd de wan xîzkirina, wê weke 'herêmna tampon' wê bikarbînin. Rejîma tirk, aliyê sînorê ku wê xîzkirî ê bakûrê kurdistanê hemû bi tel û mayînkirinan ew rewşa kirina sînoran weke herêmna

tampon pêşxistîya. Piştî jî, wê di vê pêvajoya rojava de wê, were rojevê ku wê 'hendek' kolan bo ku wê têkiliya kurdan ji hevdû qût bike. Divê ku mirov li dûbare werênê ser ziman ku wê hem li aliyê sînôr ê tirkîya û ankû bakûrê kurdistanê jî wê kurd bijîn û hem li aliyê sûrî û ankû rojavayê kurdistanê jî wê kurd bijîn. Yanî, sînôr dinava heman civakê de hatîya kişandin. Malbat ji hevdû hatina qatkirin.

Ev rewş, wê piştî, wê zêdetir wê were kûrtir kirin. Her wusa, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê tirkîya ew rewşa hewldana dagirkirina wê ya cerablûsê ji aliyê vê zihniyeta ku wê di nava civake kurd de wê sînôr xîzkirîya, wê xwediyê wateyekê bê. Divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku di destpêka denezendina pergale rojava de wê weke sê kantonan wê were denezendin, Ew kanton jî wê 'kantona kobanê', 'kantona Cizîrê' û 'kantona Afrînê' bê. Cerablûsê, weke herêmek ku ew dikeve nava herêm û ankû kantonên rojava ên kobanê û afrînê de. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku bo ku pergelek civakî a yekpare newê avakirin, heta roja me, bi hemû astengiyên ku derxistin û hêrîşên ku kirin re rewşa pêşîlgirtina gihiştina hevdû a kantonan jî hatibû rojevê.

Hewldana dagirkirina cerablûsê bi çeteyên DAÎŞî ên ku di bin navê 'cebetil-nasr', 'tabûra siltan murad' û hwd de ku ew hatina birêxistin kirin re hertimî wê hêrîşên xwe li herêmê wê pêşbixin. Di vê çerçoveyê de ev pêvajoya hêrîşan a li ser cerablûsê re a piştî rizgarkirina mimbicê, wê pêvajoyek bi vî rengî a pêşîlgirtina ne hiştina gihiştina hevdû a herêmên rojava ên weke kobanê û Afrînê jî bê. Her wusa, bi wê re jî wê, bi wê rewşa dagirkirina cerablûsê re wê bixwezin ku pêvajoyek nû a hêrîşan li ser rojava, pêşbixin. Bêgûman ku rejîma tirk, piştî ku rewşa li cerablûsê ku ew karibê bidomênê, wê di dewama wê de wê pvajoya hêrîşan a li ser herêmên Afrîn, helebê û herêmên din ên rojava wê bide dayîn destpêkirin. Di vê çerçoveyê de wê cerablûsê weke leşkergehek ku wê ji wê hêrîşan li rojava bide birêxistinkirin û domandin, wê bixwezin ku wê bikarbênin.

Bêgûman, hewldana dagirkirina rojava a li ser cerablûsê re wê aliyekî wê yê bi bûna çîran a kurdên bakûrê kurdistanê û ên rojavayê kurdistanê re jî wê hebe. Her wusa, ew sînôrê ku wan di nava wan de kişandîya, ew êdî bê wate bûya. Hewldana li ser cerablûsê re wê weke hewldana bêyhûde a bi armanca parastina wê rewşa sînorî a di nava civake civake kurd û ankû di nava bakûrê kurdistanê û rojavayê kurdistanê de jî bê. Bo civake kurd, wê yekparetîyê di nava xwe de çênekê, ev rewşên bi vî rengî

ên xîzkirina sînoran a weke li ser cerablûsê re di nava afrîn û kobanê de wê bi reng û şewayekê wê weke wan sînoren ku ew di nava bakûr, başûr, rojhilat û rojava de hatibê kişandin bê. Wê çawa pêşîya gihiştina civake kurd li hevdû wê bigrin, wê di vê çerçoveyê de wê ev pêvajoyên şer û hêrişan ên weke li ser cerablûsê re wê werina pêşxistin. Her wusa, rewşa desthilatdarî a rejima tirk a li herêmê, hertimî bi rewşek metingerî û dagirkerî bûya. Ev rewş, heta roja me jî wusa hebûna xwe dide domandin. Bi wê rengê, wê bo ku wê desthilatdarîya xwe ya bi metingerî û dagirkerî bidina domandin, wê hebûna xalkan wê bidina bin pêvajoyên hêrişan de. Rewşa hêrişên rejima tirk ên li cerablûsê, wê piştî pêvajoya hêrişên artişa tirk ên li bajarên bakûrê kurdistanê ên kurdan, rewşa tiyatroya derbeyê a bi navê 'teşebûsa derbeyê' û hwd re wê wê weke pêvajoyek nû a bi hêrişî ku mirov li ser navê mirovatiyê wê şermazar bike a li hemberî kurdên rojava bê.

**Dagirkirina cerablûsê û têkiliya wê ya bi komkujiya Dîlokê a ku berî wê hatîya kirin re. ..**

Komkujiya dîlokê, wê piştî dagirkirina cerablûsê, wê rengê wê zêdetirî wê zelal bibê. Ew jî, ew a ku wê çawa wê hêncetekê ji wê politikaya xwe ya dagirkirinê re wê çê bikin. Her wusa, li vir, kurd, li ser vê rewşê re gotinekê dibêjin. Ez dixwezim ku serî li wê bixim. Ew jî dibêjim ku "wê dewlet hem kurdan bi komkujiya dîlokê re wê qatil bike, û hem jî wê piştî wê vê komkujiya kurdan bike sedem ku ew herêma kurdan a rojava a cerablûsê dagir bike." Yanî kurdan dikujê û dike hênceta dîsa(domandîna) kuştina kurdan. Ev gotin, di aslê xwe de pirr rast a. Ev gotin wê bi xwe re wê rastîya komkujiya dîlokê wê ji aliyekî din ve jî wê rengê wê û politikayên rejima tirk ên di temenê kirina wê de wê bide nîşandin. Ji aliyekî din ve jî rasthanîna kirina vê komkujiya dîlokê jî li dema ku KCK, denezenekê bo 'pêvajoya çareserîyê' radigihênê jî wê, ji vê aliyê ve jî wê weke bersivê rejima tirk a ji wê denezenê û gotina çareserîyê a di wê de jî bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî bi wê re werênê ser ziman ku rejima tirk, di vê çerçoveyê de ev komkujiya dîlokê hanî serê civake kurd. Ev komkujiya ku wê bi zanebûnî û bi plan hanî serê kurdan, bi wê jî dixwezê ku ew pêvajoya xwe ya şer a li hemberî civake kurd ku ew li rojava li dijî kurdan didomênê wê komkujiya ku wê hanî serê kurdan ji wê re bike weke 'hêncet.' Di aslê xwe de wê, di ti demên dîrokê de wê sîyesetek bi vî rengî a namerdana û bêahlaq wê nebê. Wê hem kurdan bikujê û wê ew

wê kuştina kurdan, wê bixwe wê bike sedema kirina hin komkujiyên din ku ew werênê serê kurdên li herêmên ên weke li rojava. Berê jî, sîyesetek bi vî rengî rejima tirk li ser hinek rewşên din ên bi vî rengî, wê bi şewayna din wê pêşbixe. Her wusa, propagandayên ku wê li ser komkujiyên li Anqara û pîrsûsê ku wê dîsa bi heman rengî dana kirin jî, wê regekî wan ê bi vî rengî wê hebe ku mirov li vir bi teybetî binxat bike û wê werênê ser ziman.

Rewşa komkujiya dîlokê û têkiliya wê ya bi dagirkirina rojava re mirov di vê çerçoveyê de wê weke qatilkirina kurdan ji qatilkirina kurdan re kirina weke hêncet jî wê werênê ser ziman. Ev rewş, weke rewşek teybet a sîyesî a ku wê rengê sîyeseta rejima tirk a demên bûhûrî jî wê werênê ser ziman bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî bi wê re werênê ser ziman ku wê rejima tirk, her wusa wê heta roja me, wê 'hênceta parastina sînoran' jî wê bi vê rengê wê werênê rojevê. Her wusa, li ser 'hênceta parastina sînoran' re wê bê hanîn ser ziman û ragihandin ku 'em dixwezî ku gelê xwe biparêzên.' Lê ev gotin jî wê derewek bê. Ev gotin jî, wê regekî politikaya kuştina kurdan û kirina wê kuştina weke hêncet ji qatilkirina kurdan re. Rewşa wan sînorên ku ew bahsê dikin jî, ku mirov li ser wê hinekî bihizirê, wê bê dîtin ku ew sînor hemû jî wê li herdû aliyên wan jî wê kurd bijîn. Lê ev rewş jî, wê weke rewşek ku wê were manipûle kirin bê di çerçoveya wê rewşa derewîn û manipûla bi gotina 'hênceta parastina sînoran' re bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku kuştina kurdan kirina sedema domandina kirina kuştina kurdan, wê ew weke politikayê rejima tirk wê heta roja me, wê xwe bide domandin. Bi rewşa komkujiya dîlokê û dagirkirina cerablûsê û komkujiyên ku wê di dewama wê de wê li herêmên din ên rojava bikin re wê, wê bi awayekî vekirî wê were dîtin. Rewşa dagirkirina cerablûsê, wê di çerçoveya rejimê a biarmanc ahêrîşên wê yê li ser kurdan re bê. Di dîrokê de ti rêveberîyê û desthilatdarîyên metinger, bi vî rengî sîyesetek namerdana û bêahlaq ne meşandina. Her wusa, ev rengê sîyesetê, heta roja me, wê bi dehan komkuji hanîna serê civake kurd û di qada navnetewî de sîyeset bi heman zihniyetê û mantiqê sîyeseta wê kirina. Li ser wê sîyesetê ku ew li ser qatilkirina kurdan re dike wê li piştgirîyê ji kuştina kurdan ku ew bike re wê bigerihê. Piştî salên 1984'an û pê de wê kurd, tekoşîna maf û azadîya xwe wê bidin. Wê rejma tirk, wê kurdan weke 'terorîst' wê bi nav bike û wê bêjê ku wê 'ez li dijî terore tê dikoşim.' Di dewama wê de jî wê bîrê ser ziman ku 'ez

hemwelatîyên xwe ji terorê diparêzê. Ev gotin jî, wê gotinaka bi vî rengî a bêahlaq bê. Wê regekî sîyeseta wê ya namerdana wê bide nîşandin li berçavê hemû cihanê.

Heta roja me, di vê çerçoveyê de wê rejima tirk, di dîplomasîya xwe de wê sîyeset bi vî rengî wê li herêmê wê bide domandin. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî werênê ser ziman ku wê di pêvajoya şerê rejima tirk ê li bakûrê kurdistanê de wê ev rewşê pirr zêde wê were bikarhanîn. Her wusa di dema hêrîşên li bajarên kurdan de jî wê bihezaran mal û warên kurdan wê kaviy bike. Di dîplomasîya ku wê bike de jî wê werênê ser ziman ku 'ez wan oparasyonan bo ewlahîya hemwelatîyan dikim.' Ev gotin, wê weke argûmanekê wê werênê ser ziman. Lê ev jî, weke argûmanaka ku wê ji qatilkirina kurdan a bi destê xwe derxistin û ankû afirandina hêncetekê, bo dîsa domandina wê qatilkirina kurdan.

Di rewşa rojava û hêrîşên wê yên li ser rojava de jî wê, ev rewş, bi hin gotinên wê werê hanîn li ser ziman. Di çerçoveya hêrîşên xwe yên li ser rojava de wê gotina 'weke hêncet a bi rengê 'parastina sînoran' û bi wê re wê gotina weke hêncet a 'parastina hemwelatîyan' wê werê hanîn li ser ziman. Lê di herdû aliyan de jî wê, mirovên ku wê werina qatilkirin wê kurd bin, weke ku wê çawa bi komkujiya dîlokê re wê kurdan qatîl bikin û piştê wê ew wê bikina hêncet û wê hêrîşî rojava û ankû cerablûsê û hwd bikin. Plana dagirkirina rojava a bi navê 'mertala firatê' ku wê piştê destpêka wê li ser dagirkirina cerablûsê re wê bê dayîn destpêkirin, wê weke destpêka pêvajoyek din a şer a li ser serê civake kurd bê.

Kurdistan, Cizira bota, Abdusamet Yigit, 2016

